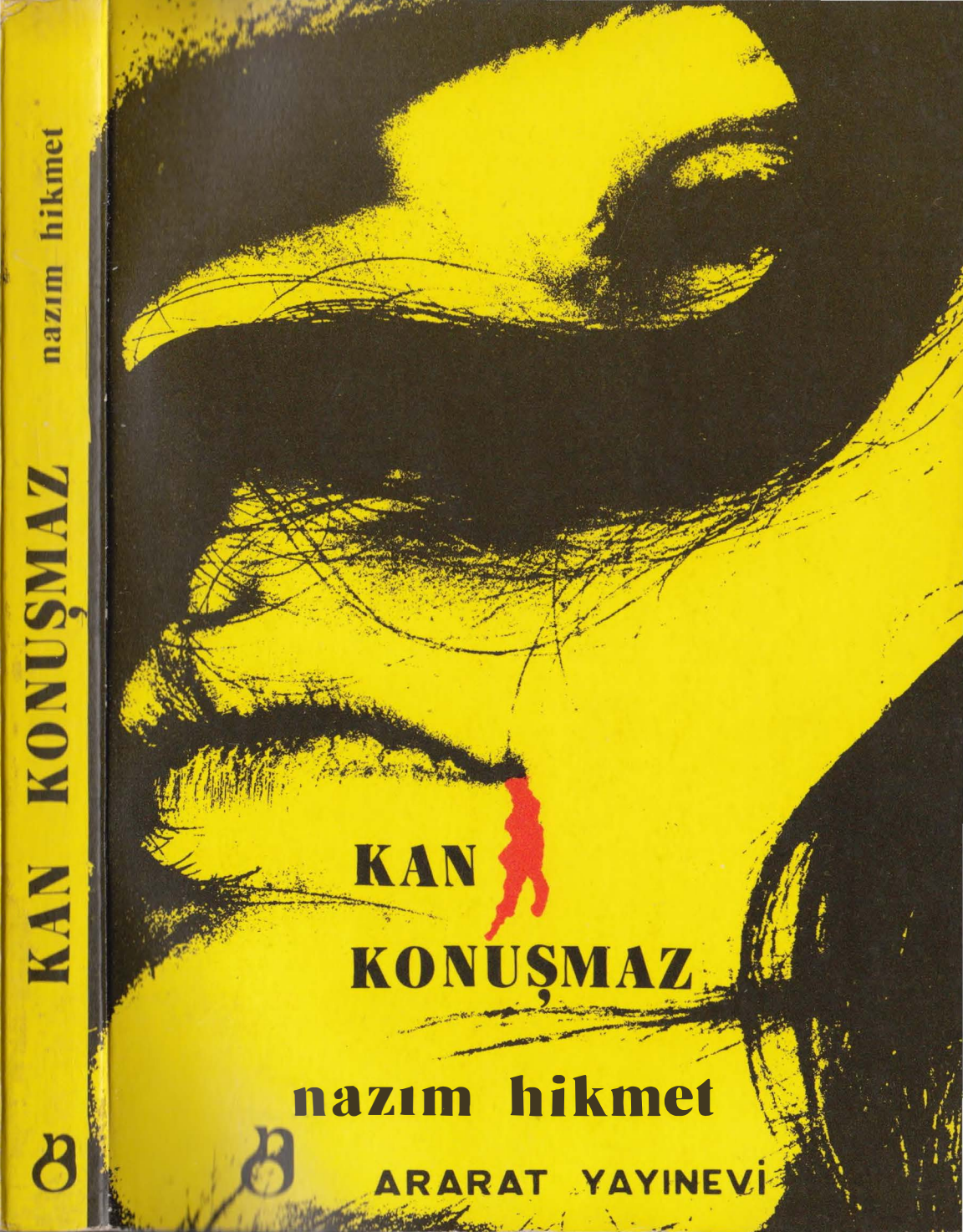

KAN KONUŞMAZ
nazım hikmet
KAN
KONUŞMAZ
nazım hikmet
ARARAT YAYINEVİ

NAZIM HİKMET

KAN KONUŞMAZ

— Roman —

Ararat yayınevi

Ararat Yayınevi Kol. Şti. P.K. 819 Sirkeci - İstanbul
Tel: 27 04 71 — 22 43 78
Nuruosmaniye Cad. 24/2 Cağaloğlu - İSTANBUL
Dizgi Baskı: Dilek Matbaası Tel: 26 63 78
Ocak 1976 — İstanbul

BİRİNCİ KISIM

— 1 —

Bakkalın bitişiğinden çıkan kadın ve Gâvur Cemal Hocanın bir sözü.

Burası bir medresedir. Dışarısı içeriye girmesin diye duvarları kale duvarı gibi yapılmış ve içerinin dışarıya çıkmaması için pencerelerine kalın demir parmaklıklar takılmış bir medrese...

Şimdi medrese boştur. Mahallede ağaç ve ağaç dalları üstünde kuşlar bulunmadığından mahalle çocukları bu boş medresenin camlarını nişanlayıp, nişanlayıp yere indirmişler. Böylelikle medreseli mahallenin dar karanlığında pırıl pırıl ışıldayan bir yol çıkmıştı.

İşte Nuri usta bu yolun üstünden geçip kendi mahallesine saptı.

Nuri ustanın mahallesi medreseli mahalleye benzemez. Arkası bir sırta dayalıdır, önü olduğu gibi açıktır, denize bakar. Sokaklarında rüzgârların görünmez nehirler gibi akmalarına karşı koyan yüksek bir medrese duvarı da yoktur.

Sokaklarında başı boş rüzgârlar dolaşan bir mahalleye hasta bir insan ceketinin düğmelerini iliklemeden girmemelidir.

Nuri usta da böyle yaptı. Boğazı fena yanıyordu ve mahallesinin sıkı, sert rüzgârını bir bıçak gibi göğsünden yiyince vücudunun bir yerinde büyük bir damar koptu gibi geldi ona. Çünkü bütün kanı, derisinin altından başına doğru, henüz eritilmiş bir kurşun sıcaklığı ve canlılığıyla akmağa başlamıştı.

Nuri usta yirmi beş yaşındadır. Fakat bundan dört yıl önce, meşrutiyetin ilânı yılı, sağ gözü bir çelik talaşıyla sönmüş, «Mektebi Sanayi» den çürüğe çıkartılınca anasının Sarıgüzel'deki tek katlı evini satıp bir «Her türlü alât ve edevatı mihanikiye tamirhanesi» açtığı için ona herkes «usta», «Nuri usta» der.

Ustalar, başı boş dolaşan rüzgârların içine ağrısı git gide çoğalan bir boğaz ve ateşi her saniye artan bir vücutla girseler bile «ustalığın icabettirdiği» ağır başlılığı elden bırakmamalı, telânlanmamalıdırlar. Nuri usta da böyle yaptı. Ağır, ağır, sanki hiç bir şeyi yokmuş gibi yürüyor. İşte mahalle bakkalının önündedir. Durdu bir saniye. Tam bu sırada bakkalın bitişiğindeki kapı açıldı. Peçesi inik, çarşaflı genç bir kadın çıktı dışarı. Usta dükkâna doğru çekildi. Fakat, yine tam bu sırada ustanın sırtına çarparak bakkalın kapısından bir erkek sokağa fırladı.

Kadın önde, erkek arkada. Bakkaldan çıkan erkek, bakkalın bitişiğindeki evden çıkan kadına yetişti. Onun rüzgârdan uçan pelerininin ucunu hızla çekip bir şeyler mırıldanarak geçti yanından.

Kadın durakladı. Erkek yürümüş, medreseli mahalleye sapan köşede kadını bekliyordu.

Nuri usta seslendi.

— Hasan.

Medreseli mahallenin köşesindeki erkek cevap verdi:

— Buyur ustam?

— Az gelsene buraya.

Hasan geldi. Ustadan üç yaş küçüktü. Fakat sanki aralarında yirmi üç yaş varmış gibi konuşuyorlardı. Çünkü Nuri «Usta» ydı, Hasan'sa Nuri ustanın komşusu Ali ustanın dükkânında «Çırak».

— Hasan, şu kadıncağızı rahat bırakın...

— İyi ama usta...

Nuri usta Hasanın elini tuttu.

Hasan, eli mangala girmiş bir çocuk gibi bağırdı:

— Cayır cayır yanıyorsun be usta.

— Biraz hastayım.

— Dayan bana usta. Götüreyim seni eve kadar.

Nuri usta Hasanın omuzuna dayandı. İlk adımı atarlarken ikisi de göz ucuyla arkalarına baktılar. Bakkalın bitişiğinden çıkan kadın, medreseli mahallenin köşesini dönmüş, kaybolmuştu bile...

— Usta titriyorsun... ,

Kapının önüne geldiler. Çıngırağın ipini çekmeden önce Nuri usta Hasana dedi ki:

— Bana bak, anama ateşim olduğunu söylemeyeceğiz. Anam korkar bu işten. Babamı böyle bir ateş dalgası kapıp götürmüş de hani. Anama, ayağım burkuldu diyeceğim.

Usta çıngırağın ipini çekti.

— Sen de içeri gir Hasan. Yatağı anama yaptırmak olmaz. Sabahtan beri kim bilir nasıl yorulmuştur. Benim de halim yok. Sen seriverirsin.

— Hasan, Nuri ustanın anasının yardımiyle cumbanın içine yatağı sererken düşünüyor:: «Bu Nuri usta biraz antika doğrusu. Evde koca karıya bir yatak da serdiremedikten sonra turşusunu mu kuracak böyle ananın? Sonra demin de yaptığı gibi elin orospusunu mahalle delikanlılarından korumaya çalışıyor. Bir, iki üç, ustalık çıraklık ama, demin ona yaptığı işi yorgancı Selim'e yapsaydı kadının yanında şişi yediğinin resmiydi.»

Nuri usta yatağa girmeden önce gargarasını hazırladı. Anasına göstermeden bir sülfato aldı. Sonra topallama taklidi yaparak geldi yatağa girdi.

Ustanın anası orta boylu, vaktinden önce bembeyaz olmuş hissini veren saçlarına oyaları mor, sarı, kırmızı yemeniler

bağlayan bir kadındır. Biraz çocuk gibidir. Hem çok inatçıdır, hem çok çabuk kanar. Şimdi oğlunun yorganını sıkıştırırken soruyor:

— Ateşin var gibi Nuri.

— Bir şey değil ana, ayak burkulması ne de olsa ateş yapar. Hem biraz da boğaz olmuşum galiba. Bir iki gargara filân...

— Ben gidiyorum usta.

Nuri usta Hasan'a döndü:

— Eyvallah, güle güle Hasan. Ali ustaya selâm söyle. Ben yarın dükkâna çıkmayacağım gibi.

... Cumbanın ön kafesi açık. Nuri usta yattığı yerden gök yüzünü görüyor, rüzgârı duyuyor, bulutları seyrediyor. Bulutlar durup dinlenmeksizin geçiyorlar. Boyaları ilk önce gölgeli beyazdı, sonra altlarında ışıklar rengârenk lâmbalar yanıyormuş gibi kızardılar, turuncu oldular, kurşunîleştiler.

Anası birdenbire Nuri ustayı dürttü:

— Bak, bak Nuri kargalar mektepten dönüyor...

Bir sürü karga bütün bir değişen renk dünyası içinde siyahlıklarından bir damla bile kaybetmeksizin kapkara gelip geçtiler. Gök yüzü şimdi kurşunî bir kâğıda kömür ve tebeşirle çizilmiş bir deniz resmi gibiydi. Usta bu resme baktı ve her nedense birdenbire Gâvur Cemal hocanın bir sözü geldi hatırına :

«Gök yüzüne melekleri çıkartan da biziz, kanatlarını takan da biz...»

— II —

BİR ROMANDAKİ ÇERKEZ HALAYIK

Hastalığının üçüncü sabahı ustanın ateşi otuz altı buçuğa düştü. Fakat anası o gün de yataktan çıkmasına razı olmamıştı. Ana oğul bir mangalın başında kahve cezvesinin sapına yapışmış, öbürü yatakta susuyorlar.

Kahve pişti.

Usta, duvardaki bir resme bakmaktadır. Bu resim, fotoğraf makinelerinin, insanları ve eşyaları gölgesiz ve hacimsiz satıhlar halinde kâğıtlaştırdıkları devirlere aitti. Meşrutiyetin ilânından on beş yıl önce babası Tophanede kamacı ustasıyken bir resmî tören dolayısiyle çekilmişti. Önde bol şeritli, bol nişanlı ve bol sakallılar, kolları iki yana sarkık duruyorlar. Onların arkasında şeritleri daha dar, nişanları daha az ve sakalları daha kısa olanlar kollarını kavuşturmuşlar, elpençeydiler. En arkadaysa pala bıyıklı, uzun fesli ustalar dimdik dizilmişlerdi.

Nuri ustanın babası bu en arka sıradakilerin en uzun feslisi, en pala bıyıklısı ve en dimdik duranıydı.

Fotoğraf, havayi mavi parlak bir kâğıda basılmış ve pembe kalın bir mukavvaya yapıştırılmıştı. Nuri usta biliyordu ki fotoğrafın arkasında yaldızlı bulutların arasından doğan bir güneş vardır ve bu güneşin altında, fotoğrafçının kuyruğu çatallı imzası. Bu imzanın alt tarafında babası, kamış kalemiyle ve rütbe sırasiyle resmî törende bulunanların isimlerini yazmıştı. Babasının yazdığı bu isimlerin arasında bir tanesi vardı ki, şimdi, yazılışından on dokuz yıl sonra mahallenin diline düşmüştü: Muzaffer Paşa.

— Ana, adı neydi şu kızın?

— Hangi kızın oğlum?

— Su Muzaffer Paşalardan...

— Gülizar... Neye sordun?

Nuri usta cevap vermedi. Bir roman okumuştu. Bir Paşazadeyle çerkez bir halayığın maceralarına dair...

— Ana, evveli gün Hasan gene Gülizara sataşmak istedi.

— Sataşırlar... O da sokağa çıkmasın. İnsanın ayıbı olunca gizlenir.

Gâvur Cemal hocadan öğrendiği ve inandığı fikirlerle Nuri Usta, kadınla erkek arasında cinsî eşitlik olması lâzım geldiğini anasına anlatmak istedi. Sonra vaz geçti. Bunu bir kadına, bil-

hassa anasına anlatamayacağını şimdiye kadar yaptığı denemelerle bildiği için garip bir hüzün duydu.

— Peki ama ana şimdi ne olacak bu kız?

Bu sefer anası cevap vermedi.

Nuri usta düşünüyordu: Gülizarın başından geçenler romandaki Çerkez halayığınki kadar beylik, her gün olağan işlerden. Yalnız roman, Çerkez halayığın öldüğünü yazıyordu. Gülizar sağdı. Onu Muzaffer Paşalar dokuz yaşındayken evlâtlık almışlar. Paşanın bir oğlu varmış. Tıpkı romandaki Paşazade gibi. Romandaki Paşazadenin adını hatırlamıyor amma Muzaffer Paşanın oğlunun...

— Ana şu oğlanın adı neydi?

— Hangi oğlanın?

— Şu Gülizarı...

— Seyfi Bey...

Seyfi Bey Gülizarı gebe bırakmış.

Romandaki paşazade de çerkez halayığı gebe bırakmış mıydı? Usta bunu da hatırlıyamıyor. Ama, Gülizarın gebeliği muhakkak. Bunu bütün mahalle biliyor. Nasıl bilmesin ki, Muzaffer Paşanın karısı işi haber alır almaz Gülizarın koltuğuna bohçasını verdiği gibi kızı İstanbul'daki biricik akrabası Zübeyde hanıma göndermişti. Bakkalın bitişiğinde oturan Zübeyde Hanıma...

— Kahven soğudu oğlum.

Nuri usta soğuyan kahvesine baktı. Gâvur Cemal hoca'nın bir sözünü hatırladı gene; «Öyle insanlar vardır, bilirim, başkalarının acılariyle alâkadar olurlarken öyle derine dalarlar ki ağızlarındaki cigarayla kendi dudaklarını yakacak kadar gülünç olurlar.»

Nuri Usta da soğuyan kahvesiyle şimdi kendini böyle gülünç buluyor. Bir yandan karnında bir çocuk, karnında, gene Cemal hocanın dediği gibi, en büyük bir insan verimlerinden biriyle koğulmuş bir kadın var. Öte yanda soğumuş bir fincan kahve.

Birdenbire Nuri ustanın aklına kendi de niçin ve nasıl olduğunu anlamadan, bir hastane koğuşu geldi. Tıraşları uzamış insan yüzleri, sargılar. Gömleğinin sol kolunda kocaman bir kan lekesiyle dolaşan düşük sarı bıyıklı, çok kısa boylu bir hasta bakıcı.

On gün önce, Kasımpaşa Merkez Bahriye hastahanesinin Balkan harbi yaralılarıyla dolu olan bu koğuşunda Çatalca'dan getirilen bir arkadaşını, Ahmedi görmeğe gitmişti. Ahmedin kolunu kesmişler. Hem sağ kolunu. Halbuki mektepte en uzağa taş atan Ahmetti...

— Kapı çalınıyor Nuri.

— Ya? Öyle mi ana? Gidip bakayım.

Nuri usta yatağından çıkmak istedi Anası alakoydu.

— Ben gider bakarım. Sen kımıldama Nuri. Bu çalış senin gâvurun çalışına benziyor da onun için söyledim.

GÂVUR CEMALİN ŞÖHRETİ NEREDEN GELİR?

Gelen Gâvur Cemal hocaydı. Odadan içeri girer girmez doğru ustanın yatağına gitti. Elini alnına koydu:

— Ateşin filân yok.

Ustanın anasına döndü:

— Ne diye bunu tembel tembel yatırırsın ana?

Ceplerinden taşan fransızca gazetelerin bir kısmını minderin üstüne fırlattı. Mangalın başına çömeldi:

— Kendime bir kahve pişireyim tez elden, dedi.

Gâvur Cemal hocanın kırmızımtrak, kıvır kıvır bir sakalı var. Saçları kalıpsız fesinin kenarlarından taşıyor. Pos bıyıklarla kalın kaşlar arasında enli bir burun. Ütüsüz bir pantolon ve yakası yağlı bir ceket.

— Bak, odaya girer girmez «tez elden bir kahve pişireyim» dedim. Halbuki niçin kahve içeriz? Hiç düşündün mü Nuri usta?

Tadı için, desen, değil. Tadı için kahve içeceğine limonata iç... Kokusu için mi? O da değil. Turunç şerbetinin yanında bu bulaşık suyunun kokusu nedir ki?.. Sinirleri tenbih edermiş. Lâf!... Rakı ne güne duruyor?... Hazımmış. Palavra... Yemeklerden sonra elma ye!. Öyleyse niçin şu meredi içeriz? Çünkü evvelâ biz kahve içmesek kahveciler kahvelerini kime satacaklar? Sonra, alışkanlık denen nesneyi bilir misin Nuri usta? Bilir misin ki insan oğlunun hem en büyük kuvveti, hem en büyük kenazeliği bu alışkanlık denen nesnedir?... Biz kahve değirmeniyle, kahve cezvesiyle, kahvesiyle, eviyle, minderiyle, hukukuyla, felsefesiyle kendimize bir ikinci dünya yaratırız. Sonra bu yarattığımız dünyanın esiri oluruz. Başlar o bizi yaratmağa.

Artık o eskiyip onun içinden bir yenisini doğurana kadar bir kavga bir gürültü... Aslanı kafese alıştırmak için onu yavruyken tutup içeri atarlar... Bizi kırk yaşında kafese koysalar, üçüncü günü yerimize alışırız. Ve on sene kafeste kaldıktan sonra dışarı salsalar on yıl yattığımız yeri üç haftada unutuveririz... Bilir misin ki Nuri usta...

Gâvur Cemal hoca kahve hakkında konferansına devam ederken Nuri usta bu acayip adamın kendi ağzından dinlediği hayatını bir kere daha gözünün önünden geçiriyor.

Cemalin iki şeyi meşhurdur; Gâvurluğu ve sakalı.

Gâvurluğunun şöhreti dört yıllıktır. Ve o bu şöhretin sebebini şöyle anlatır:

— «Meşrutiyetin ilânı yılı ben Anadoluda (.....) vilâyeti idadisinde tarih ve coğrafya hocasıydım.

Şehirde bir vilâyet konağı üstünden araba geçebilen iki sokak, alabalıklarıyle meşhur bir dere, bir «İstanbul oteli», dört deveciler hanı, bir aynalı kahve ve irili ufaklı tam kırk iki tane cami vardı. Evet, kırk iki tane, teker teker saydım.

Bizim idadi şehrin en yüksek tepesinin üstündeydi. Ova tarafından şehre bakılınca ilk önce bizim yapının üç katlı, dört köşe taş kesmeliği göze çarpar.

Bilmem hangi frenk yazıcısının eserlerini tercüme ederek Osmanlı tarihi edebiyatına giren bir paşa menfiyen valiliğine tayin kılındığı bu vilâyette ilk ve son iş olarak bizim mektebi yaptırmış. Evet, ilk ve son iş... Çünkü, hazret, firengâne icraatında biraz daha ileri gidip vilâyet hududunun yirmi beş kilometre kadar uzağında geçen şimendiferi vilâyet hududundan içeri sokmağa teşebbüs edince eşrafı vilâyet Osmanlı edebiyatının bu namdar mütercim paşasına karşı ayaklanmışlar. «Bu kara demir yılanının tarlalarımız arasından geçmesi ekinlerimizin hareketini kaçırır. Davarlarımız korkudan çatlar. Kadınlarımız kısırlaşır. Biz bu gâvur yolunu istemeyiz.» demişler. Bir ariza yazmışlar Abdülhamide, Abdülhamid de bu frenk edebiyatı meraklısı paşasını böyle demir yolu filân gibi Fransız klâsiklerinden gayri işlerle uğraşmak zahmetinden kurtarmak için, terfien fakat yine menfiyen uzak vilâyetlerden birine naklettirmiş.

Bana merak oldu, bu demiryolu hikâyesinin iç yüzünü araştırdıydım. Meğerse eşrafı vilâyet, yâni «bilmem ne zadelerle, bilmem kim oğulları» diye anılan iki aile bütün bizim vilâyet içinde ve bizim vilâyetlerle öteki vilâyetler arasında işleyen deve kervanlarının sahipleriymişler. Bilmem hangi padişah devrinden beri Anadolunun bütün bu mıntıkasında deve kervanlarının çanı dağlara taşlara bu iki ailenin şan ve zafer türkülerini okumuşlar.

İncir, üzüm, tütün, dokuma ve son yıllarda gaz tenekeleri ve Avrupa basmalariyle şehirlerin kapılarından giren bu deve kervanlarını düşün bir kerre! Sonra, bir de vilâyete demiryolu sokmak isteyerek deve kervanlarının hasret ve gurbet gibi içli çanlarına ot tıkamağa kalkışan Fransız klâsikleri meraklısı paşayı gözünün önüne getir.

Mamafih, şehirde mütercim paşamızın hatırasını saygıyla ananlar da yok değildi. Bilhassa Avrupayla alış veriş eden ve deve kervanlarının inhisarından, çanlarındaki şarkıların derinliğine rağmen gidip gelişlerindeki betaatten şikâyetçi olan büyük

manifatura tüccarları, limanlara üzüm, incir, tütün gönderenler bizim mektebin banisini hayırla yadederlerdi.

Ben, meşrutiyetten bir yıl önce şehre gelmiştim. Meşrutiyet ilân edilir edilmez bizim mektebin banisini hayırla yad eden zümre top yekûn İttihatçı oldu.

Kafamda mektebe ait bir yığın proje vardı. Bu projelerin tatbiki için dışarıdan yardım lâzım. Gittim, en koyu ittihatçı kesilen büyük manifaturacı Emin efendiye fikrimi açtım. O da klüpte konuştu. Bana kararı getirdi:

— Cemal bey korkmasın, biz arkasındayız...

Kolları sıvadık. İşe başladık. Son sınıf talebeleri arasından gözü açık, güçlü kuvvetli yirmi iki genç seçtim. Emin efendi vasıtasiyle İstanbul'dan getirttiğim futbol topunu ayaklarının arasına salıverdim. Ben de aldım ağzıma bir düdük. Başladık maça. Mektep çocuklarının, kısa pantalonla böyle mektep avlusunda meşin bir topu kovalamaları bütün vilâyet dahilinde o günlerde misli görülmemiş icraatlardandır diye çok şükür kimse ses çıkarmadı. Fakat küplere binen ulûmu diniye hocası oldu. Hocaefendi eski kafalardan bilmem ne zadelerle görüşmüş. Gitmiş onlara söylemiş. Onların bizim manifaturacı Emin efendiyle araları açık. Halbuki bizim maçların arkasında Emin efendi var. Hatta topu bile getiren o. İş karıştı. Bizim futbol bir şehidi hürriyetin kafası gibi ittihadı terakki klübünde adalet, müsavaat, hürriyet namına müdafaa edilmeğe başlandı.

Deveciler baktılar ki bizim parti kazanacak, cayır cayır top oynayacağız, bir gün muallimler odasında akaidi diniye hocasını saldırttılar üstüme. Herif şer'i şeriften başlayıp, mektep talebelerini baldırı çıplaklar menzilesine kadar indirdiğimde karar kıldıktan sonra avaz avaz bağırarak ne dinsizliğimi bıraktı, ne de imansızlığımı. Hocanın sözlerini gülerek dinliyordum. Daha dinleyecektim. Fakat birdenbire gözüme odanın kapısı ilişti. Kapı aralanmıştı. Aralıktan binlerce göz, hani mektep kitaplarında büyütülmüş sinek gözü resimleri vardır, arı peteği

gibi, bir yığın göz, işte öyle bir yığın çocuk gözü bana bakıyor. Talebelerim kapının önüne birikmişler. Sarıklı hafız hocanın sarıksız İstanbullu Cemal hocayı nasıl tekfir, nasıl haptettiğini dinliyorlar.

Birdenbire kan başıma çıktı. Hafıza şöyle bir kalın perdeden «Susss!» dedim. Bu emir öyle apansız, öyle keskin oldu ki hafız sustu. «Dinle», dedim, «Madem ki talebelerimin sıhhatları, çeviklikleri, gözlerinin bir parça pekleşmesi için lâzımdır, o oynadığımız şey meşin top değil ya Hazreti Ali'nin kafası olsa ben düdüğü öttürür, çocuklara çaldırırım tekmeyi. Bu, bir... Sonra ben dinsizmişim, imansızmışım, kâfirmişim, belki öyleyimdir, belki değil. Bu benim bileceğim iş. Fakat ben coğrafyada verdiğim her dersin doğruluğunu çocuklara isbat edebilirim. Ya sen? varlığını okuttuğunun varlığını isbata kadir misin?»

Nasıl apansız başladımsa öyle apansız sustum. Daha doğrusu muallimler odasında öyle bir sessizlik oldu ki kendi sesimden ürktüm birdenbire. Etrafıma bakındım. Hafız hocanın yüzü sarığından beyaz. Mektep müdürü kıpkırmızı. Bir riyaziye hocası vardı, şişman, dazlak kafalı bir sersem. O da gözlerini yere dikmiş, neredeyse ağlayacak.

Hafız hoca oturduğu koltuğun yayları boşanmış gibi birdenbire ayağa kalktı. Aramızda epey mesafe vardı. Kısa kısa adımlarla adetâ koşar gibi burnumun dibine sokuldu. Ve ben daha ne olduğunu anlamadan, üç defa: «Tuh, tuh, tuh, kâfir, kâfir, kâfir!» diye yüzüme tükürüp bağırdıktan sonra yine aynı kısa adımlarla koşup kapımın önünde biriken talebeleri yararak merdivenlerden aşağı inmeğe başladı.

Kendimi toparlayıp hafızın yakasına yapıştığım zaman ikimiz de mektebin sokak kapısı önündeydik. Elimi latasının yakasında görünce bağırmağa başladı. Talebeler, hocayı ancak tüyleri yolunmuş bir karga biçimine girdikten sonra elimden alabildiler.

Hemen o akşam şehrin irili ufaklı kırk iki camiinde kırk iki

hoca idadi mektebinin tarih ve coğrafya muallimini «Gâvur Cemal» lâkabiyle tekfir ettiler. İki deveci ailesi aralarındaki rekabeti bir müddet bir yana bırakarak yine birleştiler. İstanbula maarif nezaretine, babı meşihate, makamı sedarete telgraf üstüne telgraf yığdırıldı. Kırk sekiz saat sonra şifreyle azlim geldi. Deve kervanları o hasret ve gurbet dolu çanlariyle şehirlerden şehirlere «Gâvur Cemal hocanın» macerasını taşırlarken biz de kapağı İstanbula attık. O gün bu gündür ismimin başında gâvurluk, sonunda hocalık, dolaşıp dururum.»

Cemal'in gâvurluğu işte böyle bir maceradandı.

Sakalına gelince, onun bu sakalı, altı yıldır bir yürek acısıyla alay etmek için suratında taşıdığı söyleniyordu. Nuri usta bu dedikodunun doğru olup olmadığını Cemalin kendisine sorup öğrenebilirdi. Fakat onunla böyle bir bahse girişmektense bu sakal hikâyesinin iç yüzünü öğrenmemeği tercih etmişti.

— IV —

CEMAL BUNA CEVAP VEREMEDİ...

— Ne o? Daldın yine usta?

— Seni düşünüyorum hocam.

— Gâvurluğumu mu? Sakalımı mı?

— İkisini de...

— İki şeyi birden düşünmek zaaftır, usta. İnsan tek bir şeyi kuvvetle düşünmeği öğrenmeli. Delilerin o zincirleri kıran kuvveti nereden gelir, bilir misin? Sabit bir tek fikir taşımalarından. Tarihin bütün büyük adamları bir tek fikrin ağrısıyla kıvranmışlar, bir tek fikrin acısıyla doğurmuşlardır. Hem benim gâvurluğumla sakalımı ne diye düşünüyorsun? Sen anlat bakalım ne var ne yok? Görüşmeyeli iki hafta oldu. Fransızca ilerliyor mu?

— İşten boş vakit buldukça okuyorum hocam.

— İşte bu olmadı. Senin dükkâna benim gramofonu tamir ettirmek için ilk geldiğim gün sana ne demiştim usta? İşten boş vakit buldukça okumak değil, okumaktan boş vakit buldukça iş yapmalısın!... Ne güldün. Sonra ana oğul ne yer ne içeriz mi? diyorsun?... Bu da doğru... Nasıl dolu dizgin koşabilmek, üç yüz altmış dört gün koşmak için hazırlanıp bir gün meydana çıkarılan yarış beygirlerinin hakkıysa dolu dizgin okuyabilmek te...

Nuri ustanın anası birdenbire söze karıştı :

— Cemal Bey oğlum, dedi, sen çok okudun mu?

— Eh, biraz daha da okuyorum...

Ustanın anası aynı çocuk merakıyla sordu:

— Okuyacak, okuyacaksın da, sonra ne olacak?

— Dünyayı anlıyacağım.

— Sonra ne olacak? Diyelim okudun, okudun, dünyayı anladın. Sonra ne olacak?

Cemal birdenbire cevap veremedi. Vaktinden önce beyazlanmış hissini veren başına kırmızı oyalı mavi bir yemeni sarmış olan bu kadının önünde, bu eski kamacı ustasının dul karısı karşısında Cemalin kalın sesindeki alaylı ton ilk defa pürüzlendi.

— Hiç, dedi...

Nuri usta, «Hiç» diyenin yüzüne hayretle baktı. Ve o da ilk defa, bu hayranı olduğu adamda bir şeyin, bir şeylerin eksikliğini anladı.

— V —

GÜLİZARIN HOCANIMI VE YORGANCI SELİMİN SESİ

Gülizar gaz lâmbasını yaktı. Evde yalnızdı. Zübeyde Hanım sabahleyin sokağa çıkmış ve daha dönmemişti.

Gülizar lâmbayı aynalı konsolun üstüne koydu ve birdenbire aynanın içinde kendi yüzünü öyle büyütülmüş, öyle koskocaman gördü ki korktu. Fitili kıstı.

Göstepede Muzaffer Paşalara bir hocanım gelirdi. Diz ve baş ağrılarını okuyan bir kadın. O, derdi ki, «gece aynaya bakmak uğursuzluk getirir!»

Gece aynaya bakmanın niçin uğursuzluk getirdiğini Gülizar sormamıştı. Yalnız, o biliyordu ki hocanın her söylediği doğrudur ve gece aynaya bakanın derdi iflâh bulmaz.

Aynanın içinde bir daha görünmemeğe çalışarak fitili biraz daha kıstı. Sonra gitti, pencerenin önündeki sedire oturdu.

Dışarıda yağmur çiseliyor. Kafesin arkasındaki dünya soluk mavi bir alaca karanlık içindedir.

Bitişikteki bakkalın kapısını göremiyordu. Yalnız bu kapıdan ıslak toprağa düşen turuncu ışık parçasını çiğneyerek dükkâna girip çıkanları iyiden iyiye seçebiliyordu.

Nuri ustanın müdahalesiyle Hasanın elinden kurtulduğu gündenberi sokağa çıkmadı. Aşağı yukarı iki ay. Göztepe'deyken de sık sık sokağa çıkmazdı ama çocukluğunu ve en güzel günlerini içinde koskocaman masal kuşları gibi çam ağaçlarının tünediği bir bahçede, göz alabildiğine sıralanmış kütüklerinden renk renk üzüm salkımları sarkan bir bağın genişliğinde geçirmişti.

Göztepe'deki bağ aklına gelince kıpkırmızı oldu. Karnında çocuk oynadı. Düşünmek istedi, ısrarla, inatla sonuna kadar düşünmek istedi. Düşünemedi. Ona bir şeyi sonuna kadar düşünmeği öğretmemişlerdi.

Bitişik bakkaldan kalın erkek sesleri geliyor. Daha doğrusu, bir tek kalın, ama çok kalın ses ötekileri ezerek yükselmektedir.

Gülizar sedirin üstünde derlenip toparlandı. Artık sokağa bakamıyor. Dışarıya, yağmurlu havaların o apansız bastıran karanlığı çökmüş. Bakkalın kapısından vuran ışık parçasını geç-

tikten sonra bu zifiri karanlıkta boyanarak Gülizara kadar gelen erkek sesi gitgide kalınlaşıyor. Siyahlaşıyor âdeta...

Gülizar bu sesi tanıdı. Yorgancı Selim'in sesi. Bu ses bakkalın ve dükkândaki müşterilerin «Canım etme, yapma, dur bakalım» larını iki yana devirerek haykırıyor:

— Gösterirm kaltağa. Parasını mı batırdık cadının? Leş kargası gibi insanın üstüne çullanıyor. Beş altın aldık. Dört mecit faiz verdik üç ayda. Bana yorgancı Selim derler. Bir elime... «K... i karı...»

Gülizar sedirden fırladı. Konsolun üstündeki lâmbayı söndürdü. Karanlıkta, olduğu yerde, öyle ayakta dikili kaldı. Korkuyordu. Ama nasıl... Yorgancı Selim şimdi dayanacak, camları çerçeveleri indirecek, odaya girecek... Sonuna kadar düşünemedi yine Kafasında yalnız bir tek söz dönüp duruyor: «K... i karı».

Yorgancı Selim'in «K... i karı» dediği Zübeyde Hanımdır. Yorgancı Selim'in Zübeyde Hanıma «K... i karı» demesi kendi yüzündendir. Eğer Zübeyde Hanım onu evine almasaydı, kadıncağıza kimse...

Birdenbire karanlıkta konsolun mermeri üstünde bir pırıltı görür gibi oldu. Elini uzattı. Konsolun mermerinde parıldayan şeyi aldı. Bu kocaman altın bir saat ve belki yarım arşın boyunda gümüş bir köstekti. Esnafa faizle para veren Zübeyde Hanımın yorgancı Selimden aldığı rehin.

Dışarıda ses daha acık, daha tehdit edici olmuştu:

— Kimin parasını batırdık şimdiyedek? Herkese biz hakkımızı verdik, kimin hakkı geçti bize? Aç, bak defterine, sana bile kaç paralık takıntımız kalmış? Hem üstüne üstlük bir «K... i karıya» baba yadigârı altın saatle gümüş kösteği de rehin bıraktık...

Faizci Zübeyde'nin yorgancı Selimden rehin aldığı altın saatle gümüş kösteği Gülizar elinden düşürdü. Sonra ağır ağır eğildi, yere düşenleri aldı. Pencereye doğru yürüdü. Pencereyi

açmak, altın saatle gümüş kösteği bakkalın kapısından sızan ışık parçasının üstüne fırlatmak.

Pencerenin camını kaldırdı. Dışarıda yağmur bardaktan boşanırcasına yağmağa başlamıştı. Bakkalın kapısından sızan ışığa baktı. Dükkândakilerin gölgeleri kımıldanıyor üstünden. Saat, kafes deliklerinden sığmıyacaktı. Kafesi yukarı süreyim derken evin kapısı çalındı.

Gülizar olduğu yerde kala kaldı.

Yağmur boyuna karanlıklara yağıyor, bakkalın yapısından düşen ışıkta gölgeler boyuna kımıldanıyorlar ve kapı çalınıyor boyuna.

ZÜBEYDE HANIMIN UYKUSU

Gülizar lâmbayı yakıp Zübeyde hanıma kapıyı açtığı vakit suratına yediği tokatın hor görülmesinden değil acısıyla sarsıldı.

Zübeyde hanım yorgundu. Zübeyde hanım ıslanmıştı. Bitişik bakkalda kendisine boyuna küfür eden yorgancı Selim onu kapısının önünde kıstırabilirdi. Zübeyde hanım korkmuştu. Ve kapı bir türlü açılmamıştı.

Tokadı attıktan sonra Gülizarın yüzüne bile bakmadan fakat onun yardımıyla ayakkabılarını çıkarıp merdivene yürüdü. Gülizar, lâmbayı başının üstüne kaldırmış peşi sıra geliyor. Merdiveni çıkıp odaya girdiler.

Zübeyde şişman vücudunu sedire serdi. Gülizar, lâmbayı konsolun üstüne koydu, ayakta durdu.

Dışarda yorgancı Selim hâlâ bağırıp çağırıyor.

Zübeyde hanım Gülizarın olduğu tarafa bilhassa bakmıyarak, odanın duvarlariyle konuşuyormuş gibi homurdanmaktadır:

— İt, hergele. Hem para alır, hem faizi vermez. Sonra da dükkânına gidip «ya faiz, ya rehinden kesersin umudu» dediğin

için sarhoş olup mahalleyi birbirine katar. İt. Hergele., o zıkkıma para vereceğine faizini öde... Hani şeytan diyor ki, aç şu pencereyi herifin bir temiz ağzının payını ver...

Gülizar konsolun arkasına doğru çekildi. Onun bu hareketini gören Zübeyde bağırdı :

— Ne o küçük hanım? Pencereyi açıp avaz avaz haykıracağım diye utanıyor musun? Paşa konağı artığı, bundan utanacağına o herifin koynuna girmekten utansaydın ya... cevap versene. Ne susuyorsun?

Gülizar cevap vermiyordu, ama o herifin koynuna girdiği için de utanmıyordu. Koynuna girdiği, o heriften çocuk peydahlayıp koğulduğu için sadece diş ağrısı, baş ağrısı gibi bir ağrı duyuyor. Çok defa bunu da duymuyor, sadece başına bir şey vurmuşlar gibi bir sersemlik hissediyordu.

Zübeyde hanım her vakit olduğu gibi bu sefer de Gülizardan hiç bir cevap alamıyacağını bildiği için sustu. Büzmeli çarşafının pelerinini arkaya attı. Saçları kınalıydı. Kaşlarında rastık var ve gözlerinin altında buruşuk iki kese...

— Haydi git, yemeği ısıt...

Gülizar idare lâmbasını yakarak aşağıya, mutfağa gitti. Zübeyde hanıma kapıyı açmadan önce, uzun bir dalgınlıktan sonra birdenbire telâşlanmış ve yorgancı Selim'in rehinini, altın saatle gümüş kösteği göğsüne sokmuştu.

Evin mutfak duvariyle bakkalın yan duvarı birdir. Bitisikte yüksek sesel konuşulanlar mutfaktan işitilir.

Gülizar, bakkalın kepenklerini kapadığını duydu. Yorgancı içerde kalmış olacaktı. Çünkü kepenkler kapandıktan sonra da duvarın ardından sesi geliyordu. Konuştukları sözlerden karşılıklı oturup rakı içecekleri anlaşılıyor.

Gülizar, yemeklerin çabuk ısınması için mangalı ikide bir üflemektedir. Hep eğilip kalkışında sanki karnındakine bir şey olacakmış gibi bir eliyle göbeğini bastırıyor.

Bitişiktekiler şarkı söylemeğe başladılar.

Sarman miyavladı. Evin kapıları bacaları ne kadar kapanmış olursa olsun mutlak içeri girecek bir delik bulan Zübeyde hanımın sevgili kedisi sırıl sıklam, uzun bir yolculuktan dönmüştü yine.

Gülizar, ortasına Kızkulesinin allı yeşilli nakşı işlenmiş olan yuvarlak siniye üç sahan yemeği yerleştirdi. Ekmeği kesti. Sininin kenarına dizdi. Tahta çorba kaşıklarını karşılıklı koydu. Arkasından Sarman merdivenlere doğru yürüdü. İdare lâmbası sininin bir kıyısında duruyor, merdivenlerden çıkmağa başlayan Gülizarın gölgesi duvarlarda sallanıyor iki yana. Öbür tarafta derinden derine, sanki genç kadına söz atıyormuş gibi yorgancı Selim :

«Merdivenden tıkır da mıkır çıkarken...» türküsünü söylüyordu.

Odaya girdiği vakit Zübeyde hanımı boylu boyunca sedirin üstünde, arkası kapıya dönük, uzanmış buldu. Hiç ses çıkarmadan siniyi konsolun üstüne bıraktı. Küçük, alçak sini iskemlesini odanın ortasına getirdi. Siniyi iskemlenin üstüne yerleştirdi. İki yer minderini sininin karşılıklı iki yanına koydu. İdare lâmbasını kıstı, oda kapısı dışına bıraktı. Sonra seslendi:

— Teyze.

Bekledi. Zübeyde hanım kımıldamadı bile.

Biraz daha yüksek seslendi :

— Teyze, yemek hazır.

Zübeyde hanım yine aldırmadı. «Çok yorgundu, uyuya kalmış olacak, zaten hastalıklı kadın.» diye düşündü. Bir kere daha böyle olmuştu da huyunu bilmediği için, gidip uyandırdı diye bu gecekinden daha acıtıcı bir tokat yemişti. Hoş tokat yemeğe alışkındı. Göztepe'deki büyük hanım...

Sininin yanında kendi minderinin üstüne oturdu. Beklemeğe başladı. Sarman yanı başında kıvrılmış mırıldıyor. Dışarda, bıçakla oynanan bir Karadeniz oyun havası gibi ölçülü ve yeknesak yağmur sesi.

Karnında yine çocuk oynadı. İçi eziliyor. Acıkmıştı. Gözünü, sedirde up uzun yatan Zübeyde hanıma dikerek sininin kenarından hırsızlama bir dilim ekmek aldı. Yedi. Bekledi. Seslendi yine :

— Teyze!..

Zübeyde cevap vermiyor.

Dışarıda yağmur sesiyle içeride Sarmanın mırıltısı birbirine karışıyor. Bir kadın ağlıyarak ninni söylüyor sanki.

Gülizar yorgun. Gözlerinin içi karıncalanıyor. İki uzun siyah örgülü başı göğsüne düştü. Tam dalarken inliyerek uyandı. Gözlerini kocaman kocaman açmağa çalışarak Zübeyde hanıma baktı. Sonra gözleri kapandı tekrar. Tekrar başı düştü göğsüne. Uyudu...

... Üşüyerek uyandı. İlk gözüne ilişen sini oldu. Sahan kapaklarını açtı. Yemeklerin yağları donmuş. Telâşlandı. Zübeydeye baktı. O, hâlâ olduğu yerde, yüzü duvardan yana, up uzun yatıyor.

Çıt yok. Sarman gitmiş. Dışarda yağmur yağmıyor artık. Yağmur sesinden ve Sarmanın mırıltısından boşalan odanın havası bir bataklık suyu gibi. Kımıldamıyor. Dona kalmış.

Yemeği tekrar ısıtmalı.

Zübeyde hanımın üstüne bir şeyler örtmeli ki üşüyüp hastalanmasın...

— VIII —

BİR KEDİ ve BİR KADIN

Üç kişi konuşuyorduk. O, Ötekisi ve Ben.

O, dedi ki:

— Ölüm, ruhun beden kafesinden çıkıp çok koyu kırmızı çiçekler açan alaca karanlık Adem bahçelerinde, başıboş, mustarip ebedî yolculuğudur. Bana öyle gelir ki ruh beden kafesin-

den çıkarken çıplak omuzlarında kan rengi bir şal taşır. Ve ben ne zaman yeni ölmüş bir insanın odasına girsem yüzümde ve ellerimde bu kan rengi görünmez şalın dokunuşlarını duyarım.

Ötekisi dedi ki:

— Ölüm Allahın en büyük sırrıdır. İnsan oğlunun önünde belki bütün kapılar açılacaktır. Fakat bu kapı ebediyen kapalı kalacaktır. Nerden geldiğimizi bilmiyoruz ki nereye gideceğimizi bilelim. İnsan oğlunun kafası bu iki meçhul arasında asırlardır sancı çekip düşündü. Fakat Allahın en büyük iki sırrı çözülmedi ve çözülmiyecektir.

Ben dedim ki.

— Ölüm de doğuş gibi, başsız ve sonsuz, tezatların birliği halinde, durmaksızın değişip akan maddenin, yani bizim dışımızda bize bağlanmadan var olan, kemmî terakümlerden sonra sıçrayarak başka bir keyfiyete geçişidir. Ölümü ve doğuşu anlamak için insan oğlu «felsefe» kitaplarını değil, biyoloji tetkiklerini okumalı. Yalnız dikkat etmeli ki, bu tetkiklerin kafalarında bir papaz kukuletesi, yahut bir imam sarığı olmasın!.

Ben, o ve ötekisi ölüm hakkında bu sözleri ettik. Fakat Gülizar bu sözleri duymuş bile olsaydı bir şey anlamazdı. O zaten ölümün ne olduğunu düşünmemişti. O sade biliyordu ki, insan öldükten sonra ahrete gider. Ahrette cennet vardır, cehennem vardır, bir de sırat köprüsü vardır ki kıldan ince ve kılıçtan keskindir.

İşte bundan dolayı, Gülizar, yatak odasındaki yükten çıkardığı Trabulusun battaniyesini - bu battaniye eski bir Fizan sürgününün rehiniydi - Zübeyde hanımın üstüne örterken birdenbire irkilmekten başka bir şey yapmadı. Başka bir şey düşünmedi.

Zübeyde hanımın gözleri açık... Sımsıkı kapalı ince dudaklarından çenesine iplik salyalar akmış.

Zübeyde hanım ölmüştü.

Gözleri açık kalmış bir ölünün ölmüş olduğunu anlamak için büyük bir tecrübeye ve derin bilgiye ihtiyaç yoktur.

Gülizar battaniyeyi ölünün üstüne bıraktı. Geri çekildi. Ve ağır ağır düşünmeğe başladı. Ölümün ne olduğunu değil, nerden geldiğimizi değil, bu «fâni dünyada» insan ihtiraslarının «boşluğunu» ve asıl meselenin «var olup, var olmamakta» olduğunu da değil!... Çünkü Gülizar Hamleti okumamış ve soytarısının kafatasını eline alıp «mütalâatı felsefiye» de bulunan kara prensin meşhur adını hiç bir aktörün ağzından dinlememişti.

Gülizar ilkönce cenazeyi nasıl kaldırtacağını düşündü. Sonra nereye sığınacağını düşündü. «Tekrar Göztepeye dönsem beni alırlar mı?» diye düşündü. Sonra Seyfi geldi aklına. Yüreği burkuldu. Sonra ölüye baktı. Daha dikkatle, bir daha, bir daha baktı ve öyle sandı ki ölünün üstündeki Trabulus battaniyesi hafif hafif, aşağı, yukarı kalkıp inmektedir.

İşte o zaman birdenbire korku düştü içine. Kurutma kâğıdına düşen bir mürekkep damlası gibi korku ağır ağır yüreğine yayıldı.

Dışarısını dinledi.

Dışarıda rüzgâr çıkmıştı. Dışarıda sanki binlerce ağız fısıltılarla bir şeyler söylüyor.

Ölüye baktı yine.

Pencerenin önünde yatan ölünün üstündeki battaniye, artık iyice farkedilecek kadar, bu dışarıdaki fısıltılara cevap veriyormuş gibi kımıldanmaktadır.

Gülizar gözü bu yere batasıca battaniye takılı dururken bir kedi miyavladı.

Sarman kapının eşiğinde.

Gülizar, birdenbire Hoca hanımın bir sözünü hatırladı :

— Üstünden kedi atlıyan ölü hortlar!

Sarman, ağır ağır, gide kaplanaşarak yaklaşıyor.

Gülizara şimdi öyle geliyor ki bu her adımında büyüyen hayvan, yaylanan bacaklarıyla ansızın sıçrayarak ve kendi başının üstünden geçerek gidip ölünün açık gözlerini çıkaracaktır.

Dışarda rüzgâr büsbütün azdı. Fısıltılar çığlık haline geldi-

ler. Pencerelerin pervazları, camları, kafesler sallanıyor. Alt katta mutfağın kapısı açık kalmış olacak ki camı kırıp pencerelerden giren rüzgârla bu kahrolasıca kapı çat - çat! çarpıyor iki yanına. Evin içinde kıyametler kopanıyor.

Sarmanla Gülizarın arasında iki adımlık mesafe var.

Gülizar, en ufak bir hareket yaparsa kediyi kızdıracağından korkuyor.

Aklına Ayetülkürsiyi okumak geldi.

Hocahanımdan duymuştu ki «kocası askere giden genç bir kadın, bir kış gecesi evinin kapısını hırsızların kurcaladıklarını işitince bu ayeti okumağa başlamış. Evin içi, taşlık, bütün odalar birbiri üstüne yığılan kürsülerle iskemlelerle dolmuş. Hırsızlar içeri girememişler.»

Gülizar, Ayetülkürsiyi okumağa başladı.

Sarmanla ölünün arasında kürsü ve iskemlelerden bir duvarın yükselmesini bekliyor. Fakat Ayetülkürsiyi üç defa baştan içinden geçirdiği halde o kurtarıcı duvar yükselmiyor bir türlü...

Sarman...

... Ben bu bahsi daha bir hayli uzatabilir ve «Edgar Alen Po'» nun «Sizi ille de korkutacağım! Bö!» diyen hikâyelerini taklide çalışabilirdim. Başarılı olurdum, olamazdım, korku edebiyatı diye bir şey vardır, yoktur, bunun sosyal ve ruhî sebepleri şunlardır, bütün bunlar başka mesele. Konuyu uzatmayışımın sebebi bunlar değil.

Ben Gülizarın size kısaca, bir tarafını anlatmak ve Zübeyde hanımın ölmüş olduğunu haber vermek istedim. Siz de bunu anladınız, bundan haberdar oldunuz.

Şimdi şunu da biliniz ki, belki Gülizarın korkudan bayılması, belki beş yüzüncü defa Ayetülkürsi'yi okumasından sonra sabah olmuştur.

Gülizar, sabah ışığıyla ölüleri hortlatmak kudretini kaybeden Sarmanı odadan kovduktan sonra Zübeyde hanımın üstüne

kapıyı kitledi. Telâşla çarşaflanmağa başladı. Pelerinin göğsünü iğnelerken ellerine katı birşeyler dokundu.

Yorgancı Selimin rehinlerini, altın saatle gümüş kösteği çekip çıkardı göğsünden. Koşarak merdivenleri indi. Gümüş kösteği halkalanmış, zincirleri parmakları arasından sarkıyor. Sokak kapısını açtı. Penceresini indirdi.

Sokağa ilk adımını atmıştı ki bitişik bakkaldan sallana sallana çıkan yorgancı Selimle karşılaştılar. Selim durdu Gülizar durdu. Selim. Gülizara doğru yaklaştı. Kolları öne doğru uzanmış ve elleri açık.

Gülizar, avucunda sıktığı rehini, altın saatle gümüş kösteği bu açık ellerin üstüne fırlattı ve koşmağa başladı.

MERHAMET

— Bugün günlerden ne hocam? Kafam öyle karıştı ki günleri şaşırdım. Alay etme hocam! İyi mi ettim, kötü mü? İyilik, kötülük yerine göre değişir, diyeceksin. Öyle ama, ben bu yerde bu zaman içinde iyi mi ettim, kötü mü?

Gâvur Cemal hoca elini kaldırıp Nuri ustanın sözünü kesti:

— Evvelâ, dedi bugün Perşembe. Bunu böylece tesbit edelim. Sonra sen işi sırayla anlat. İyi mi ettin, kötü mü, münakaşasını yaparız.

Bir duvarı, tahta döşemeden oymalı, nakışlı harap tavana kadar kitap, gazete ve kâğıt yığınlarıyla örtülmüş, öteki duvarın dibinde çarşafsız bir yer yatağı duran bir odadaydılar. Burası Gâvur Cemal hocaya babasından kalmış eski bir yalının oturabilecek ve oturulan biricik odasıydı. Gâvur Cemâl hoca bu odada tek başına yaşıyor. Pencereler denizin iki metre üstündedir. Boğaziçinin meşhur akıntılarından biri bu pencerenin altından geçer.

— Anlatayım hocam!

Nuri usta pencerelerden birinin içine oturuyordu.

Yatakta, kunduralarını ve elbiselerini çıkarmadan sırt üstü uzanmış olan Gâvur Cemâl şöyle bir doğruldu. Ustanın karanlıkta kalan yüzünü iyice göremiyor. Halbuki Cemâlin bir huyu vardır, yüzünü ve gözlerinin içini göremediği bir insanla konuşamaz.

— Usta, dedi, şu hasır iskemleyi al da karşıma geç. Yüzünü göremiyorum. Işık arkadan geliyor.

Usta pencerenin içinden kalktı. Hasır iskemleyi alıp Cemâlin karşısına oturdu:

— Şimdi yüzümü iyice görebiliyorsun ya! dedi. Kör gözüm hoşuna gidiyor mu? Sahi hocam, ben adam akıllı çirkin, gudubet sayılırım, değil mi?

Celâl büyük bir ciddiyetle cevap verdi:

— Ne diye gudubet olacakmışsın! Aslan gibi delikanlısın be usta. Hele benim yanımda Adonis gibisin vallahî. Bu herif te kim oluyor? diye mi merak ettin? Hele sen anlat. İyi mi etmişsin, kötü mü? Bir kavgasını yapalım bu işin. Ben de sana Adonisi anlatırım.

— Anlatayım, hocam. Bugün Perşembe olduğuna göre Pazartesi sabahı, yani üç gün önce, erkenden aşağı mutfağa indim. Ateş yakıyorum.

Anam biraz hasta. Odadan çıkması yasak. Yukarıda yatakları topluyor. Bilirsin huyunu, ev işi görmeğe öyle alışmış ki zincirlerini zevkle taşıyan bir esir haline gelmiş. Her ne hal ise. Birden, telâşlı telâşlı sokak kapısı çalındı. Çıngırak taşlıkta bir ötüyor, çıldırmış gibi. Ben de geceliklendim. Öylece koştum kapıya. Açtım. Bir de ne göreyim? Gülizar. Zıngır zıngır titriyor. «Buyrun» dedik. Yukarı anama seslendim. Geldi. Karşıladı. Bizim cumbalı odaya kapandılar. Bende bir merak. Böyle sabah

karanlığı yine ne geldi kadının başına? Annem seslendi.

— Az odaya gel oğlum, dedi.

Pantolonu geçirdim. Girdim odaya. Gülizar, köşedeki sedirin üstünde başını kabuğuna sokmuş bir kaplumbağa yavrusu gibi. Ben içeri girmeden önce peçesini indirmiş. Peçesinin altında ağlıyor. Boğulacak gibi... Hıçkırıyor...

Anam bana oturmamı işaret etti. Oturdum. Gülizara döndü:

— Nuri senin ağabeyin sayılır kızım, dedi. Sıkılma.

Sonra yine bana döndü.

— Allah rahmet eylesin, dedi. Zübeyde hanım dün gece sizlere ömür... Ölümlü dünya bu. Hepimizin sırası gelecek.

Peçenin altında hıçkıraklar dayanılmaz bir hale geldiler. Anam artık bir ona bir bana söz yetiştiriyor:

— Kendini kahretme kızım... Sen hemen git muhtarı, imamı filân bul Nuri... Ağabeyin cenazeyi kaldırtır kızım. Aman Nuri oğlum mukayyet ol. Evin içi rehin eşyalarla doludur.

Kalktım.

Gülizarın siyah, bol çarşaf pelerinin altında beyaz, küçük bir el uzandı. Bir anahtar tutuyordu. Anama baktım. Anam anahtarı Gülizarın elinden aldı. Bana verdi.

Altında ağlıyan gözlerle yer yer ıslanmış siyah peçeden henüz dayak yemiş bir çocuk sesi geldi:

— Bu, odanın anahtarı. Sokak kapısınınkini alamadım.

Siyah peçeye bakmadan cevap verdim.

— Zarar yok, dedim, bir çilingir getirir açtırırız sokak kapısını.

Neyse lâfı uzatmıyayım hocam. Lâzım gelen işleri gördük. Medreseli mahallede kolağalığından mütekait bir doktor vardı. Onu da çağırdım. Muayene etti ölüyü: «Sekteyi kalpten» dedi.

Evin bir sandık odası var hocam, bit pazarı. Kilimler, halılar, bilezikler, küpeler, saatler, kâri kadim nargilelerle sedef kakma tavlalar bile var. Zübeyde hanımın aldığı rehinler senin

anlıyacağın. Koca karı bir de defter tutmuş hocam. Sarı, pis bir bakkal defteri. Ama, muntazam tutulmuş. Kargacık burgacık, üstünlü, esreli mushaf yazısı gibi bir yazı. Kimden ne almış faiz kaç para, kim ne kadar ödemiş, kimin rehini geri verilmeyecek, hepsi kayıtlı.

Hele hocam, rehinler arasında bir marangoz rendesi vardı, görünce, bir çocuk ölüsü görmüş gibi ciğerim yandı. Defteri karıştırdım. Buldum. Marangoz Şükrü adında biri üç mecidiye borç almış Zübeydeden, rehin diye rendesini vermiş. Dört ay birer çeyrek faiz ödemiş. Sonra defterde faiz hanesi boş. Marangoz Şükrü'nün rehini Zübeyde hanımın demirbaşı arasında gösteriyor.

Her ne hal ise, defteri muhtara teslim ettik. «Rehinleri yerlerine verir tahsilâtı yaparsın» dedik... Cenaze kaldırıldı.»

Gâvur Cemal hoca büyük ve şimdiye kadar göstermediği bir sabırla Nuri ustayı dinlemişti. Fakat artık dayanamadı.

— Âlâ, dedi. Bence çok iyi hareket etmişsin. Kötülük bunun neresinde olabilir? İyilik kötülük nisbîdir ama ustam, yüz sene önce de Gülizara böyle bir yardımda bulunsaydın iyi olurdu, yüz sene sonra da iyi olur. Hem...

Usta, Gâvur Cemalin sözünü kesti:

— Dur, hocam, dedi. İzin ver de anlatayım.

Gâvur Cemal güldü:

— Bu da ne biçim söz usta? İzin alınıp anlatılan şeyleri anlatmamak daha doğrudur.

— Haydi öyle olsun, hocam. Zorla dinleyeceksin beni öyleyse. Akşam üstü eve döndüm. Anam Gülizarı bırakmamış. Sabahtanberi bizim ev işlemiş, durmuş. Ben kapıdan girerken son misafirler çıkıyordu. İki koca karı, hocam, memnun, korkunç sırıtan iki koca karı. Hani, sanki başını soktuğu son dam da üstüne yıkılmış bir kadına «Allah ecir sabır versin! Başın sağ olsun!» demeğe değil, «Oh olsun kahbe!» demeğe gelmişler.

Kapının önünde ikisi de yüzüme bir tuhaf baktılar. Birisi, en çirkini:

— Başın sağ olsun Nuri bey oğlum, dedi.

Bunu öyle bir söyledi ki ne cevap vereceğimi şaşırdım. Zübeyde hanım öldüyse benim başım ne diye sağ olacak?

— Sizin de hanım teyze, dedim. Gittiler.

Taşlıktan seslendim anneme :

— Anne ben geldim.

— Yukarı çık oğlum, dedi.

Anam cumbalı odanın kapalı kapısı önünde karşıladı beni:

— Gülizarı bir gece bizde alakoysak, dedi. Şimdi kadıncağız o yeni ölü çıkmış evde bir başına...

— Tabiî ana, dedim. İstediği kadar kalsın...

— Yalnız... Oğlum...

Anamın dilinin altında bir şeyler var.

— Yalnızı da ne olacakmış anne? dedim.

— Şey, dedi, dedikodu yaparlar da hani... Zaten namusuna söz getirmiş bir kere... Sen de gençsin... Herkes seni benim gibi bilmez.

Kapalı kapının dışında ana oğul fısıltıyla konuşuyorduk ama, bu son sözleri kapının arkasındaki odadan Gülizar duyacak diye ödüm koptu. Anamın kulağına eğildim.

— Ne derlerse desinler, dedim, kızcağızın işleri düzelene kadar ben dükkânın üstündeki odada kalırım. Benim Çırak Memedi gönderirim sana, yemeğimi yollarsın.

Anam ses çıkarmadı. Kapalı kapıdan içeri seslendim:

«— Başınız sağ olsun Gülizar hanım, dedim. Bir kaç gün içinde işler yoluna girer sanırım. Siz simdilik bizde istirahat edin...»

Gâvur Cemal hoca kalın bir kahkaha attı:

— Eh, dedi, bu «biraz istirahat edin» sözüne bayıldım. Çok komik söz bu usta. Kız kapının arkasından ne cevap verdi?

Nuri usta sinirlendi:

«Hiç, «Biraz istirahat edin!» sözünü o da çok komik bulmuş olacak ki hiç bir cevap vermedi.

Nuri ustanın sesindeki acılıktan sinirlendiğini anlayan Cemal:

— Ne o? Kızdın mı usta? dedi. Paşa kızı gibi sinirlisin bugün. Piş biraz oğlum piş. Piştin mi, âlâ! Anlat şimdi.

Usta utandı. Sesini elinden geldiği kadra tabiîleştirerek anlatmağa başladı:

«— Aşağıda, mutfakta yemeği yedim. Kahveye çıktım. Bizim mahalle kahvesini bilirsin hocam. Senlen gitmiştik bir gece.

Baktım karşıda Ali usta. Ali ustayı tanırsın, benim dükkân komşusu, hani bir çırağı vardı. Hasan, tanıdın değil mi? Gittim yanına. Bizim mahalleye yeni taşınan Evkaf ketebesinden Nuri beyle tavla oynuyorlar. Kahve kalabalık. Yorgancı Selim, Hasan, Fevzi kalfa, muhtar, İmam, Medreseli mahalleden doktor Süleyman bey... Senin anlayacağın bütün mahalleli, dost, düşman toplanmışlar. Selâm verdim, selâm aldık. Kahve geldi. İçtik. Dalgın. Ali ustayla Nuri beyin tavla partisini seyrediyorum. Nuri bey kaybediyor. Sen tanımazsın onu. Sinirli, ukalâ, münasebetsiz herifin biridir. Birinci partiyi kaybetti. Ali usta bastı kahkahayı. İkinci partiye başladılar. Oyun kızıştı. Ali usta her zara bir beyit söylüyor. Fevzi kalfa kalktı yerinden, geldi tavlacıların yanına. Derken, yorgancı Selim, Hasan, doktor Süleyman bey hepsi Ali ustayla Nuri beyin başına toplandılar. Her kafadan bir ses çıkıyor. Herkes Nuri beye akıl öğretiyor. Bakıyorum. Nuri kıpkırmızı. Elleri titriyor. Dört eldir dört kapıya gele atıyor boyuna. Yine gele, Fevzi kalfa dayanamadı:

— Aman be Nuri bey dedi, insanın bu kadar gelesi olursa tavla oynamaz.

Yorgancı Selim durur mu? O da karıştı söze.

— Beyim, dedi, tavla oynamak evkafta kalem cızırdatmaya benzemiyor galiba.

Nuri bey ters ters Selimin yüzüne baktı. Küfreder gibi mırıldandı:

— Çizgiden yukarı çıkma Selim. Elinin hamuruyla erkek işine karışma. Sen yorganlarını dikmeğe bak. Mahallenizde yeni kerhaneler açılıyor. Afişleriniz allı yeşilli atlas yorgan ister...

Ali usta, çat! diye tavlanın kapağını kapattı.

Yorgancı Selime baktım. Ölü gibi. Sapsarı. Fevzi kalfa ellerini tutuyor. Muhtar, köşesinden, azarlar gibi söylendi:

— O ne biçim söz Nuri bey? Mahallemize yeni taşındınız ama, ne de olsa mahallenin namusu sizin de namusunuz sayılır.

Nuri bey ayağa kalktı:

— Mahallemizin namusu ne diye benim namusum sayılacakmış, dedi. Mahallenizin bu kadar namussuz olduğunu bilseydim gelmezdim. Yarından tezi yok.

Yorgancı Selim ellerini Fevzi kalfadan kurtardı. Nuri'nin üstüne atılırken Doktor Süleyman beyle ben araya girdik. Selim bizi tartaklıyarak bağırıyor:

— Ulan hergele. Kamış kalemine mi güveniyorsun? Daha dün geldiğin mahallenin namusuna söz edecek sen mi kaldın? Ulan senin maaşını bizim mahalleler veriyor.

Muhtar, imam, bütün kahvedekiler toplandı.

Nuri bey, bizim Selim'i tutmamızı fırsat bildi. Delikanlının yüzüne kaçamak, alçakça bir tokat attı, hocam.

Ben işi anlıyordum. Bir itişte doktoru yere yuvarlayarak Nuri'nin üstüne atılan Selim'i bütün gücümle tuttum. Selim haykırıyor:

— Bırak beni Nuri usta! Bırak! Tokat attı bana be! Ulan bana yorgancı Selim derler! Bırak beni be usta!.

— Dur, bırakacağım Selim, dedim. Dur. Sabret biraz. İşin ucu bana da dokunuyor. Dur. Nuri beyle benim de konuşacak bir çift sözüm var. Sorayım, cevap versin. Dur be Selim...

Doktor düştüğü yerden kalkmış yine yardımıma gelmişti.

Fevzi usta da Selim'i sakinleştirmek için uğraştı. Delikanlıyı götürdüler kahve ocağının yanına. Ortada, karşılıklı benle Nuri bey kaldık: Evkaf ketebesinden Nuri beyle Nuri usta.»

Gâvur Cemal hoca yine o kalın kahkahasiyle güldü:

— Sahne müthiş be usta?. dedi.

Usta da güldü:

— Öyle, dedi. Sahne müthiş. Benim tek gözlü suratım ne hale girdi, bilmiyorum ama, Nuri bey, mümeyyizinin karşısına çıkmış gibiydi.

— Nuri bey, dedim, biz cahil insanlarız, ne olacak, hepimiz esnaf güruhu...»

Gâvur Cemal kızdı:

— Beğenmedim bu sözü usta, dedi. Kinaye, telmih sanatına uygun düşmüş olsa da beğenmedim bu sözünü.

— Ne yapayım, hocam, söze böyle başladım işte. Fakat dediğin gibi herifin kinayden filân anladığı yok. Söze böyle başlayışımın onun şaşkınlığını giderdi. Birdenbire:

— Ne olacakmış, diye bağırdı ne demek istiyorsun?

— Hiddet etmeyin aslanım, dedim. Bir iki sualim var size. Mahallemizde kerhanelerin açıldığından bahis buyurdunuz. Şu yeşil atlas yorgan isteyen aşiftelerden dem vurdunuz. Şu kerhanenin adresini biz de öğrensek.

Nuri bey duraladı. Ben:

— Haydi, dedim, haydi Nuri bey. Şu evin adresini söylesenize.

Yine cevap yok.

Benim böyle ahbap ahbap konuşmam yorgancı Selim'in sinirine dokunmuş olacak ki olduğu yerden fırladı. Önledim.

— Yoo! Senin sıran daha gelmedi Selim, dedim.

Onu yine yerine oturttular. Bağırıp çağırıyor:

— Mahallenin namusuna söz eden herifi karşısına almış konuşuyorsun. Git Allahaşkına! Peki sıramızı bekleyelim. Yediğim tokadım altında kalırsam bana da...

Nuri bey yine telâşlandı. Yorgancı Selim'den korkmağa başlıyor. Demin bizim kinaye sanatının karşısında böbürlenen hazret, Selim'in sanatsız sözleriyle süt dökmüş kediye benzemekte. Korktuğunu, korkmağa başladığını gözlerinden okuyorum. Ah, hocam ah, korku gözlere nasıl girermiş meğer? Sen hiç korktun mu? Ben bir kere korktum hocam gözüme talaş battığı gün. Talaş bir gözüme girdiydi ama, bana öyle geldiydi ki iki gözüm birden kör olacak. Kör olmak hocam, hiç görmemek... Vay anasını dehşetli şey... İki ayağım, iki kolum kesilsin razıyım şu yüzümde tek kalan pencere kapanmasın.

Her ne hal ise, lâfı uzattık. Gelelim hikâyemize.

Nuri beyin korkusunu yakaladım ya, ben inadına kibarlaştım. İnceldim hocam, nerdeyse kırılacağım. Bilirim sen diyeceksin ki yine; «bu sefer de doğru yapmamışsın, korkan bir insanın karşısında böyle aşağılık oyunlar yapmak alçaklıktır!» Deme be hocam. Ben İsa peygamberin dininden değilim. Bana fiske vuranın kafasına balyozla inerim. Canı en çok nerden, asıl acıyacaksa ordan, o usulle yüklenirim üstüne.

— Nuri beyefendi, dedim. Siz söylesiniz, böyleseniz, aslansınız, kaplansınız, gelelim, sizden rica ettiğim K ..... nenin adresini vermiyorsunuz. Haydi diyelim ki ben tek gözlü bir herifim. Fakat burada bu kadar bekâr, yakışıklı delikanlılar var. Onlar memnun olurlar himmetinizden. Şu adresi lûtfedin. Şu aşiftenin adını söyleyiverin. Çünkü biliyorum ki «K ..... neler» buyurdunuz ama, muradınız bir tek K ..... neydi; aşifteler dediniz ama kastınız bir tek aşiftedir.

Daha neler söylemedim hocam, daha neler. Ama herif cevap vermiyor. Yorgancı Selim yine zaptedilmez hale geldi.

Baktım ki keyfimce, ne yalan söyleyeyim, kedinin fareyle oynaması gibi hırpalayamıyacağım Nuri beyi, sözü kısa kestim:

— Madem ki, dedim, siz söylemiyorsunuz öyleyse ben vereyim adresi. Bu mahallenin K ..... nesi şu ölen faizci Zübeyde'nin eviydi ilkönce, bugünden itibaren de benim evim oldu.

Aşifteye gelince, Gülizar hanım, değil mi?

Yine cevap yok.

Peşi peşine dört beş kere «değil mi?» dedikten sonra, dayanamadım artık:

— Cevap versene ulan serseri diye bağırdım.

Baktım. Nuri beyin korkuyla dolu gözlerinde birden bire kurnaz, aşağılık, iki ışık yandı.

İnsanın tek gözlü olması kötü şey ama hocam, bazen iki gözlü olmak ta zararlı. İnsan iki gözünü daha güç idare edebiliyor her halde. Hele Nuri bey hiç kullanamıyor gözlerini. Ne yapmak istediğini anladım. Anladığım gibi de çıktı.

— Evet, diye hyakırdı evet bu mahallenin, bu muhterem mahalle halkının namusuna söz getiren sensin, sen bunu itiraftan sıkılmayacak kadar yüzsüzlük gösterdikten sonra...

Hani hocam, herifin gırtlağına atılmamak için kendimi zor tuttum. Anlıyorsun ya!.. Evkaf ketebesinden Nuri beyin çevirmek istediği dolabı anlıyorsun ya. Mahalleliyle beni karşı karşıya bırakacak, kendisi işin içinden mahalle namusunu korumaktan başka endişesi olmayan bir kahraman gibi çekiliverip benim nasıl okka altında gittiğimi seyredecek.

Nuri usta faka basar mı hocam? En beklemediği, en aklına getirmediği yerden hücuma kalktım.

Nuri bey, dedim. Açık konuşalım. Sizin velinimet zadelerinizden bir zavallı bir kızcağızı berbat edip sokağa atıyor. Sokağa atılanı bizim beğenmediğimiz, mahalle basıyor bağrına. Kızın, evine sığındığı kadın ölüyor. Benim anam misafir ediyor onu. Şimdi namussuzluk varsa kimde? Kerhanenin adresi neresi? Aşifte olan kim?

Nuri Bey bu sözlerden hiç bir şey anlamadı.

Fakat hocam, etrafıma şöyle bir göz atınca, yorgancı Selim. Hasan, Ali usta, Fevzi kalfa, imam, muhtar velhasıl bütün kahvedekilerin de hiç bir şey anlamadıklarını gördüm. Yalnız, bizimkiler, her halde mahalleyi koruyacak bir lâf ettiğime emindiler.

Yorgancı Selim, Hasan, Ali usta, senin anlayacağın bütün mahalleli için Gülizar aşifteydi, kahpenin biriydi. Mahalle böyle bir kadının bulunması yakışık almazdı. Fakat ne de olsa, mahalleye yeni gelmiş, geldiği gündenberi her vesileyle, kendinin üstünlüğünü, başka bir dünyadan olduğunu onlara hissettirmeğe çalışmış bir yabancının bu sefer de Gülizarı bahane ederek mahalleye düpedüz «namussuz» demesini yadırgıyorlardı. Nuri Beye bunun için kızıyordular.

Ben, öteden beri Gülizarı himaye ettiğim için kusur işlemiştyim, toyluk etmiştim ama, ne de olsa, mahallenin eskisiydim. Nuri Bey değil, Nuri ustaydım. Onların dünyasındandım, onlardandım.»

Gâvur Cemal hasta bir hayvan gibi içini çekti. Nuri usta kesti sözünü, hayretle Cemal'e baktı:

— Ne o hocam? dedi, dertlendin birdenbire! Yoksa bir yerin mi ağrıyor?

Cemal gülmeğe çalıştı:

— Hiç, diye cevap verdi, hiç bir yerim ağrımıyor. Yalnız seni birdenbire öyle bahtiyar, öyle kuvvetli gördüm ki, imrendim haline! Kıskandım seni be usta. Mahallen var, dünyan var, ne dediğini bile anlamadıkları halde, seni zıpır ve münasebetsiz buldukları halde bile, yabancının karşısında seni yalnız bırakmıyorlar, eninde sonunda senden olanların var. Yapayalnız değilsin bu dünyada be usta.

Usta, Gâvur Cemal'i anladı ve teselli etmek istedi.

— Canım hocam, böyle deme, ben yapayalnız değilim de sen yapayalnız mısın sanki? Kitapların var...

Cemal âdeta bağırdı:

— Yerin dibine geçsin kitaplarım. Beni onlar olduğum yerden kopardılar, söktüler kökümden. Fırlattılar rüzgâra. Havalarda dolaşıp duruyorum. Ne eski toprağımdan başka bir toprağa kök salabildim, ne içimden söküldüğüm bahçeden başka bir bahçeye gölge verebiliyorum. Ne sizdenim, ne onlardan. Başım

sıkışsa ne Nuri Bey, ne tüccardan bilmem ne zade, ne Ali usta, ne çırak Hasan, ne amele Ahmet, hiç biri tutmaz elimden. Yerin dibine batsın kitaplarım... Onlar soktular beni bu hale!..

Usta sitem etti:

— İyi ama hocam, gene kitap oku, kitap sev! diyen sen değil misin? Kafamın içinde ne varsa senden öğrenmedim mi? Kitaplardan öğrenmedim mi?

— Senin kökün sağlam usta, toprağın kuvvetli. Okuyorsun, daha çok yerleşiyorsun toprağına. Okumak bir yağmur gibi senin için, çiçek açtırıyor, yemiş verdiriyor senin dallarında.

Benim toprağım zaten cılkmış. Kafam karma karışık. Hatırlar mısın anan bana:

— Okuyup, okuyup, dünyayı anlayacaksın da sonra ne olacak? demişti. Ben de:

— Hiç! demiştim.

Anan bunu sana sorsaydı başka türlü cevap verirdin değil mi? Haydi söylesene! Başka türlü cevap verirdin. Verecek cevap bulurdun her halde! Değil mi? Ne bileyim, meselâ derdin ki:

— Okuyup, okuyup dünyayı anlayacağım, ana. Dünyayı anladıktan sonra onu güzelleştireceğim, onu değiştireceğim ana!..

— Değil mi? Ama ben bunu diyemedim usta. Ben sadece şaşırdım usta, «hiç!» dedim...

Cemal sustu. Sonra öksürdü. Sesinin pürüzünü temizledi:

— Her ne hal ise. Sen anlat bakalım.

Usta hemen söze başladı Cemal'i bu kadar zayıf görmekten utanıyordu. Onu daha fazla söyletmemek için çabuk çabuk konuşuyor:

— «Nerede kaldıydık hocam? Ha. Nuri Beyin çevirmek istediği dolabı anlatıyordum. Orasını anlattım. Nuri Bey ne demek istediğimi kavrıyamadı, diyordum, insan düşmanının ne demek istediğini anlayamayınca sersemliyor, başına apansızın kalın bir sopa yemiş gibi oluyor. Nuri Bey de böyle oldu. Vere-

cek cevap bulamadı. Fakat altta kalır mı evkaf kâtibi? Gözlerine baktım. Bir kurnazlık bulmuş yine.

Kötü kötü gülmeğe başladı.

— Gülizar Hanımefendiyi böyle bigünah, bu kadar pak damen buluyorsan, ona karşı bu derece derin bir merhamet perverde ediyorsan nikâh edip alsana. Ayinesi iştir kişinin, a efendim, lâfa bakılmaz!..»

Gâvur Cemal atıldı:

— Ne cevap verdin usta? Ne dedin bu teklife?

— Tavsiyenize teşekkür ederim, Nuri Bey, dedim. Bütün mahalleli şahit olsun. Gülizar Hanım nikâhlımdır. İmam efendi yarın sabah nikâhımızı kıymağa gel!

Gâvur Cemal bağırdı:

— Aşkolsun be usta! Dedim ya, toprağın kuvvetli. Hemen yemiş veriyorsun. Edindiğin kanaatlar hemen harekete geçiyor.

Usta, imtihanını geçen bir çocuk gibi sevindi:

— Demek doğru etmişim hocam!

— Doğru da lâf mı usta! Doğru da lâf mı? Eeee? Bu sözün üzerine Nuri Bey ne yaptı, etraftan ne dediler?

Nuri Bey şaşırdı. Sonra sırıtarak:

— Mübarek olsun dedi... Daha da bir iki lâf edecekti ama:

— Bana bak Nuri Bey dedim, ağzını açar da karım hakkında bir lâf edersen gözünü patlatırım.

Kahvedekilere gelince afallamıştılar. Ortalık tısss!..

İlkönce Medreseli mahalleden doktor Süleyman kalktı yerinden:

— Vakit epeyi geç oldu, dedi. Yarın sabah erkenden işim var. Hoşçakalın...

Bana döndü:

— Allaha ısmarladık Nuri usta! dedi.

— Yine buyurun, dedim.

Gitti.

Onun peşinden, onun gibi bir mazeret uydurmağa lüzum

görmeksizin hiç bir şey demeden Ali ustasıyla Fevzi kalfa çıktılar.

Ali ustanın çırağı Hasan'ı arandım. Baktım o çoktan sıvışmış.

Muhtar giderken Nuri Bey de peşine takıldı. Belliydi ki bir an önce sokağa çıkmak ve muhtarın nezdinde bu kepazeliği protesto etmek istiyor.

İmam çıkarken seslendim.

Yüzüme baktı.

— Gelirim, dedi. Vazifemiz.

Senin anlayacağın bütün mahalleli bir ölü evinden çıkar gibi kahveyi boşalttılar. İçeride kahveci çırağı, ben ve yorgancı Selim kaldık. Yorgancı Selim de dükkânının üstünde yatar. Kahve parasını verdim, çıkarken seslendim ona:

— Selim, dedim, ben bu gece dükkânın üstünde kalacağım. Gel istersen beraber gidelim.

Parasını verdi. Sokağa çıktık. Dışarıda bir ay ışığı var hocam, hani insan, içine güneş vurmuş bir denizin dibinde yürüyorum sanıyor.

Bekçi kahvede olup bitenleri duymuş olacak ki Medreseli mahallenin köşesinde karşıladı beni:

— Yarın sabah geleyim mi? dedi...

— Gel! dedim.

Yorgancı Selim'le Medreseli mahalleye saptık. Yanı başımda, elinden tutulup zorla mektebe götürülen tembel bir çocuk gibi somurtmuş yürüyor.

Çarşıya yaklaştık. Onun dükkânı önünde durduk. Sokaklarda kimsecikler yok hocam. Ay ışığı altında bu tenha sokaklar bir tuhaf görünüyor. İnsan üzülüyor âdeta.

Selim, dükkânın kepenklerini kaldırdı.

— Haydi Allah rahatlık versin, dedim. Yürümeğe başladım. Baktım arkamdan sesleniyor:

— Nuri usta, Nuri usta!

Döndüm.

— Ne var, dedim?

Bıyıklarını çekiştirerek :

— Benim aklım ermez ama, dedi yine sen bilirsin ama hani mahallenin namusunu kurtaracağım diye biraz ileri gittin. Herife bir temiz sopa çekseydik, iş temizlenirdi. Hani almak ta, boşamak da Allahın emri ama, ne de olsa...

— Selim, dedim. Ben yalnız mahallenin namusunu kurtarmak için yapmadım bu işi!

— Yoksa kıza tutkun muydun usta?

Güldüm.

— Yüzünü bile görmüş değilim!

— Eee? Öyleyse...

Gel de bu öyleysenin cevabını ver hocam. Selim'in anlamadığı şey, benim birdenbire bir kadınla evlenmek isteyişimin sebebi değildi.

O, karnını doldurup paşa konağından kovulan aylardır mahallede delikanlıların musallat oldukları, peşini bırakmadıkları bir kadınla nasıl olup da evlenmek istediğimi anlıyamıyordu. Anama bile, kadın olduğu halde, anlatamadığım namus telâkkisini, yorgancı Selim'e nasıl anlatabilirdim. Hem böyle ayak üstü, üç dört kelimeyle...

Selim, dedim, sonra konuşuruz. Şimdi çok yorgunum. Haydi Allah rahatlık versin...

Gece sabaha kadar uyku tutmadı beni.

Gâvur Cemal gülerek sordu:

— O da neden?

— Nedeni var mı hocam? Gülizarın haberi olmadan ben kendi kendime gelin güvey olmuştum. Bakalım kız benimle evlenmeğe razı mı?

— Amma ettin ha!

— Öyle deme hocam, kıza nikâhımızı sadaka diye mi veriyoruz? Ya Seyfi Beyi hâlâ seviyorsa?

Cemal alay etti:

— Anlıyorum. Hemen kıskançlık başladı demek...

— Belki.. Belki o da var. Ne yalan söyleyeyim. Başka birini seven bir kadına, «Sana o adam, kötülük etti, sana namussuz, kahpe diyorlar şimdi, ama ben seni namussuz bulmuyorum, benim namus telâkkime göre sen kahpe değilsin, iyilik edeyim diye, sana acıdığım için, hem bir münakaşada aşılmaz sanılan bir duvarı aşmak inadıyla seni nikâh etmeğe karar verdim, karım olacaksın, denir mi?» Söyle hocam bu denir mi?

Gâvur Cemal hoca cevap vermedi, veremedi. Sordu sadece:

— Sen meseleyi kıza, anana nasıl açtın?

Nuri usta sorduğu soruya cevap alamayışından şaşırdı. Fakat şaşkınlığını belli etmedi:

— Şey hocam, dedi, sabah erkenden eve gittim. Anama açtım işi:

— Ana dedim Gülizarı bugün nikâh ediyorum.

Yüzüme baktı.

— Gülizarı mı? dedi.

Anam beni tanır hocam.

Ağlamağa başladı.

Bir gözüm de kör olduğu vakit, beni hastanede gördüğü gün böyle ağlamıştı. O zaman ben de ağladıydım. Hocam. Ama bu sefer ağlayan anamın karşısında put gibi durdum. Durmam lâzım geliyordu hocam.

Bekledim.

Göz yaşları hızını aldı. O, günedek işitmediğim bir sesle:

— Sen bilirsin, dedi. Nikâh et oğlum. Ama ben bu evde durmam giderim.

Anamın beni bildiği kadar ben de ananı bilirim.

Cevap vermedim. Yukarı çıktım Gülizar merdiven sahanlığındaydı. Oraya ne zaman gelmiş, bilmiyorum. Anamın hıçkırıklarını duyup da mı odadan çıkmış. Her halde anamın, «nikâh

et oğlum, ama ben bu evde durmam, giderim» dediğini işitmiştir.

Gülizarın başında beyaz bir örtü vardı. İlk defa yüzünü gördüm.

— Gülizar hanım, dedim, sizinle bir mesele hakkında konuşmak istiyorum.

Cumbalı odaya girdik. Ben önde, o arkada.

— Oturun, dedim.

Sedirin kıyısına ilişti.

Ben ayaktaydım. Öksürdüm. Söze başlamak güç. Hay anasını, ne haltetmeli? O da bir şey söylemiyor. «Buyrun» filân dese iş kolaylaşacak. Ama o gözlerini yere dikmiş bekliyor.

— Gülizar hanım, dedim. Ben...

Sözümü bitiremedim hocam. Baktım, anam oda kapısında. Sanki demin ağlayan kadın o değilmiş gibi... Yüzünü yıkamış... Yüzü her zamanki gibi rahat ve çocuk.

Geldi. Gülizar'ın yanına oturdu:

— Gülizar, kızım, dedi. Allahın emri, Peygamberin kavliyle seni kendime gelin etmek istiyorum.»

Gâvur Cemal şaşkınlığını gizleyemedi:

— Olur şey değil usta, dedi... Bu ne lâhana turşusu, bu ne perhiz! Analık ne de olsa!..

Usta güldü :

— Sade analık değil hocam. Sade analık değil. Analık da var bu işte. Ama yalnız analık değil. Anam kimin karısı? Kamacı ustası Ramiz ustanın! Kimin anası? Nuri ustanın! O, işin bu tarafını belki benim anladığım gibi anlamıyor... Fakat seziyor. Ramiz ustanın oğlu Nuri ustayı Paşa konağında büyümüş Gülizar'ın karşısında yalnız bırakmak istemiyor. Anlıyor musun hocam? Ya Gülizar, «küllü aybına» bakmıyarak, «aşifteliğine rağmen» razı olmazsa? Ya anamın oğlu Nuri usta, Gülizar Hanımın paşa evlâtlığının karşısında küçük düşerse. Ya Gülizar, demin onun söylediği sözlerden çekinip benimle evlenmek

istemezse! Anlıyorsun değil mi, hocam? Bir gece önce kahvede Nuri beye karşı, beni haksız ve kabahatli bulmalarına rağmen, bizim mahalle nasıl benden yana olduysa, şimdi de Ramiz ustanın dul karısı, Nuri ustanın imdadına koşuyordu. Ama yine nasıl Hasan, Fevzi kalfa, Ali usta, iş benim zaferimle bittikten sonra; kimisi yüzüme bile bakmadan, ölü evinden çıkar gibi kahveden çıktılarsa, anam da beni evlendirdikten sonra öylece çıkıp gidecektir. Anlıyor musun hocam?

Gâvur Cemal anlıyordu. Ve bunu çok iyi anladığı için demin de olduğu gibi, kendini bu dünyada tek başına kalmış hissediyordu.

Sordu :

— Peki kız ne dedi?

— Cevap vermedi. Korkuyla anamın yüzüne baktı. Yahut bana öyle geldi.

Anam, sesinde bütün hıncını toplayarak:

— Gülizar kızım, dedi, duymadın mı? Oğlum, Nuri usta seni almak istiyor. Böyle şey kızlara sorulmaz ama, kimin kimsen yok, ana baban yok ki gidip onlardan isteyelim seni. Sonra. Anamın işi nereye kadar götüreceğini anladım:

— Ana, dedim. Gülizar hanımı bırakalım, düşünsün biraz. Biz de damdan düşer gibi...

Gülizar göz ucuyla yüzüme baktı. Bana öyle geliyordu ki korkuyordu hocam, hiç bir şey düşünemiyor, sadece korkuyordu.

Anam razı değil :

— Düşünüp de ne olacakmış. Sen istedikten sonra, senden iyisini mi bulacak, diye kızcağızı azarladı âdeta...

Hani vaziyet hem gülünç, hem feci. Anam nerdeyse kızın gırtlağına basarak onu bana karı yapacak. İyilik mi ediyoruz? Kötülük mü? Bu ne münasebetsiz iştir hocam! Değil mi?

— Bilmem... Sonra ne oldu...

— Ne olacak, anam: «Böyle şeyler erkeklerin yanında ko-

nuşulmaz, dedi. Beni dışarı çıkarttı. Bir on dakika sonra yanıma geldiği vakit suratı asıktı yine. Dokunsam ağlayacak. Yüzüme bakmadan:

— Allah mübarek etsin, dedi. Güle güle geçinin. Çocuk doğana kadar kalırım yanınızda, sonra başımı sokacak bir yer bulurum elbet...

Anamın elini öptüm. İmam, bekçi geldi. Nikâh kıyıldı. Esir pazarından halaylık alır gibi kendimize bir karı aldık.

— Şimdi geceleri hâlâ dükkânda kalıyorum. Daha Gülizarla bir çift söz konuşmadık. Utanıyorum kızın yüzüne bakmaya. Anam komşularla selâmı sabahı kesti. İki gecedir kahveye çıkmadım. Ali ustanın dargın bir hali var. Fevzi kalfaya rastladım demin buraya gelirken beni görmemiş gibi davrandı. Mesele şimdilik bu kadar. Ama kafam karma karışık. İyi mi ettim, kötü mü? Bir şu düğümü çözebilsem.

Gâvur Cemal hoca artık bir cevap vermek ihtiyacını duydu. Âdeta söylediğinden utanır gibi boğuk bir sesle:

— İşi oluruna bırak, dedi.

Nuri usta güldü:

— Bu kadarcık bir işi oluruna bırakacak olduktan sonra, bu kadarcık bir düğümü çözemedikten sonra ne diye senden ders alıyorum, ne diye okuyorum, ne diye «oku!» diyorsun boyuna bana? Ben tornacılığı lâf için değil, yaşamak için yapıyorum... Okumak, öğrenmek de lâf için değil, yaşamak, yaşamakta yardımını görmek; anlamak, anladığını hemen hayata geçirmek için değil midir?.. Hayır, hocam, ben işi oluruna bırakmayacağım. Madem ki sen gelmiyorsun yardımıma, kendi kendime çözmeğe çalışacağım düğümü. Oluru, gücüm yettiği kadar, biraz da istediğim gibi dolduracağım. Haklı değil miyim?

Gâvur Cemal hoca Nuri ustayı haklı buluyordu ama ona nasıl cevap vermek lâzım geldiğini kendi de bilmiyordu.

Çünkü ustanın yaptığı iş merhametten başka bir şeydir.

Usta yaptığı işi izah edemediği için şaşırmıştır.

Gâvur Cemal, yapılan işin merhametten başka bir şey olduğunu anladığı halde ne olduğunu kestirememekten mustarib...

BİR POLİTİKA MESELESİ VE ZÜBEYDE HANIMIN MİRASI

Nuri usta tezgâhta demir bir çubuğu torna ediyordu ki içeri yorgancı Selim girdi.

Beş gece önce onun dükkânı önünde ayrıldıklarından beri Nuri usta yorgancı Selim'i ilk defa görüyordu.

Selim.

— Merhaba usta, dedi. Usta işini bıraktı. Sevinçle:

— Merhaba Selim, dedi. Ne var ne yok? Nasılsın bakalım?

— Eyvallah, çok şükür iyiyim usta.

Usta çırağına seslendi:

— Bir kahve söyle.

Selim atıldı:

— Zahmet etme ustam. Şimdi senin komşuda, Ali ustada içtim...

— Bir de bende iç...

Çırak kahveyi söylemeğe gitti. Usta, dükkândaki tek tahta iskemleyi uzattı Selim'e:

— Otur bakalım!

Selim oturdu. Usta tezgâhın kenarına ilişti ve birden bire şakası git gide ciddîleşen bir sesle:

— Selim, yahu, dedi. Hepiniz bana boykot ettiniz. Ben Avusturya'yım da Bosna'nızı mı aldım elinizden. Bizim kapı komşu Ali usta bile selâmı kesti gibi bir şey... Ama ben sebebini biliyorum.

Yorgancı Selim kıpkırmızı oldu. Ter dökmeğe başladı. Nuri ustanın huyunu biliyordu. Dangalak en olmaz şeyleri en ko-

nuşulmaması lâzım gelen işleri kendisi açıp, konuşuverir. İnsan, suratına apansız tokat yemiş gibi olur, afallar... Şimdi de ne diyeceği belli işte:

— Ha, Selim! Bana boykotun sebebi ortada değil mi? Elin orospusunu nikâh ettim, değil mi? Sen bile o gece, senin dükkânın kapısı önünde bana ne dediydin?

«Almak da Allahın emri, boşamak da...» Mahallenin namusunu kurtarmak için de olsa yapmamalıydım bu işi! Değil mi? Ama bak Selim, git Ali ustaya da söyle, Fevzi kalfaya da. Hasana da...

Selim birden bire itiraz etti:

— Hasanı karıştırma bu işe, usta, artık çıraklara da çoluk çocuğa da hesap verecek değiliz ya...

— Neden? Çıraksa ne çıkar? O da insan değil mi? Hem o da onun peşine az mı takıldıydı? Sen git hepsine söyle ben aldım, boşamıyacağım. Bu bir. Sonra bu işi, sana o gece söylediğim gibi, sade mahallenin namusunu kurtarmak için de yapmadım. Tutkun da değilim. Ya, öyleyse neden mi, diyeceksin?

Selim be, yaramaz çocuğun biri bir kedi yavrusunu tutup, senin gözünün önünde dereye atsa, sonra sen elini şöyle uzatmakla hayvanı kurtaracağını bilsen, uzatır mısın elini uzatmazmısın?

— Uzatırım!

— Ama kedi elini tırmalasa, dile gelse de: «bırak beni be adam belki ben beni buraya atanı severim, sen benim işime ne karışırsın, bırak burda öleyim» dese, yine kurtarır mısın?

Selim bu birdenbire dile gelen kendi hikâyesini pek anlamadı, hele kedinin kendini dereye atan çocuk için «hâlâ severim» demesine akıl erdiremedi. Fakat kediyi kurtarmak lâzım geldiğine emin olduğu için:

— Yine kurtarırım, dedi.

— Öyleyse, Gülizar bu kedi yavrusundan daha mı bilmem

nedir de sizin için. Tutmuşlar onu dereye atmışlar diye el uzatmıyalım mı?

Selim kendi de farkına varmadan:

— Uzatalım dedi...

— Öyleyse? Ama diyeceksin ki, ne diyeceğini biliyorum. Bana bak. Selim, Ali ustanın karısı duldu, değil mi?

— Evet. Beyazıt'ta bir bakkalın karısıymış. Herif evlendikten üç yıl sonra ölmüş. Kadını Ali ustaya sağlık veren koca karı bizim mahallede oturur.

— Tamam, Ali ustanın bir de üvey kızı var değil mi?

— Evet karının birinci kocasından...

— Öyleyse benim çocuklu dul bir kadın almamı ne diye hoş görmez?.

— Ama Ali ustanın aldığı kadın bakkalın karısıydı. Nikâhlısıydı...

Nuri usta tam cevab verecekken sustu. «Nikâh» diye bir bahse girişmenin tehlikesini anladı. Nikâhlı, nikâhsız, ne fark var? Demenin Selim'in anasına sövmek gibi bir şey olacağını biliyordu. Halbuki Nuri usta sövmek değil kazanmak, yorgancı Selim'i, Fevzi kalfayı, Ali ustayı, hepsini kazanmak istiyordu.

Başka taraftan bahsi kesti.

— O da şimdi benim nikâhlım, dedi.

Bu sefer Selim cevap veremedi.

Sustular.

İlk konuşan yine Nuri usta oldu:

— Her ne hal ise, dedi, daha anlaşırız. Sen bu vakit işini bırakıp arkadaşları dolaştığına göre bir mesele var.

— Evet, usta. Sana bir akıl danışmağa geldim. Ama ilkönce bir şey soracağım.

— Sor bakalım.

— Sen İttihatçı mısın, İtilâfçı mı?

Nuri usta şimdiye kadar bunu düşünmemişti. İmalâtı Harbiyeli eski bir arkadaşı vardı. Kendinden iki üç yaş büyük Said...

Said, 31 Martta imalâtlılardan bazılarını başına toplamış okulda «şeriatçılarla» kavga etmişti. Ne vakit politikadan söz açılsa Nuri ustanın aklına Said'in ağzından dinlediği bu kavga gelirdi. Fakat bunu bir yana bırakırsak, Nuri usta İttihatçı mı, yoksa İtilâfçı mı olması gerektiğini düşünmemişti. Gâvur Cemal hoca da politikadan söz açmaz. Onun ustaya okuttuğu ve verdiği kitaplar felsefeye, ahlâka, dine, edebiyata ait şeylerdir. Ve sözleri hep, her şeyin kıyaslama olduğuna inandıklarımızın inanılmağa lâyık olmadıklarına kâinatla alay etmek lâzım geldiğine dairdi.

— Cevap vermedin usta! İttihatçı mısın, İtilâfçı mı? dedim, sana!

— Ne İttihatçıyım, ne İtilâfçı!

— Öyleyse necisin?

— Bilmem!

— Amma yaptın ha usta. Sen de bilmem dedikten sonra...

Halbuki usta, kendi de niçin olduğunu bilmeden, ne İttihatçıydı, ne İtilâfçı...

Yorgancı Selim israr etti:

— Alayı bırak be usta! Korkuyor musun yoksa?..

Nuri usta, sanki çırıl çıplakmış da, derisine kızgın demirle damga vuruluyormuş gibi irkildi:

— Niye korkacak mışım?

— Öyleyse söyle görelim, necisin? İttihatçı mı, İtilâfçı mı?

Usta hâlâ derisinde «korkuyor musun?» sözünün acısını duyuyordu. Düşündü. Yorgancı Selim'e niçin ne İttihatçı ne de İtilâfçı olmadığını bir cümleyle anlatmak istedi:

— Ben, dedi, ne İttihatçıyım, ne İtilâfçı, ben tornacıyım. Tornacı Nuri usta!..

Selim güldü :

— Bu da söz mü be usta! Ben de yorgancı Selim'im. Fevzi de dülger Fevzi kalfa!..

— İyi ya!..

— Nasıl iyi ya?

— Senin yorgancı Selim, Fevzi'nin dülger Fevzi kalfa olmanız yetmiyor mu? İlle de bir İttihatçılık, İtilâfçılık mı lâzım!

— Lâzım ya!

— Neden?

— Sen Çolak Abdullah'ı tanırsın değil mi?

Çolak Abdullah Medreseli mahallenin yedi semte nam salmış bıçkınıydı.

— Tanırım, ne olacak?

— Kaç gündür benim dükkâna dadandı: «İlle de gel seni yazalım» diye kafa şişirip durdu.

— Anladım, nereye yazmak istiyor seni?

— İttihatçılığa!

— Çolak Abdullah İttihatçı mı?

— Öyleyim, diyor...

— Eeee? Sonra?

— Sonrası, bu sabah da geldi. Yakında bilmem ne intihabatı varmış, «sen çarşıda yorgancılara söyle bizim listeye oy versinler, dedi, bu işi kıvırırsan iki altın var sana,» dedi. Hani iik altın az para değil be usta!

Usta kıpkırmızı oldu. Sebebini kendi de bilmeden utandı ve kızdı. Dargın bir sesle:

— Sen, ne dedin? dedi.

— Ben, hele bir düşüneyim, dedim. Bir danışayım dedim. Ali ustaya geldim. İşi açtım. «Enayi misin ulan! Ne duruyorsun. dedi, ben de İttihatçıyım, dedi, İttilâfçıların anasını ağlatacağız, dedi.»

Nuri usta şaştı :

— Demek Ali usta İttihatçıymış ha? Bak bunu bilmiyordum.

— Nerden bileceksin, o da taze İttihatçı olmuş, dün yazılmış.

— Niye yazılmış? Ona da mı?..

— Yoo. Onun işi başka. Hani karısının, eski ölen kocasın-

dan kalma bir bakkal dükkânı var ya Beyazıt'ta...

— Var, ne olacak?

— Ali ustaya demişler ki, eğer bize yazılırsan bir puntuna getirir, kaçak rakı satıyor filân diye Todori'nin dükkânını kapatırız.

— Hangi Todori'nin?

— Şu Ali ustanın karısının dükkânı karşısındaki gâvur bakkal yok mu? Adı Todori'dir. İşte onun dükkânını.

Todori'nin dükkânı kapanırsa Ali usta yaşadı gitti.

— Peki, kim demiş bunu Ali ustaya?

— İttihatçılar demiş, kim diyecek? Bizim çolak Abdullahın arkadaşları, Sarı Niyazi, Arab Zeynel filân... Şimdi iş anlaşıldı mı? Ali usta yazılmış. Dedim ya, bana da yazıl dedi ama bir de sana sormağa geldim. Ne de olsa hepimizden çok aklın erer böyle dalaverelere... yazılayım.

— Onlara da yazılma!

— Peki ne yapayım be iki gözüm?

Nuri usta veremeyeceği bir cevabın aczini yüklendi. Dükkânın kapısında birisi duruyor.

Nuri usta kapıda durana baktı. Selim de başını çevirip baktı kapıdakine.

Usta atladı yere tezgâhın üstünden. Kapıda durana doğru koştu:

— Nerelerdesin Ahmet! Gel bakalım. Daha geçen hafta sordum seni. Çıkalı yirmi gün oluyor, dediler.

Kapıdaki adam dükkâna girdi.

Ahmet uzun boylu. Traşı uzamış. Üstünde siyah eski bir ceket var. Ceketin sağ kolu boş. Uzun ve parçalanmış, siyah bir ölüm bayrağı gibi sağ omuzundan sarkıyor.

Ahmet'in ayaklarında boyasız asker postalları.

Ahmet'in yüzü sapsarıdır.

Bu sırada Nuri usta'nın çırağı kahve tepsisiyle içeri girdi.

Nuri usta tepsiyi çırağın elinden aldı :

— Koş dedi, kahveden bir iskemle getir.

Çırak gitti.

— Buyur otur, dedi. Ben çok oturdum zaten.

Tek kollu Ahmet iskemleye oturdu. Buruşuk pantolonunun kumaşı altından uzun bacaklarının dizleri fırladı.

Yorgancı Selim kahve tepsisinden fincanı aldı. Ahmet'e uzattı:

— Buyur! Ben çok içtim zaten.

Ahmet sol eliyle kahve fincanını aldı. Fincan titriyor. Ahmet'in sol elini daha yeni kullanmağa başladığı belli.

Ahmet bir şeylere, birisine küskünmüş gibi konuşuyor:

— Bir ay önce çıktım hastaneden. Kolum yok. İş yok. Dileniyorum.

Yorgancı Selim sordu:

— Nasıl oldu da?

— Kolum mu?

Nuri usta atıldı:

— Çatalca'da parçalanmış, dedi Bahriye merkez hastanesindeydi.

Selim :

— Vah! Vah! diye mırıldandı. Bizim Kamuran'ın da bacağını obüsler parçalanmış... Edirne'yi Bulgarlar'dan alırlarken hani o en önde girmiş de kaleden...

Birdenbire sustu, sonra yüksek sesle müjde verir gibi ilâve etti:

— Bir terzi vardır, Aleko, onun yanında iş bulduk geçen gün Kâmuran'a...

Ahmet aynı küskün sesle konuştu:

— Benim kolum yok. Ayağımla terzilik yapamam ya!..

Nuri usta atıldı yine:

— Burada kal Ahmet. Tek kolla da bana yardım edersin.

Sonra gülmeğe çalıştı:

— Benim tek gözümle senin tek kolun birleşince mükemmel iş çıkarırlar. Anan öldüydü değil mi?

— Evet geçen yıl...

— Yukarıda, dükkânın üstünde yatarsın, olmaz mı?

Ahmet, Nuri ustanın yüzüne baktı. Bir şeyler söylemek istedi: belki «teşekkür ederim» demek, belki de, «ben dileniyorum dedim sen sahiden dilendiğimi sandın. İki gündür yemek yemedim ama daha avuç açmadım. Bana sadaka mı veriyorsun?» diye haykırmak. Fakat ne onu, ne ötekini söyledi. Başını eğdi:

— Olur, dedi sadece...

Çırak bir iskemle daha getirmişti. Selim oturmadı. Her nedense, sanki hem Nuri ustayla, hem Ahmet'le kavgalıymış gibi:

— Ben gidiyorum, hoşça kalın! diye homurdandı ve fırladı dükkândan...

***

... Nuri usta o akşam eve dönerken kafasındaki iki düğümün birini çözmüş, ötekisine el atmış bulunuyordu:

1 — Dereye atılan kedi yavrusu hikâyesi Gülizar'la olan münasebeti aydınlatmıştı. Kedi dile gelse de: «Beni kurtarma, ben, beni dereye atanı severim!» bile dese onu sudan çekip çıkarmak doğru olur. Kangırenli bacak hastanın fikri alınmadan kesilir. Böyle işlerde sorumluluktan korkmak alçaklıktır.

2 — Politikada, yalnız İmalâtçı Said'in Şeriatçılarla kavgası değil, kolu Çatalca da parçalanmış Ahmet de vardır. Mektepte de taşı en uzağa atan, tornada en ayarlı iş çıkaran ve şimdi kemiklerinin yarısı Çatalca topraklarında, yarısı Merkez hastahanesinde kalan bu kolun ne İttihatçı, ne İtilâfçı oluşundan Ahmet'e bir fayda yoktur...

... Nuri ustaya kapıyı anası açtı. Usta taşlığa girer girmez:

— Ana dedi, birazdan benim çırak gelecek. Sen sefertasına yemek koy. Bir Ahmet vardı hani. Merkez hastahanesindeydi. O geldi. Beraber çalışacağız. Benim dükkânın üstünde kalacak. Ben de eve geleceğim artık.

Ustanın anası mırıldandı:

— Sanki kaç gecedir niye gelmedin? Evde nikâhlı karın var.

Usta cevap vermedi. Anası, Ahmet'e gönderilecek sefertaslarını hazırlamak için mutfağa giderken o da yukarı çıktı. Kapıyı bilhassa gürültüyle açarak cumbalı odaya girdi.

Gülizar sedirin yanında ayakta duruyor. Başında beyaz bir örtü var. Sokak kapısı açılınca cumbadan bakmış ustanın geldiğini görmüştü. Sonra merdivenlerden çıkan ayak seslerini duyunca hemen fırlamış yerinden, başını sıkı sıkıya örterek oda kapısının açılmasını beklemişti.

Usta, dile gelen kedi hikâyesine rağmen sıkılıyordu. Gülizara tek gözünün ucuyla bakarak:

— Buyurun, oturun, dedi.

Gülizar oturdu. Usta da bir iskemleye ilişti. Sustular.

Gülizar:

— Safa geldiniz, dedi.

Usta, «hakikaten dile gelmiş bir kedi gibi konuşuyor» diye düşündü. Ve cevap verdi:

— Teşekkür ederim.

Sonra, (Sefa geldiniz'e» «teşekkür ederim» diye cevap verilmez galiba.) diye düşündü.

— Sefa bulduk, dedi.

Sonra, bu «Sefa geldiniz, teşekkür ederim, sefa bulduklar» la başlayan konuşma ustaya kendi evinde değil, teklifli bir misafirlikte bulunuyormuş hissini verdi. Sıkıldı. Bunaldı. Sustular.

Sokak kapısı çalındı. Gülizar kalktı yerinden. Usta :

— Benim çırak olacak, dedi. Zahmet etmeyin. Annem aşağıda zaten.

Gülizar yine oturdu yerine.

Gülizarın oturup kalkışında gözle görülecek bir ağırlık var. Entarisinin altından karnının şişkinliği adamakıllı belli...

Ustanın gözü bu kabarmış kumaş parçasına ilişti. Gülizarın karnında bir çocuk taşıdığını, Gülizarın bir çocuk doğuracağını, şimdiye kadar yalnız bir lâf ve lâkırdı çerçevesi içinde bildiği şeyin gözle görülür, elle tutulur bir hakikat olduğunu anladı. Ve birdenbire: «Çocuk erkek olursa adını Cemal koruz!» diye düşündü. Sonra, Seyfi Beyin ismi geldi aklına. «Şu herifi bir görsem, dedi, acaba nasıl şey?..»

Yemeği mutfakta yediler.

Sofrada otururlarken —çünkü bilhassa Gâvur Cemal hocanın ısrarıyla evden sini kalkmış, masada yemek yeniyordu— Ustanın anası Gülizara çıkıştı:

— Ne o kızım? Başını ne diye örttün öyle? İnsan kocasından kaçar mı? Bir yemeni bağlasan yeter. Çıkar şu başörtünü.

Gülizar başörtüsünü çıkardı.

Sarı yemenisinin altından abonoz gibi siyah iki kalın örgü sırtına sarktı. Kalın, siyah örgülerin kıvrımlarında tavandan sallanan asma lâmbanın ışıltıları var.

Nuri usta yan gözle bu saçlara baktı ve Gülizarı birdenbire çırıl çıplak görüyormuş gibi oldu.

Usta şimdiye kadar dört defa çapkınlık yapmış, dört defa satılık kadın etinden tatmıştı. Sonuncusu, bir yıl önce Galata evlerinden birinde çok sarışın ve şişman Lehli bir kadın. Kadının, yumurtası fazla kaçmış paskalya çöreği gibi bir vücudu vardı. Ondan ötekilerinden ikisi Rum ve biri Ermeniydi.

Fakat usta şimdi Gülizar'ın çıplak saç örgülerine bakarken, bu kadınlardan hiç birini değil, anasıyla kadınlar hamamına son gidişini, bir rüya bulanıklığı içinde, hatırlar gibi olmuştu.

Aşağı yukarı on dört yaşında çelimsiz bir çocuktu. Hamam sıcak. Kubbelerde küçük memeler gibi cam pencereler. Duvar-

lar terli. Su şırıltısı. Buğu. Yollu yollu peştemallar, kımıldanıyor, ıslak vücutlara yapışmış peştemaliar. Saçlarda sabun köpükleri. Takunyaların ve kurnalara çarpan tasların çıkardığı sesler.

Yan taraftaki kurnanın başında bir peştemal düştü. Sıcak terli buğunun içinde, buruşuk bir tül arkasından görünüyormuş gibi çıplak bir kadın vücudu nefes almakta. Küçük, yuvarlak karnı, orta yerinden ince bir sicimle sıkılmış gibi Kalçanın üstünde siyah bir bir ben var aşağı yukarı ondört yaşındaki çelimsiz çocuk bakıyor. Çocuk ince bir sicimle orta yerinden sıkılmış gibi katlanan yuvarlak karnı ve kalçanın üstündeki siyah bene öyle dalgın, öyle sersem ve o kadar belli ederek bakıyor ki nezleli, şirret bir kocakarı sesi, anasına çıkıştı:

— Hanım, hanım, gelecek sefere çocuğun babasını da getir!..

İşte Nuri usta şimdi Gülizar'ın birdenbire örtüsüz çıplak bir vücut gibi ortaya çıkıveren iki kalın saç örgüsü karşısında, hamama babasını da getirmesi tavsiye edilen çocuğun duyduğunu duymaktadır.

Gülizar yemek yerken başı tabağın üstüne eğilip kalkıyor, siyah örgüler kımıldanıyorlar.

Ustanın anası birdenbire sanki yüksek sesle kendi kendine konuşuyormuş gibi:

— Bugün Nuri beyin'kiler geldi, dedi.

Usta, silkinerek sordu:

— Nuri beyin'kiler mi, hangi Nuri bey?

— Mahalle de kaç Nuri bey var oğlum? Kâtip Nuri beyin'kiler.

— Ne münasebet?

— Bilmem. Geldiler işte. Karısı, anası, kız kardeşi... Ben karşıladım. Buyurun dedim. Yukarı çıkmadılar. «Söyle bir kapıdan uğrayalım dedik», dediler.

— Eeee? Taşlıkta mı konuştunuz?

— Evet!

— Peki ne istiyorlarmış?

Ustanın anası Gülizara baktı Gülizarın başı yemek tabağının üstüne eğik.

Usta sinirli, tekrar sordu:

— Boşuna gelmemişlerdir elbet. Nuri bey bir domuzluk için göndermiştir onları. Niye gelmişlermiş anne?

Sanki konuşulanları duymuyormuş gibi, sanki burdan uzak, başka bir dünyadaymış gibi dalgın yemek yiyen Gülizar'a ustanın anası tekrar baktı. Sonra hınçlı, karanlık ve inatçı:

— İki lâkırdı arasında dediler ki, mahalleli dedikodu yapıyormuş. Nuri bey inanmıyormuş ama, sen Gülizarı parası için almışsın. Muhtar Zübeyde hanımın mirasını Gülizar yiyecek, diyormuş. Sen bunu bildiğin için...

Usta birdenbire böğrüne sancı girmiş gibi bağırdı:

— Anne!..

Ustanın anası sustu.

Gülizar başını tabaktan kaldırmış...

Ustanın anası, dalgın mırıldandı:

— Ne kızıyorsun oğlum. Elâlemin ağzı torba değil ki büzesin... Söyler elbet... Hem...

Usta yalvardı :

— Anne bahsi kes.

— Anne, kes bu bahsi kuzum...

Konuşmadan yemeğin sonuna geldiler.

Sofradan kalkıyorlardı ki Gülizar birdenbire hıçkırarak ağlamaya başladı.

Ana oğul bakıştılar.

Ana oğul bir şeyler söylemek istediler Gülizar'a. Fakat söyleyemediler. Çünkü Gülizar, iskemlesini gürültü etmemeğe çalışarak arkaya doğru çekmiş, başı yere eğik ayaktaydı ve hıçkırıkları arasına sözleri teker teker yerleştirilerek konuşuyordu:

— Ben .. kimsenin... mirasını.. yemek istemiyorum... Or-

da bir sandığım kaldı yalnız... Onu versinler... Başka bir şey istemem... İstemiyorum...

Ana ve oğul Gülizar'ı anladılar. Ananın kaşları bir tuhaf çatıldı. Bu çatılan kaşlarda şaşkınlık ve nedamet vardı. Oğul :

— Niçin Gülizar hanım, dedi. Madem ki Zübeyde hanımın mirasçısı sizmişsiniz... Eğer...

Sustu. «Eğer beni düşünerek, bana söz gelmesin diye bunu yapıyorsanız!» demek istiyordu. Fakat demedi.

Gülizar sarsıla sarsıla ağlıyor:

— İstemiyorum. Hiç kimseden, hiç bir şey istemiyorum. Yalnız bir sandığım vardı... Ama isterlerse onu da vermesinler... Ben... Hiç kimseye....

Gülizar ellerinin tersiyle gözlerini oğuşturarak ve entarisinin altında kabaran karnını büyük bir ağırlık gibi taşıyıp, bir söz daha söylemeden mutfak kapısına doğru yürüdü.

Ana, oğluna baktı, sonra mutfaktan çıkıp merdivenleri tırmanmağa başlayan Gülizar'ın arkasından gitti:

— Dayan bana kızım, dedi.

Gülizar, ustanın anasına dayandı.

Merdivenleri çıktılar.

Usta hâlâ yemek masasının başında oturuyor. Derinden derine, kapısı açık kalmış bir hamamdan geliyormuş gibi, dışardan, sokaktan geçen simitçinin sesini duyuyor.

Simitçinin sesi uzaklaştı, kayboldu.

Sokaktan boğuk erkek konuşmaları geliyor şimdi. Mahalleli kahveye gidiyorlar.

Onlar da uzaklaştılar. Hamamın kapısı birdenbire kapandı sanki, sokak sustu.

Usta dalgın. Tabağında kalan pilâv tanelerini kaşığıyla kımıldatıyor. Taneleri bir ince yol gibi sıraya diziyor, sonra dağıtıyor, sonra tekrar sıraya koyuyor.

Annesi geldi, usta masanın başından kalktı. Konuşmadan. Ana oğul sofrayı topladılar. Usta:

— Yoruldun anne! dedi.

Annesi :

— Yorulmadım, dedi.

Usta asma lâmbayı söndürmek için iskemlenin üstüne çıktı. Anası kapının önünde, elinde idare lâmbası bekliyor.

Usta, lâmbayı söndürdü. Yalnız kapıdaki idare lâmbasıyla aydınlanan mutfak birdenbire çok uzaklara gitmiş, çok uzaklardan görünüyormuş gibi oldu. Nuri usta hâlâ iskemlenin üstünde. Yüzü iyice görünmüyor. Gizli bir şey söylüyormuş gibi konuştu:

— Benim yatağı senin odana yaparız anne!..

İskemleden indi. İdare lâmbasını anasının elinden aldı. Merdivenleri çıkıyorlar.

Ustanın anası cumbalı odanın bitişiğinde yatıyor, Gülizar cumbalı odada.

Ana oğul cumbalı odanın bitişiğindeki odaya girdiler.

Usta yükten çıkardığı yatağı yere sererken, anası, yine kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldandı:

— Ben sana, sizinle oturmam giderim dedim ama, gitmeyeceğim.

Usta geriye döndü birdenbire. Nuri ustanın anası ve Ramiz ustanın dul karısının elini öptü.

NURİ USTA, YORGANCI SELİM VE KOLSUZ AHMET

Usta dükkâna her zamankinden daha erken gitti.

Çırak Mehmet dükkânın önüne su dökmüş süpürüyor.

— Merhaba Mehmet.

— Hoş geldin ustam.

— Şurdan üç çay söyle...

Nuri usta dükkâna girince Ahmet'i tezgâh başında buldu. Ahmet ceketsiz, yarısı budanmış bir ağaç gibi kımıldanarak sol eliyle tezgâhı temizliyor. Terlemiş. Düşük bıyıklı, sarı yüzün-

de ter ışıltıları. Büyük bir güçlükle çalıştığı belli. Sanki tezgâh kara, kabarmış öylece dona kalmış bir deniz dalgası ve o bu dalgayı tek kürekle aşmak isteyen harab bir sandal.

Nuri'nin dükkâna girdiğini görünce işini bırakmadan:

— Hoş geldin usta! diye mırıldandı.

Nuri'nin gülen yüzü kırıştı. Mektep ve sınıf arkadaşı Ahmet'in ona «usta» deyişi, onu «hoş geldin Nuri!» diye değil, «hoş geldin usta!» diye karşılayışı birdenbire öyle tuhafına, o kadar garibine gitti ki cevap vermedi. Ahmet'in bu «usta» sözünü kendi aralarına bir duvar gibi koymak istediğini anladı. Üzüldü. Kendisine «usta» denilişini ilk defa yadırgadı.

Ahmet, selâmına cevap almadığının farkında değilmiş; hatta artık Nuri'nin dükkânda olduğunu bile görmüyormuş gibi tezgâhı temizlemekte devam ediyor.

Nuri usta Ahmet'e yaklaştı. Biraz hırçın, bir parça sitemli:

— Sen ne diye tezgâhı temizliyorsun Ahmet, dedi. Bırak bu işleri çırak yapsın.

Ahmet hemen işi bıraktı ve Nuri'nin yüzüne öyle bir tuhaf baktı ki usta başını çevirdi.

Ahmet köşede iskemlenin üstünde duran ceketini aldı, giymek isterken Nuri usta ona yardım etmek istedi.

Ahmet çekildi :

— Zahmet etme usta, dedi, eğer ceketimi de kendim giyemezsem...

Usta, misafire kahve getirirken tepsiyi devirmiş bir besleme gibi utandı ve korktu. Ahmet'in karşısında kendini idare edemiyor. Ahmet'in ona ikidir «usta» demesi korkutuyor ve utandırıyor Nuri ustayı.

Çırak Mehmet çayları getirdi. İlkönce ustaya uzattı tepsiyi. Usta çayı aldı.

— Birer çay içelim Ahmet. dedi.

Ahmet tepsiden bardağı aldı. Çırak, dükkândan çıktı yine ve eşikte otururak üçüncü bardağı da o içmeğe başladı.

Nuri usta çayını bitirdi. Ahmet, dalgın ve yudum yudum içtiği ve daha bitirmediği çay bardağını sol elinin acemiliğiyle telâşla tezgâhın üstüne koyarak Nuri ustanın elinden bardağını almağa geldi. Usta bardağını vermedi.

Çay bardağı tabağının bir kenarında Nuri ustanın sağ eli, öbür kıyısında Ahmet'in sol eli, ikisi de ayakta, göz göze bakıştılar. Usta kendini toplamıştı artık. Artık Ahmet'in karşısında utanmıyor ve korkmuyor.

— Ahmet,dedi. Ben seni çırak diye almadım. Bilirim ki sen hepimizden iyi tornacısın. Ben senin ustan değilim Ahmet. Sen benim ortağımsın. Nasıl benim tek gözlü oluşum ayıp değilse, senin de tek kollu oluşun günah değil. Sen sol kolunla benim sağ kolumdan daha temiz iş çıkarırsın. Bana akıl öğretirsin. Mehmet sana yardım eder. Haydi çayını bitir. İşe başlıyalım Bana da bir daha usta deme kuzum, bana Nuri de.

Ahmet cevap vermedi Çay bardağını tabağını bıraktı. Sol eliyle fesini arkaya doğru itti. Çayını bir yudumda bitirdi, Sonra seslendi çırağa:

— Mehmet gel şu çay bardaklarını al.

Ahmet tornanın başına geçti. Dünden yarım kalan işi, oldukça ağır bir demir çubuğu, aynaya bağlamak için uğraşmağa başladı.

Nuri usta, Ahmet'e yardım etmedi. İşin tezgâha bağlanması için yapacağı en ufak yardımın Ahmet'i kıracağını, gücendireceğini anlıyor...

Tesviye edilecek bir parça vardı. Nuri onu taktı mengeneye. Bir taraftan eğeliyor, bir taraftan hissettirmemeğe çalışarak, Ahmet'e bakıyor. Ahmet'e karşı acayip bir saygı ve acı bir merhamet duymaktadır.

Ahmet tek koluyla büyük bir güçlükle işi aynaya bağlıyabildi. Sonra durdu. Mırıldandı:

— Senin çırak gelsin, bana yardım etsin de biraz, işe başlayalım.

Usta, başını eğenin üstünden kaldırmaksızın cevap verdi:

— Olur, şimdi nerdeyse gelir...

Çırak Mehmet geldi. Bu on dört yaşında zayıf, başı sıfır numarayla tıraşlı sarışın bır çocuktu.

Ahmet seslendi:

— Senin adın Mehmet, değil mi ?

— Evet ...

— Gel bakalım, yardım et biraz bana!.. Avaraya al !

Torna tezgâhı işlemeğe başladı.

Kalem ayarsız. Ahmet bağırdı çırağa. Durdular. Kalemin ayarı yapıldı. Tekrar avaraya alındı. Tezgâh tekrar işlemektedir.

Nuri usta heyecan içinde.

Ahmet, sinirden, telâştan ve dünyada en iyi yaptığı işi şimdi beceememek korkusuyla kıpkırmızıdır.

Aynada bir ayarsızlık var.

Ahmet küfretti ve yine çırağa çıkıştı:

— Senin de elinden bir iş gelmiyor be! Durdur şunu.

Tezgâh yine durdu.

Çırak, on dört yaşındaki sarışın çocuk, ağalayacak gibi dolu dolu, soluk mavi gözleriyle Nuri ustayı aranıyor. Usta, başını işinin üstüne eğmiş, yüzünü aramakta olan Mehmet bilhassa görsün diye somurturken, mengenedeki parçayı hınçla eğeliyor.

Ahmet yine seslendi:

— Al araraya!

Torna tekrar işledi!.

Usta rahat bir nefes aldı. Orda işin artık yoluna girdiğini görüyor. Ahmet, sağır ve dilsiz, ösi ve korkunç tezgâha karşı tek kolla yaptığı ilk kavgadan muzaffer çıktı... İşte mektepteki sevimli sesiyle konuşuyor:

— Bir cigara versene Nuri!

Usta Ahmet'e cigarayı uzattı. Ahmet, bir taraftan tezgâh-

ta dönen ve her dönüşünde ince bir bıçakla soyulan pırıltılı bir yemiş kabuğu gibi halka halka talaş çıkaran işe bakıyor, bir taraftan da ustanın uzattığı cigarayı alıp ağzına koyuyor. İlk top patlayışıyla kaybettiği neşesini bulmuş gibidir.

— Cigarayı verdin ama ateşini de yak bakalım. Tornayı tek kolla işlettik ama, kibriti tek elle yakamıyacağız Nuriciğim.

Nuri usta mumlu kibriti yaktı. Ahmet'in cigarasını sevinçle tutuşturdu:

— Bunu da becerirsin Ahmetciğim, dedi. Aldırma.

Ahmet tekrar işin üstüne eğildi. Mektepteyken de yaptığı gibi bir şarkı mırıldanarak daldı işine...

— Usta! Nuri! usta!

Nuri ustayı çağıran yorgancı Selimdi:

Selim dükkân kapısında duruyor. Gülerek sesleniyor:

— Merhaba Ahmet usta! Kolay gelsin!

Ahmet şarkısını kesmeden cevap verdi:

— Eyvallah! Çalışıyoruz...

— Çalış bakalım. Sen az gelir misin buraya ustam!

Ahmet sordu:

— Ben mi?

— Hayır! Nuri ustaya bir çift acele sözüm var da...

Nuri, hâlâ kapının eşiğinde duran Selim'e gitti.

— Ne var? Niye içeri girmiyorsun?

— Sizi işinizden alakoymıyayım. Şöyle biraz yürü benlen...

Selimle Nuri yürüdüler. Usta sordu:

— Ne var? Hayrola!...

Selim durdu. Sesini alçalttı:

— Usta, dedi. Ben yazıldım.

— Nee? İttihatcı mı oldun?

— Öyle... Dün hemen gidip buldum Abdullah'ı. Şu iki altını peşin verirsen güven bana, dedim. Aldım altınları. İşte...

Selim, kuşağındaki keseyi çıkardı. İçinden iki altını uzattı ustaya:

— Nah! İşte altınlar. Çil çil... İttihatcı parası. Al bakalım şunları...

Usta şaşkın, avucuna sıkıştırılan iki altına baktı:

— Ne olacak bunlar? dedi.

Selim, sesini daha çok alçaltarak fısıldadı:

— Bir puntuna getirip senin Ahmete verirsin. Üstü başı dökülüyor delikanlının. Ayağında hâlâ asker postalları var...

KARPUZ VE YELPAZE BİÇİMİNDEKİ HAVLULAR

Akşam eve dönerken usta sergiden bir karpuz aldı. Bu karpuz, ince, yeşil kabuğu yılan derisi gibi yol yol, iki yanından sıkılınca kütürdiyen ve ilk bakışta insana sıkı, serin, kan kırmızı bir eti olduğunu söyliyen bir karpuzdu.

Karpuzu, evden akşam yemeğini alıp Ahmet'e götürecek olan çırak Mehmet taşıyor.

Usta önde Mehmet arkada mahalleye saptılar. Mahalle muhtarı kahvenin kapısındaydı. Ustayı önledi:

— Selâmün aleyküm, dedi. Seninle bir meseleyi mühimme hakkında görüşmek istiyorum. Bu gece kahveye çıkacak mısın.

Usta sordu:

— Şu miras meselesi hakkında mı?

— Evet...

— Miras istemiyoruz...

Usta bir an duraladı. Söze «istemiyoruz» la başlayışını yersiz buldu.

— Gülizar hanım... Gülizar... mirası istemiyor, diye devam etti; yalnız bir sandığı varmış onu alacak.

Muhtar, «izharı hayret» eyledi. Mirasın hangi şeraite göre red edebileceğini ve ne gibi hususlarda bu red keyfiyetinin münasip olmıyacağını, ayak üstü anlatmağa koyuluyordu ki usta kesti onun sözünü:

— Bunlar beni ve —Bu sefer her nedense kelimenin üstüne basarak— karımı alâkadar etmez, dedi.

— Peki ama efendim, merhume Zübeyde hanımın defterlerini tetkik eyledik, bir miktar nakit parası, çarşıda bir dükkânı ve rehin mukabili bir hayli alacağı ve demirbaşa geçmiş külliyeti, mütenevvi eşyası var... Bu alacak verecekleri, bu dükkânın kirasını ve bu...

Usta sinirlenmeğe başlıyor.

— Bunlar ne olacak? Bunları kime mi vereceğiz diyorsun. Ne yaparsanız yapın, kime verirseniz verin. Gülizar da ölseydi ne olacaktı? Yalnız sandığı istiyor. O kadar... Allahaısmarladık.

Hayretle alt dudağı çekiştirmeğe başlıyan muhtarı kahve kapısında bırakarak yürüdü.

İçinde acayip bir sevinç var. Gülizara ait bir işte böyle selâhiyetle konuşmak hoşuna gidiyor. Demin, «istemiyoruz» diye söze başlamasını yersiz bulmuş olmasına şaşırıyor.

Kapıyı Gülizar açtı. Kapı o kadar çabuk açıldı ki Gülizarın onun gelişini görüp hemen aşağıya indiği belli.

Gülizar'ın başında örtü yok. Siyah saçlarına mor bir yemeni bağlamış.

Usta, çırağın elinden karpuzu aldı.

— Bekle biraz Mehmet, dedi, sefertaslarını getireyim.

Gülizara döndü:

— Karpuz aldım dedi. Karpuz sever misin?

Gülizar karpuzun içi gibi kıpkırmızı cevap verdi:

— Severim efendim.

Taşlıkta mutfağa doğru yürüdüler. Usta sordu:

— Annem yok mu?

— Sokağa çıkmıştı efendim, daha gelmedi.

Gülizar, Göztepede büyük hanıma cevap veriyormuş gibi terbiyeli ve çekingen konuşuyor.

Mutfağa girdiler.

Öğle yemeğinden sonra çırağın eve getirdiği sefertaslar yıkanmış, masanın üstünde duruyor.

Nuri usta karpuzu yere bıraktı. Gülizar sefertaslarını aldı. Usta teldolabı açtı ve Gülizarın tutmakta olduğu taslara karnıyarık patlıcanla pilâv koydu.

Gülizar tasları birbirinin üstüne geçirip kapattı.

Usta aldı Gülizarın elinden sefertaslarını, sokak kapısında bekliyen Mehmete verdi, sonra hızlı hızlı yürüyerek mutfağa döndü.

Gülizar, mutfağın alaca karanlık taşları üstünde yusyuvarlak bir fanus gibi duran karpuzun yanında, ayakta. Ustanın tekrar mutfağa geleceğini bildiği halde onu görür görmez telâşlandı.

Usta:

— Karpuzu keselim, soğusun, dedi ve karpuzu almak için eğildi.

Karpuzun cilâlı yuvarlaklığının yanında Gülizar'ın böcek rengi mercan terlikli çorapsız ve ancak aşık kemiği görünen çıplak, beyaz ayakları geriye doğru çekildiler. Ustanın tek gözünden beyaz bir alev sıcaklığı geçer gibi oldu.

Karpuzu, pırıl pırıl kalaylı lengerin içine koydular. Usta, kara saplı ekmek bıçağını aldı.

Mutfak, küçük arka bahçeye açılan pencereden giren akşam aydınlığıyla bir sonbahar yemişi renklerinin loşluğu içinde.

Usta bıçakla karpuzun kafasını kesti. Kalkan kapağın altından karpuzun kırmızı, buğulu eti göründü.

— Şu lengerin kenarını tutun da, Gülizar hanım, oynamasın.

Gülizar, lengerin kenarını iki eliyle tuttu. Usta, bir an, lengerin kalaylı kenarlarını tutan yumuşak ve derisi düzgün ellere baktı. Sol elin serçe parmağı bir iki kiraz kurdu gibi beyaz ve canlı.

Karpuz dilim dilim kesildi. Siyah, parlak çekirdekleri var.

Gülizar, eski bir ihtiyatla bir çekirdek aldı ve ince dudaklarının arasına sıkıştırarak beyaz bir çizgi gibi görünen dişleriyle kırdı.

Usta, hayatında, karpuz çekirdeğinin bu kadar tad verebilen bir şey olduğunu düşünmemişti. O da bir çekirdek aldı. Kırıp yemek istedi. Beceremedi. Güldü:

— Ben, dedi, çocukken kavrulmuş kabak çekirdeği yediydim ama, karpuz çekirdeğini ilk deniyorum.

Gülizarın içinden, gıcıklanışa benzer bir sevinç dalgası yükseldi. Birdenbire kendini, iki örgü saçlar omuzlarından uçarak Göztepe'deki köşkün bahçesinde yalınayak, kovalanmacı oynıyan kız çocuğu gibi gördü. Karpuz çekirdeğinin dudaklarla dişlerin arasına sıkıştırılıp nasıl yenileceğini Nuri ustaya tarif etmek için karpuz dilimlerinin içinden bir çekirdek daha aldı. Fakat yine birdenbire utandı, kıpkırmızı oldu, çekirdeği yavaşça ve kırılacak camdan bir eşya gibi itinayla lengerin içine koydu.

Mutfak kararıyor, lenger ve kara saplı ekmek bıçağının demiri ışıldamakta.

Usta:

— Lâmbayı yakayım da sofrayı kuralım, dedi. Annem nerdeyse gelir...

Gülizar, masanın üstünden lengeri kaldırmak isterken usta atıldı, lengeri aldı ve kalın parmaklı, nasırlı sağ elinin yan tarafı genç kadının kiraz kurdu gibi beyaz ve canlı serçe parmağına değdi.

Lâmba yakıldı.

— Sofrayı ben kurarım efendim, siz zahmet etmeyin.

Usta, Gülizarın artık gözle görülecek kadar günden güne ağırlaşan vücuduyla iş görmesini doğru bulmuyordu ama, onun sofrayı kurmak arzusunun önüne geçmeğe gönlü razı olmadı. Bir kenara çekildi. Ona şimdi asma lâmbanın durup dinlenmeksizin mutfağa döktüğü ışık, bir portakal suyu gibi kızıltılı sarı

geliyor. Ve bu yaldızlı havanın içinde Gülizarın mor yemenisi, siyah saçları ve bembeyaz, çıplak aşık kemikleriyle kımıldanmasını rüya görür gibi seyrediyor.

Gülizar, sofrayı ağır ağır, itinayla kurmaktadır. Masanın üç tarafına üstüste ikişer tabak koydu. Yine Gâvur Cemâl'in ısrarıyla alınan fakat nadiren kullanılan maden çatal bıçak ve kaşıkları, bıçak, altta, çatal kaşık bıçağın üstüne çaprazlama gelmek üzere tabakların sağına yerleştirdi. Sonra üç havlu çıkardı. Havluları yelpaze biçiminde açarak bardakların içine köklerinden soktu. Tuzluğun tuzunu bir kaşık tersiyle düzelttikten sonra çatalın dişleriyle üstüne yol yol çizgiler bıraktı. Velhasıl, Göztepe'de küçük hanımın düğününe şehirden getirilen alafranga sofracının bütün hünerlerini elinden geldiği ve «mevcut malzemeye göre aynen tatbike» çalıştı.

Usta, yelpaze biçimindeki havluları, çifte tabak ve öbek öbek çapraz çatal bıçaklarıyla lâmbanın altında acayip bir bahçe gibi açılan bu sofra hakkında duyduğu «hayret ve takdiri izhara» vakit bulamadan sokak kapısı çalındı.

— Annem olacak. Siz zahmet etmeyin, ben açarım.

Usta, sokak kapısını açmağa gitti ve anası önde tekrar mutfağa döndüler.

Ustanın anası bir iskemle çekip oturdu.

— Kafam kazan Nuri, dedi. Bunaldım.

— Neredeydin anne?

— Besime hanımlardaydım. Haber göndermişler. Kızı doğurmuş dün. Sabaha karşı. Ev zaten küçük. Dönecek yer yok. Yedi mahalleden misafir gelmiş. Bir de kötü loğsa şerbeti yapmışlar ki içim bulandı. Loğsanın yatağı dersen, şerbetten berbat Fukaralık ayıp değil ama oğlum ne de olsa insan böyle gününde bir atlas yorgan olsun diktirir.

Gülizar ayakta. Nuri ustanın karşısında duruyor. Bu loğsa sözünün açılması ustanın canını sıktı. Gülizar'a baktı. O da bir tuhaf.

Ustanın anası hâlâ loğsa evi hakkındaki «tenkid» lerine devam ediyor.

Ustanın gözü Gülizar'ın şiş karnına ilişti. Ustanın karnına baktığını görmüş gibi Gülizar elleriyle karnını saklamak istedi Kollarını göbeğinin üstünde kavuşturdu.

Usta bir an, «Gülizar gebe olmasaydı keşke!» diye düşündü. Gülizar gebeliğinden ilk defa utandı. Çünkü gebe oluşu şimdiye kadar onun yalnız canını sıkmaktan başka bir tesir yapmamıştı üstünde.

Ustanın anası, Besime hanımlar hakkındaki sözünü bitirdi. Karşılıklı ayakta duran Gülizar'la oğluna baktı. Sonra birdenbire o miras meselesinin geçtiği geceden önceki hınçlı sesiyle:

— Nuri oğlum, dedi, bizim elâlem için söylediğimizi elâlem de bizim için söyler. Biz de yolcu bekliyoruz. Sen şimdiden yorgancı Selim'le konuş, şöyle Nuri ustanın karısına yaraşır bir yorgan diksin. Vakit geldi, gelecek. Komşuları filân çağırmıyacağım... Çağırmak yakışık almaz... amma ne de olsa...

Usta, anasının sözünü ters bir taraftan, oldukça aksilikle kesmek için beklediği fırsatı buldu.

— Niye, dedi, niçin çağırmıyacakmışsın? Çağır. Hatta kâtip Nuri beyinkileri de davet et. Utanacak, sıkıla...

Birdenbire durdu. Gözüne sapsarı olan Gülizar ilişti. Gülizar öyle bitkindi ki...

Usta, Gülizar'a baktıkça anasına karşı hayatında ilk defa apansız kırılmış olduğunu anlıyor. Kendi kendine kızıyor. Ana oğul deminki konuşmalariyle çok ayıp bir iş yaptılar gibi geliyor ona.

Üçü de susuyorlar. Oğlunun birdenbire sözünü kesmesinden kendine kızdığını anlayan ananın hıncı büyüdü. Gülizara, kedisiyle oğlu arasında diken olmağa başlayan kadına karşı korkunç bir düşmanlık duydu.

Usta, mırıldanır gibi:

— Yemeği ısıtayım da yiyelim, dedi...

Anası:

— Ben ısıtırım, diye yerinden kalktı ve hışımla tel dolabtan sahanları çıkarıp ateşe koydu.

Yalnız ısınan yemek cızırtıyla üstü zaman zaman çizilen sessizlik, sofraya oturulana kadar devam etti.

Ustanın anası çarşafını çıkarmadan yemeğe oturdu. Nuri usta Gülizar'a:

— Buyurun, dedi.

Gülizar, hâlâ sarı ve üzüntülü. İskemleye ilişti. Usta da yerine otururken anası sofranın üstünü süzerek mırıldandı:

— Bu ne böyle, gâvur sofrası gibi.

Bu söz, kaynananın geline resmen ilânı harbı demekti.

Usta bunu anladı. Gülizar korktu.

ŞAHSİ TEŞEBBÜS

Gâvur Cemal, cuma günü sabahı, köprünün Üsküdar iskelesinde Nuri ustayla karşılaştı:

— Merhaba ustam, nereye?

— Sana geliyordum hocam.

— Ben de sana. Şimdi yolun ortasındayız. Nereye gidelim? Sana mı, bana mı?

— Bu mühim kaziyenin idrakini bana bırakıyorsun. Ben derim ki, ikimizin de gönlü kırılmasın, ikimiz de gitmek istediği yolun yarısından dönmüş olmasın, ne sana gidelim, ne bana. Benim Kızıltoprak'ta oturur bir antika ahbabım vardır, ona gidelim. Olur mu?

— Olur dedikten sonra «ama, lâkin, fakat» gibi lâkırdılara pek içerlerim.

— Fakat hocam...

— Anlaşıldı. Bizim antika ahbabla müşerref olmadığını söyleyeceksin. Zarar yok. Bugün teşerrüf edersin. İnsanlar, analarının karnında birbirleriyle tanışmazlar ya...

— Mat oldum, hocam gidelim.

Haydarpaşa iskelesine doğru yürüdüler. Yandan çarklı vapura güç belâ yetiştiler. Baş tarafta, güvertede tahta sıralara karşılıklı yerleşip sigaralarını yaktıkları vakit vapur Sarayburnunu dönüyordu.

Gün güzel. Gökyüzü bulutsuz, hohlana hohlana, temiz bir bezle iyice silinip parlatılan mavi bir cam gibi. Zaten bütün manzarada hamarat bir kadın eliyle yıkanıp süpürülerek temizlenmiş yeni bir ev hali var. Havada bir damla toz yok. Camilerin beyaz tarafları bembeyaz, kurşunî tarafları koyu kurşunî. Kubbelerin tepelerindeki altın damlacıkları pırıl pırıl. Galata rıhtımına yanaşmış olan beyaz Romanya vapuru şekerden yapılmış bir oyuncağa benziyor. Sağlı sollu sırtlarda kat kat yükselen büyüklü küçüklü binalar güneş içinde. Deniz çarşaf gibi. Işıl ışıl...

Gâvur Cemal hoca bu manzaraya baktı, sonra:

Usta, dedi, şu etrafa bir göz gezdir. Her şey öyle gıcır gıcır, tertemiz ki insanın canını sıkıyor. Benim başım, pek intizamla, temizlikle hoş değildir diye söylemiyorum. Fakat bu aydınlığı ölçülü, renkli dürüst, güneşi yemişe ve denizi rahat bir yatağa benzeyen manzara, insanı, kör kör parmağım gözüne, düpe düz dolaba sokmak istiyor. «İşte ben böyle edebeli, böyle terbiyeli, böyle muvazeneliyim,» diyerek içinde yaşayan insanların ağrısını, sızısını, açlığını, rezaletini, alçaklığını ört bas etmeğe kalkışıyor. Öyle değil mi hele? Şuraya bak! Bu kırmızı kiremitli damların altında...

Gâvur Cemal sözünü kesti. Deminden beri anlattıklarını Nuri'nin can kulağıyla dinlemediğini, damların kırmızı kiremitleriyle alâkadar olmadığını gördü.

— Ne o ustam? Birdenbire daldın. Ne düşünüyorsun? Canın sıkkın gibi. Ne var?

Usta, her nedense, bu sefer, açılmak için Gâvur Cemal'den böyle bir alaka beklemişti.

— Hocam, dedi. Anam, Gülizar'a ısınamayacak. Evvelki ge-

ce sofrada ilânı harbetti âdeta. Halbuki miras meselesinden sonra anamın Gülizarı iyiden iyiye sevmeğe başladığını sanmıştım.

— Peki, birdenbire ne oldu böyle?

Usta hâdiseyi anlattı.

Cemal:

— Mesele ortada, dedi. Loğsaya gitmesi, orda yeni doğan çocuğu görmesi işi bozmuş. Öyle ya, anan da bir yolcu bekliyor ama, kendi oğluyla alâkası olmayan bir yolcu. Tabii, kendi oğlunun sulbünden gelme bir torun isterken, yarın öbür gün evin içinde bir yabancı tohumun zırlamağa başlayacağını düşünerek kızıyor. Bütün kabahati Gülizarın omuzuna yüklüyor.

— Ama hocam!

— Sen işin amasını bana değil anana anlat. Hem madem ki dünya evine girdin bir kere, dırıltısını da çekmeye hazır ol...

Usta cevap vermedi. Zaten vapur Haydarpaşa'ya yanaşıyor. Kalktılar. Alman müstemlekeciliğinin Berlin'le Bağdat'ı İstanbulda birbirine bağlamak isteyen mimarisi kepaze garından trene bindiler.

Yeknesak bir tıkırdı içinde çayırlar, bahçeleri çam ağaçlı bir iki köşk geçildi. Kızıltoprak, banliyö servisinin ilk istasyonu. İndiler.

Gâvur Cemal :

— Biraz yürüyeceğiz, dedi.

Konuşmadan bir on dakika kadar yürüdükten sonra duvarları çok yüksek, demir bir bahçe kapısının önünde durdular.

Gâvur Cemal :

— İşte burası, dedi ve kapıyı çalmağa başladı.

Usta sordu:

— Biz kime geldik şimdi hocam? Bu kadarını olsun öğrenmek yasak değil ya?

— Niye yasak olsun. Şimdi teşerrüf edeceğin zata Tevfik

Şemsi bey derler. Şemsi Paşanın oğludur. Ne biçim herif olduğunu görür öğrenirsin.

Demir kapı gıcırdayarak açıldı. Arnavut bir bahçıvan peydah oldu. Usta:

— Küçük bey evde mi? diye sordu.

Bahçıvan. Haber verelim, dedi.

Bahçeye girdiler. Burası köşkün selâmlık bahçesiydi ve biraz ilerde, ikinci bir duvar arkasında, demir yoluna bakan haremin yeşil pancurlu beyaz yağlıboyası görülüyordu.

Usta etrafına bakındı. Çam ağaçları, levanta çiçekleri, serinliği ve genişliğiyle bu bahçe ustayı şaşırttı. Böyle bir bahçeye bir paşa köşkü bahçesine ustanın ilk girişiydi bu.

Bahçıvan önde, selâmlığa doğru yürüdüler. Burası tek katlı beyaz, boyalı, saçakları oymalarla işlenmiş bir köşk yavrusudur. Beş altı ayak merdivenden çıkıldıktan sonra sarı, yeşil, kırmızı, mavi camlardan yapılmış bir camekân kapısından içeri giriliyor.

Camekân kapısını bir uşak açtı.

Bahçıvan çekildi. Hareme haber vermeğe gitti.

Gâvur Cemal'le ustaya yol gösteren uşak onları küçük beyin odasına aldı.

Geniş bir oda. Yerde halılar var. Usta bir kanepeye ilişti, Cemal bir koltuğa yerleşti.

Oda loş ve ılık. Uşak, yarı kapalı pancurları açtı. Kornişleri yaldızlı al kadife perdelerin arasından çamlı bahçenin aydınlığı doldu içeriye.

Uşak yerden temenna etti:

— Sefa geldiniz efendim, dedi.

Vazifesini yaptıktan sonra «sefa geldiniz» diyen uşağın sesinde öyle bir şeyler vardı ki, Nuri ustaya, birden bire nikâhtan sonra eve ilk geldiği akşam Gülizar'ın «sefa geldiniz» deyişini hatırlattı. Usta tuhaf bir üzüntü duydu.

Uşak çekilirken Gâvur Cemal :

— Benim kahve az şekerli olsun oğlum, dedi.

Uşak, Nuri ustaya sordu:

— Beyefendinin ki de öyle mi olacak efendim?

Ömründe ilk defa ustaya hem beyefendi diyorlar, hem de bir suali doğrudan doğruya değil, terbiye icabı, aşırtma usulle soruyorlardı.

Ustanın içinden gülmek geldi. Bozmadı:

— Benim ki de az şekerli olsun, dedi.

Uşak çekildi.

— Nasılsın ustam?

Usta :

— Vallahi hocam, dedi. Bu bahçeyi, bu odayı yadırgamadım dersem yalan söylerim. Hani kendimi kadın çarşafı giymiş de sokağa çıkmış sanıyorum. Sıkıldım senin anlayacağın.

Gâvur Cemal bastı kahkahayı:

Amma yaptın ha!

— Amma yaptını var mı hocam. Baksana, bu yaylı kanapede iğne üstünde oturur gibiyim. Yerleşemiyorum ki... Atlas kumaşı altımdan kaçacak gibi geliyor. Şu Şam işi, sedefli masacıklara bak be hocam. Bunlar sigara masası değil mi? Üstlerinde duran tablalarda sigaramı nasıl söndürürüm? Sonra buranın öyle tuhaf, kumaşçı dükkânları gibi bir kokusu var ki... Ne bileyim; belki bütün bu eşyalar; olmaz ya; eskaza bizim evde, yahut Yorgancı Selim'in evinde olsa iş değişir. Elbette eşyaların ayrı ayrı kabahati yok. Ama burda, hepsi bir arada. Şemsi Paşa'nın oğlu Tevfik Şemsi beyin selâmlık odasında düşman gibi, alay eder gibi bakıyorlar bana... Bilmem derdimi anlatabildim mi?

— Anlattın...

Açık pencereden içeriye bir arı girdi. Odanın havasında vın vın vınlayarak dönüp dolaştıktan sonra Nuri ustanın üstüne saldırdı. Usta, arıyı kovmak için ayağa kalktı. Arı, yardıma gelen Gâvur Cemal'in de himmetiyle geldiği yere bahçeye defedildi.

Usta soluk alıp, gülerek:

— Gördün ya hocam, dedi, şu arı bile, bizim bahçe de olsa bana bal yapar, burda sokmak için üstüme saldırdı.

Gâvur Cemal, yine yerine oturmuştu. Usta hâlâ ayaktaydı. Gözüne duvara asılmış, büyük, oyma ve yaldız çerçeveli iki fotoğraf ilişti.

— Bunlar kimin resimleri hocam?

— Sağdaki şu sivri sakallı, birinci Osmanlı nişanı âlisini taşıyanı, Şemsi Paşa. Bizim Tevfiğin babası. Soldaki pos bıyıklı, üstü altı bir fesli, dik kolalı yakalısı ise meşhur ademi merkeziyetçi prens Sabahattin. Abdülmecid'in kızı ve Abdülhamid'in ablası olan Seniha Sultanla, damad Mahmut paşanın oğlu.

Usta:

— Vay anasını, dedi. Amma sülâlesi varmış hocam. Peki bir de bir şeyci dedin...

— Ademi merkeziyetçi....

— Ha, evet, ademi merkeziyetçi... yâni... anlamadım.

— Vallahi usta bizim zıpır Tevfik de prensin tilmizlerindendir, ademi merkeziyetçidir. Bana da boyuna anlatır durur ama, işin iç yüzünü ben de pek anlamış değilim... yalnız bildiğim şu ki...

Hoca sözünü kesti. Odaya, önce Tevfik Şemsi, arkada kahve tepsisiyle uşak girdiler.

Tevfik bağırarak konuşuyor:

— Vay, Cemal, bu ne sürpriz böyle. Beklettim. Affedersin.

Gâvur Cemal, uşağın uzattığı tepsiden gümüş zarflı, yeşilimtrak kahve fincanını alırken:

— İşte biz böyle apansız baskın yaparız, dedi. Sana en iyi, en yakın dostumu da getirdim. Nuri usta...

— Ne orijinal dostların vardır Cemal...

Tevfik Şemsi bey, Nuri ustanın elini sıkmak için kolunu uzatırken usta tepsiden kahveyi almış bulunuyordu.

Usta şaşırdı.

Tevfik Şemsi'nin uzanan kolu böylece bir müddet boşlukta kaldı.

Usta, kahveyi masanın üstüne telâşla koydu. Gümüş zarfın daracık işlemeli kaidesi muvazenesini kaybetti ve fincan devrildi.

— Zararı yok beyim. Rica ederim. Üstünüze dökülmedi ya. Salih, şu fincanı kaldır.

Uşak, fincanı aldı.

Tevfik Şemsi beyle Nuri usta el sıkıştılar. Şemsi paşanın oğlu ustanın elini bırakmadan yüzüne baktı ve bir nutka başlar gibi:

— Ne kuvvetli, ne «for» bir eliniz var, dedi. Tam yarınki sanayi kahramanının eli. Bilir misiniz ki bütün Anglo - Sakson milyonerleri böyle sizin gibi ustalıktan, işçilikten yetişmiş insanlardır. Biraz kendi aleyhime de olsa itirafa mecburum ki son asırda İngiliz asaleti bu aşağıdan gelen kuvvetli endividü'lerin karşısında ya boyun eğmiş ya onların bazılarına da lordluk payesini verip kendi içine almış, yahut kendisi onlara uymuştur. Tebrik ederim sizi Nuri usta. Bize sizin gibi teşebbüsü şahsî sahibi, tuttuğunu koparır, yumrukları sağlam elemanlar lâzım. Tebrik ederim sizi!

Ustanın bu lâkırdı kalabalığı içinde başı dönmeğe başlamıştı. Hele Tevfik beyin kendisini niçin tebrik ettiğini bir türlü anlamıyordu.

Şemsi paşanın oğlu, Gâvur Cemal'e döndü:

— Ne iyi ettin de geldin monşer, dedi. Üç gündür çıldıracak gibiyim. Biz adam olmayız azizim. Saklamakta mâna var mı, devri Hamidide bile teşebbüsü şahsî bu kadar öldürülmüyordu. Şu pasa babamın maden imtiyazı isini bilirsin. Üç gün evvel yine Nafıa Nazırını gördüm. Hem kerata paşa babamın mahiyetinde yetişmişti. Hâlâ, bilmem ne hevetinin mütalâasını bekliyorum demesin mi? Düşün monşer. Biz, haydi bu manda arabası zihniyetine alışkınız diyelim. Fakat ecnebilere karşı rezil, kepaze olu-

yoruz. Herifler sermaye dökeceğiz diyorlar, topraklarınızı altın yapacağız diyorlar, bu işe babam gibi, benim gibi memleketin en tanınmış ailesine mensup iki insan da tavassut ediyor. Dört aydır uğraşıyoruz ve hiç bir netice yok... Ah Cemal, ah monşer, ah bilmezsin...

Gâvur Cemal dayanamadı, patladı:

— Nefes al yahu, dedi, soluk al... Bu dünyada maden imtiyazı almaktan daha mühim işler de vardır.

Tevfik Şemsi «raye» pantolonunun dizlerini yukarı doğru çekerek bir koltuğa attı kendini. Ellerini iki yanına vurup, bitkin bir edayla konuşurken, ustanın gözü çizgili pantolonun altından çıkan «fildakos» siyah çoraplara takılı kaldı.

— Oh, Cemal, oh! İşte bizi mahveden bu derviş kafası. Senin gibi entellektüeller dejenere ediyor bu milleti. Maden imtiyazı almaktan, ticaretten, sanayiden daha mühim işler varmış! Ne?

Birdenbire ustaya döndü:

— Beyim, diye haykırdı.

Usta, tek gözünü sıska ve âşık kemiği çıkık bacak parçasını saran «fildakos» siyah çoraptan kaldırıp Tevfiğin yüzüne baktı.

— Bana bir şey mı?.

— Evet, beni ancak siz anlayabilirsiniz. Bu Cemal'in kafası «enfekt» Fransız kültürüyle «forme» olduğu için hep mücerredat ile meşbu...

Cemal güldü:

— Vallahi, dedi, seni Nuri ustanın da pek anlayacağını sanmıyorum. Maamafih konuşun. Kim bilir belki anlaşırsınız.

Tevfik Şemsi yaylanmış gibi ayağa kalktı. Zayıf, uzun dik, kolalı bir yakalık. Boyunbağının üstünde inci bir kravat iğnesi.

Usta, bu adamın ne demek istediğini hakikaten anlamak istiyor. Bu da Gâvur Cemal gibi, belki ondan az, fakat her halde okumuş bir adam. Yalnız, başka kitaplar okumuş. Bu da Gâvur

Cemal gibi çok konuşmayı seviyor. Fakat başka şeyler konuşuyor. Sonra, Gâvur Cemalde konuşmak, fikirler söylemek, kanaatleri konuşarak yıkmak ve yaratmak her şeydir. Bunda konuştuğunu yapmak isteyen bir adam hali de var. Belki biraz zıpır ama açıkgöz olduğu belli.

Usta, kendi kendini de hayrete düşüren bir edayla:

— Buyrun beyefendi, dedi. Konuşalım.

Tevfik Şemsi bu sefer dudaklarında hafiften alaycı bir gülümsemeyle:

— Hay, hay, dedi, zaten söylemiştim ya, Cemal'den çok sizin beni anlayacağınıza eminim. Yalnız fikirlerimi «ekspoze» ederken mümkün mertebe «popülarize» etmeğe çalışacağım.

Gâvur Cemal atıldı.

— O kadar da «propülârize» etmeğe hacet yok. Usta anlar seni. Yalnız şu «enfekt» mütefessih Fransız kültürünün kelimelerini çok sık ve böyle Paris şivesiyle kullanma yeter.

Tevfik Şemsi sol kaşını kaldırarak Cemal'e baktı:

— Haklısın, dedi, bu sakim itiyattan vaz geçemiyorum bir türlü.

Ustaya döndü.

— Fransızca biliyor musunuz?

— Çok az. Konuşamıyorum ama, bazı ufak tefek şeyleri okuyup sökebiliyorum. Hoca, sağ olsun, çalıştırıyor beni...

— Yazık. Ben sizin yerinizde olsam İngilizce'ye çalışırdım.

Usta sordu:

— Siz, iyi İngilizce biliyorsunuz demek...

Tevfik Şemsi bozuldu:

— Hayır, dedi, ben maalesef tahsilimi Fransızca yaptım Galatasaray'dan mezunum. Fakat...

Usta bu sefer daha kuru ve kestirme bir edayla sordu: Yine:

— İngilizceye çalışıyor musunuz?

Tevfik Şemsi büsbütün bozuldu:

— Daha değil, fakat ilk fırsatta, muhakkak çalışacağım.

Ustanın ilk şaşkınlığı geçmişti artık. Her nedense, karşısındakini düşman gibi görmeye başlamıştı. Dışardaki çamlı bahçe, duvarın arkasından görünen harem ve bu selâmlık odası, ustaya bir düşman kalesi gibi geliyordu zaten.

Gâvur Cemal :

— Haydi, dedi, birbirinizi lisan imtihanından geçireceğinize konuşmağa başlasanıza!.

Gâvur Cemal, kendisinin yetiştirmesi olan Nuri ustanın Tevfik Şemsi'yi sıkıştıracağından emin.

Usta:

— Konuşacak olan ben değilim, hocam, dedi. Beyefendi, lütfen, bana fikirlerini anlatacaklar.

Gâvur Cemal kızdı:

— Beyefendi lütfen sana fikirlerini anlatacaklar da sen de Agob'un kazı gibi dinleyecek misin?

Usta güldü:

— Aklımın ermediği şeyler olursa soracağım elbette...

Tevfik Şemsi tekrar oturdu yerine.

— Tabii, dedi; hatta itiraz bile edebilirsiniz. Çünkü görüyorum ki Cemal'in niyeti, bizi bir «disküsyona», bir münakaşaya tutuşturmak.

Durdu. Hafifçe öksürdü. Kıravat iğnesini düzeltti. Sonra ağır, ciddi başladı:

— Efendim, bendeniz, Prens Sabahattin ekolündenim. Bugün, son hâdiselerden sonra, bunu bu kadar açıkça itiraf edecek az insan vardır. Prensin taraflarından bir çoğu, İttihadı Terakkinin terörünü müteakip «rönega» oldular. Kimi İttihadı Terakkiye intisab etti, kimi Hürriyeti İtilâfa... Pardon «Avantu» size bir şey sorayım. İttihatçı mısınız? İtilâfçı mı?

Bahsin bir politika meselesiyle başlaması, zaten ustanın canını sıkmıştı. «İttihatçı mısın, İtilâfçı mı?» suali işi büsbütün karıştırdı. Yorgancı Selim'le yaptıkları konuşmayı bir şimşek

hızıyla hatırladı. Ona o zaman verdiği cevaplar aklına geldi. Sonra birdenbire Ahmet'i düşündü. Ferahladı. Vereceği cevabı buldu. Ve söze başladı:

— Benim sanayi mektebinde bir arkadaşım vardı. Adı Ahmet'ti. Eli işe yatkın, şarkı söylemesini sever, ateş gibi bir delikanlı. Benden bir sene sonra, birincilikle şehadetname alıp mektebi bitirdi. Dul anasının beşibiryerdelerini satıp bir dükkân açtı. Balkan Harbinde askere aldılar. Dükkânı kapattı. Balkan Harbinden döndüğü vakit dükkânı yanmış ve sağ kolu omuz başından kopmuştu. Şimdi siz, dükkânsız ve kolsuz Ahmet'e sorsanız, deseniz ki: İttihatçı mısın? İtilâfçı mı? Ne cevab verir? Harbe İtilâfçılar zamanında gitti, harbten İtihatçılar zamanında döndü. Harb sağ kolunu aldı. Yanan dükkânının yerine ne İttihatçılar, ne İtilâfçılar, ona dükkân açarlar. Şimdi bizim Ahmet İttihatçı mı olmalı, İtilâfçı mı?

Tevfik Şemsi sinirlendi:

— Fakat, monşer, dedi, ben Ahmet'in fikrini değil, sizin hangi fırkaya müntesib olduğunuzu sordum.

Usta tek gözünü Tevfik Şemsi'nin inci kıravat iğnesine dikerek cevap verdi:

— Biz Ahmet'le mahalle, mektep ve aynı iş arkadaşıydık. O da esnaf, zanatkâr, ben de... Y...

Tevfik Şemsi, omuzlarını silkerek:

— «Absürt», dedi.

Usta, Gâvur Cemal'in yüzüne baktı.

— Beyimin ne dediğini anlamadın galiba usta, diye bir tuhaf güldü. Sen Fransızcayı yalnız kitaptan söküyorsun. Sana düpedüz «Saçmalama» diyor.

Tevfik Şemsi şaşaladı. İşi şakaya dökmek istedi:

— Ne muzibsin Cemal! diye çıkıştı.

Usta iyice içerlemişti.

— Vallahi beyim, dedi, Cemal hoca muziblik etmiyor, sadece sizin sözünüzü ters yanlış tercüme ediyor gibi geliyor ba-

na... Yoksa zatı âliniz gibi bir paşazade, evine misafir gelen bir eve misafir olsanız da işimize gelmiyen bir lâf etmek değil ya, anamıza bile sövseniz, kapının eşiğini geçip sokağa çıkmadan önce, ev sahibi size karşı hürmette kusur göstermez.»

Ağır ağır ayağa kalktı ve devam etti:

— Her ne hal ise... Zaten fazla rahatsız ettim... Müsaadenizle beyim...

Gâvur Cemal de ayağa kalktı:

— Eh, bana da yol göründü demek.

Tevfik Şemsi kıpkırmızı. Boyuna yutkunuyor. İstikbalin sanayi kahramanı, teşebbüsü şahsinin müstakbel elemanı olsa da, şimdilik basit bir esnaf parçasından başka bir şey olmayan bu tek gözlü herif tarafından tahkir edilmiş addediyor kendini. Cemal'e de bir daha selâm vermeyecek. Defolsunlar.

Ciddî ve soğuk:

— Güle güle, dedi ve misafirlerini dört adım arkadan, oda kapısına kadar yolcu etti.

Ustaya bahçeye çıkıp sokak kapısına doğru yürürken, Cemal:

— İyi ettin usta, dedi. Ama kabahat bende oldu, demiyorum. Ben de seni buraya getirdiğime iyi ettim.

Usta cevap vermedi. Düşünüyor. İkidir İttihatçılık, İtilâfçılık bahsinden Ahmet misaliyle kurtuluyor ama, işte Ali usta da, esnaf olduğu halde, karısının dükkânı rakipsiz kalsın diye İttihatçı olmuştu. Yorgancı Selim de, şimdilik Ahmet'e yardım etmek için, fakat yarın kendisine de pay çıkar diye İttihatçılara yazılmıştı.

Bunu nasıl izah etmeli?

Ustayla Gâvur Cemal bahçe kapısından çıkarlarken içeri giren iki misafirle karşılaştılar. Bunlardan birisi uzun boylu genç, kumral bıyıklı ve fesliydi. Ötekisi kısa, şişman, keçi sakallı ve şapkalı.

Yeni misafirleri uşak karşıladı. Selâmlığa doğru gittiler.

Gâvur Cemal, Arnavut bahçıvana sordu:

— Kim bunlar?

— Vallahi efendim, o şişko, şapkalısı Vasilidis derler zenzin bir gâvurdur. Paşa efendimizin ortağıymış diye duyduktu. Ötekisi Seyfi Beydir, Göztepe'de köşkleri vardır efendim. Bizim küçük beye gelir gider.

Gâvur Cemal'le Kızıltoprak istasyonuna doğru yürürlerken, usta:

— Hocam, dedi. Ne tuhaf şey. Gâvurlarla harb oldu. Döğüşüldü. Kan döküldü. Ama bizim yorgancı Selim'in arkadaşı Kâmuran tek bacakla harpten dönünce, aç kalmamak için bir gâvur esnafın, terzi Aleko'nun dükkânına sığındı. Gâvur, müslüman, esnaf esnafı buldu. Burada da Vasilidis Efendi Şemsi Paşayla ortak olmuş. Gâvur müslüman ekâbir birbiriyle bağdaşmışlar. Ne dersin bu işe hocam?

Cemal cevap vermedi.

İstasyonda tarifeye baktılar. Haydarpaşa'ya tren bir saat sonra...

Cemal:

— Arabayla gidelim, dedi. Benim yürüyecek halim yok.

Usta:

— Şimdi İstanbul'a geçip ne yapacağız hocam, dedi, istersen peynir ekmek filân alalım şurdan. Kırlara bir yere gidelim. Bak, cebinden bir kitabın kafasını çıkardığını görüyorum. Okuruz, daha doğrusu okur anlatırsın bana... Olmaz mı?

— Olur. Ama yine şurdan bir arabaya binmek lâzım. Çiftehavuzlara gideriz. Orada deniz kenarına seriliriz.

Bakkaldan ekmek, peynir, kutu sardalyası ve bir binlik su alındı. Uzun arabaya binildi.

Arabada sarsıla sarsıla giderlerken ustanın gözü önündeki bir hayal de yukarı, aşağı sağa sola inip kalkıyor. Bu, kumral bıyıklı, uzun boylu, fesli bir erkek hayaletidir. Arnavut bahçıvan onun için: Göztepe'de köşkleri vardır, adına Seyfi Bey derler, demişti.

Çiftehavuzlar gazinosu kalabalık. Geçtiler. Cemil Paşanın alafranga ve tarhları arasında uzun sakallı, koca külâhlı, taş cüceler duran bahçesinin biraz ilerisinde arabadan indiler. Yukarı doğru yürüdükten sonra deniz kıyısındaki bir yamacın üstüne kocaman yeşil bir şemsiyeye benzeyen bir ağacın altına oturdular.

Öteden, beriden konuşup, Cemal'in cebinden kafasını çıkaran kitabı, Jan Jak Russo'nun «İtirafatı» nı parça parça okuyarak akşamı ettiler.

Usta, Russo'dan hoşlanmadı:

— Bu herifte doğru söylerken bile riyakârlık, yalancılık eden bir hal var, hocam, dedi. Sonra amma da kendini beğenmiş ha! Onun şöyle böyle oluşu, kusuru, günahı herkesi alâkadar edermiş gibi tutup bunları birer birer yazmış.

Gâvur Cemal Russo'yu müdafaa etti. Hukuku beşer beyannamesini anlattı ustaya.. Ustayı bu beyanname de sarmadı:

— Lâf, dedi: Kimi kandırmak istemiş... Bu palavrayı yutacak enayi bulunur mu bugün?

Araba bulmak için Çiftehavuzlara döndükleri vakit piyasa başlamıştı. Renk renk meşlahlı hanımlar, faytonlar, köşklândonları, şık, çoğu burundan takma altın gözlüklü ve bastonlu beyler yukarı aşağı gidip geliyorlardı. Fenerbahçe dönüşü.

Usta, içi al kadifeli bir faytonda oturan genç bir hanımı Gülizar'a benzetti. Ve şık beylerin arasında o uzun boylu, kumral bıyıklı delikanlıyı arandı.

Vapura Kadiköy'ünden bindiler. Vapur tıklım tıklım dolu. Makine dairesinin yanında ayakta durdular.

Usta gözünü işleyen makinaya dikti.

Piston sağa sola gidip geldikçe soluyor ve piston kolu yorgun bir insan kolu gibi istemeye istemeye kırankı çeviriyordu. Çarkçıbaşı yukarda iskemlesine oturuyor. Sigara içiyor. Aşağıda yağcı, her bir tarafı ayrı ayrı kımıldanan, titreyen irili ufaklı makine parçaları arasında dolaşmakta.

Vapur Sarayburnuna gelirken, makine dairesine bitişik kazan dairesinin dar, demir merdiveninden, yüzü gözü kömürden simsiyah, bez pantolonunun dizleri yırtık ve belden yukarısı sıska, çırılçıplak bir ateşçi çıktı. Davlumbazın yanında durdu. Terli göğsünü boğazdan esen rüzgâra verdi.

İyiden iyiye akşam olmuştu. Güneş batmış. Denizde ve havada yalnız kızıltılar var.

Bu kızıltılı alaca karanlık içinde kazan dairesinden çıkan ateşçi, bileklerinin ucunda birdenbire kocamanlaşan ellerinin tersiyle alnını siliyor. Ve böylece yaptığı her hareketten sonra alnı yol yol beyazlanıyor.

Nuri usta ateşçiye uzun uzun baktı. Sonra, Cemal'i dürttü:

— Şuna bak hocam, dedi. Yarın öbür gün ben de onun gibi olabilirim. Bundan çok korkuyorum hocam. Amele olmaktan çok korkuyorum. İşler de iyi gitmiyor hani. Dükkânı bir kapattık mı maliyede memur olacak değiliz ya, elbette amele olacağız. Başkasının hesabına çalışmak kötü şey be hocam. Ben, ne olsa kendi dükkânımda kimseye minnet etmeden ekmek parası çıkarmaya alışmışım. Amele olmak. Korkuyorum, dedim ya... Senin hukuku beşer beyannamesi insanları gündelikçi olmaktan kurtarmamış. Sen söylüyordun geçen gün. Fransız ameleleri Marsilya'da sokaklara dökülmüşler. Ekmek isteriz! diye bağırmışlar.

Davlumbazın yanında duran ateşçi denize bakıyor ve kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor.

Gâvur Cemal, ustaya sordu:

— Peki ama usta senin baban da amele değil miydi?

— Pek amele sayılmazdı hocam. O zamanlar Tophanede kamacı ustası olmak, bir parça amelelikten başka bir şeymiş. Ne bileyim, memurluk, başçavuşluk gibi de bir tarafı varmış. Düşündü. Fakat ne de olsa haklısın hocam. Babam, anası minhası ameleydi. Ama, anama her zaman: «Bir dükkân açamadık gitti» dermiş. Onun açamadığını biz açtık. Gel gelelim, kapatacağız diye korkuyorum hocam. İnsanın istikbalinden emin olmaması

yok mu? Asıl kötülük burda. Dünya bir tuhaflaştı. Kimse yarın ne olacağını kestiremiyor.

Vapur iskeleye yanaştı.

Davlumbazın yanında duran ateşçi yolculara yol vermek için davlumbaza daha çok sokuldu. Cuma gezintisinden dönenler itişe kakışa yanından geçtiler.

***

ÇOCUK

Gülizar doğurdu.

Sancısı akşamüstü tutmuştu. Fakat söylememişti.

Gece yarısı sancılar dayanılmaz bir hale geldi ve Gülizar tek başına yattığı cumbalı odada ağlamağa başladı.

Oturuyor, kalkıyor. Uzanmak istiyor. Uzanamıyor. Belinin ortasına zaman zaman ağır bir balyoz gibi inen ağrı kasıklarına doğru yayılıyor.

Gitgide sıklaşan sancı öyle bir hale geldi ki, Gülizar yaralı, bir genç bir hayvan gibi kıvranarak inlemeğe başladı.

Bitişik odada, anası ustayı uyandırdığı vakit Gülizar'ın iniltileri kesik ve ince çığlıklar haline girmişlerdi.

— Nuri oğlum, Gülizar'ın doğum sancıları tuttu, koş ebe hanımı çağır.

Usta ebe hanıma giderken, anası Gülizar'ın odasına girdi.

Gülizar'ın çığlıkları sokaktan bile duyuluyor.

Usta, ebe hanımı arkasından dürtükleyerek merdivenleri çıkarıyor:

— Acaba zamanında yetişebilecek misin? Geç kaldık galiba? diye söyleniyor.

Ebe hanım Gülizar'ın odasına girdi.

Usta ters yüzüne merdivenleri dörder dörder inerek tekrar

sokağa fırladı. Bu çığlıklarla dolu evin içinde oturamıyacağını anlıyor.

Sokak karanlık.

Bekçiye rastladı. Bekçi:

— Yolcun geliyor her halde. Nuri usta, dedi.

Usta cevap vermedi.

Hızlı hızlı yürüdü. Arkasından bir tuhaf bakan bekçiyi bakkalın kapı tahta kepenkleri önünde bırakarak Medreseli mahalleye saptı.

Uzaktan uzağa bir köpek uludu. Bu ulumaya Medreseli mahallenin köpekleri cevap verdiler. Ulumalar eski zamanlarda dağdan dağa, ateş yakıp verilen bir tehlikeli haber gibi yedi mahalleyi dolaştı.

Bütün İstanbul köpekleri hep bir ağızdan ulumağa başladılar gibi geliyor ustaya.

Medreseli mahalleden, ayak alışkanlığıyla, çarşıya saparken durdu.

Kalbi küt, küt vuruyor. Kendi kendine:

— Niye, nerden kaçıyorum? diye mırıldandı.

Birdenbire kendini hudutsuz alçak buldu. Gece yarısı, doğuran bir ananın başında iki ihtiyar kadını bırakıp kaçmak!... Ya bir hal olursa, ya eczaneye gitmek lâzımsa...

Döndü.

Köpeklerin uluması nasıl birdenbire başlamışsa öyle birdenbire kesilmişti.

Evin kapısı önüne geldiği vakit, bekçiyi eşiğe oturmuş buldu. Bütün pepncerelerde ışık var. Ev sessiz. Bekçi ayağa kalktı.

— Yolcun gayri geldi Nuri usta, dedi. Gözün aydın.

Her nedense, Usta, bekçinin kafasına bir yumruk indirmek istedi ama sadece:

— Eyvallah, diye mırıldandı ve eve girdi.

Taşlık, yukarda kapısı açık kalmış bir odadan vuran ışıkla alaca karanlık.

Usta, taşlıkta kımıldamaksızın durdu. Dinlendi. Sonra merdiven trabzanına hafif hafif vurarak, yavaşça seslendi:

— Anne! Anne!

Yukarda bir tıkırtı var. Bir kapı açıldı. Birisi merdivenlerden iniyor. Usta çekildi. Ustanın anası elinde bakır çamaşır leğeni, onun yanından geçip mutfağın bitişiğindeki helâya giderken:

— Doğurdu, dedi.

Usta, bakır leğenin içinde kanlı bir şeyler görmüştü.

Anası, eli boş döndü:

— Haydi, dedi, yukarı çık, ayıptır. Gülizar'a geçmiş olsun de!...

Usta, Gülizar'ın yanına gitmekten utanıyor. Eve döndüğüne pişman.

— Haydi. Ne duruyorsun! Önceden düşünseydin. Madem kabul ettin... Her şeyine katlanacaksın.

Usta anasının yüzüne dargın baktı.

Ana önde, oğul arkada cumbalı odaya girdiler.

Odada iki lâmba yanıyordu. Usta bu odayı hiç bu kadar aydınlık görmemişti.

Gülizar'ın yatağını sedirin üstüne koymuşlar.

Genç kadının yüzü bembeyaz. Yorgun. Şakaklarına yapışmış terli siyah saçlarında yemeni bile yok.

Kapının açıldığını duydu. Gözlerini aralayıp ustaya baktı. Kıpkırmızı oldu.

Anası, ustayı dürtükledi.

Usta, Gülizar'ın yatağına yaklaştı.

— Geçmiş olsun diye fısıldadı.

Ebe hanım, yer gösterdi ustaya.

— Buyrun, şöyle oturun.

Usta, iskemleye dimdik oturdu. Önüne bakıyor.

Ebe hanım, çocuğu ustanın kucağına vermemek lâzım geldiğini anlıyor.

Susuyorlar. Birdenbire bir kedi yavrusunun miyavlaması gibi bir şey oldu.

Usta, sesin geldiği tarafabaktı. Gülizar'ın yanında. Gülizar'ın başı yanında henüz kızamık çıkarmış gibi kıpkırmızı ve minimini bir çocuk yüzü var. Ağzını küçük bir balık gibi açıyor ve ince sesler çıkarıyor.

Ebe hanım ustanın çocuğa baktığını gördü. Ve, «Ne yapalım. çocuğu verelim mi, bir tuhaf olmaz mı» der gibi ustanın anasına döndü.

Ustanın anası, azarlayan bir sesle:

— Ebe hanım, dedi, çocuğu Nuri'ye versene ayol!

Ebe hanım, şaşaladı biraz. Çocuğu aldı. Ustanın kucağına verirken:

— Güle güle besleyin oğlum, dedi.

Usta kucağına verilen kundaklı insan yavrusuna baktı. Ne sevgi, ne de nefret duydu.

***

MAKİNA VE İNSAN

Ahmet, çırak Mehmet'in suratına tokadı indirdi:

— Hayvan, dedi, hâlâ bir kalem bağlamasını öğrenemedin.

Gülizar'ın doğurmasından bir hafta sonraydı. Usta dışarı çıkmıştı. Dükkânda, acele akşama yetistirilecek bir işi Ahmet tornaya takmış uğraşıyor. İnce bir iş. En ufak bir dikkatsizlikle berbat edilecek bir torna işi. Çırak da bugün inadına mankafa. Zaten Ahmet, tek koluyla makinenin üzerinde kazandığı ilk kolay zaferin ne kadar gelip geçici olduğunu anlamıştı.

Evvelki gün az daha sol elini de kaybediyordu ve dün bir tulumbanın piston kolunu torna ederken çubuğu orta yerinden kırdırıvermişti.

Kahrolasıca tezgâh, ilk yenilişinin acısını çıkarıyor. Tek kollu Ahmet'le alay ediyor âdeta.

— Ne duruyorsun! İngiliz anahtarını ver şurdan.

Çırak Mehmet, bu aksi, boyuna küfreden, tokat atan, sonra kendi yardımıyla bir iş becerince şarkı söylemeğe başlayan tek kollu ustadan korkuyor. Sevmiyor onu.

— Haydi be, çabuk ol!

Mehmet İngiliz anahtarını verdi.

Ahmet, sol eliyle civatayı gevşetmek istiyor. Civata sıkı, gevşemiyor bir türlü.

Mehmet, korka korka yanaştı:

— Bana verin de usta, dedi. Elini uzattı.

Ahmet Mehmet'e baktı. Bacak kadar boyuyla, kendinin açamadığı civatayı açmak isteyen piç kurusuna baktı. Gözleri büyüdü.

Tir tir titreyerek:

— Defol burdan, defol diyorum!.. Görünme gözüme! diye haykırdı.

Mehmet, uzanan elini ateşe deymiş gibi çekti ve dükkân dan dışarı çıktı.

Ahmet küfrederek, durup durup dinlenerek civatayı açmağa çalışıyor. İngiliz anahtarını fırlattı yere. Bir çekiç aldı ve civatanın kafasına indirmeğe başaldı. Çekiçi de fırlattı. Bütün kuvvetiyle bir tekme attı tezgâha. Can acısıyla:

— Mehmet! diye bağırdı. Al şişeyi şuradan git yüz dirhem doldurt.

Ahmet kaç gecedir içiyor.

Makinayı her yendiği ve makinaya her yenildiği günün gecesi, dükkânın üstünde kepenkleri kapamış çarşıyla başbaşa kalınca içiyor. Ya bir zaferin neşesini çıkarmak, ya bir mağlubiyetin acısını unutmak için içiyor. Fakat bu güpe gündüz ilk içişi olacak. Geceyi beklemeğe tahammülü yok.

Mehmet rakıyı getirdi. Ahmet çocuğun elinden kaptı şişeyi. Tezgâha ters ters baktı. Sonra tezgâhın üstüne oturarak şişeyi dikti.

Mehmet korkuyor.

Ahmet arka arkaya dört beş yudumda şişeyi yarıladı.

Başı dönüyor. Şimdiye kadar dönmediği gibi dönüyor başı. İçinde bir şeyler yumuşuyor. Ağlamak geliyor içinden. Tezgâhın üstüne kapanıp hüngür hüngür ağlamak.

Karşısında başı yana eğik duran Mehmet'e baktı. Çocuğun ip ince bir boynu var. Sanki demin yediği tokat onun başını böyle yana eğriltmiş.

Şişeye bir daha sarıldı. Boğazında yutkunmalar. Tezgâhın aynasını okşamağa başladı. Tıpkı haşarı atının başını okşayan bir arap suvarisi gibi.

Mehmet'in korkusu yavaş yavaş geçiyor. Şimdi birdenbire sarhoş olup, yüzü yumuşayan bu tek kollu aksi ustaya merakla bakıyor.

Ahmet, çırağın kendine baktığını gördü. Bu mavi çocuk gözleri karşısında dehşetle zavallı buldu kendini. Sarhoş ve acıklı bir sesle:

— Bak oğlum, dedi, iyi bak bana. Ben bakılıp ibret alınacak bir herifim. Benim gibi olma sakın. Kolun kesilirse kaldır kendini denize at. Fakat kimsenin dükkânında sığıntılık etme. Nuri ustayı kötülemiyorum. Hayır. Hayır katiyyen. Nuri erkek çocuktur. Sapına kadar arkadaştır. Ama ben de enayi değilim. Beni ortak aldı. İş çıkarırım diye mi? Yooo! Bana acıdığı için... Ben sığıntıyım onun yanında. Sakat. Bir kalem ayarını beceremiyen bir sığıntı.

Bir yudum daha içti.

Sözlerini korkunç ve karışık bir masal gibi dinleyen Mehmet'e doğru eğildi:

— Benim de dükkânım vardı, dedi. Bundan daha büyük daha çok iş çıkarır bir dükkân...

Birdenbire gülmeğe başladı:

— Dükkân nerde şimdi? Manda yuttu. Manda nerde? Dağa kaçtı. Dağ ne oldu? Yandı kül oldu.

Mehmet farkında olmayarak cevap verdi:

— Savruldu...

— Doğru söyledin be çocuk! Külü savruldu... Haydi bir kere daha dikelim. Sıhhatine oğlum.

Ahmet şişenin sonundakini çekti. Bir müddet sessiz durdu. Sonra, sallandı. Sonra, tutunmak istedi. Sonra, yıldırımla vurulmuş gibi sapsarı, yıkıldı tezgâhın üstüne. Başı aynaya çarptpı. Alnı kanadı.

Mehmet, makinaya ve makinanın üstünde yatan tek kollu adama baktı. İki şeye karar verdi: Büyüyünce rakı içmeyecek ve ne olursa olsun kolunu kestirmeyecek.

Usta, yağlıkçılardan kundak takımı. Uzunçarşıdan beşik, Mısırçarşısından bir emzik aldı. Beşikle kundak takımını küfeciye verip eve gönderdi. Emziği kendi götürecek.

Vakit akşama yakındı ama dükkâna uğramadan eve gitmek istemedi.

Dükkânın kapısında yorgancı Selim karşıladı onu.

— Nerde kaldın be usta? Ben de bekledim, bekledim gidiyordum artık.

İçeri girdiler.

Usta Ahmet'i arandı. Yok. Çırak Mehmet tezgâhı temizliyor. Ahmet bir yere gitmiştir, diye düşündü.

— Ne var, ne yok Selim bakalım. Seni görmiyeli bir on beş gün oldu..

Selim güldü:

— İşimiz başımızdan aşkın be ustam. Politikacılık bu boru mu?

Usta da güldü:

— Haydi bakalım, dedi, göster kendini!

— Sahi mi söylüyorsun usta?

— Niye yalan söyliyeyim. Madem ki yazıldın bir kere. İnsan tükürdüğünü yalamaz.

— Aman usta!

— Biliyorum, Ahmet'e yardım için... Her ne hal ise. Daha ne var, ne yok?..

— Sağlık... Ha, sahi be usta, geçen cuma günü bizim çocuklar seni Kızıltoprak istasyonunda görmüşler...

— Evet, Gâvur Cemal hocayla onun bildiklerinden bir paşazadenin köşküne gittik. Ama herifle yarım saatten fazla konuşmak nasip olmadı. Sana bir şey söyliyeyim mi Selim, ben kendi payıma, bizim evkaf kâtibi Nuri beyden yukarısına dayanamıyacağımı anlıyorum. O bile domuz ya... Heriflerin her sözü, gülüşleri, kımıldanışları batıyor bana! Ama sen benim gibi düşünmemelisin artık. Yarın öbür gün Talât'la, Enverle ahbaplık edeceksin...

Selim dargın:

— Deme be usta, diye sızlandı. Topunun canına okumuşum

Nuri usta, sırf bahsi değiştirmek için sordu:

— Ahmet nerde yahu?

Çırak Mehmet atıldı:

— Yukarıda ustam. Uyuyor...

Usta şaşırdı:

— Uyuyor mu? Hastalandı mı yoksa?

Çırak, yorgancı Selim'e baktı. Yorgancı Selim, bilhassa gayet ehemmiyetsiz bir şey söylüyormuş gibi, çocuğunun yaramazlığını ört pars etmek istiyen bir ana gibi izahat vermeğe başladı:

— Hasta filân değil, usta. Biraz başı dönmüş hani. Demin dükkâna gelince şurda tezgâhın üstünde abanmış buldum onu. Yukarı odaya çıkardık.

Usta korkuyla sordu:

— Sarhoş muydu?

Selim telâşlandı:

— Yok canım. Karnı ağrımış da... İyi gelir diye...

Ustanın fena halde canı sıkıldı. Zaten kaç gündür Ahmet'in geceleri içtiğinden şüpheleniyor.

Bütün mahalle, ustanın dehşetli bir sarhoşluk düşmanı olduğunu bilir.

Selim hâlâ konuşuyor:

— Gençlik be ustam. İnsan dertli oldu mu çekiyor kafayı. Dert de bir değil ki... Dert gelirken sabah, akşam, saat, gün tanımıyor ki... Hani iş zamanı içmek yakışık almaz ama... Kim bilir delikanlının aklına ne geldi, niye içlendi yine... Hoş gör ustam. Geçer...

Usta, Ahmet'in içmesini hoş görüp görmemeği düşünmüyor.

— Ahmet'i kurtarmak lâzım, diye mırıldandı.

Selim ses çıkarmadı. Çırak Mehmet başını eğdi işinin üstüne.

Çarşıda, kapanan kapenklerin sesleri dolaşıyor.

Usta:

— Haydi, gidelim, dedi.

Mehmet sordu:

— Yemek almağa geleyim mi usta?

— Dükkânı kapat, gel. Anahtarı Ahmet ustanın baş ucuna, sefertaslarıyla beraber, şöyle görebileceği bir yere koyarsın.

Selim'le Nuri usta, mahallelerine sapıncaya kadar konuşmadılar. Kahve'nin önünde ayrılırlarken usta:

— Selim, dedi, anam da hatırlatmadı, ben de unuttum. Şöyle temiz, atlas bir yorgan dik...

NİNNİ

Kapıyı anası açtı.

Usta anasının elini öptü.

— Öteberi gönderdim. Geldi mi? diye sordu.

— Geldi oğlum. Yalnız beşiği beğenmedim. Bunlar yeni icat olacak. Eski, rahat, müslüman beşikleri yok oldu ortadan.

Usta, cumbalı odanın kapısını açtığı zaman Gülizar sedirin üstüne oturmuş çocuğa meme veriyordu. Ustanın geldiğini görünce yaptığı ilk hareket sol omuzunu eğerek bir kanatla örter gibi, memesini gizlemek oldu. Sonra ayağa kalkmak istedi. Memeyi ağzından kaçıran çocuk ağlamaya başladı.

Usta kıpkırmızı:

— Rahatsız ettim Gülizar hanım, dedi. Kapıyı örterek çekildi.

Çocuk içerde sustu. Nuri usta, «Anası memeyi ağzına verdi» diye düşündü ve bir omuz hareketiyle, bir kanatla örtülür gibi gizlenen yumuşak bir beyazlığı görür gibi oldu.

Usta kapıda yoğurtçudan yoğurt alıp mutfağa dönerken Gülizar merdivenlerden aşağı iniyordu. Elinde idare lâmbası var

Usta durdu. Gülizar'ın aşağı inmesini bekledi.

Gülizar'ın bugün ayağa kalkacağını biliyordu. Demin onu sedirin üstünde görünce ayağa kalktığını anlamıştı. Her nedense sabahtanberi, Gülizar'ı bugün ayakta göreceğini düşünmüştü.

Gülizar'ın karnı erimiş. Birdenbire zayıflamış sanki. Dal gibi ince bir vücudu var. İdare lâmbasının ışığı göğsüne düşüyor, Bu dal gibi endamda sütlü göğüsler iri...

Gülizar son basamağı indi. Durdu. Ustanın, elinde yoğurt kasesi, dalgın dalgın kendine baktığını sezdi. İdare lâmbasını kâsesi, dalgın dalgın kendine baktığını sezdi. İdare lâmbasını

Ustaya:

— Uyuttum efendim.

Mutfağa girdiler.

Yemekten sonra ustanın anası, Gülizar'ın getirdiği kahveyi içince :

— Pek yorgunum, erkenden yatacağım, dedi ve geliniyle oğlunu cumbalı odada bırakarak gitti.

Usta, Gülizara sordu :

— Sandığınızı getirdiler mi?

— Muhtar dün göndertmiş efendim.

— Bir eksiğiniz filân yok ya?

— Daha sandığı açıp bakmadım efendim. Bir de kâğıt getirdiler. Sandığın senediymiş. Parmak bastım.

Usta birdenbire, istemeksizin sordu:

— Okuma yazma bilmiyor musunuz?

— Bilmiyorum efendim. Yalnız kelâmı kadim okuyabiliyorum biraz.

Usta cebinden kâğıda sarılmış emziği çıkardı. Gülizara uzattı:

— Emzik, dedi. Bilmem hemen lâzım olacak mı? Ama ihtiyatlı davranmalı.

Gülizar emziği aldı. Kekeledi:

— Gönderdiğiniz şeylere çok teşekkür ederim, dedi.

Dışarda birdenbire yağmur başlamıştı.

Bu yağmur sesi Gülizara Zübeyde hanımın öldüğü geceyi, Zübeyde hanımın evini hatırlattı.

Usta:

— Sonbahar, dedi. Artık yağmurların ardı arkası kesilmez.

— Öyle efendim.

Yağmuru dinlediler.

Usta:

— Yağmur neden yağar bilir misiniz? dedi.

— Cenabı hak yağdırır yağmuru efendim, dedi, ağaçları, otları yeşillensin diye.

Kim söyledi bunu size?

— Hocanım.

— Kim bu hocanım?

Gülizar birdenbire cevap vermedi. Hocanımın kim olduğunu söylemek için Göztepe'den söz açmak lâzım. Halbuki Gülizar, ustanın yanında Göztepe sözünü etmekten sıkılıyor, utanıyor çekiniyor.

— Bir bildikti efendim, dedi. Sofu bir kadın. Beş vakit namazında. Hastalıkları okur.

Usta, meseleyi anladı. Hocanımın Göztepe hatıraları arasında olduğunu sezdi ve birdenbire bu koca karıya karşı hücuma geçmek ihtiyacını duydu:

— Sizin hocanım sofuymuş, hastalıkları okurmuş ama cahilin biriymiş, dedi. Yağmur eğer otlar, ağaçlar yeşillensin diye yağıyorsa, niçin denizlerin üstüne de iniyor? Balıklara tatlı su vermek için mi? Yağmur, şunu yapayım, şuna buna iyilik olsun diye yağmaz Gülizar hanım.

Ve usta, uzun uzadıya, ders veren sert bir mektebi iptidai hocası gibi, Gülizara yağmurun hangi sebeplerden yağdığını anlattı.

Gülizar, ustanın bu sinirli konuşuşu karşısında sıkıldı. Şaşırdı. Fakat güneşin denizleri, gölleri, nehirleri tencere gibi kaynatmasına, buralardan çıkan buğuların gökte bulut olduktan sonra tekrar su biçimine girip dökülmesine akıl erdiremedi. Hocanımın yağmur tarifine bağlı kaldı. Fakat ustaya da itiraz etmeği düşünmedi bile. Çünkü doğrudan doğruya, canı lüzumundan çok yakılmadan hiç bir şeye itiraz etmesini bilmiyordu.

Ve usta:

— Nasıl, yağmurun neden yağdığını size anlatabildim mi? diye sorduğu vakit: :

— Evet efendim, dedi. Ustaya birinci kaçınılmaz yalanını söylemiş oldu.

Usta, yine birdenbire bağı kopan konuşmayı bağlamağa çalışırken beşikte çocuk ağladı.

Gülizar beşiği sallıyor.

Usta beşiğin içinde çocuğu göremiyor. Sesini duyuyor yalnız.

Gülizar beşiği sallarken önce arkaya eğilip kalkıyor:

— Eee, ee, ee eh!. diye mırıldanıyor.

Usta :

— Ninni söylesenize Gülizar hanım, dedi.

— Annenizi uyandırırım efendim.

— Annem uyanmaz. Haydi söyleyin kuzum.

Gülizar utanıyor. Fakat usta ,arka arkaya o kadar israr etti ki, yavaş, yumuşak ve uykulu çıplak bir sesle ninni söylemeğe başladı:

Uyusun da büyüsün maşallah
Paşa olur inşallah!

Usta, birdenbire kıpkırmızı oldu. «Paşa olur inşallah!» sözünü bir tokat gibi yüzünde hissetmişti.

Nuri usta gündüzleri Ahmet'le, geceleri Gülizar'la meşgul. Kahveye çıkmıyor. Gülizara heceliye heceliye okuma öğretti. Genç kadınla hâla sizli bizli konuşuyorlar ve ustanın anası oğlunun hâlâ Gülizarın odasında yatmamasına kızıyor.

Ahmet «içkiyi bırakacağım diye» dört defa söz verdi. Fakat içiyor. Ve usta ne zaman onu sarhoş yakalasa:

— Buramda bir şey oturuyor, diye göğsünü gösteriyordu. İşte tam şuramda. İçmezsem, şuramda oturan şey beni boğacak sanyorum. Beni kov, defet, ben bir ahlâksız herifim.

Usta ona terzi Aleko'nun yanında çalışan topal Kâmuran'ı örnek gösteriyordu:

— Bak Ahmet'ciğim, diyordu, Kâmuran yok mu? Onun da başından senin gibi bir felâket geçmiş. Ama...

Nuri ustanın bu cesaret verici sözlerini Ahmet sonuna kadar dinler; Kâmuran'ın azmi, sebatı, kati'yyen rakı içmediği hakkında anlatılan hikâyeleri başı öne eğik dinler gibi görünür, sonra günden güne kanlanmakta olan gözlerini ustanın yüzüne dikerek sorardı:

— Bitti mi Nuriciğim:

— Bitti.

— İyi ama Nuriciğim, Kâmuran kolsuz değil, topal. Keşke benim seksen bacağım olsaydı da seksenini de kesselerdi de sağ kolumu koparmasalardı.

Gülmeğe başlar ve her seferinde, yeniden sarhoş sükûtuna gömülmeden önce, şu sözleri tekrarlardı:

İnsan dediğin nedir Nuriciğim? Kol!.. Kol gitti insan bitti.

Kolu giden Ahmet günden güne bitiyordu. Mum yandıkça nasıl erir ve bu eriyişin önüne mumu söndürmeden geçilemezse Nuri ustada Ahmet'in bu yuvarlanıştan ancak ölümle kurtulabileceğini anlıyordu.

Gün oluyordu ki Ahmet tezgâhın biraz ötesinde saatlerce, uykulu, sarhoş, gözleri tavanın aynasında dikili kımıldamaksızın dururdu. Böyle zamanlarında usta ona baka baka, onu düşüne düşüne şöyle bir neticeye ulaşmıştı:

Ahmet sarhoşsa, Ahmet tembelse, Ahmet yılmışsa kabahat onun değildir. Her koyunun kendi bacağından asılacağını söyledikleri bu dünyada Ahmet'in bir tarafa asılmak için bacağı yok. Her koyun bir çengele asılı dururken o yerde yuvarlanıyor. Ama kim onu bu hale getirdi? Kendisi mi? Hayır! Kim? Ve onu bu hale getiren şimdi nerdedir? Niçin gelip Ahmet'i kurtarmıyor?

Ustanın kafası burada duruyordu. Bu «kim,» e cevap bulamıyordu. İttihatçılar, İtilâfçılar mı? Belki... Ama onlar da suyun üstünde göründükleri için ilk göze batan kuvvettiler. Suyun altında ne vardı? Bu suyun üstünde görünenleri hareket ettiren, birbirleriyle dövüştüren bir şeylerin olması lâzım.

Zaten bir aydır göremediği Gâvur Cemal hocaya bunu sormak, ondan, bu suyun altında ne olduğunu anlatan kitaplar istemek! Fakat zamanlardır Gâvur Cemal birçok sorularını cevapsız bırakıyor. Ya onun da aklı ermiyor bu işlere, ya biliyor da söylemek istemiyor.

Nuri usta bir sabah dükkâna canı sıkkın geldi. Gece evde defterlerini yoklamış, kazancının günden güne, azaldığını görmüştü. Bu azalmanın sebebini izah edemediği için sıkıntısı iki kattı.

Dükkândan içeri girdiği vakit kendisini karşılayan çırak Mehmet'in çığlıkları olmuştu.

Ahmet çırağı dövüyor.

Usta eskidenberi bunu tahmin ediyordu ama ilk defa görüyordu.

Ahmet, Nuri ustaya baktı. Bir medresenin kurşununu çalarken yakalanmış bir çocuk gibi şaşaladı. Korktu. Çırağın yakasını bıraktı. Başı öne eğik, iki yana sallana sallana dükkânın karanlık bir köşesine çekildi.

Çırak hâlâ ağlıyor.

Nuri.

— Haydi oğlum, dedi; git şurda çeşmede yüzünü gözünü yıka. Al şu beş kuruşu da. Bugün iş yok zaten. Dolaş, gez, ne bileyim, ne yaparsan yap...

Çırak burnunu çekerek korka korka sordu:

— Yarın geleyim mi? Usta!

— Tabîi gel! Ananın ellerinden öperim. Haydi çocuğum.

Usta Ahmet'den tarafa bakmaksızın işe başladı.

Ertesi sabah dükkâna geldiği vakit kepenkler kapalıydı ve çırak Mehmet eşikte oturuyordu.

Usta sordu:

— Niye kepenkleri açıp girmedin. (Yoksa korkuyor musun demeğe dili varmadı).

— Kepenklerin kol demiri «anahtarı» bende değil, Ahmet ustada. Her sabah o odadan iner açardı. Bu sabah geldiğimde kepenkleri kapalı buldum. Ahmet ustanın odasına çıktım. Çaldım, çaldım kapısını açmadı. Ses bile vermedi.

Usta dükkânın arka tarafındaki merdivenleri dörder dörder tırmandı ve oda kapısına vurmağa başladı.

— Ahmet! Ahmet!

Cevap yok.

Usta sapsarı kapıyı tekmeliyor.

Kapı açılmadı.

— Ali ustaya koş! Eğe filân gibi bir şey getir.

Mehmet bir eğe getirdi.

Usta, eğenin tahta sapını çekti aldı ve ortaya çıkan sivri demir ucuyla kilidi zorladı.

Kapı açıldı.

Oda boştu. Yatak bozulmamıştı. Tek küçük pencere kapalıydı. Yatağın yanı başında boş rakı şişesi duruyordu.

Ustayla Mehmet aşağı indiler. Yorgancı Selim kepenklerin kol demirini kaldırmış yere bırakıyordu. Ustayı görünce haykırdı:

— Ne oldun böyle be Nuri usta? Senin Ahmet demin geldi bana. Yüz, göz sapsarı. Hani dokunsan ağlayacak... «Al şu anahtarı, dedi. Kepenkleri aç. Mehmet gelmiştir, beklemesin sokakta. Sonra şu mektubu da Nuri ustaya ver». Sordum, soruşturdum. Ne var, ne oluyor, dedim. Sen nereye gidiyorsun? dedim. Ustayla kavga mı ettiniz? dedim. Tınmadı. Sallana sallana bastı gitti. İşte mektup.

Nuri usta mektubu aldı. Zarfın üstünde «Nuri ustaya mahsustur» diye yazılı.

Usta zarfı yırtıp mektubu okumağa başladı.

«Muhterem Nuri usta,

Bana ettiğiniz bunca iyiliklere karşı küfranı nimet ettiğimi affedersiniz. Bendeniz gidiyorum. Şu sıkıntılı günlerinizde zaten başınızda bela idim. Kimselerden şikâyetim yoktur. Beni arayıp sormayınız. Bir daha da sizi rahatsız edecek değilim. Valdenizin ellerinden öper minnettarlığımı bu vesileyle bir kere daha arzederim.

Mektep arkadaşımız
Ahmet...»

Mektup sol elle yazıldığı için çok güç okunuyordu.

Yorgancı Selim sordu:

— Ne yazıyor be usta?

— Hiç! Gidiyorum, diyor.

— Peki ama ne diye gidiyormuş be usta?

Usta, yorgancı Selim'in gözleri içine bakarak dedi ki:

— Sen ona iki altın getirdin, ben onu kendime ortak yaptım. Onun istediği ne senin iki altının, ne de benim ortaklığımdı. O kolunu, dükkânını istiyordu.

Yorgancı Selim başını sallayarak güldü:

— Biz Cenabı Hak mıyız ki be usta, onun omuzbaşında yeniden kol bitirelim? Dükkânını da biz yıkmadık ya? Kolunu da kesen biz değiliz...

— Kim kesti?

Selim bu apansız sualden şaşkın ustaya şöyle bir göz attı.

— Ne bileyim, dedi, muharebede kesilmiş işte... Hem yalnız onunki kesilmedi ya? Ne aslan gibi delikanlılar şehit oldular. Harb bu be usta, çelik çomak oyunu değil...

— Harb niçin olur?

Selim yine güldü:

— Sorduğun şeye bak be iki gözüm... Gâvurlar dayatırlar, bizimkiler dayatır, bir hırdır çıkar işte... Gâvur - müslüman kavgası...

Ustanın sustuğunu görünce ısrar etti:

— Öyle değil mi hele usta?

— Bilmem!

— Bilmem de lâf mı be kardeşim. Sen şeytanın saklandığı deliği bilesin de bunu bilmiyesin...

Usta dalgın:

— Vaktiyle bir Kırım muharebesi olmuş, dedi.

Selim sabırsızlanıyor artık:

— Olmuş ne olacak?

— Kırım muharebesinde Moskoflarla kavga edilmiş ama, İngilizler, Fransızlar da bizden yana olmuşlar. Yani gâvurların iki devleti müslüman devletiyle el birliği edip başka bir gâvur memleketine karşı asker göndermişler. Buna ne dersin? Sonra gâvur gâvurla harbetmiyor mu? Buna ne buyrulur?

Selim omuzlarını silkti:

— Gâvurların işine akıl ermez ki, dedi. Sen hiç müslümanın müslümanla harbettiğini duydun mu?

— Çok!

— Nasıl çok?

— Nasılı var mı? Yavuz Sultan Selim, Acemler'le muharebe etmemiş mi?

— Acemler şiî, kızılbaş be ustam.

— Ya Araplarla yaptığı muharebeler. Onlar da şiî değil ya. Sonra Osmanlıların Karamanoğulları, İsfendiyaroğullarıyla.

Selim sordu:

— Onlar da kim?

Usta, Selim'e elinden geldiği kadar İsfendiyaroğullarıyla Karamanoğullarını anlatmağa çalıştı...

Ustayla Selim'in konuşmalarını kepenklerini açarak dinleyen çırak Mehmet, birdenbire söze karıştı:

— Şimdi Ahmet usta ne olacak?

Birdenbire söze başladığı gibi birdenbire sustu. Sorulmadan söze karıştığı için korktu, utandı.

Usta, Mehmet'e sevgi ve hayranlıkla baktı.

— Ahmet ustayı arayacağız oğlum, dedi. Seni döverdi ama, ne de olsa ustandı değil mi?

Ahmet'i günlerce aradılar. Selim meyhane meyhane dolaştı. Bir iki meyhanede kavga etti. Fakat Ahmet'i bulamadılar.

Ahmet'in kayboluşunun ikinci günü çırak Mehmet büyük İngiliz anahtarını aradı. Bulamadı. Ertesi gün bir de eğenin kaybolmuş olduğu anlaşıldı. Usta ses çıkarmadı. Fakat çırak Mehmet'in aklına gelebilecek süpheleri silmek ve dükkândan bir İngiliz anahtarıyla bir eğenin çalındığını kimseye söylememesi için:

— Şimdi aklıma geldi, dedi, onları ben eve götürdüydüm.

Bir gece yemekten sonra ustanın anası oğluna dedi ki:

— Çocuk bir aylık oldu. Hâlâ adını koymadınız. Ebe hanım

göbeğini keserken Mehmet dedi. Çocuk göbek adıyla mı kalacak?

Ertesi gece yine Gülizarla yalnız kaldıkları vakit —çünkü ustanın anası her gece akşam yemeğinden sonra hemen odasına çekiliyordu:

— Gülizar hanım, dedi, çocuğa bir ad koymak lâzım. Siz ne dersiniz?

— Siz bilirsiniz efendim.

Usta ısrar etmedi. Biraz düşündü. Vaktiyle, çocuk erkek olursa adını Cemla koruz, diye düşünmüştü. Şimdi bunu doğru bulmak. Aylardır her geçen gün, alttan alta inceden inceye, ustanın yüreği ve kafasındaki Gâvur Cemal abidesini parça parça yıkmaktaydı.

— Adını Ömer koyalım. Ne dersiniz?

Çocuğun adı Ömer kondu. Ve ertesi gün usta işe gitmeden muhtarı buldu.

Çocuğun adını koyduk, dedi. Şunun muamelesini yapıp kaydettiriver. Benim aklım bu işlere ermez. Masrafı neyse verelim

Muhtar çocuğun ismini öğrendikten sonra:

Muhtar «ve lâkini» öyle bir edayla söylemişti ki usta anladı.

Duraladı. Sonra:

— Ve lâkini filan da ne oluyor? Ömer'in babası merhum kamacı ustası Ramiz'in oğlu Nuri ustadır. Bunu da böylece kaydedersiniz. Anasının adı Gülizar hanım. Buyur bir mecidiye de pesin vereyim, dedi.

Usta o gece Ömer'i ilk defa kucağına aldı. Uzun uzun baktı.

Ömer'in minimini bir burnu var. Gözleri çivit mavisi. Halbuki Gülizar'ın gözleri siyah.

Usta, Tevfik Şemsi Beyin köşkünden çıkarken rastladığı kumral delikanlıyı hatırladı. Seyfi beyin gözlerine dikkat etmemişti. Her halde mavi olacaktı.

Kundağın içinden Ömer'in kollarını çıkardı. Ömer, küçüğün küçüğü parmaklarını açıp kapıyor.

Usta çocuğu Gülizara uzattı.

— Şimdi uyutun bakalım, dedi. Çoktandır ninni söylemiyorsunuz. Bu gece Ömer'e ninni söyleyin. Yalnız... «Paşa olur inşallah!» demeyin kuzum. Ne bileyim, «usta olur», «yorgancı olur», «filozof olur», «adam olur,» filân deyin. Paşa olur demeyin...

Gülizar bu sözlere şaştı. Şimdiye kadar «Uyusun da büyüsün maşallah, usta olur, yorgancı olur, adam olur inşallah!» diye ninni söylenebileceğini duymamıştı. Hele usta «feli», «sinli», «oflu» bir söz söylemişti ki bunun ne demek olduğunu bile bilmiyor ve kelimeyi tekrarlayamıyordu. İşin içinden sıyrılmak için ağzına en kolay gelenini tercih etti. ,

— Peki efendim, dedi ve Ömer'e ninnisini söyledi:

«Uyusun da büyüsün maşallah.
Adam olur inşallah!» ,

YİNE GÂVUR CEMAL

Bir öğle üstü, iki aylık bir ayrılıktan sonra Gâvur Cemal ustanın dükkân kapısında peydah oldu.

— Aşkolsun usta, dedi, öldüm mü, kaldım mı arayıp sormak yok. Ben gelmesem sittin sene semtime uğramıyacaksın.

Usta bir parça utanmış, özür diledi.

— Haklısın hocam, dedi. Fakat cumaları kahveye bile çıkmıyorum.

Cemal alay etti:

— Eh, ne de olsa yeni evlilik...

— Belki... Ama yalnız o değil. Gülizarla uğraşıyorum hocam. Torna ediyorum onu senin anlayacağın. Şimdi çat pat gazete okuyor. Okuduğunu pek anlamıyor ama, merak sarmağa başladı.

— Annenle araları nasıl?

— Fena değil. Eskisi gibi. Anam yüreğiyle benden yana Gülizar'dan yana, kafasıyla, göreneğiyle bana kızıyor, Gülizara kızıyor.

Bütün bu konuşma esnasında ustanın gözüne bir şey çarptı. Gâvur Cemal eskisinden daha derbederleşmiş. Üstü başı eskisinden daha pis ve sakalı eskisinden daha dağınık ve daha uzamış.

Kahve söyleyeyim mi hocam?

— Vallahi fena olmaz. Sabahtanberi bir şey yemedim. Bastırır.

— Şuradan bir işkembe söyleyelim öyleyse... Mehmet haydi. Bir yarım başla bir çorba getir.

Gâvur Cemal sordu:

— İşler nasıl gidiyor?

— Kötü hocam. Kötü. Anlıyamıyorum, ben mi beceriksizim, yoksa ortalık mı kesat? Bak benim komşu Ali usta işi büyüttü. Karısının bakkal dükkânı da, rakipten kurtulunca tıkırına girdi. Geçen gün Selim söylüyordu. Ali usta Türk ocağına da yazılmış. Bir Ermeni komisyoncu vardır. Artin efendi. Onunla da anlaşmışlar. Boyuna sipariş yağıyor dükkâna. Yeni bir tezgâh aldı. Dört çırağı var. Kapanmacı işi filân ama benden ucuza çıkarıyor.

Mehmet yemeği getirdi.

Gâvur Cemal büyük bir istahla yedi. Sakalından yağlar aka aka yarım başı bir serçe budu gibi bitirdi.

Usta:

— Senden ne var ne yok hocam? diye sordu.

— Ben bizim yalıyı sattım.

— Yalıyı sattın mı?

— Evet! Ama hayrını göremedik. Aldığımı borca yatırdım.

— Ee? Simdi ne yapacaksın?

— Geceleri eşe dosta misafir gidiyorum. Gündüzleri sürtüyorum.

— Kitapların ne oldu?

— Tevfik Şemsi'ye bıraktım. Onun selâmlığında kalıyorum arasıra. Zıpır mıpır ama kötü oğlan değildir.

Usta, bozuldu. Gâvur Cemal'in kitaplarını Tevfik Şemsi'ye, o züppe, kendini beğenmiş herife bırakmış olması, hele onun selâmlığına sığınması canını sıktı. Zaten yırtılmağa başlamış olan uçurtmanın ipini elinden kaçırmış bir çocuk gibi üzüldü. Son bir gayretle:

— Gel burda kal hocam, dedi. Yukarda, dükkânın üstünde bir oda var. Kitaplarını da getirirsin.

Cemal bu teklifi kabul etmedi. Bin dereden su getirerek reddetti. İşte o zaman usta, her şeyine rağmen, üstünün başının perişanlığına, açlığına, parasızlığına, ona karşı göstermiş olduğu alâka ve dostluğa rağmen Gâvur Cemal'in, bir buhran anında kendini Nuri ustadan çok Şemsi paşazade Tevfik beye yakın hissettiğini anladı. Uçurtmanın ipi büsbütün elden gitmişti.

— Sen bilirsin hocam, dedi. Madem ki orda daha rahatsın

— Rahatlık meselesi filân değil ustam. Ne bileyim. Bu karışık anımda bir tarafa bağlanmak ihtiyacı. Sana bir kere daha anlatmıştım ya. Dünyada köksüz ve yapayalnız kalmak beni öldürüyor, divaneye döndürüyor. Elimde bir zanaat filân yok ki sizin aranıza katılayım. Maariften hocalık vermezler. Gazetecilik edemem, hakikaten politikaya aklım ermez. Tevfik Şemsi'ye eski Galatasaraylı arkadaşlar gelip gidiyor. Çocukluğumu hatırlıyorum. Mamafih ne de olsa bir iş bulmak lâzım. Bu böyle devam edemez elbette. Bu buhranlı günlerimde eski, çocukluk günlerinin hatıralarından medet ummanın da muvakkat olduğunu anlamıyor değilim. Velhasıl...

Usta bahsi değiştirmek istedi.

— Nasıl olsa bir iş bulursun hocam. dedi.

Sundan bundan konuştular.

Cemal:

— Eh, seni daha fazla işinden alakoymıyayım, dedi, ayağa kalktı. Ve kapıya doğru yürürken usta biraz sıkılgan bir sesle sordu:

— Paran var mı hocam? Hani istersen sana bir lira borç verebilirim.

Cemal ses çıkarmadı. Ustanın uzattığı bir lirayı aldı ve gitti.

Usta elinin tersiyle tıpkı bir gün Kadıköy vapurundan ateşçinin yaptığı gibi, alnının terlerini sildi. Yüreğinde bir eziklik duyuyor. Yorgun ve üzüntülü hissediyor kendini. Cemal'le ilk tanıştığı günden bu ana kadar geçen hadiseleri gözünün önünden geçirdi. Cemali anlamağa çalıştı. Anlayamadı. İçinde bir dost kaybedişin acısı var. Cenazeden dönmüş gibi bir şey...

Aradan on beş gün geçti. Nuri usta rıhtımdaki bir vapur acentesine tamir edilmek için bırakılan bir tulumbayı görmeye gitmişti. Pazarlıkta uyuşuldu ve tulumbanın ertesi gün dükkâna getirilmesi kararlaştırıldıktan sonra usta acenteden çıktı. Rıhtım boyunca yukarı doğru yürümeğe başladı. Uzak denizler aşırı yolcular götüren gemilerin bağlandıkları rıhtım boyunda dolaşmayı sever. Maltepe'de bile en merak sardığı şey coğrafyaydı.

Gemiler kat kat beyaz güverteleri, sarı siyah bacaları kırmızı su kesimleriyle acayip deniz hayvanlarına benziyorlar. Vinçler işliyor. Yan merdivenlerin kafes kafes üst plâtformlarında genç gemi zabitleri yukarı çıkan yolcuları karşılıyor. Hamallar, denkler, balyalar ve üzerlerine bir çeşit kâğıtlar yapıştırılmış bavullar.

Bir rıhtım kahvesinde borusu pencerenin camına dayanmış bir gramofon rumca bir şarkı söylüyor. Hava açık. Renksiz bir kış güneşi.

Usta gemilere baka baka ilerlerken birdenbire durdu Karşıdan Gâvur Cemal geliyor. Üstünde iş tulumu var. Usta şaşırdı. Karşılaştılar.

— Bu ne hal hocam?

— Seyfi Sefaine ateşçi yazıldım.

Ustayla Cemal, penceresinin camına gramofon borusunun dayanmış olduğu kahveye girdiler. İçerisi kalabalık. Duvarlarda boydan boya aynalar var. Kahvenin kalabalığı bu aynaların içinde kat kat, uzaklaşa uzaklaşa, küçüle kayboluyor. Sigara dumanı, Rumca, İtalyanca, Türkçe... Tayfalar, gümrük komisyoncuları, güneşlikierinin siyah pırıltıları kırılmış gemici şapkaları, arkaya doğru atılmış fesler... Kahve ocağının üstünde Sultan Reşad'ın ablak suratı ve kral Yorgi'nin pala bıyıkları ve önü kabartma saçlarına taç oturtulmuş bir kraliçe.

Gâvur Cemal kahveleri ısmarladı.

Gramofon bir Adalar Denizi şarkısı söylüyor. Dalgalı, ayışıklı, mandolini berrak ve sesleri zaman zaman çığlıklaşan bir şarkı. Kahvedekiler gramofonu dinlemiyorlar.

Zaten o da bunu bildiği için kafasını cama dayamış, sanki sesini rıhtımda bağlı gemilere duyurmak istiyor.

Cemal:

— Şaştın değil mi? dedi. Birdenbire ateşçiliğe heves etmem şaşırttı seni. Sana anlatmağa çalışacağım. Ama ilk önce sen söyle; su son günlerde benim hakkımda ne düşünüyorsun?

— Söyleyeyim hocam. İlk seni tanıdığım günden bu güne kadar neler düşündüğümü apaçık anlatayım sana. Seni ilk tanıdığım zamanlar sana hayrandım. Tıpkı bir çocuk, babasını, sonra mektepdeki hocalarından birini nasıl dünyanın en bilgili, en iyi insanı sanırsa, ben de seni öyle sanıyorum hocam. Bana çok şey öğrettin. Ne sordumsa cevabını verdin. Yeryüzünde senin, cevabını veremeyeceğin sual yoktur gibi geliyordu bana. Zaten kötülük de bundan çıktı. Seni kafamda bir lûgat kitabı gibi görmekliğim işi bozdu. Çünkü gitgide sorduğum sualleri cevapsız bırakmağa başladın. Benim lûgat kitabında bazı sözlerin karşılığı olmadığını anladım. Bunu anlayınca ne oldu biliyor musun Rüştiye'ye geçmiş talebinin demin de söylediğim gibi, iptidaideyken kafasında büyüttüğü hocasını birdenbire o kadar bü-

yük görmemeğe başlaması gibi ben de senin sandığım kadar dehşetli bir adam olmadığını sezdim. Kızmıyorsun değil mi hocam?

— Sonrası, hele şu yalıyı satıp Tevfik Şemsi'nin selâmlığına gitmen beni şaşırttı. Senin belki benim dostum olduğunu, fakat bizden ne kadar uzak bulunduğunu anladım. Ne yalan söyleyim hocam bende bu «bizlik» günden güne kuvvetleşiyor. Ama şimdi de ateşçiliğe başlaman kafamı büsbütün altüst etti. Ben bile, biz bile böyle hale düşmekten korkarken. Nasıl şaşmıyayım hocam. Tevfik Şemsi'nin selâmlığı sonra ateşçilik. Seni anlıyamıyorum artık. Senin hakkındaki son sözüm bu. Halinden memnun yorgancı Selim'i, gözü daha daha yukarlarda olan Ali ustayı, Ahmet'i, anamı, Tevfik Şemsi beyi anlıyorum, anlar gibi oluyorum, fakat seni artık anlıyamıyorum hocam. Ne düşünüyorsun? Ne yapmak istiyorsun. Bilmiyorum.

Gâvur Cemal gülmeğe çalıştı.

— Ben de bilmiyorum, dedi. Kafam bir şeye inanmıyor. Çünkü bugünkü dünyayı akla uygun bulmuyorum. Aklî olmayan her şey benim için safsatadır. Fakat, bu da, neticetülnetice, bende bir nazar, mülâhazadan ileri gidemiyor. İşte bendeki tezatların başlangıcı burada. Elli bin defa söyledim sana. Yalnızım. Tevfik Şemsi'nin selâmlığında kök salamayacağım bildiğim halde bir tecrübe edeyim, dedim. Olmadı. O kadar olmadı ki bütün kâinata karşı protesto olsun diye, niçin senden saklıyayım, kendimi hepinizden kuvvetli görmek için ateşçi oldum. Üç gündür ateşçiyim. Fakat ateşçilerin arasına karışmış değilim, karışmayacağımı da biliyorum.

Gramafonu plâğını değiştirmişlerdi. Şimdi oynak bir bahriye çiftetellisi çalıyordu.

Cemal'le usta kahveden çıktılar. Yürüdüler. Cemal tek bacalı bir gemiyi gösterdi:

— İşte dedi, benim yeni selâmlık burası. Yarın Trabzona

gidiyoruz. Allahaısmarladık.

— Yine görüşelim hocam.

BİR KIŞ GECESİ

Nuri ustanın anası Beylerbeyi'nde bir eski bildiğe gece yatısına gitmişti. Gülizar'la usta evde ilk defa yalnızdılar.

Gece, dışarda lapa lapa kar yağıyor. Ömer dört aylık. Beşikte uyuyor.

Usta, Gülizar'a gazete okutmakta. Gülizar, her satırı okuyor, sonra ne anladığını ustaya anlatıyor.

Odanın ortasında tepeleme ateş dolu bir prinç mangal. Oda ılık. Usta bahtiyar hissediyor kendini.

Sokaktan bozacı geçti.

Usta, sordu Gülizar'a:

— Boza alalım mı?

— Siz bilirsiniz efendim...

Usta, yarı şakacı, yarı ciddî çıkıştı:

— Yoo Gülizar hanım, artık bu «siz bilirsiniz» ler çok oldu. Bir çok şeyleri benim kadar sizin de bilmeniz lâzım. Şimdi söyleyin bakalım. Boza alalım mı?

— Alalım, dedi...

Boza alındı. Usta, Gülizar'ın uzattığı bardağı yudum yudum tüketti.

— Bu herif iyi boza yapar, dedi. Geçen yıl da hep bundan alırdık...

Gülizar'ın aklına birdenbire Göztepe'de, taşlıkta kalfalarla beraber boza içtikleri geldi. Oraya boza güğümlerle gelirdi. Seyfi bozayı sevmezdi. Hatta bir gün büyük hanıma, «Bu âdi şeyi köşke sokmayın!» diye çıkışmıştı. Koca köşkte paşa efendiyi bile yıldıran büyük hanım, Seyfi beyin bir dediğini iki etmezdi.

— Ne düşünüyorsun?

Elinde boza bardağıyla çok uzaklara giden Gülizar silkindi.

— Hiç bir şey düşünmüyorum efendim, dedi...

Usta yine yarı ciddî, yarı şaka:

— Gülizar hanım, dedi, niye benimle efendimli mefendimli konuşuyorsunuz? Haydi gelin ben size hanım demiyeyim, siz de bana efendim demeyin... senli benli konuşalım, olmaz mı?

Gülizar yine «siz bilirsiniz efendim» diyecekti. Fakat tuttu kendini. Büyük bir zorlukla:

— Olur efendim, dedi.

Sonra yine toparladı kendini:

— Olur, diye tekrar etti.

Cemal tek gözünü Gülizara dikmiş, şimdi onun mangalı karıştıran eline bakıyor. Gülizar'ın beyaz ve kalınca bir bileği var. Şam işi altın bir bilezikle sıkılmış bir bilek. Bu bileziği Gülizar yeni takmış. Sandığından çıkarmış olmalı. Usta, Gülizar'ın bu sandığını görmemişti. Ve haftalardır muhtelif vesilelerle bu sandık aklına geldikçe sinirleniyor. Göztepe'den kalan içinde Göztepe'nin bir parçasını taşıyan böyle bir sandığın varlığı canını sıkıyor ustanın.

— Gülizar, dedi, bu bilezik...

— Anneniz verdi efendim.

Usta, geniş bir nefes aldı. Güldü. Sonra sesine sitem katarak:

— Hani ya sizli bizlilik yoktu, dedi. Söyle bakalım bu bileziği annem mi verdi. Haydi. Evet, annen verdi de...

Gülizar tekrarladı:

Usta Gülizara yaklaştı. Usta kendini müthiş cüretkâr uçarı delikanlı ve hudutsuz mesut hissediyor.

Bakalım şuna, dedi. Anamın böyle bir bileziği olduğunu bilmiyordum. Meğerse ne eski çıkınmış o...

Gülizar'ın bileğini yakaladı. Yumuşaklığına altın bileziğini nakışları gömülen bembeyaz, kalınca, ateşin üstünde iyice ısın-

mış sıcak bileği avucunda duymak Nuri ustaya birbiri peşince çıplak bir âşık kemiğini, bir kanatla örtülür gibi bir omuz hareketiyle kapatılan canlı ve esrarlı bir göğsü hatırlattı. Bileği avucunda gitgide daha kuvvetle sıkmağa başladı.

Gülizar bileğini pençesine hareketsiz teslim temiş, öylece duruyor. Bir sıcak yaz günü bir üzüm kütüğünün altında başka bir erkek de onun bileğini böylece yakalamış, böylece sıkmıştı.

Usta, konuşmuyor. Parmakları bileziği bileğin üstünde döndürüyorlar. Avucunda beyaz tüylü bir kuş boynu gibi yatan bir bileği okşamak, onu okşayarak, tıpkı bir kedinin başını kaşır gibi uyutmak istiyor.

Gülizar, üzüm kütüğü altındaki erkeği hatırlamıyor artık. Onun için şimdi yalnız bileğinin üstündeki Nuri ustanın parmakları vardı. Kalın, sert, tırnakları çok kısa kesilmiş üzerleri hafif tüylü parmaklar.

Ustanın başı Gülizar'ın başına iyice yaklaşmıştı. Gülizar sık sık nefes alıyor.

Usta birdenbire Gülizar'ın bileğini bıraktı. Yüzünü genç kadının yüzüne daha çok yaklaştırarak keskin ve apansız sordu:

— Sen benim neyimsin Gülizar?

Gülizar, ustaya bakt. Yüzünü ustanın yüzünden uzaklaştırmadı. Gözlerini suratle, sık sık kırpıyor.

Nuri tekrar etti:

— Söylesene! Sen benim neyimsin? Söylesene. Ben senin karınım desene!.. Haydi.... Sen benim neyimsin?

Gülizar ağlayacak gibiydi. Salıncakta kolan vuruyormuş içi çekiliyor.

Usta, israr etmektedir:

— Haydi Gülizar, söylesene...

Gülizar gözlerini kapadı. Bayılır gibi, utana utana tekrarladı.

— Ben... Senin karınım...

Gece. Dışarda lâpa lâpa kar yağıyor. Ömer beşikte. Dört aylık.

Gülizar, Nuri ustanın sahici karısı oldu.

Ve ertesi gece Beylerbeyi'nden dönen ustanın anası odasında yalnız yattı.

ŞEYH ABDURRAHMAN

Ömer altı aylık oldu. Kış bitmek üzere.

Yorgancı Selim, Nuri usta ve Şeyh Abdurrahman, yorgancı Selim'in dükkânı üstündeki odada kahve içiyorlardı.

Ustayı, Selim davet etti.

Nuri ustaya Selim demişti ki:

— Sana aklı engin, ince, derin lâf eden, ne dediği benden çok senin anlayacağın bir şeyh tanıtacağım. On beş gün önce durdu benim dükkânın karşısında. Yüzüme baktı. Elini uzatmadan: «Ver ki alasın oğlum!» dedi. Bir çeyrek verdim. İki gün sonra yine geldi «Verdiğini al» dedi. Bizim çeyreği geri verdi. «Otur kahvemi iç baba», dedim. «Benim seni oturtacak yerim, sana ikram edecek kahvem yok ki» dedi. Ne oturdu ne kahvemi içti. Üç gün sonra yine geldi ama. «Haydi dükkânı kapat, benimle dünyayı temaşaya gel!» dedi. Dükkânı kapattım. Takıldım peşine. Ahırkapı'nın oralarda surlara kadar yürüdük. «Oturalım» dedi. Oturduk denize karşı. Göğe baktı, denize baktı, sulara baktı, Bana baktı. Derin lâflar etti. Anlamadım. Dinledim. O anlamadığımı çaktı ama, dinlediğimi gördüğü için kızmadı. İşte o gün bu gündür ahbaplığı ilerlettik. Şu herifi bir anlayan olsa, boşuna cene yormasa, diyordum Sen aklıma geldin. Senin sözünü ettim ona. «Hele bir görelim» dedi. Haydi usta gel seni benim ahbaba tanıtayım...

Nuri usta, bu acayip şeyhi merak ettiği için bir gece Selim'in odasında buluşmağa karar verilmişti.

Şeyh Abdurrahman kısa boylu, dalgın gözlü, düz siyah sakallı. Üstünde cübbeye benzeyen, lâtayı andıran bir libas var.

Ağır ağır, teker teker Anadolu şivesiyle fakat sarf ve nahve dikkat ederek konuşuyor.

Usta, saçları kıvırcık, keşküllü bir şeyhle karşılacağını sanmıştı. Halbuki Abdurrahman'ın ne teberi, ne de başında dilim dilim bölünmüş külâhı, takkesi var.

Selim'in kerevet üstündeki yatağına bağdaş kurmuş oturuyor. Rüyasında bir yabancı insan yüzü seyrediyormuş gibi Nuri ustaya bakarak diyor ki:

— Melâmilik, rüfailik, mevlevilik, cümle tarikatın cümlesini nefsimizde cem eyledik. Ne melâmiyiz, ne rufaiyiz, ne mevliviyiz, biz cümlesiyiz, biz biziz oğul. Hakkı bulmak kolay değildir. Hakkı sende, hakkı bende, hakkı gökte, hakkı yerde, hakkı uçan kuşta sürünen yılanda ara demişler. Ara oğul. Ara ki bulasın. Ara ki bulmayasın. Zira bak gayrı ne sende, ne bende ne gökte, ne yerde, ne uçan kuşta, ne sürünen yılanda tecelli etmez oldu. Hak vahdettir. Vahdet adalettir. Adalet kalmamış ki hakkı bulasın...

Gâvur Cemal'in bir ucu anarşiye dayanan, bir ucunda ansiplopedilerin ve 18 inci asır Fransız materyalistlerinin akideleri duran kültüründen «feyzalan» Nuri ustaya Şeyh Abdurrahman'ın sözleri karanlık ve içinden çıkılmaz bir dalgalanış gibi geliyordu. Onun ne söylemek istediğini anlamak istiyordu. Sözlerinin son lâkırdılarını karmakarışık bir yumağın ip ucu gibi yakaladı:

— Adalet kalmamış diyorsunuz, dedi. Adaletten kastınız?

Abdurrahman bu apansız sorgu karşısında önüne baktı. Bir müddet öylece konuşmadan ve kımıldamadan kaldı. Sonra başını kaldırdı:

— Oğul, dedi, sırrımızı han kapısı mı sandın? Her yolcuya açarız da sorgusuz sualsiz içeri bırakır mıyız oğul?

Nuri usta ipin ucuna böylelikle yapışıp çözemiyeceğini anladı. Sabretmek lâzım.

Yorgancı Selim güldü:

— Gördün mü usta? dedi. Benim şeyh, senin Gâvur Cemal'e benziyor mu? Öyle açıl kilit açıl, bülbül gibi her şeyi söyleyiversin. Yağma yok. Sen yine bir şeyler sorabildin. Ben bir haftadır dinliyorum da yine soracak bir şey bile akledemiyorum.

Şeyh ağır ağır, sanki odanın karanlık köşesinde saklı duran birisine söylüyormuş gibi.

— Daldan yemişi ham koparma. Bekle olsun dedi.

Selim hayretle ustanın yüzüne baktı. Usta bekledi. Abdurrahman yine o karanlık köşedeki adamla konuşuyormuş gibi söze başladı:

— Hakkın toprağında bir ağaç yeşermiş. Her dalında bir başka çeşit meyve sallanır. Bu ağaç hangi kulun? Yemişlerini kim devşirecek? Sen mi? Ben mi? Sen devşirir ben bakarsam ben devşirir sen bakarsan hakkın emri yerini bulur mu? Cevap ver oğul!

Nuri usta kendisine bakmaksızın konuşan Abdurrahmanın bu sorgusunu üstüne alınmadı. Fakat Abdurrahman yine aynı karanlık köşeye bakarak tekrar etti:

— Hakkın ağacı senin mi? Benim mi? Cevap ver oğul!

Selim cevap verdi:

— Kimin bahçesinde bitmişse onun.

Abdurrahman ağır ağır Nuri'ye döndü. Bu sefer dalgın kara iki gözünü onun tek gözünün içinde toplayarak sordu.

— Sen ne dersin oğul!

Usta sakin cevap verdi:

— Sizin söylediğinize göre ağaç hiç kimsenin bahçesinde değil hakkın toprağında bitmiş. Öyleyse yemişleri de ne sizin, ne benim, hakkındır.

— Hak kim? Hak sende bende tecelli etmez mi? Senin bahçen ne? O da hakkın bahçesi. Benim bahçem kimin? O da hakkın. Hak bir. Senle benim bir olmamız gerekmez mi?

Yorgancı Selim büyük bir ciddiyetle itiraz etti.

— Nasıl olur babacığım. Benimle Nuri usta, Nuri ustayla,

söz temsili, manifaturacı Karabet bir olur mu? Bahçelerin hepsi hakkın bahçesi diye mahalle çocukları aşsın tahta perdeden dalsın içeri de elâlamin kirazını, şaftalisini, cebellezi mi etsin?

Abdurrahman, derin bir nefes aldı. Sakalını ağır ağır parmaklarıyle taradı. Belli belirsiz iki yana sallanarak meçhul yazarlar, meçhule sitem eder gibi mırıldandı:

Erişmeyen vahdete
Vahdetteki lezzete
Girerse de cennete
Rabbi göresi değil...

Dışarda yanyana fakat kilitli kepenkleriyle birbirinden uzak uyuyan dükkânların arasından sopasını vurarak bekçi geçti.

***

ALİ USTA

Ustanın o gece kahveye gelişi bir hadise oldu. Kahve halkı ustayı gurbetten dönen bir akraba gibi karşıladılar. Sitemler edildi. Taşlar atıldı. Çay, sigara ikram edildi. Dünyanın durumu hakkında fikri soruldu. Anlattı dinlediler. Anlattılar dinledi. Ve böylece Ali ustayla vakıf katiplerinden Nuri beyin kahveye gelişlerine kadar devam etti.

Ali ustayla Nuri bey kahvenin kapısından yanyana ve birbirlerine yol vermek oyununu oynayarak girmişlerdi.

Gülizar hadisesinden beri Nuri ustanın arası Ali ustayla şeker renkti. Şöyle bir selâmlaşıyorlardı. Nuri beye gelince Nuri usta onun her karşılaşışında başını çeviriyor.

Ali ustayla Nuri bey kahve halkını şöyle bir selâmladılar. Altmış altı kâğıdı getirttiler ve oynamağa başladılar.

Nuri usta, Ali ustaya bakıyordu. Ali usta eskiden mesh gi-

yerdi. Şimdi ayaklarında siyah kunduralar var. Eskiden basma mintan giyerdi. Şimdi yakalıksız beyaz bir gömlek giymiş. Yeleğinde kalın bir altın köstek, ikide birde, lüzumlu lüzumsuz saatini çıkarıp bakıyor ve saati tekrar cebine koyduktan sonra sarı bıyıklarını çekiştiriyor. Nuri beyle iyiden iyiye, can ciğer oldukları belli. Ali usta eskiden yaptığı gibi Nuri beyi yendikçe onunla alay etmiyor. Konuşması bile değişmiş. Lûgatlı söz söylemeğe merak sarmış. Yüksek sesle, etraftakilere duyurmak istermiş gibi anlatıyor:

— Emin ol Nuri bey kardeşim, ticaret Rumlara, Ermenilere vergi. Herifler anadan işgüzar doğmuşlar. Mamafih bizim Türk milleti de gözünü açmağa mecbur. «Sabrü sebat, azmü amel kişiyi maksadına nâil eder.» Sebat etmek, azmetmek lâzım. Emin ol Nuri bey kardeşim, kendimi sena etmek için söylemiyorum. Fakat dün bir tezgâh daha sipariş ettim. Dükkân dar geliyor artık Şöyle münasip bir yer arıyorum.

Nuri ustanın yanında oturan ve bu izahata kulak kabartıp bıyık altından gülen yorgancı Selim olduğu yerden seslendi:

— Mahalleden taşınacağını duyduk, doğru mu be Ali usta?

Ali usta, iskambil kâğıtlarını kararak cevap verdi:

— Öyle bir niyetim var.

Yorgancı Selim yine sordu.

— Evde mi dar gelmeğe başladı yoksa?

Ali usta, iskambil destesini Nuri beye uzattı:

— Buyrun kesin Nuri kardeşim... dedi.

Yorgancı Selim Nuri ustayı dürttü:

— Nasıl? diye fısıldadı, cevap verecek yerde Nuri bey kardeşine kâğıt kestiriyor.

Usta da aynı fısıltıyla:

— Sana ne... dedi. Evi dar gelmiş gelmemiş, ne karşırsın? Hem ikiniz de İttihatçısınız. Birbirinizi tutmanız lâzım.

Selim dişleri arasından bir küfür savurdu.

Ali ustayla Nuri bey altmış altı partisini bitirdiler. Ve kah-

vedekileri toptan selâmlayarak çıktılar.

Sokağın üstünde dönmüş gibi hareketsiz yıldızlı bir gece vardı. Ali usta göğe baktı.

— Soğuklar kırıldı artık, dedi.

Nuri bey dalgındı. Ses çıkarmadı. Yürüdüler, Sağ tarafta Ali ustanın evi göründü. Kafeslerinin arkasında ışık var. Nuri beyinkiler Ali ustada misafir bu gece.

Ali usta kapıyı çalmadan önce Nuri bey öksürdü ve vakur bir sesle:

— Mirim, dedi, ar yılında değil, kâr yılındayız. Bizim evkafın bazı tamirat hususunda münakaşa ve ihale işleri oluyor. Bu işler bizim daireden çıkar. Mümeyyizin daire müdürü üzerinde nüfuzu vardır. Ben de mümeyyize söz geçiririm. Anlatabildim mi mirim? Ekseriya kefereye verilen bu gibi işlerin müslüman evlâdına gördürülmesi ezher cihet muvafık ve münasiptir. Dün bu mülâhazamı mümeyyize açtım. «Bir bildiğin varsa elimizden geleni yaparız» dedi. Aklıma sen geldin. Anlatabildim mi mirim?

Ali usta meseleyi anlamıştı. Sevindi. Fakat ağırdan almak istedi. Nuri beye, mümeyyize, müdüre elden geldiği kadar az bir pay çıkarmak lâzım. Kapıyı çalarken, yarım ağızla.

— Olur Nuri bey kardeşim, dedi. Görüşelim bu meseleyi Yarın daireden çıkınca bizim dükkâna tesrif edin .. görüşelim.

Nuri ustanın başından bir çok işler geçirerek bahar geldi. Şeyh Abdurrahman'la ahbaplığı ilerletti. Elini esnesinden dolaştırıp kulağını gösteren, düşüncelerini bir kıyısı karanlığa kadar varan gölgelerle örten bu acaip adam ustanın karşısında birçok yeni meseleler çıkarmıştı.

Usta, Şeyh Abdurrahman'ın sözlerini kabuğu renkli ve kalın bir yemişe benzetiyordu. Bu kabuğu soyduktan sonra içinde ki ete ulaşmak kabildi. Ve bu kabuk içinde bu kadar acaip lez-

zetli ve serin usareli bir etin varlığını lüzumundan çok gizliyordu. Usta her zaman ona diyordu ki:

— Şeyhim, sen karanlık ve hatta lüzumsuz bir kargaşalıktan başlayıp aydınlık bir meydana ulaşıyorsun. Sende güzel olan vardığın neticedir. Başladığın nokta değil. Dünyada adaletsizlik var diyorsun. Doğru. Fakat bunu söylemek için işin içinde (rab adalettir, hakkın en sahih tecellisi adalettedir. Hak bugün tecelli edemiyor çünkü adalet yok» buyuruyorsun ki bütün bunlar meseleyi karmakarışık etmekten başka bir işe yaramıyor. Sonra, «neden âdem oğlunun bir kısmı yalıda da, bir kısmı viranede gün geçirsin» diyorsun. Doğru. Fakat bunu «hak birdir ve mademki hak bütün âdem oğullarında tecelli eder âdem oğullarının da hak gibi olması gerekir» diye isbata kalkışıyorsun ki meseleyi karıştırıyor. Hakkı, vahdeti, teselliyi bir yana bırak, dünya işleriyle halle çalışalım...

İtirazlarına, mukavemetlerine rağmen Nuri usta günden güne Abdurrahman'ın tesiri altına düştü. Onda tesir altına düşüş derhal pratikte, gündelik hayatta «tescilli» ettiği için yer yüzünde saadetin ve adaletin, âdem oğulları arasındaki vahdet ve müsavatın ancak dünya ihtiyaçlarını asgari dereceye indirmekle mümkün olabileceğine inandı. Ve kendi de farkına varmaksızın giyinip kuşanmasını, üstünü başını ihmal etmeğe, nâtraş olmağa, fesini kalıplatmağı aklına getirmeye, evde yemekleri bir kaba indirtmeye başladı.

Günden güne bozulmaya yüz tutan alış verişi de bu yeni felsefesinin pratikte [illegible] oluşuna yardım ediyordu.

Bir gün, yine aylar süren uzaklıktan sonra, hâlâ ateşçilik yapan Gâvur Cemal dükkânına gelmiş ve söz sırası ona şöyle bir hikâye anlatmaya başlamıştı:

— Trabzon'dan dönüyorduk. Bir gece evvel sıkı bir lodos yemistik. Vardiyada, ocağın karşısında, bir yandan sıcak, bir yandan yalpa, içim dışıma çıktı. Ertesi gün sabaha karşı fırtına durdu. Yalnız ölü lodos var. Samsun'a geliyoruz. Şöyle bir

güverteye çıkayım da hava alayım dedim. Başa gittim. Dayandım küpeşteye. Deniz aşağıda vapurun burnunda köpüklenip ikiye ayrılarak altımızdan kayıyor. Açık denilzerde ölü lodos dalgaları yunus zamanlarına benzer, ustam. Zaman zaman ses çıkararak ve sıçramalar yaparak birbirlerini kovalarlar. Dalgın bakıyordum. Omzuma bir el dokundu. Döndüm. Baktım. Tanıdım herifi. Bir nevsal çıkmıştı. Bütün meb'usanı kiramın resimleri vardı içinde. Bunun da fotoğrafını orda görmüştüm. Bir görüşte akılda kalacak gibi acaip bir suratı olduğu için unutmamıştım. Yalnız nere meb'usu olduğunu hatırlayamadım. Bir de ismi gelmedi aklıma. Muhterem meb'us bey sordu:

— Şu karşı dağlara ne dağları derler?

— Bilmiyorum meb'us beyefendi, dedim.

Kendisinin meb'us oluşunu bilişimden pek mahzub oldu. Bana karş alâka gösterdi. Nereli olduğumu sordu. Cevabını beklemeden: «Çoluk çocuğun var mı. Köyüne benden selâm söyle» dedi. Şeytan dürttü içimden. Şu herifi bir bozayım dedim. Tümtıraklı bir eda ile:

— Beyefendi, dedim. Selâmınızı ileteceğim dedim. Yalnız müsaade buyurunuz da meb'usumuz olmanız sıfatiyle sizinle biraz hasbıhal edelim.

Herif afalladı. Yüzü gözü kömür içinde, üstü başı perişan sakallı ateşçinin böyle lâflar etmesi şaşırttı muhterem meb'usu, Ben durmadan konuştum. Maarif işlerini tenkit ettim. Bilhassa lâtin kelimelerini kullandım. Bir yarım saat konferans verdim. Sonra:

— Müsaadenizle efendim, vardiya değişiyor, deyip, hazreti başüstünde bırakarak indim aşağı, ne dersin usta? Oyun mükemmel değil mi?

Usta «oyunu» hiç de mükemmel bulmamıştı. Gâvur Cemal'in bu hareketi lüzumsuz bir gösteriştı. Nefsinin alâyişe olan ihtiyacının tecellisiydi. Gâvur Cemal'in nefsini geminin ocağın-

da yanan ateş bile yakamamış, onu nefsinin hodbinliğinden kurtaramamıştı.

Bu hadise ustayı Gâvur Cemal'den büsbütün soğutmakla kalmadı. Şeyh Abdurrahman'a olan bağını da bir kat artırdı.

Bir cuma günü öğleye doğru mahalleyi sıcak ve ağlıyan bir haykırış dolaştı. Nuri usta cumbalı odada beşikteki Ömer'le yalnızdı. Gülizar'la anası mutfaktaydı. Kafesi kaldırıp baktı Tenha sokakta kör bir dilenci var. Hangi dilde söylendiği anlaşılmayan, Anadolu yayla türküleriyle mevlûdu ve Kur'anı birbirine karıştıran bir âhenkle ağlar gibi haykırıyor. Belden yukarısı çıplak. Bir çuval almış sırtına. Yalın ayak.

Dilenci, ustanın kapısı önünde durdu. Ustaya öyle geldi ki onun kör gözleri bir kafesin kaldırıp kendisine bakıldığını sezmiştir.

Ustanın iki çift kundurası vardı. Bir çift eski, bir çift yeni. Yenilerini aldı. İki ceketi vardı. Birisi eski, birisi yeni. Yenisini aldı. Ve kapıyı açarak hiç bir şey söylemeden ceketle kundurayı kör dilencinin kucağına koydu. Ve kapıyı tekrar kapıyarak merdivene doğru yürürken anasiyle karşılaştı. Anası sordu:

— Ne verdin Nuri?

— Hiç... kundurayla, ceket.

— Peki ama oğlum, bir dilim ekmek de versen olurdu. Çift çift kunduraların, takım takım elbiselerin mi var ki.

— İkişer tane vardı ana. Birer tanesini verdim. O giyinecek. Ben de çıplak kalacak değilim.

Anası ustaya biraz da şaşkınlıkla baktı. Kaç zamandır oğlunda bir şeylerin değiştiğini farkediyor. Kızdı. Güldü:

— İlâhi oğlum, dedi. Senin benim ceket, kundura vermemizle Allahın bu kadar çıplağı giyinip kuşanır mı?

Usta ses çıkarmadı. Yaptığı hareketi birdenbire saçma ve gülünç buldu. Merdivenleri çıkarken durdu:

— Doğru ama ana, dedi. Ne yapmalı? Bir şeyler yapmak lâzım. Dünya berbat. Dünya haksız, ana. Ne yapmalı?

Usta bu «ne yapmalı?» sualini Abdurrahman'a sormuyordu. Çünkü biliyordu ki o da «ne yapmak lâzım geldiğini» bilmemektedir. Herkesin tek başına nefsini körletmesi çok sabır istiyen, çok uzun bir yol. Halbuki günden güne sabrı tükeniyordu ustanın. Abdurrahman ona kadere güvenle bakmaya alıştırmamıştı. Zaman zaman kader denilen karanlık ve durgun supyun içine boylu boyunca uzanıp dinleniyor. Fakat sonra en ufak hâdise ile, bu suda boğulacağından korkup fırlıyordu.

Usta bu halde çırpınıp dururken son bir hadise, gerilerde kalmış, unutulmuş sandığı bir tarafının da ortaya çıkmasına sebep olarak hayatı cehennem etti ona:

Bu hadise şöyle oldu.

Bir gün işten erkence dönen usta. evin kapısını aralık buldu. İtti girdi içeri. Mutfağa baktı. Anası yok. Yukarı çıktı. Cumbalı odada Gülizar arkasını kapıya dönmüş, bir sandığın başına çömelmiş. Sandığın etrafında bohçalar, pılıpırtı.

Gülizar, oda kapısının açıldığını duydu, ve birdenbire ayağa kalkarak:

— Ay sen misin, dedi. Ödümü kopardın Nuri.

Gülizar, ustanın anası olmadığı vakitler, ona «Nuri» demekte büyük bir haz duyuyordu.

— Annem nerde Gülizar? Kapı da aşağıda açık kalmış.

— Annen komşuya gitti Nuri. O açık bırakmış olacak.

— Sen ne yapıyorsun böyle?

— Sandığımı yerlestiriyorum. Kömürlükteydi. Annenle yukarı çıkardık.

Usta bir tuhaf oldu. Bu sandık Göztepe'den gelen sandık olacaktı. Söyle bir göz attı sandığa. Teneke kaplı, tahta çıtalı bir sandık. Ön tarafında uzun kuyruğu allı yeşilli bir cennet kuşu resmi var.

Sandığa yaklaştı. Dışarıya çıkarılmış ve açılmış bohçalardan ibrinde küçük bir torba var. Torbayı aldı. İçinde ot olacak.

— Bu ne Gülizar?

— Lâvanta çiçeği var da içinde. Ama kurumuş. Nuri kokusu kaçmış.

Göztepe'de toplanmış lâvanta çiçekleri. Nuri usta küçük torbayı sedirin üstüne fırlattı. Fakat bu hareketi öyle hışımla yaptı ki Gülizar'ın gözünden kaçmadı. Ustaya haykırcasına baktı. Usta yaptığı işi beğenmedi. Af diler, özür diler gibi.

— Sana yardım edeyim Gülizar, dedi. Ve sandığın başına çömeldi.

Sandık zaten yarı yarıya boşalmıştı. Dipte ayrı ayrı, renk renk kumaş parçalarından yapılmış bir bohça duruyordu. Bohçanın üstünde yüzükoyun yatan bir fotoğraf...

— Usta fotoğrafı aldı. Fakat aynı anda Gülizar sarıldı fotoğrafa:

— Bırak Nuri, diye haykırdı. Bırak! Allah aşkına bakma...

Gülizar sapsarıydı. İri iri açılmış gözleri ıslak.

Gülizar'ın telâşı ustaya her şeyi anlattı. Bu Seyfi Beyin resmiydi. Hızla çekti fotoğrafı Gülizar'ın elinden. Çevirdi. Baktı. Üzerinde üç kitap duran ince uzun ayaklı bir masaya dayanmış, kumral bir delikanlı. Başı açık. Arkada sütun sütun derinleşen, tiyatro perdesi gibi bir saray dehlizi var.

Usta resme uzun uzun baktı. Gülizar ayağa kalkmıştı. Usta hâlâ sandığın önünde çömelmiş. Başını aşağıdan yukarıya kaldırarak sordu:

— Bu Seyfi Bey değil mi? Söylesene! Demek kömürlükte gizelnen sandıkta Seyfi Bey vardı. Söylesene.

Ustanın eli titriyor. Konuştukça kıskanıyor, kıskandıkça yorgancı Selim'leşiyor, çırak Hasan'laşıyor.

— Söylesene! Sandığı bunun için yerleştirdin değil mi?.. Seyfi bey. Aslan gibi delikanlı. Benim gibi tek gözlü mendebur değil!... Bunca zamandır yırtmağa kıyamamışsın!

Besikte Ömer ağlamağa başladı.

Usta birdenbire ayağa kalktı. Ve Gülizar deli gibi besiğin yanına koşup Ömer'i telâşla çıkardı içinden ve korkunç bir teh-

likeden korumak ister gibi kucağına aldı. Elleriyle çocuğun başını örttü.

Gülizar'ın yaptığı hareketin ne demek olduğunu usta anladı. Bir şey söylemek, «çocuğu öldüreceğim mi sandın?» diye bağırmak istedi. Gülizar'ın yaptığı hareketi o kadar haksız ve kendini o kadar zavallı buldu ki, birdenbire patlak veren kıskançlığı birdenbire söndü. Kafasına yumruk yemiş gibi sersemledi. Gülizar'ı, kucağında hâlâ ağlayan Ömer'le odanın köşesinde ebirakıp sokağa fırladı. O gece eve gelmedi. Ertesi sabah öğleye doğru anası geldi dükkâna. Usta dükkânı açtı açalı bu anasının ilk gelişiydi.

— Oğlum, dedi. Gülizar bana olup biteni anlattı. Şaştım doğrusu...

— Olan biteni olduğu gibi anlatsaydı şaşmazdın anne. Resim meselesinde belki haksızım. Sonra dün gece düşündüm. Belki Gülizar sandıkta Seyfi beyin resmi olduğunu unutmuştur bile. Ama ne yapayım anne, enindo sonunda ben de erkeğim. Kıskandım birdenbire. Zaten kafam allak bullak. Dayanamadım işte... Fakat Ömer'e bir kötülük yapabileceğimi nasıl aklına getirdi?

— Ustanın anası hayretle sordu:

— Ömer'e kötülük mü?

Gülizar'ın yaptığı hareketi, usta anasına anlatmak istedi. Sonra vazgecti. Anasına ilk defa yalan söyledi:

— Yani onu kıskanmam, kızmam Ömere fenalık değildir elbette...

Ustanın anası oğlunun kendinden bir şeyler gizlediğini anladı. Israr etmedi.

Her ne hal ise, dedi, bu gece eve gel. Konu komşuya karşı ayıp olur.

Usta o gece eve gitti. Anasının yanında Gülizar'la konuştu. Fakat yanlız kaldıkları vakit ağzı kilitlendi ve tek gözü de Gülizar'ı görmez oldu...

Gülizar'ı, onun Ömer'i kendine karşı korumak istemesini affedemiyordu.

***

MAHALLE

Ali usta mahalleden taşındı. Çok geçmeden evkaf kâtibi Nuri bey de gitti. Bakkal, mahallelinin gitgide borçlarını asmağa başladıklarından şikâyetçidir ve kahveci ocağın yanındaki tebeşir çizgilerini silmeksizin, çoğaltmakta. Kafeslerin arkasında ışılkar her gece biraz daha erken sönüyor ve mahalle çocukları macuncuyu, kâğıt helvacısını gitgide daha seyrek durduruyorlar.

Nuri ustanın mahallesi, sonu birdenbire acılaşıp tükenen bir türküye benziyor. Mahalleli günden güne daha sinirli oluyor. Kadınlar kavga ediyorlar, birbirlerine küsüyorlar, misafirliğe gitmiyorlar. Erkekle ya iki sözde bir küfediyor, ya dalgın susuyor.

Nuri ustanın mahallesi bir göldür ki içine dökülen suların kaynakları çarşıdadır. Kaynaklar bulandığı ve kurumağa başladığı için sular eskisi gibi akmaz oldu. Göl durgunlaşıyor, kararıyor.

,Çarşının tadı kaçtı, mahallenin tadı kaçtı, evlerin tadı kaçtı. İnsanların tadı kaçtı. Halbuki insanların başları üstünde ışıkları, genç renkleri, henüz yayılmağa başlayan kokuları ile bir bahar havası alabildiğine uzanıp gitmektedir.

Mahallenin açığında gündüzleri ışıltılı maviliğiyle ve geceleri bazen yıldızlı karanlığı ve bazen mehtaplı kımıldanışlariyle yaşayan deniz yaklaştıkça harikulâde bir yemiş gibi olgunlaşıyor.

Halbuki Nuri ustanın mahallesi, baharın geldiğinden habersiz, erkekleri her akşam iş olduğu için değil, iş olmadığı için —çarşıdan biraz daha geç dönerek, kadınları— kap kap pişirecek

yemek olduğu için değil idare lâmbasiyle idare etmek için mutfaktan çıkmayarak ve çocukları hırsız polis oyunlarını güneş battıktan sonralara kadar sürdürerek yaşamaktadır.

Marangoz Rüştü'nün karısı, mahalleden, Veznecilere çamaşıra giden ilk kadın oldu. Onun peşinden tahta silmeğe, göç kaldırmağa gidenler çoğaldı.

Mahallesinin gözle görülür elle tutulur yuvarlanışını Nuri usta görüyordu. Ve Abdurrahman'a diyordu ki:

— Bizim mahalle, gazı tükenen lâmba fitili gibi sönmeğe başlıyor şeyhim.

Sanki bütün ışığını Ali ustaya verdi. Sanki içinden bir Ali ustayı yetiştirip Şehzadebaşına göndermek için kurulmuşmuş.. İki yüz bu kadar hanelik koca bir mahallenin batışından bir Ali usta kurtardı yakasını...

Abdurrahman dinliyor ve ustaya şöyle cevap veriyordu:

— Ali ustaya gıpta etme oğul. O, nefsinin kör kuyusunda bir gün olup boğulacaktır. Gayretkeş olmayanın hanesi viran olur.

Usta bu minval üzere sürüp giden cevabı şöyle kesiyordu:

— İkimiz karşılıklı oturup konuşuyoruz, şeyhim. Senin sözlerinden belki kendinin bile çıkaramadığını neticelere ulaşmak istiyorum. Fakat anhası minhası dünya bildiği gibi kurulduğu gibi dönüp duruyor. Biz karşısına geçmiş şöyle dönmesin böyle dönmesin diye gevezelik ediyoruz. Lâfla peynir gemisi yürür mü şeyhim?..

Bir gün yine uzun süren bir münakaşadan sonra Abdurrahman dedi ki:

— Sen hele bir kulağını kalbine koyup kendi nefsini dinle.. Vahdete kendi nefsinde eriş. Ötesi kolaydır.

Usta, yüreğini kalbine dayayıp kendi nefsini dinlemekle, kendi nefsinde vahdete erişmekle meselenin kolaylaşmıyacağını biliyordu. Fakat hakikaten kendi kendini dinlemeği çok merak ettiği için bir gece büyük ciddiyetle bu işe koyuldu.

Gülizar'la hâlâ dargındı. Genç kadın Ömer'i koynuna almış yer yatağında yatıyor. Usta cumbanın içine serdiği döşekte bağdaş kurup oturmuş. Sigara sigara üstüne içiyor. Konsolun üstünde idare lâmbası yanmakta. Vakit geç. Cumbanın kafesi yukarı sürülmüş. Usta, uzaktaki denize, sokağa mahalleye bakıyor. Ay ışığı var. Deniz yol yol, pırıl pırıl. Ve bütün ışıklarını yakmış yürüyen bir şehir parçası gibi, denizin üstünden bir vapur geçiyor. Pervanesinin gümbürtüsü derinden duyulmaktadır Sokakta, ay ışığının altında in cin top oynuyor. Mahallenin ışıkları sönük. Yalnız sol tarafta, bir tek pencere aydınlık.

Nuri usta denize karşı ve uyuyan mahallesine bakarak kulağını yüreğine dayadı ve nefesini dinlemeğe başladı.

Yüreğinde birbirine karışmış, hep birden ve birbirlerini bastırarak konuşmak isteyen sesler konuşuyordu. Bunları teker teker, birbirlerinden ayırarak ve sıraya koyarak dinlemek çok güçtü. Gâvur Cemal'in ağziyle, anasının diliyle, Gülizar'ın gözüyle, etiyle, ninnisiyle, Ömer'in ağlayışı, Seyfi beyin kumral bıyıkları ve şeyh Abdurrahman'ın ıstılahlariyle konuşan, çok defa birbirine zıd şeyleri söyleyen esaslardan hangisini ilk önce dinlemeli.

Usta bir an duraladı. Kendi nefsini dinlemeden önce mahalleyi dinledi. Mahallenin havasındaki sesler de tıpkı kendi yüreğindeki sesler gibi birbirine uymayan, birbirine geçmeydi. Köpek havlamaları, bir tahta takırtısı, bitişik mahallelerden birinde çalınan ut, denizden gelen esrarengiz gürültüler, bir bekçi sopası, ağlayan bir çocuk, kalın bir erkek sesi, fısıltılar. Ve bütün bunların nerden geldiği belli değildi. Sokakta kimseler yoktu; sokağın üstündeki hava seslerle dolu.

Mahallenin havasını daha fazla dinlerse kendi de sebebini bilmediği kaderinin dayanılmaz bir hal alacağını anladı ve bu sefer kulağını yüreğine dayamadı, tek gözünü yüreğinin içine çevirdi. Yüreğini seyretmek yüreğini dinlemekten daha kolay. Şekiller, sesler kadar birbirine karışmıyor, itişip kakışmıyor.

Yüreğinde birçok kılıklara girmiş bir tek insan var: Kendisi. İşte Cemal hocanın sakalını takmış Nuri usta. Çocukluğundan delikanlılığına kadar kaynakları ve esbabı mucibelerini araştırmaksızın inandığı birçok şeyler, bağlandığı yığınlarla telâkki birbiri peşince yıkılıyor. Her şeyin akıl ve mantık mahkemesine çekilip ordan beraat kazanması lâzım. Beraat kazanamayanlar sıra sıra darağaçlarına asılıyorlar. Bu korkunç mahkeme icraatını o kadar ileri götürüyor ki facia komikleşiyor. Kendi kendi ile alay etmeğe kadar varan bir hal alıyor. Fakat sonra tekrar iş ciddileşiyor. Ve bu böyle facia ile alay arasında bocalayıp durmakta da. Fakat en nihayet bir an geliyor ki Nuri ustanın çenesindeki Gâvur Cemal'in sakalı düşüyor. Usta kendini kendi elleriyle yıkılan bir telâkkiler ve inanışlar mabedinin harebesinde tek başına görüyor. Ve anlıyor ki bu harabenin üstünde yeni bir yapı yükselmemiştir, daha doğrusu yeni bir kapının ancak bazı temel taşlarını atmıştır. İşte o kadar.

Şimdi ustanın karşısında Gülizar vardır. Sessiz, itaatli, güzel ve genç kadın. Onda hâlâ Göztepe var mı? Usta bu kadar güzel, abanoz gibi siyah saçlı ve beyaz tenli kadına tutkundur. Dolu dizgin tutkun. Gülizar'ı yatakta, karanlıkta yarı çıplak, sofra başında yemek yerken görüyor. Şimdi şurda elini uzatsa onun vücuduna dokunacak. Ve biliyor ki bir aydır ona kafa tutmasına rağmen Gülizar aralarında hiç bir şey geçmemiş gibi aynı itaatli teslim oluşuyla ne ses çıkarak, ne mukavemet edecek. Zaten ustayı için için yiyen kurt bu. Gülizar onu seviyor mu? Bu mahallede bir kadının kocasına âşık olduğunu duymamıştır. Kadın kocasına âsık olsa bile bunu belli edemez.

Gülizar... Ömer... Usta Ömer'i görüyor. Gülizar'ın yaptığı son harekete kadar. Ömer'e karşı tarafsızdı. Şimdi hafiften kızıyor ona. Ömer'e fazla bakamıyor. Bu çocuk yüzü, yüreğinde karmakarışık çizgilerle çizilmiştir. Gülizar ve Ömer'i görürken ustanın üst dudağında bir an için yorgancı Selim'in kara kaytan bıyıkları belirmiş fakat sonra çabucak kaybolmuştur.

Gülizar'la Ömer uzaklaşıyorlar. Şimdi ustanın sırtında şeyh Abdurrahmanın cübbeye benzeyen, lâtayı andıran libası vardır. Vahdet. İnsanların vahdeti. Hakkın toprağı. Hakkın toprağında biten ağaçların yemişi ne senin, ne benim, hepimizindir. Alâyişten uzaklaşmak.

Dünya ihtiyaçlarını asgarî hadde indirmek, fakat ustanın sırtındaki cübbeye benzeyen lâtayı andıran libas düşüyor. Usta, en büyük korkusunu görüyor. Bu davlumbazın yanında görüyor. kendini. Yüzü gözü kömür tozu içinde. Elinde bir üstüpü var. Terini siliyor.

Usta silkindi. Kapının önünde duran bekçi yukarı seslenıyordu:

— Nuri usta uykun kaçtı herhalde,

— Saat kaç?

— Beş...

***

B A B A

Ömer hasta.

Usta ömründe ilk defa hasta bir çocuk görüyor ve anliyor ki bir yaşında hasta bir çocukla meselâ hasta bir kedi yavrusu arasında büyük bir benzerlik vardır. Kedi yavrusu da hastalığının acısını duyar, fakat neresinin ağrıdığını gösteremez, sadece acıyı sesleştirir, miyavlar, bir yaşında hasta bir çocuk da aynı seyleri yapar.

Ömer durmaksızın ağlıyor. Usta, bu yüzü kızaran ve dişsiz küçük ağzını su ister gibi havaya açan insan yavrusuna karşı ilk defa olarak büyük bir merhamet duydu. Bir an, bu bağıran minimini şey ölebilir, nefes alamaz, bağıramaz, yumuk ellerini ve ayaklarını kımıldatamaz olur diye düşündü. Üzüldü. Hatta korktu. Ömer'in ölmesini usta istemiyor. Ömer ölürse bu cum-

balı oda birdenbire boşalacak kederli, karanlık bir yer olacak gibi geliyor ona. Ve anlıyor ki Ömer'e alışmıştır.

Gülizar'ın gözleri dolu dolu. Hasta çocuğunu kucağına alıyor, yatağına yatırıyor ve yalvararak ustaya bakıyor. Usta o kadar büyük ve akıllı bir insan ki onun gözünde, o isterse, Ömer'in kurtulacağına emin.

Ustanın anası ne telâşlı ne duygusuz. Sadece vazifesini bir parça da vazifeden başka türlü yapan bir insan hali var onda.

Mahalle kadınlarının tavsiye ettikleri ve anasının tecrübelerine dayanan ilâçlar fayda vermeyince, usta, Medreseli mahalleden doktor Süleyman beyi çağırdı. Doktor çocuğu evirip çevirdi, reçete yazdı, ustanın verdiği elli kuruşu almadı ve kapıdan çıkarken ustaya:

— Dikkat etmek lâzım, dedi. Çocuk hastalıkları ihmal götürmez. Sonra kuş gibi gidiverir.

Bu «kuş gibi gidiverir» sözünü ustaya çok dokundu. Ömer'in bir kuş gibi ortadan kayobluvermesini düşündükçe kederlendi. Gülizar'la beraber çocuğu bekledi bütün gece.

Kafeslerin dışında serin, genç, tepelerde şafak sökerken Gülizar mırıldandı:

— Haydi sen yat Nuri Dinlen, işe gideceksin...

Fitili kıslımış gaz lâmabsının ışığı kafeslerden giren şafak aydınlığıyla mânasını kaybetmişti. Usta kalktı. Lâmbayı söndürdü.

Öğle üstünün, akşamın, gecenin, şafak vaktinin kendilerine has birbirine hiç benzemeyen sessizlikleri ve susuşları vardır. Öğle üstünün susuşu kısa bir yorgunluğun soluk alışıdır. Akşam, kederli susar. Gecenin sessizliğinde karanlığın boşluğu, görmemenin korkusu vardır. Şafak vakti; hele mevsim yaza döndüğü zaman, güzel bir türkünün başlangıcındaki sükût gibi nerdeyse başlayacak seslerle, ışıklarla dolu olarak bekler. Şafak vakitle-

rinin sessizliği insana güzel işler yapmak, iyilik etmek, toprağa bir tekme atarak yükselmek arzusunu verir.

Şimdi odaya dolan böyle bir şafak ışığı ve sessizliği içinde Nuri usta hasta Ömer'e karşı içli bir sevgi duyuyor ve uykusuzluktan süzülmüş yüzüyle kendine bakan Gülizarı kucaklamak istiyordu.

— Uykum yok Gülizar, dedi.

Bunu öyle bir söylemişti ki Gülizar korkulu bir rüyadan uyanır gibi oldu. Ömer'in yanından kalktı. Yanakları al al, önüne bakarak:

— Ateş yakayım da sana kahve pişireyim. Nuri, dedi.

Nuri usta Gülizar'ı anladı. Anladı ki Gülizar ona kahve pişirmekle hudutsuz bahtiyar olacaktır.

— Haydi Gülizar, dedi. Şöyle şekeri bol olsun...

Artık barışmıştılar.

Gülizar mutfağa indi.

Usta, Ömer'le odada yalnızdır. Çocuğa yaklaştı. Baş ucuna oturdu. Bakıyor. Ömer büyük bir kuş yavrusuna benziyor. Sık sık nefes alırken kanatları hafif hafif açılıp kapanıyor sanki Terlemiş. Usta iyice eğildi çocuğun üstüne. Yorganı düzeltti.

Gülizar kahve tepsisiyle odaya girdiği vakit ustayı Ömere dalgın bakar gördü. Tepsiyi konsolun üstüne koydu ve ayaklarının ucuna basarak ustaya yaklaştı. Oturdu yanına. Fısıldar gibi:

— Nuri, dedi...

Usta başını kaldırıp Gülizara baktı.

Gülizar hâlâ Ömer'in yorganı üstünde duran ustanın sağ elini aldı. Öptü. Alnına koydu. Sonra birdenbire hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Usta, Gülizar'ın sırtını okşuyor.

— Ağlama Gülizar, diyor... geçti... Ağlama yavrum.... hiç bir tehlike yok...

Ömer iyi oldu. Deniz ısındı. Öğleleri sıcaklar dayanılmaz hale geldi. Kayısı çıktı, karpuz, kavun, üzüm çıktı.

Bir akşam usta eve döndüğü vakit kapıyı Gülizar açtı ona. Kucağında Ömer vardı.

Gülizar bir tuhaf bakıyor. Bir şeyler söylemek, bir şeyler yapmak istediği o kadar belli ki, öyle tasalı ki, usta sordu.

— Ne var Gülizar?

— Hiç... Ömer konuşuyor Nuri.

— Ya?

— Evet...

Karı koca taşlıkta karşılıklı duruyorlar. Gülizar birden bire Ömer'i ustaya uzattı.

Çocuk sanki bunu bekliyormuş gibi, talimli küçük bir hayvan yavrusu gibi, teker teker heceledi.

— Ba... ba... Ba... ba...

Usta şaşaladı. Kollarındaki Ömer'i kaldırdı havaya. Onu top gibi atıp tutmak deliliği geliyor içinden. Tek gözü yaşardı.

Gülizar, diye kekeledi... Sen mi öğrettin...

Gülizar gülümseyerek önüne bakıyor... İyi bir marifet göstermiş acemi bir çırağın utangaçlığını ve gururunu duyuyor...

Usta, Ömer'i öptü yanaklarından. Çocuk hâlâ tekrarlıyor:

— Ba... ba... Ba... ba...

Usta, büyük bir yükten kurtulur gibi geniş bir nefes aldı:

— Oğlum... Ömer... diye âdeta bağırdı...

BİR SARAY ZİYAFETİNDEN GELEN HABER

Yorgancı Selim'le Nuri usta, İstanbul'a gelen İngiliz donanmasını görmek için Sarayburnuna gitmişler.

İngiliz gemileri bir gölde yıkanan camuşlar gibi Boğaziçine doğru dizilmişlerdi. Kurşunî sert derilerine güneş vurmuş. Pırıl pırıl parlıyorlar.

Yorgancı Selim ortadaki en büyük çelikten deniz hayvanını ustaya gösterdi:

— Sunu görüyor musun ustam? dedi. İşte amirallerinin

gemisi oymuş. Ben hani dün de geldim de buraya, bir bahriye çavuşu yanındakilerine anlatırken duydum. Bu meretin topları yirmi kat çeliği zımba gibi deliverirmiş. Ama İngilizin bundan büyük gemileri de varmış ustam. Hani, Çanakkale Boğazın'dan daradar geçerlermiş. Şu üç bacalıya bak. Nasıl süzüm süzüm gelin gibi süzülüyor. Çavuş. «göz açıp kapayıncaya kadar burdan adaları tutar» diyordu. Bizim Turgut Reisle Barbaros'u gördün mü hiç? Canım, kahvede resimler asılıdır. Geldi mi gözünün önüne?

— Geldi.

— Bunların karşısında saman kayığı sayılırlarmış. Hani usta, bunlar bir İstanbul'u topa tutsalar iki saat içinde hallaç pamuğu edip atıverirler gibi geliyor bana...

Sarayburnu kalabalıktı. Selim'le ustanın konuşmalarına kulak kabartan üç kişilik bir gruptan âbâni sarıklı bir kehribarcı:

— Korkma evlâdım, dedi, evvel Allah bir halt edemezler. Dersaadet bilâdı mukaddesedendir. Selimi Salis devrinde de bir İngiliz donanması ve hem de böyle ziyaret maksadiyle değil şehri topa tutmak emeli fasıdı ile Marmara'ya dühul etmiş ise de bir top atmadan biiznillâhi talâlâ defolup gitmiş idi.

Selim güldü:

— Bunlar; bir gözleri kızarsa, pek öyle defolup gidecek soya benzemezler babalık, dedi.

Âmâni sarıklı kehribarcının yanında duranlardan kıranta bir efendi söze karıştı. İçini çekti:

— Abdülaziz devrinde donanmamız yeryüzünde ikinciydi... İngiliz birinci gelirdi. Biz ikinci.

Selim'in aksiliği üstünde. Buna da cevap yetiştirdi:

— İkinciymişiz de ne olmuş sanki? Kafdağını mı zaptetmişiz?

Münakaşa uzadı. Nuri usta söze karışmadan dinledi ve akşam eve döndüğü vakit anasına ve Gülizar'a İngiliz gemilerini anlattı. «İsterseniz siz de yarın gidip seyredin» dedi. Fakat Gülizar'la ustanın anası ertesi günü gidip İngiliz donanmasını sey-

redemediler. Çünkü donanma o gece sabaha karşı demir alıp hareket etmişti. Bu apansız hareketin sebebini usta yine Selim-den öğrendi.

Selim'in saray sofracılarından bir ahbabı vardı. Onun anlattığına göre, dün gece Dolmabahçe sarayında zati şâhane İngiliz amirali şerefine bir ziyafet veriyormuş. Ziyafetin tam ortasında, Zeki beyin kumandasındaki müzika frenk havaları çalarken birdenbire ferman çıkmış, müzika durmuş. Sofracılar şaşırmış. Sonradan öğrenilmiş ki, Bosna'da Avusturya veliahtiyle karısının vurulduğu haberi gelmiş zâti şâhaneye. O da bu haber üzerine çalgının tatilini ferman eylemiş. İngiliz amiraline meseleyi bildirmişler. Tam o esnada Selim'in ahbabı olan sofracı herifin bardağına şarap koyuyormuş. Gâvurun tüyü yoluk, kart suratı sapsarı olmuş. «Öyleyse ben de durmam giderim, bu iş hayra âlâmet değildir,» demiş... ve sabaha karşı basıp gitmis...

Nuri usta bu habere pek aldırmadı ama gazeteler de yazınca işin gerçeği meydana çıktı.

Olaylar birbiri peşi sıra yuvarlanıp olgunlaştılar. Avusturya - Macaristan, Rusya, Almanya, İngiltere, Fransa birbirlerine savaş açtı. Dünyanın dört bucağında toplar patlarken İstanbul sokaklarında, mahalle aralarında da seferberlik davulları gümbürdedi. Cok geçmeden Devleti Osmaniye de Almanya ve Avusturya - Macaristanla ittifak ederek harbe girdi.

Bütün bu işler öyle çabuk, usta için öyle apansız olmuştu ki, gazetelerde olayları okumaktan, kahvede, çarşıda dedikoduları dinlemekten düşünmeğe vakit bulamamıştı.

Yine carsıda paniği andırır bir günün akşamı eve geldiği vakit, yemekten sonra anası sordu ustaya:

— Halimiz ne olacak oğlum?

— Herkesin hali ne olursa bizimki de o olacak ana, şubeye gittim. Beni geri hizmete ayırmışlar. Sıran yakında gelir, dediler. Her halde fabrikalardan birine verecekler...

— Peki ya dükkân?

— Kapatacağız... ne yapalım...

— İyi ama ne diye harb çıktı oğlum?.

İşte usta bunu hakikaten bilmiyordu. «Ne diye harb çıktı?»

— Bilmiyorum ama, dedi. Çıktı işte...

Bir ay sonra Yorgancı Selim, Nuri ustayla vedalaşmaya geldi. Kucaklaştılar. «Kafkas cephesine gidiyoruz galiba» dedi. «Hakkını helâl et!»

Usta o gece eve, hatta Gülizara dargın olduğu zamanlarda bile gelmediği gibi, suratı asık, düşünceli döndü.

Ertesi gece davullar ustayı ve emsalini şubelere çağırdılar.

FABRİKA

Nuri usta, tornasını, tezgâhını, âlet ve edevatını sattı. Yalnız bir eğe sakladı kendine. Bunu niçin sakladığını kendi de bilmiyordu. Fakat sakladı işte...

Dükkân malzemesinin satışından aldığı para evi altı yedi ay idare edebilirdi. Zaten harbin de en fazla dört ay süreceğini Almanların Paris'e gireceklerini söylüyorlardı.

Ustayı Kasımpasa'da tersane fabrikalarına gönderdiler...

Nefer elbisesiyle ustanın fabrika atelyesine ilk girişi hayatında bir dönüm noktası olduğu için o günü anlatmadan geçemiyeceğiz.

Bir kış başlangıcıydı. Bütün gece yağmur yağmış ve gün ağır bulutlarla dolu bir gök altında başlamıştı. Kasımpasa'yla ustanın mahallesi arasında en fazla üç ceyrek saatlik mesafe olduğu halde, usta evrakiyle fabrika müdüriyetine müracaat ederken evinden yıllarca yol uzakta, dönülmez bir gurbete düşmüş gibiydi.

Atelye, şimdiye kadar eşini görmediği kadar büyük. Sanayi mektebinin de bir atelyesi vardı ama o, bunun yanında hem çok

küçük kalırdı hem daha ziyade bir dershane hissini verirdi.

Atelyenin üstü camekândı. Fakat içeriye ışığın girmesi için değil, girmemesi için yapılmış bir camekân. Çünkü camlar, tozdan, çamurdan, şeffaflıklarını kaybetmişlerdi. Ancak yer yer kırık ve eksik cam parçalarından ışık sızıyordu içeriye.

Freze, torna tezgâhları, Nuri ustanın sayısını birdenbire sayamayacağı kadar tezgâh atelyenin taşlığı üstüne dizilmiş. Kasnaklar, kayışlar, yeryüzünde kaç türlü hareket varsa hepsi atelyenin içinde hep birden faaliyette. Sonra bu hiç durmuyacağa benzeyen hareketlerin ve seslerin arasında aşağı yukarı hep bir çeşit giyinmiş insanlar... insanlarla makinaları, kayışları, kasnakları birbirinden ayırdetmek güçlükle kabil oluyor.

Atelyenin ustabaşısı Hüseyin efendi; rütbesi başçavuştu. Nuri ustayı imtihan etti. Hüseyin efendi imalâtlıydı, Nuri usta sanayili. Hüseyin efendi imtihanda amansız oldu. Nuri usta bir çırağın yapamayacağı acemiliklere düştü. Bir takozu tesviyede güçlükler çekti ve torna hesaplarında şaşırdı. Buna rağmen Hüseyin efendi onu bir tornanın başına geçirdi.

— Burda çalışırsın, dedi.

Nuri usta işi tezgâha bağladı ve torna çelik yongalar çıkarmağa başladı ve torna çelik yongalar çıkarmağa başladığı vakit ona öyle geldi ki burda yontulan, kabuk, kabuk soyulan kendisidir ve bu tornada kendi eliyle kendisini torna ediyor.

Öğle paydosu bir canavar düdüğüyle haykırırken ustanın içinden ağlamak geldi.

İşçiler avluya çıktılar. Usta evden birşey getirmemişti. Tayını da çıkmamıştı daha. Ötekilerden uzak eski bir gemi demirinin üstüne ilişti.

Gök hâlâ ağır ağır kımıldanan ve korkunç kurşunî hayvanlara benzeyen bulutlarla dolu... Yerde paslı vapur kazanları, kanatları kırık gemi pervaneleri, halkalanmış kalın zincirler. Ve bütün bu bakır, demir, çelik ölüleri arasında küme küme yemek yiyen, konuşan, dolaşan insanlar...

Usta, dükkânını düşünüyor çarşıyı düşünüyor, yorgancı Selim'i, mahallesini, kahveyi, Abdurrahman'ı, Gâvur Cemal'i düşünüyor. Ve öyle sanıyor ki bu avlu içerdeki atelye bir devler padişahının korkunç sarayıdır ve bu kımıldanan insanlar, devler padişahının ebedî köleleridir.

Tek gözü karşıda yan devrilmiş bir eski kazana ilişti. Kazanın ağzı bir bal peteği gibi göz gözdü. Her gözden içeriye doğru bir boru gidiyor. Usta bu deliklere takıldı. Bakıyor. Sanki oralarda bir şeyler görüyor. Birdenbire deliklerden birinde, borunun ta dibinden, kazanın karanlığından geliyormuş gibi mini mini bir adam peydah oldu. Parmak kadar bir adam. Yüzü gözü kömür tozu içinde belinden yukarısı çıplak. Elinde bir üstüpü var. Alnının terlerini siliyor. Ustanın, bir yaz günü Kadıköy vapurunda gördüğü ateşçiye benziyordu. Mini mini adam kollarını delikten dışarı sarkıtarak oturdu. Tam bu sırada, onun yanındaki delikte bir parmak adam daha belirdi. Bunun da yüzü gözü kömür tozu içinde, belden yukarısı çıplak ve üstüpüsiyle bu da terini siliyor ve bu da ötekisinin ikiz kardeşi gibi tıpatıp ona benziyor.

Çok geçmeden kazanın bal peteğini andıran boru delikleri bu birbirine benzeyen parmak adamlarla doldu. Hepsi bacaklarını aşağıya sallandırmışlar bir yandan terlerini siliyorlar, bir yandan acayip bir türkü söylüyorlar. Yalnız ustanın duyduğu sözlerini anlamadığı çok kederli bir türkü...

Ustanın yüreği burkuluyor. Dişlerinin arasından ıslık çalarak bu kederli türkünün makamına uyuyor.

Birdenbire omuzuna bir el dokundu. Uykudan apansız uyandırılan bir cephe nöbetçisi gibi sıçrayarak silkindi. Omuzuna dokunan adam:

— Amma damlıssın Nuri, diyor. Ne zaman geldin, seni ta karşıdan tanıdım...

Ustaya bu sözleri söyleyen Sait'dir. İmalâtlı Sait usta. Üç dört yıldır birbirlerini görmemişlerdi.

Usta birdenbire öyle bir sevinç duydu ki, çocuk gibi bağırarak Sait'in boynuna atılmak istedi.

— Öyle nereye bakıyordun?

— Şu karşıki kazana...

— Orda ne var?

— Bilmem... hiç... ne bileyim bu zincirler, kazanlar, pervaneler, demirler karaya vurmuş deniz hayvanları gibi...

Sait gülerek, ustanın sözünü kesti:

— Sende teşbih merakı eskidenberi vardır, dedi, ben de yeni geldim buraya. İmalâttan usta istediler. Sen nerde çalışıyorsun?

— Şurda...

— Ha! Hüseyin'in atelyesinde mi?

— Evet...

— Aksi herifin biridir... Seni benim atelyeme aldırayım...

Usta yalvardı âdeta:

— Çok iyi edersin... ne zaman alabilirsin beni? Hemen olur mu?

Sait güldü:

— Amma ettin... dökmecilerde çırak ayartmıyoruz. Hem fabrika, hem askerlik. Fakat elbette bir kolayını buluruz...

Nuri usta, «akşama buluşuruz» deyip uzaklaşan Sait'in arkasından doktorun arkasından bakan bir hasta gibi bakarak atelyeye girdi.

Akşam bir türlü olmadı. Makinelerin ve işçilerin arasında kendini ne onlara, ne ötekilere karışmamış, karışmamış gören usta her dakika biraz daha kederleniyordu. Ona öyle geliyordu ki bu torna tezgâhı bile kendi dükkânındaki torna tezgâhiyle hiç bir alâkası olmayan, başka maddelerden, başka işler görmek için yapılmış bir makinedir.

Paydos düdüğü çaldığı vakit Nuri usta atelye kapısında kendisini bekleyen Sait'i buldu. Havuzlara doğru yanyana yürüdüler.

Büyük havuzda bir torpido kızağa çekilmişti.

Sait:

— Şuna bak, dedi. Altından suyu çekilince cakasını nasıl kaybetmiş...

Nuri usta sordu:

— Harb çabuk bitecek mi dersin? Ben dükkânı kapattım. Tezgâhı filân sattım. Hata mı ettim, dersin?

— Harb çabuk bitecek diyorlar. Tezgâhı kime sattın?

— Bilmem tanır mısın, bir Ali usta vardı. Benim eski dükkân komşusu, son zamanlarda işini büyütmüştü. O, da.

— Askere gitmedi mi?

— Bedel verdi. Hem gitmez nasıl olsa... İşini uydurmasını bilir.

Yürüdüler, ayrılırken usta:

— Kuzum Sait, dedi. Şu benim işi ihmal etme...

O gece evde ustanın anası oğluna.

— Başka bir eve taşınalım, Nuri, dedi. Hem ucuz, hem de senin işine yakın olsun.

Usta cevap vermedi. Fakat bütün gece bunu düşündü.

Başka bir eve, başka bir mahalleye taşınmak. Nereye? Kasımpaşa'ya... İşi Kasımpaşa'da. Hem orada daha ucuz ev bulunur.

Gülizar uyuyordu. Birdenbire onu uyandırdı:

— Gülizar, dedi. Anamın teklifine ne dersin? Başka bir mahalleye taşınmak...

— Sen bilirsin Nuri. Taşınalım...

— Peki ama Gülizar, bu mahalleyi, mahallemizi bırakırken hiç yüreğin yanmayacak mı?

Gülizar cevap vermedi. Onun için her yer birdi, Nuri ile ve Ömer'le beraber olduktan sonra. Onun için bütün dünya yalnız Ömer'le Nuri'den ibaretti. Bu dünyanın bir kenarından bakan bir de kaynanasının yüzü var...

Sabahleyin erkenden işe giderken usta, anasına:

— Kasımpaşa'ya gidin de ev bakın bugün, dedi...

Sokağa çıktığı vakit bakkal, dükkânını açıyordu. Durdu. Bakkal'la uzun uzadıya şurdan burdan konuştu. Fakat mahalleden taşınacaklarını söylemedi. Medreseli mahalleye saparken Ali ustanın çırağı Hasan'la karşılaştı. Hasan'ın üstünde asker elbisesi var. Ustayı görünce eğildi, elini öptü.

— Seni görmeğe geliyordum usta, dedi... gidiyorum. Hakkını helâl et...

Durdu. Yutkunarak, kıpkırmızı, sanki çok eski bir kabahatin özrünü diliyormuş gibi:

— Yenge hanımın da ellerinden öperim, dedi. O da hakkını helâl etsin...

Beraber yürüdüler. Ayrılırken usta:

— Hasan, dedi, biz de mahalleden taşınıyoruz. Kasımpaşaya gidiyoruz... Hani, ne yalan söyleyim, bu Kasımpaşa'ya gitmek cepheye gitmek gibi bir şey geliyor bana... Orda fabrikada çalışıyorum. Amele olduk senin anlayacağın... Hani şeytan, git gönüllü yazıl... «Tek gözüme bakmayın, beni de Arabistan'a Kafkas'a filân bir yere gönderin» de diyor...

Hasan:

— Etme ustam, dedi, çoluğun çocuğun var. Gün gelir gene dükkânını açarsın...

Usta güldü:

— Bizden geçti artık o iş Hasan... dedim ya... Kasımpaşa'ya gidiyoruz... Bülbülderesine!..

KASIMPAŞA'DA İLK GECE

Kasımpasa'ya tasındılar. Mahalle, bir yokuşun etrafına dizili kararmış tahta evlerin mahallesiydi. Geceleri tersane işçilerinin, Lâz kayıkçıların, İstanbul'lu bahriye çavuşlarının toplandığı bir kahvesi ve bir Yahudi bakkalı var.

Nuri usta yeni evine ilk geldiği akşam eşikten içeri kederli

girdi. Anası ve Gülizar ona yeni evlerini şirin göstermek için ellerinden geleni yaptılar.

İki kadın aralarında konuşmadan, birbirlerine açılmadan gizli bir ittifak kurmuşlardı sanki. Evin erkeğine üzüntü vermemek, onu sanki hayatlarında değişen hiç bir şey olmadığına inandırmak istiyorlardı.

Evin ocağı daha yakılmadığı için o gece beyaz peynir zeytin, ekmek yediler. Anası, oğlunun asık suratına bakıyor ve:

— İşte istediğin oldu. Nuri, diyordu. Bir kaptan fazla yemek ne olacak, bir kat elbise yeter, diye söylenip duruyordun. Allah bizi ne dosta, ne düşmana muhtaç etmesin de sade zeytin ekmek yiyelim, razıyım...

Nuri usta «bir kaptan fazla yemek ne olacak, bir kat elbise yeter» demişti ve Abdurrahman'ın «insanın ihtiyaçlarını asgariye indirmesi, nefsini feda etmesi, yakması» hakkında söyledikleri sözleri çok kere doğru bulmuş hatta tatbik bile etmişti ama şimdi bunlar bir istek değil bir ihtiyaç haline geleceğe benzeyince canı sıkılıyordu.

Yemekten sonra Nuri usta, Ömer'i dizlerinin üstüne oturttu. Gülizar'la anası yatakları sererken onlara yardım edecek yerde düşündü: Ömer kendi damımın altında doğacağına Göztepe'deki köşkün oymalı tavanlarından biri altında doğsaydı, kütükte babası Seyfi bey diye gösterilseydi boncuk gibi mavi gözleri belki Kasımpaşa'yı hiç görmeyecek, bir amele evinin alaca karanlığında bir gün olsun nefes olmayacaktı.

Yataklar yapılır yapılmaz hemen yattılar.

Gece yarısına doğru Gülizar fısıldadı:

— Niye uyumuyorsun Nuri?

— Sen niye uyumuyorsun Gülizar?

— Sen uyumayınca ben nasıl uyuyayım... Çok canın sıkılıyor değil mi?

— Evet...

Gülizar Nuri'ye büsbütün sokuldu:

— Biliyor musun Nuri, dedi. Kasımpaşa benim çok hoşuma gitti.

Nuri güldü:

— Kasımpaşa'nın neresi hoşuna gitti?

— Bilmem, her şeyi...

Gülizar bunu Nuri ustayı teselli etmek için mi söylüyordu, yoksa sahiden Kasımpaşa'dan hoşlanmış mıydı? Usta, bu mesele üstünde durmadı, durmak istemedi. Yalnız Gülizar'a karşı sıcak bir minnet duydu ve:

— Gülizar, diye fısıldadı, dikkat ettim. Ömer'in patikleri çok eskimiş, yarın anamla çarşıya gidin de oğlana yeni bir çift patik alın...

AYLAR VE YILLAR GEÇİYOR

Aylar geçiyor. Tebliğ resmîler, sahte ithalât ve ihracat istatistikleri gibi düşman ölülerinin sayısını çoğaltıp Orduyu Hümayun'dan ölenlerin sayısını azaltarak her gün, nihaî zaferin nerdeyse ufuklardan doğacağını müjdelemektedir. Alman, Avusturya, Osmanlı orduları yenildikçe buna zorla cepheye gönderilenlerin kaçışı denmekte ve ihtilâf kuvvetleri kaçtıkça «düşman hiç bir zorluk çekilmeden hezimete uğratıldı,» diye ilân edilmekte.

Kimisi Harbiye Mektebinden diploma alındığı gün çekilmiş, kimisi görücüye giden ananın eline verilmiş genç zabit fotoğrafları ve cephede çıplak sırtında gülle taşıyan başçavuş resimleri, mecmuaların «Yaşayan Ölüler» sayfalarında sıra sıra diziliyorlar.

Bir gün Sait böyle bir mecmuayı Nuri ustaya göstermişti de usta demişti ki:

— Hıristiyan mezarlığına benziyor bu mecmua. Nasıl orda her mezar taşının üstünde ölenin resmi varsa burda da öyle...

Harbı umuminin ikinci yılına girilirken vagonlar yalnız cep-

hane, yaralı ve şeker taşımağa başladılar. Cephane cepheye gidiyor, yaralı cepheden geliyor ve şeker bazen gaz ve bulgurla da karışıp ardiyelere oluk oluk akıyor, ardiyelerden damla damla çıkıyordu.

İstanbul şehri cephede çocukları ölen, yaralanan evlerle; gaz, şeker ve bulgur işi yapan konaklara ve apartmanlara bölünmüştü. Harb uzadıkça ölenler çoğalıyor, ölenler çoğaldıkça yeni yeni vatanperver zenginlerin adı dillerde dolaşıyordu.

Nuri ustanın Kasımpaşa'daki evi anasının ve Gülizar'ın bütün gayretlerine rağmen «dama» dedi. Çarşıdaki dükkânın satılmasından alınan para tükendi.

Konsolu bir koltukçuya okuttular. Ananın sandığından son beşibiryerde de çıkartılıp bozduruldu. Ve bir gece Nuri usta eve geldiği vakit Gülizar'ın bileğinde altın bilezikten boş kalan yeri gördü.

Sıkıntı, üzüntü ve yarının bilinmemesi Nuri ustanın anasını Gülizara büsbütün yaklaştırdı. Kasımpaşa'da herkesin Ömer'i Nuri ustanın öz çocuğu sanması ve bu mahallede mazilerinin herkesçe meçhul olması da bu yakınlaşmayı belki kolaylaştırmıştı.

Nuri usta uzun zamandır şeyh Abdurrahman'ı görmüyor. Ve zaten ona öyle geliyor ki onu görse bile oturup konuşamıyacak, sadece:

— Haksızlık, adaletsizlik top ve tüfek namlularının ağziyle konuşur, şeker sandıklariyle ve gaz tenekeleriyle nakledilirken senin lâkırdı kalabalığından başka bir şey bilmeyen «vehadete» erişmek gevezeliğini dinleyemem artık diyecek...

Gâvur Cemal'e de harb başladı başlayalı rastlamadı. Acaba, başkalarından daha kuvvetli olduğunu herkese isbat etmek için hâlâ ateşçilik mi yapıyor?

Yorgancı Selim'den bir mektup geldi. Mektup eski mahalledeki adrese gönderilmişti ama muhtar, fabrikaya kadar getirmişti.

Mektup kısaydı. «Biraderim Nuri ustaya» diye başlıyor ve «İstanbulu göresim geldi. Burda sıhhat ve âfiyetteyiz, yalnız» dedikten sonra okunamıyordu; çünkü «yalnız» dan itibaren iki satır kurşun kalemle silinmişti. Ve «Valide hanımın yenge hanımın ellerinden, Ömer'in gözlerinden öperim. Bizi hatırdan çıkarmayın» diye bitiyordu.

Usta bu mektupla kolsuz Ahmet'in vaktiyle dükkândan kaçarken gönderdiği mektup arasında tuhaf bir benzerlik gördü. Ve çoktandır unuttuğu Ahmet'i hatırladı.

Ahmet ne olmuştu, nerelerdeydi acaba? Her halde askere almamışlardı. Belki de açlıktan ölmüştü...

Ömer üç yaşında. Bütün rengini gözlerini mavisinde toplamış, zayıf, sarışın ve yüzü çok kansız bir çocuk.

Harbin ikinci yılı, ustanın evine bir gecenin karanlığında girdi. Artık evde her gece lâmba yakmıyorlar. Gaz yok.

Bir akşam Nuri ustaya Ömer sordu:

— Baba, aşağıda büyük, kocaman kocaman lâmbalar yakıyorlar. Niyazinin evinde de lâmba yanıyor, biz niçin lâmba yakmıyoruz?

Gülizar, Ömer'i azarlamak istedi:

— Üstüne vazife olmayan işlere karışma, diye çıkıştı. Fakat usta büyük bir ciddiyetle çocuğa cevap verdi:

— Oğlum ,aşağıda büyük, kocaman kocaman lâmbaların yandığı yer Bahriye Nezareti'dir. Niyazinin babası yahudi bakkalın dükkânını aldı. Zengin. Biz ne Bahriye Nezaretiyiz, ne bakkal dükkânımız var. Bizim ev, amele evi Ömer. Anlıyor musun? Senin baban amele... Ameleler evde artık geceleri lâmba yakmıyorlar...

Ömer inatçıydı. Babasının sözleri ona hiç bir şeyi anlatmamıştı. Anasına yan yan bakarak, ustaya sordu.

— Niçin, ameleler, evlerinde artık lâmba yakmıyorlar, ba-

ba? Biz niçin zengin değiliz?... Biz niçin o, büyük kocaman kocaman lâmbaların yandığı yerde değiliz?

Usta güldü:

— Büyüyünce anlarsın, dedi...

Fakat kendisi de bu niçinlerin niçin olduğunu adam akıllı anlıyamıyordu.

Baba ile oğul arasında geçen bu konuşmadan bir hafta sonra artık sabahtan akşama kadar sokakta oynayan Ömer eve ağlayarak geldi. Kulakları kıpkırmızıydı.

Gülizar telâş içinde çocuğu içeri aldı:

— Ne oldu, niye ağlıyorsun?

Ömer, kesik kesik, burnunu çeke çeke anlatıyordu:

— Niyazinin babası beni dövdü... Kulaklarımı çekti... Anneciğim, anneciğim... kulaklarım çok acıyor.

— Niçin dövdü seni? Ne yaptın.

— Bir şey yapmadım anneciğim... Dövdü beni işte... bana hırsız, piç dedi...

Gülizar sapsarı, Ömer'e hırsız demeleri değil, piç demeleri ağlatacak gibi oldu onu.

— Peki niçin öyle dedi, ne yaptın?

Ömer'in ne yaptığı anlaşıldı.

Mahallede Yusuf adında sekiz dokuz yaşlarında bir Lâz çocuğu vardı. Kayıkçı Salih'in oğlu. Salih'in evine bir ay önce «şehit» kâğıdı gelmişti. Yusuf şehit oğlu olmuş, böyle bir şerefe lâyık görülmüştü ama hiç de icap eden vekarı, ağırbaşlılığı hak edememişti. Yüzü sarıydı, soluktu, renksizdi. Fakat bu renksizlik bir şehit oğlu oluşunun yüksek hüznünden gizli kederinden değil sadece iyi gıda alamamaktan bazı günler aç kalışından dandı.

Yusuf mahallenin en yaramaz çocuğu ve mahalle çocuklarının elebaşısıydı. Ömer babasiyle aralarında geçen lâmba hikâyesini Yusuf'a da anlattı. Ve onun da fikrini sordu. Yusuf'un da evinde lâmba yanmadığı için Ömer'in bu hususta ki merakını haklı buldu. Ve o gün mahallede ne kadar lâmbaya hasret

çocuk varsa başına topladı. Bir erkânıharb zekâsiyle şehit babasının harbteki tecrübelerini birdenbire bir nida ile yüreğinde olgunlaşmış görecek müthiş bir taarruz plânı hazırladı.

Plan gereğince Niyazi'nin babası dükkânda yokken dükkânı Niyazi'ye bırakıp bir yere gittiği sırada içeri hücum edilecek, anî bir baskınla Niyazi kıskıvrak bağlanacak ve bir gaz tenekesi esir alınarak sokağa fırlanacaktı.

Plan tatbik edildi. Çocuklar, kocaman bir buğday tanesini sürükleyen karıncalar gibi gaz tenekesini bakkal dükkânından dışarı çıkardılar. Fakat tam bu sırada karşıdan Niyazi'nin babası göründü. Düşman ordusunun böyle apansız hücumu üzerine Yusuf «ric'at» emrini verdi. Çocuklar darmadağın kaçıştılar. Yalnız en küçükleri Ömer düşman tarafından etrafı çevrilerek yakalandı.

İşte Ömer'in kulakları böyle bir olayda çekilmiş ve ona piçlik ve hırsızlık bu suretle yakıştırılmıştı.

SAİT, ALİ USTA, NURİ BEY

Nuri usta fabrikaya alıştı. Çarşı, dükkânı ve eski mahallesi ona çok eski hatıralar gibi geliyor. Sanki Nuri usta üç yüz yaşındadır da, bundan iki yüz yıl önce çarşıda dükkân sahibi olmuştur ve bu dükkân, bu çarşı bundan iki yüz sene evvel büyük bir depremde toprak altına gömülmüştür.

Nuri ustanın yeni dostları var. Fakat hepsinin başında Sait geliyor.

Usta farkındadır ki, Sait ne yorgancı Selim'e; ne Ali ustaya, ne Gâvur Cemal'e, ne şeyh Abdurrahman'a benzer.

Sait'in bilgisi Gâvur Cemal'inkinden az. Hatta, Nuri usta, onun kendisi kadar bile okumamış olduğunu görüyor: Kendisinin bildiği bir çok şeyler var ki Sait bunları bilmiyor: Meselâ Sait'in Yunan ilâhları hakkında hiç bir fikri yok. Jan Jak Russo'nun adını bile duymamış.

«Vahdet, nefsi kör etmek gibi şeyleri ise sadece gülerek dinliyor. Bunlardan da bir şey anlamadığı belli. Said az konuşuyor ,

Fakat bu kısa boylu geniş omuzlu adamda öyle bir hal var ki, Nuri usta bunu kendi kendine şu sözlerle anlatıyor:

Sait her şeyden önce kendine ve kendi gibilere lâzım olan şeyleri çok iyi bilir. Sait amele oluşundan müteessir değildir. Bilâkis amele olmayanlara karşı tepeden bakar, onları bir ağacın üstündeki mantarlar gibi görür.

Sait'in tereddütleri ve şüpheleri yoktur. Kafasının içi aydınlıktır. Sait'in kafasında bir yol vardır ki o belki bu yolun yarısındadır, fakat sonuna kadar gideceği muhakkak. Sait de sözü Abdurrahman'ın adaletine benzemez. Adalete ulaşılacağına dünyadaki adaletsizlikten şikâyet eder. Fakat ondaki adalet emindir. Fakat bunu nefsin kör edilmesinden beklemez...

Sait'i, Nuri usta sayıyordu. Fakat bu saygı vaktiyle Gâvur Cemal'e ve Abdurrahman'a karşı duyduğu saygıya benzemiyor. Ötekiler kendilerinin üstünlüklerini hissettirirlerdi. Sait'te bu yoktu. Halbuki eğer Sait olmasaydı. Nuri usta ve çoluk çocuk büsbütün aç kalacaklardı. Nuri ustaya Gâvur Cemal ve Şeyh Abdurrahman yalnız lâf ve lâkırdı vermişlerdi, Sait onun ekmeğine katık da verebiliyordu. Tayınların satış işini tanzim etmişti. Onun atelyesindeki işçilere verilen ve «ayniyat» denilen bulgur, pirinç, fasulye ve bazen gaz ve şekeri, bunlar «ayniyat» olmalarına rağmen aynen yeseler, kullansalar kıt kanaat on beş gün gitmezdi: Sait büyük bakkallara satıyor, gelen parayı işçiler arasında dağıttıktan sonra bir kısmını sandığa yatırıyordu. Sandıkta biriken para hastalık, doğum, ölüm günlerinde herkesin işine yarıyordu. Son zamanlarda bir aralık yevmiye de verilmişti. Sait'in teşvikiyle yevmiyelerden de müşterek para biriktirilmişti...

Günler böyle geçip giderken bir sabah fabrikalar müdürü Nuri ustayı çağırttı.

Usta müdürün odasına girdiği vakit Ali ustayı orda, ayak ayak üstüne atmış koltuğa gömülmüş buldu.

Müdür:

— Ali bey, seninle konuşmak istiyor, dedi.

Nuri usta eski Ali ustaya, yeni Ali beye bakıyordu. Şişmanlamıştı. Sarı bıyıklarını Alman zabitleri gibi kırptırmış. Üstünde ağır, lacivert bir elbise var. Nuri ustaya güler yüzle karşıladı ve oturduğu yerden:

— Nuri usta, dedi lüzumlu makamlarla görüştüm. Emrini bile çıkarttım. Seni yanıma alıyorum.

Nuri usta cevap vermedi. Hiç birşey anlamamıştı. Ali ustanın yüzüne tuhaf tuhaf baktı. Ötekisi izahat vermek lüzumunu hissetmişti.

— Askerlikte sorgu sual olmaz ama ben yine sana anlatayım. Evkaf nezareti (.....) ya tramvay hattı döşüyor. Bu işi bize havale etti. Bazı tamir ve torna işleri için namuslu ve işten anlar bir adama ihtiyacım var. Sen aklıma geldin. Tayınını filân yine alacaksın. Fazladan biraz da yevmiye de vereceğim sana... Anlaşıldı mı?

Bir kâğıt uzattı:

— Al şu adrese yarın sabah sekizde gel.. ben ordayım haydi.

Nuri usta itiraz etmek istedi. Onun bu isteğini sezen fabrika müdürü sert bir sesle:

— Haydi, marş, dedi. Evrakını gel kalemden akşama al.

Usta selâm verdi ve çıktı odadan...

Sait meseleyi öğrendiği vakit sadece...

— Ha burası, ha orası, ne olacak... dedi.. Cumaları filân buluşuruz.

Halbuki ustanın içi kan ağlıyordu. Sait'e, atelyeye, arkadaşlara alışmıştı. Sait'in işi bu kadar ehemmiyetsiz görüşü ustayı üzdü. O daha duygulu bir alâka bekliyordu.

Nuri bey Evkafta önemli daire müdürlerinden bir olmuştu.

Kâtibiadil huzurunda resmen Ali beyle ortaktılar, fakat nezaret nazarında resmen birbirleriyle hiç bir alâkaları yoktu.

(.....) Tramvay hattının inşası muhtelif kanuni yollarla Ali beye ihale edilmiş gibiydi.

Ali bey, gerek hattın inşası, gerekse başka işler için Üsküdar'da bir atelye açmıştı. On beş kadar işçi vardı atelyede ve hat boyunca yüzlerce amele çalışıyordu.

Nuri usta yeni atelyesini çok küçük buldu. Bu ne eski günlerinin dükkânıydı, ne fabrika.

Nuri usta hafta sonu tayınından başka Ali beyin verdiği haftalığı alırken kıpkırmızı oldu. Bu, onun doğrudan doğruya bir patrondan aldığı ilk haftalıktı.

ÖMER

Ömer dört yaşına girdi. Cılızdı ama sokakta bir kurt yavrusu gibi dövüşmesini biliyordu ve yakası açılmamış küfürleri birbiri peşine dizmekte dehşetli üstad olmuştu.

Babasını her akşam yokuşun altında karşılıyor ve her sabah babasını yokuşun altına kadar götürüyordu.

Yine bir sabah baba oğul, evden çıkarlarken Nuri usta, oğluna:

— Seni Üsküdar'a götüreyim mi Ömer? dedi.

Ömer için dünyanın hududu aşağıda Bahriye Nezaretinin duvarları dibinde bittiği için Üsküdar'a gitmek ona ninesinden dinlediği masallardaki Kaf dağının ardına gitmek gibi heyecanlı bir yolculuk gibi geldi ve yukarda yatakları toplayan Gülizara seslendi:

— Ana ben Üsküdar'a gidiyorum.

Kasımpaşa'dan köprüye, köprüden Üsküdar'a kadar süren vapur yolculuğu Ömer'i hayran bıraktı. Ve babasının elinden tutarak atelyeye girdiği vakit birdenbire o kadar çok ve inanılmaz

şeyler görmüş oldu ki hemen Kasımpaşa'ya, mahalleye dönmek, bütün bunları arkadaşlarına anlatmak istedi.

Ömer, atelyede güler yüzle karşılandı. Bu havası tozlu, aydınlığı bulanık yere bir çocuğun gelişi işçilerin üstünde neşeli bir şarkı tesirini yapmıştı. Hele tesviyeci Şükrü baba ile Ömer çabucak dost oldular.

Tesviyeci Şükrü baba,, atelyenin aynı zamanda asker olmıyan biricik işçisiydi. Elli yaşındaydı. Kısacık boyluydu. Burnunun üstünde kenarları teneke, kulaktan geçme bir koca karı gözlüğü vardı. Bu gözlüğün kocaman burnuna binen yerine, acıtmasın diye bez sarılmıştı.

Şükrü babaya Ömer, «gözlüklü amca» adını taktı. Ve gözlüklü amcanın yanında ondan izahat alarak. her önüne gelen şeyi karıştırmak isteyerek atelyedeki tezgâhları dolaştı. Burnununu kıskaçlayan işçilerden birine suturlu bir küfür savurdu ve gözlüklü amcanın verdiği bir tahta takoza çiviler çakarak akşam etti.

Baba oğul eve döndüler. Nuri usta yıllardır işten böyle neşeli dönmemişti. Ertesi sabah yine Ömer'i aldı ve artık Ömer'in atelyeye gitmesi âdet oldu.

Bir gün gözlüklü amcayla Ömer üç gündür üzerinde uğraştıkları küçük bir arabanın tekerleklerini takarlarken atelyeye Ali bey girdi. Ali bey Almanya'ya yaptığı kısa bir seyahatten dönmüştü. Yanında Nuri bey vardı.

Atelyeye girdikleri vakit içerde bir sessizlik oldu. Nuri ustaya doğru yürüdüler. Gözlüklü amca elinde arabayla ayağa kalktı ve Ömer gelenlere baktı gözlüklü amcanın kolundan çekerek sordu:

— Bunlar da kim gözlüklü amca?

— Patronlar...

Gözlük amca fısıldadı:

— Patronlar ne demek gözlüklü amca?

Gözlüklü amca cevap vermedi. Çünkü Ali bey Nuri ustayla

konuşmuş, onlara doğru geliyordu. Nuri usta, patronların Şükrü babayla Ömer'e doğru gittiklerini görünce peşlerine takıldı. Ali bey sordu:

— Kimin bu çocuk Şükrü baba? Senin mi?

Nuri usta atıldı:

— Benim...

Ali bey, Nuri beyin yüzüne baktı. Gülüşür gibi oldular. Nuri bey:

— Maşallah topuz gibi delikanlı, dedi. Tıpkı babasına benziyor.

Bu «tıpkı babasına benziyor» öyle bir edayla söylenmişti ki, Nuri usta kıpkırmızı oldu. Herifin suratına bir tokat atmamak için kendini zor tuttu.

Ali bey, Ömer'in başını okşayarak sordu:

Ömer, ters ters cevap verdi?..

— Kaç yaşındasın?

— Dört.... sana ne?...

— Demek dört sene geçti ha?.. Ne isim koydun buna Nuri usta?

— Oğlumun adı Ömer...

O akşam eve dönerlerken Ömer'in elinde arabası vardı. Babasına dedi ki:

— Baba, bu arabada seni gezdireceğim, annemi gezdireceğim, ninemi gezdireceğim, gözlüklü amcayı gezdireceğim, herkesi gezdireceğim... O iki adamı arabama bindirmem ama...

Bir hafta geçti.... Ali bey, Nuri ustaya yeni ortaklarının atelyeyi gezeceklerini söyledi. Usta, yeni ortağın kim olduğunu sormadı. Fakat öğleden sonra Ali bey, Nuri bey ve yeni ortak ateyleye girdikleri vakit sapsarı oldu. Usta onu görür görmez tanıdı. Bir kösk bahçesinin kapısında ve Gülizar'ın sandığından çıkan fotoğraf kâğıdının üstündeki adamdı. Ali ve Nuri beylerin yeni ortakları, Seyfi beydi.

Seyfi bey biraz şişmanlamıştı. Usta onun sesini ilk defa

duyuyordu. Kalın ve kısık sesle konuşuyor.

Usta, gözlüklü amcanın yanında yere çömelmiş, bir şeyler yapan Ömer'e baktı. Ömer yeni gelenleri görmüş başını bir kaldırmış sonra bunların arabasına bindirmek istemediği adamlar olduğunu görünce somurtarak tekrar başını işine eğmişti. Seyfi beyi belki görmemişti bile...

Nuri usta, patronları atelyede dolaştırdı. Ara sıra göz ucuyla bir Ömer'e, bir Seyfi beye bakarak izahat verdi. Ömer'in şöyle bir Seyfi beye benzeyen tarafı vardı. Bu benzeyişin farkına varan azap oldu ustaya.

Gözlüklü amcanın yanına geldiler. Ömer ayağa kalktı.

Ali bey:

Ömer somurtkan:

— Merhaba, dedi.

Nuri bey, Seyfi beye Ömer'i göstererek:

— Bizim Nuri ustanın oğlu, dedi. Çekirdekten yetişiyor.

Seyfi bey, çocuğa şöyle bir baktı. Ve alâkasız başını çevirdi. Yürüdüler. Çıktılar atelyeden.

Nuri usta, akşama kadar gitgide çoğalan bir kuruntuyla çıldıracak gibiydi. Nuri beyle Ali usta Ömer'in öz babasının Seyfi bey olduğunu her halde bilmezlerdi. Fakat eğer-lâf olsun diye Gülizar macerasını ona anlatacak olurlarsa... Seyfi bey Ömer'i almak isterse... atelye kapısının her açılışında ustanın yüreği duracak gibi oluyor.

Akşama doğru son kararını verdi. Kütükte Ömer'in babası kendisiydi. Ömer'i kimse ondan alamaz.

Nuri ustanın telâşı boşuna çıktı. O kendisinden bahsedilmeyecek kadar ehemmiyetsiz bir adam olduğunu hesap etmemişti...

Ömerle köprüye çıktıkları vakit usta sordu:

— Bugün gelen adamı arabana bindirir misin?

— Hangi adamı baba?

— Şu, ötekilerle gelen, sarı adamı...

— Bindirmem baba...

— Niçin?

— Bindirmem işte. Ben sana, gözlüklü amcaya, Salihe, anneme, nineme benzeyenleri arabama bindireceğim... Niyazi'nin babasını da bindiririm arabama...

Usta güldü ve:

— Aferin dedi. Sen çok akıllı bir çocuksun, seni bu akşam Beyoğlu'na gezmeğe götüreceğim...

Ömer, yine yeni bir dünya yolculuğu yapacak. Sevindi. Tünele bindiler. Ömer tünelden korkmadı.

Beyoğlu'na çıktılar. Ömer hiç bu kadar kalabalık bir sokak görmemişti. Galatasaray'a kadar geldiler. Ömer:

— Ben buradakileri de arabama bindirmem baba, dedi.

Bir pastacı dükkânı önüde usta, Ömer'i durdurdu, pastaları gösterdi:

— Şunlara bak Ömer, dedi.

— Bunlar ne baba?

— Bunlara pasta derler.

— Küçük küçük ekmeklere benziyorlar... ama beyaz... bunlar yenir mi baba?

Ömer bunların yeneceğini anlamıştı ve «bunlar yenir mi baba?» demesi yemek istediği içindi.

Usta:

— Bunlar yenir, dedi. Hem de çok tatlı şeylerdir. Sen daha böyle şeyler yememişsindir. Fakat nafile ağzın sulanmasın, biz pasta yiyemeyiz. Pastaları senin arabana bindirmek istemediğin adamlar ve onların çocukları yer.

Usta bütün bu sözleri kendi de farkına varmaksızın büyük bir inatla Ömer'e nisbet verir gibi söylüyordu. Ancak sözlerine sonra devam etti:

— Sen amele çocuğusun Ömer... Amele çocukları pastayı

yemez... Bunu unutma... emi!.. Camların arkasında çeşit çeşit pastalar dururken bizim baba oğul onlara karşıdan yutkunarak baktığımızı unutma... unutmıyacaksın değil mi Ömer?..

Ömer, gözleri pastalarda cevap verdi:

— Peki unutmam baba...

Yürüdüler Tokatlıyan'ın önüne geliyorlardı. Birdenbire usta, otelin kapısından Gâvur Cemal'in çıktığını gördü. Eğer sakalı olmasaydı Cemal'i tanımayacaktı. Cemal de ustayı gördü.

— Vay ustam, nereye böyle?.. Nerelerden? Bu delikanlı kim?

— Oğlum...

Gâvur Cemal'in üstünde temiz, oldukça şık bir elbise vardı. Ayakkabıları pırıl pırıl ve başında silik fes.

Gâvur Cemal, Ömer'i sevmek istedi. Çocuk çekindi. Usta güldü.

— Ne o Ömer, dedi, yoksa bu amca da arabana bindirmek istemediklerinden mi?

Ömer cevap vermedi. Gâvur Cemal:

— Ne arabası? dedi...

— Hiç... Benimle oğlum arasında insanları birbirlerinden ayırt etmek için bir parola...

Usta tepeden tırnağa kadar süzdü Cemal'i:

— Bu ne şıklık hocam...

Cemal kızardı:

— Eh biraz temizce giyiniyoruz. Vazife icabı... İaşede çalıyorum da...

— Ateşçilikten vaz geçtin demek...

— Çoktan... Israr ettiler... Kendimi methetmek gibi olmasın; namuslu bir adam lâzım; dediler. Vagon işlerinde dalaverele çevriliyormuş... Beni getirdiler bu işin başına...

Sen nerelerdesin bakalım. İki yıl kadar önce dükkâna uğramıştım. Kapalı.

— Ben Üsküdar'da Ali Bey'in atelyesinde çalışıyorum. Hem askerlik, hem amelelik...

Gâvur Cemal sakalını kaşıdı:

— Ali bey, Ali bey, diye dört beş defa tekrarladı. Anladım. Bizde bir işi var... Nuri beyin ortağı değil mi?

— Evet... Belki hatırlayacaksın. Esikden bizim mahallede otururdu. Benim dükkân komşusuydu. Ali Usta... Şimdi Ali Bey...

Gâvur Cemal Ali ustayı hatırladı:

— Ya, dedi, zaten görsem tanırdım...

Beraber yürüdüler ve bir müddet sonra konuşacak lâfları kalmadığını görünce ayrıldılar.

O gece usta evde ne Gâvur Cemal'den ne de Seyfi beyden bahsetti. Sade Ömer'i Gülizar yatağa yatırırken usta, çocuğun üstüne eğildi, gözünü onun gözlerine dikerek sordu:

— Beni çok sever misin Ömer?

— Severim baba...

— Ne kadar çok seversin Ömer? Ömer kollarını açarak:

— Nah şu kadar çok... Bu kadar çok severim baba dedi.

Usta elinin tersiyle tek gözünü silerek mırıldandı:

— Ben de seni Ömer, dedi. Ben de seni o kadar, o kadar çok severim oğlum!..

***

Ali Bey Nuri ustayı kalem odasına çağırtmıştı. Odada yalnız ikisi vardı. Ustaya yer gösterdi:

— Şöyle otur bakalım Nuri usta, dedi.

Usta oturdu. Ali Bey bir sigara uzattı, usta:

— Teşekkür ederim içmem dedi. Ve bu davetin, bu ikramın sebebini anlamak için telâşsız bekledi.

Ali Bey öksürdü:

— Usta, dedi. Hayat böyle işte... Herkes bir yol tutturmuş gidiyor... Dünyada en kötü şey nankörlük ve eski günlerini

unutmaktır... Ben çok şükür ne eski günlerimi, ne de eski dostlarımı unuttum.

Biliyorsun ya seni düşündüm hemen... Bu kadar yıl bir mahallede oturmuşuz, dükkân komşuluğu yapmışız, değil mi?

Usta cevap vermedi. Ali Bey devam etti:

— Buradan memnunsun ya? Mamafih bizim ortaklarla konuştum. Yevmiyeni arttıracağım.

Durdu. Ustanın yüzüne baktı. Bu müjdenin nasıl bir tesir yaptığını anlamak istiyordu. Usta put gibiydi. Ali Bey gene devam etti:

— Annen nasıl? Artık iyice ihtiyarlamıştır. Sen hâlâ Kasımpaşa'da oturuyorsun değil mi?

— Evet...

— Bu taraflara taşın... ev kirasını da veririz...

— Yerimden memnunum. Nasıl olsa vapur parası vermiyorum.

— Pason mu var?..

— Pasom üstümde... Nefer elbisesi...

Ali Bey takdirkâr başını salladı:

— Bu mükemmel bak, demek neferlerden bilet alınmıyor. Aşkolsun iyi düşünmüşler...

Sustular.

Ali Bey birdenbire:

— Nuri usta, dedi, senin bir eski ahbap vardı. Gâvur Ce-

— Bir hafta evvel gördüm. Niye sordunuz?

mal hoca derdin hani. Hâlâ onu gördüğün var mı?

— Şey, şimdi iaşede çalışıyor, biliyor musun?

— Evet...

— Âlâ!..

Bu âlâ sözü ustayı şaşırttı. Ali Bey'in yüzüne baktı. O birdenbire işgüzar bir adamın alış veriş edasıyla:

— Bana bak Nuri usta, dedi. Benim iaşede bir işim var.

Şöyle bir küçük vagon işi senin anlayacağın. Ne yapalım, yalnız tramvay hattı döşemekle geçinilmiyor.

Güldü:

— Eh bizim pasomuz da yok... Vatan vazifesini herkes başka türlü yapar. Bak sen atelyede çalışıyorsun, başkaları cephelerde çarpışıyor, biz de işlerin nizamı, intizamıyla uğraşıyoruz. Şu Cemal'e seninle beraber gitsek de, hoş beni de tanır ama; sen olsan başka, şu vagon işinde aksilik çıkarmasa...

Usta meseleyi anlamıştı. Ters bir sesle:

— Gâvur Cemal'e beraber gitmemizin bir faydası olacağını sanmam, dedi. Eğer vagon işi olacaksa, yani nizamında bir işse yapar, yok değilse beni değil ya, babasını bile dinlemez her halde, ne de olsa namuslu adamdır.

Ali Bey bastı kahkahayı:

— Çocuksun be usta, dedi. Hâlâ toyluktan kurtulamadın... Namusla bu işin ne alâkası var. Cemal herkese nizamî avantasını alıp kolaylık gösteriyor. Bize de dostluk için kolaylık olur:

Gâvur Cemal belki münasebetsiz bir adamdır ama, dedi, rüşvet almaz. Ne para rüşveti, ne dostluk rüşveti.

Usta yanıldığını bir hafta sonra anladı. Bir hafta sonra atelyeye gelen Ali bey, ustaya:

— Sen bana yardım etmedin ama, ben işimi gördüm yine, dedi. Cemal bu akşam Büyükada'da bende...

O hafta sonu ustaya yevmiye vermediler. Yalnız tayınını aldı. Ve Ali bey ikide bir ustayı terslemeğe başladı...

***

Bir gün Üsküdar vapuruna binerlerken Ömer babasına sordu:

— Baba biz niçin vapurun hep burasına oturuyoruz da ötesine oturmuyoruz? Burası tahta, orası kadife gibi...

— Burası ikinci mevki oğum, orası birinci mevki...

— Mevki ne demek baba...

Usta mevkiyi anlatmak için epeyce güçlük çekeceğini anladı.

— Yani, dedi, burası ikinci orası birinci. Ben askerim. ikinci mevkiye para vermiyorum. Birinci mevki paralı... Oraya oturmak için çok para lâzım... anladın mı?

— Anladım baba... Ben orada oturmak istiyorum...

— Bırakmazlar...

— Neden?

— Nedeni var mı? Sen nasıl arabana herkesi almak istemiyorsun, onlar da birinci mevkiye herkesi almak istemezler...

Fakat Ömer birinci mevkiye oturmayı aklına koymuştu. Ve ertesi günü babası gözüklü amcayla ikinci mevkide konuşurlarken bir fırsatını buldu sıvıştı. Vapur kalabalıktı. Birinci mevki orta salonunun kapısına geldi. İçeriye baktı. Karşıda sarıklı bir adamla gözlüklü bir adamın arasında boş bir yer var. Gözlüklü adamın gözlüğü olması Ömer'e gözlüklü amcayı hatırlattı. Onu şirin gösterdi. Sarıklı adamın yanında bir çocuk var. Lâz Salih gibi büyük bir çocuk. Ama üstü başı onun gibi değil. Cici elbiseler giyinmis, bir şeyler yiyor.

Ömer birinci mevki saolnundan içeri girdi. İki yanına bakınmadan gitti doğru gözlüklü adamla sarıklı adamın arasına. cici elbiseli çocuğun yanına oturdu. Çocuk şöyle bir baktı. Ömere. Gözlüklü adam aldırmadı. Sarıklı adam uyukluyormuş meğer.

Ömer hiç bu kadar yumuşak yere oturmamıştı. Sonra burdakiler hiç de vapurun öte tarafındakilere benzemiyorlardı. Arabasına bindirmek istemediği ne kadar insan varsa hepsi burda toplanmış gibiydi.

Yanındaki cici elbiseli çocuğun ne yediğine baktı. Fındık yiyor. Ömer fındığı çok severdi. Niyazi'nin babası da fındık satar. Lâz Salih bir gün Niyazi'yi kandırmıştı da Niyazi babasının haberi olmaksızın kavonazdan fındık çalıp mahalle çocuklarına ikişer

üçer dağıtmıştı. O gündenberi Ömer'in en gizli isteklerinden biri de doya doya fındık yemektir.

Mahalle âdetleri gereğince Ömer çocuğa elini uzattı:

— Bana da ver, dedi...

Bunu dilenir gibi değil, hak olarak istemişti. Çünkü mahallede bütün çocukların yediklerinden birbirlerine vermeleri, yediklerini birbirlerinden istemeleri âdetti.

Cici elbiseli çocuk Ömer'e şöyle bir baktı:

— Niye vereyim, dedi. Arsız sende.

Yine mahallede bir âdet vardı ki istenilip verilmeyen şey zorla kapılırdı. Ömer fındık paketine bir küçük atmaca gibi atıldı ve çocuğun fındıklarını aldı.

Cici elbiseli çocuk Lâz Salih kadardı ama onun gibi kavgacı değildi. Fındık paketinin elinden gittiğini görünce ağlamağa başladı:

— Baba, fındıklarımı çaldı, baba.

Sarıklı adam uykusundan uyandı. Meseleyi anlar anlamaz gözlüklü adama:

— Sizin mahdum, bizimkinin fındıklarını çalmış, diye izahat verip malı almak istedi ama gözlüklü adam, hırsla hiç bir alâkası olmadığını söyleyince şaşırdı ve artık doğrudan doğruya Ömer'e hitap edip fındıkları geri almak istedi. Ömer oralı değildi. Fındık külâhını vermiyordu.

Bütün mevki halkı bu çekişmeye ilgi gösterdi. Herkes sarıklı adamla cici elbiseli çocuktan yana. Biletçi geldi. Salonda Ömer'in babası arandı. Fakat bu hırsız çocuğun babası bulunamadı. Fındık külâhını sımsıkı tutan Ömer'in mini mini ellerinden «mali mesruku» alamayacaklarını anladılar. Onu biletçi refakatinde birinci mevkiden dışarı attılar.

Ömer ancak dışarı çıkınca babasının nerde olduğunu söyledi. Biletçi meseleyi Nuri ustaya anlattı. Gözlüklü amca gülmekten katıldı. Nuri usta Ömer'e sordu:

— Niçin yaptın bu işi, Ömer?

Ömer fındıklarından gözlüklü amcaya da ikram etti. Cevap vermedi.

YİNE AYLAR GEÇTİ

Bir sarhos bir sarhoşu öldürdü. Sarhoşlardan ikisi de hastaneden yeni çıkmış ve ertesi günü tekrar cepheye gönderilecek delikanlılardı. Kavgaya sebep olan bir kadındı. Gazeteler haberi yazdılar. Gece kahvede herkes bundan bahsediyordu. Kimisi ölenden yana çıkıyor, kimisi öldürenden yana. Bütün kahve kadına küfürü basıyor.

Aynı gazetelerde, bu cinayet haberinin sağında, solunda, üstünde, altında resimler de vardı. Fakat kahve artık bu resimlerle alâkadar değil. Bir adamın bir adamı öldürmesi, yüz bin insanın yüzbin insanı öldürmesinden daha merak verici olmuştu.

Nuri usta o gece bunun farkına vardı ve etrafta cinayetin tartışmasını yapanlara üzüntüyle baktı.

Cinayet evde duyulmuştu. Gülizar:

— Acıdım delikanlıya Nuri, dedi.

Nuri, Gülizar'a bir tuhaf baktı:

— Peki ama Gülizar, dedi. Şimdiye kadar yüzbinlerce insan öldü. Onlar için bir defa olsun böyle bir şey söylemedin...

— Onları tanımıyorum ki...

— Peki bu öleni tanıyor musun?

— Bizim alt baştaki Zehra hanımın kocası tanırmış. O Zehra hanıma anlatmış. Zehra hanım bize anlattı. Bir anası varmış çocukcağızın, babası geçen yıl tifüsten ölmüş. Savaştan önce kunduracıymış.

Usta, Gülizar'ı haklı buldu. Öteki yüz binler sadece sayıydılar. Toprağa, açlığa, topa, tüfeğe karışmış sayılar. Gülizar, o yüz binlerin zamanında ne iş gördüklerini, anaları, babaları olup olmadığını bilmiyordu. Gülizar onları tanımıyordu. Halbuki bu

ölen delikanlı Zehra hanımın kocasının arkadaşıymış, babası tifüsten ölmüş, anası varmış, kunduracıymış. Bir sayı değil, bir insan...

Bu cinayet meselesi Nuri ustayı bütün bir hafta zaman zaman düşündürdü. Kendini cephedeki yüz binlere benzetti. Harp ten önce bir dükkânı vardı, tek başına bir işin sahibiydi. Nuri ustaydı. Şimdiye atelye ve fabrikalardaki yüz binlerin her hangi bir sayısıydı.

O cuma bu düşüncesini Sait'e açtı. Sait başını salladı:

— Daha adam olamadın Nuri, dedi.

Ve onu, niçin adam olmamış bulduğunu söylemeden konuyu değiştirdi.

Aradan haftalar geçti. Usta bir akşam atelyeden çıkarken Şeyh Abdurrahman karşıladı onu. Abdurrahman'ın üstünde tabur imamı üniforması vardı. Hâki cübbe, hâki sarık. Sakalını sünneti şerif üzerine kırptırmış.

— Mirim, dedi, sizi bekleye bekleye ayaklarıma kara su indi. İçeri girmek istemedim. Burda iş tuttuğunu tahkik edinceye dek br hayli zahmete katlandık (.....) hastanesinde imamet vazifesini üzerimize aldık. Nasılsın?

Usta yanında duran Ömer'e baktı:

— Mahdum mu?

Abdurrahman'ın sarığını Ömer beğenmemişti. Vapurdaki fındık hikâyesinden beri sarıklı adamları sevmiyor. Hatta mahalle imamının oğluyla bile cumaları oynamıyor.

— Evet, oğlum...

Usta bu üniformalı Abdurrahman'ın karşısında tuhaf bir sıkıntı duydu. İskeleye doğru yürüdüler. Usta Abdurrahman'ı süzüyor. Hastane imamının oldukça mühim bir göbeği var. Hâki sarığıyla kırpık sakalının arasındaki yüzü tombul ve renkli.

Konuşmadan iskeleye vardılar. Vapur daha gelmemişti. Abdurrahman apansız söze başladı:

— Mirim, dedi, sana vazifeli olarak geldim.

Durdu. Gazanın kudsiyetine dair bir hâdis, bir âyet, yahut bir beyit okudu. Usta o kadar dalgındı ki Abdurrahman'ın ne okuduğunu anlamadı. Ve ancak hastane imamı:

— Belikanlı keşke rütbei şehadeti ihraz edeydi, dediği vakit kendine geldi, sordu:

— Kim? Ne rütbei şehadeti?

— Bizim yorgancı Selim.

— Selim'e ne olmuş?

Selim'e olan iş yüz binlere olan işlerdendi. Yaralanmış, Abdurrahman'ın imamlık ettiği hastaneye getirmişler. İki ayağını birden diz kapaklarından itibaren kesmişler...

Usta sapsarı oldu. Selim'in yattığı kovuşu öğrendi. Abdurrahman:

— Mirim, mutlaka gel, kendin gör, diyordu. Hep seni arayıp durur.

Usta cevap vermedi. Vapur gelmişti. Abdurrahman'la ayrıldılar. O birinci mevkie gitti. Usta ve Ömer baş tarafa. İkinciye.

Ertesi günü Selim'i gidip görmek için Ali beyden izin almak kolay olmadı.

Usta iki paket asker sigarası ve Ömer'le beraber hastane kovuşuna girdiği vakit birdenbire Selim'i göremedi.

Koğuş ağız ağıza dolu. Yerlere bile yatak serilmiş. Yaralılar hep birbirlerine benziyorlar. Ustayı, Selim görüp seslendi.

Yatağının baş ucuna gittiler. Usta hüngür hüngür ağlamamak için zor tuttu kendini. Ömer korktu ilk önce. Sonra alıştı ve daha sonra babasının yüzüne baktı.

Usta:

— Öp amcanın elini oğlum, dedi.

Ömer, yorgancı Selim'in battaniye üstünde, hiç bir işe yaramaz, eski ve kırık bir âlet gibi duran elini öptü. Evden çıkarken anasının öğrettiği cümleyi söyledi:

— Geçmiş olsun, amca...

Nuri usta, battaniyenin altındaki vücuda bakıyor. Bu vücudun yarım ve ayaksız olduğu öyle belli ki...

Selim'in başı traşlı. Gözleri çukurda. Kuru çökük yüzünde aşağı doğru sarkan bıyıkları korkunç.

Nuri usta sigara paketlerini yatağın üstüne koydu. Selim:

— Eyvallah usta, dedi. Annen nasıl? Yengem iyidir inşallah...

Usta cevap vermiyor, konuşmuyor. Selim hıçkırıklarla kesileceğinden korkuyor.

— Yine insan adammış bizim şeyh Abdurrahman, değil mi usta? Ne yaptı etti, seni buldu. Haber verdi.

— Konuşma Selim, yorma kendini...

Selim güldü. Meydana çıkan sapsarı dişlerinin kenarlarında sarkık bıyıkları daha korkunç oldular:

— Atlattık, dedi. Bu sabah baştabip «geçmiş olsun» dedi. Bir iki haftaya kadar taburcu olacağız.

Ömer etrafına bakıyor. Birdenbire babasına sokuldu:

— Baba, bak, baba... diye korkuyla mırıldandı.

Usta, kendi de farkına varmaksızın, Ömer'in gösterdiği tarafa baktı. Orda bir yatakta alt çenesi olmayan bir insan başı vardı.

Selim fısıldadı:

— Şevket çavuş. Sargılarını evvelki gün çıkardılar. Yarın taburcu. Çene kemiğini şarapnel parçalamış. Ama iyi oldu.

O akşam eve döndükten sonra, Ömer, bütün gece çırpındı durdu. Hep o çenesiz adamı gördü rüyasında. İki defa ağlayarak uyandı ve ertesi sabah ustanın anası, çocuğu böyle yerlere götürdüğü için oğluna çıkıştı.

Usta iki hafta içinde, artık Ömer'i gözlüklü amcaya bırakarak, Selim'i üç defa daha görmeye gitti. Ve her gidişinde başta-

bibin «geçmiş olsun» sözünü biraz erkence söylemiş olduğunu anladı. Çünkü Selim iyileşemiyordu bir türlü. Dördüncü sefer bir Cuma günü gitti hastaneye. Daha koğuşa girmeden Abdurrahman'la karşılaştı. Nuri Abdurrahman'ı görür görmez.

— Dur, mirim, dedi. Cenabıhak taksiratını affetsin, bizimki rahmeti rahmana kavuştu.

Usta, eski şeyh Abdurrahman'ın, şimdiki tombul hastane imamının yüzüne dimdik, küfreder, dövüşmek ister gibi baktı. Ötekisi, gözleri yerde:

— Bir ameliyat daha icabetmiş, kangren denilen ileti mahûde...

Usta, gerisini dinlemedi:

— Abdurrahman, dedi, utanmıyor musun?

Bunu, öyle yumuşak söylemişti ki, Abdurrahman'ın hayreti iki kat oldu.

Usta, iyice burnunun dibine kadar hastane imamına sokuldu:

— Abdurrahman, dedi, sen yalancısın be!. Hakkın bahçesi, vahdet, nefsi emareyi körletmek, senin gibi palavracı az gördüm... Selim öldü ha!.. İsabet olmuş, kurtuldu topunuzdan...

Hava güneşliydi. Abdurrahman'ın hâki cübbesinin geniş kollarında ince sırma şeritler vardı.

Ustaya öyle geldi ki güneşte parıldayan bu iki ince sırma şerit ortalığı birbirine katarak kahkahalarla gülmektedirler.

Usta, ters ters, bir daha baktı Abdurrahman'ın yüzüne, ağır ağır döndü, sarhoşmuş gibi sallanarak hastane bahçesinden sokağa çıktı.

Bir tramvay gıcırtısı ustayı kendine getirdi. Etrafına bakındı, bir manav dükkânının kuru otlarla yapılmış sergisinde karpuzlar ilişti gözüne. Manavı gördü. Beyaz bir sakalı var. Karşı-

sındaki çarşaflı kadına bir karpuzu kesmiş, malından emin, kesmece beğendiriyor. Sokak kalabalık. İnsanlar gidip geliyorlar. Ve yeşil kırmızı tramvay arabaları tıklım tıklım.

***

Yorgancı Selim aklından çıkmıyor. Abdurrahman'dan nefret ediyor. Sanki Selim'in ölmesinde bütün kabahat Abdurrahman'ınmış gibi geliyor ona... Kabahatları fertlerin, ayrı ayrı insanların üstüne yükletmek, Nuri usta için bir tesellidir. O da bunun sadece teselliden, yani kendi kendisini aldatmaktan başka bir şey olmadığını biliyor. Fakat işin bundan ötesi Nuri usta için öyle karanlık, anlaşılmaz bir karışıklık ki bu teselliye muhtaç kalıyor.

Selim'in ölüm haberini ustanın anası oğlundan öğrenince önüne baktı:

— Allah rahmet eylesin, dedi.

Gülizar'ın gözleri yaşardı. Birdenbire çok eski günlerden sesler geldi kulağına. «Merdivenden tıkır da mıkır çıkarken« türküsünü duyar gibi oldu. Zübeyde hanıma rehin bırakılan altın saatle kösteği Selim'in kucağına nasıl attığını hatırladı. Ve bu bol bol küfür eden, sık sık sarhoş olan, kendi peşine takılıp söz atan delikanlıya hiç bir zaman kızmamış, darılmamış olduğunu anladı. Yahut Gülizar'a şimdi bu böyle geldi.

Yeni ortak Seyfi beyin atelyeye ilk ve son gelişinin üstünden aylar geçmiş Nuri usta Seyfi beyi büsbütün unutmuştu ki bir sabah Ali bey ona:

— Bugün Göztepe'ye gideceksin usta, dedi. Bizim Seyfi'nin bahçesinde, rüzgârla işleyen su tulumbaları var ya, hani şu değirmen fırıldağı gibi şeyler, işte onlardan varmış. Bir yeri bozulmuş. Git bir bak...

Usta:

— Gidemem, demedi. Diyemezdi.

Yanına Ömer'i de aldı. Ömer'i bilhassa yanına aldı ve Haydarpaşa'dan üçüncü mevkiye binerek Göztepe'nin yolunu tuttu Ömer'in başını okşuyor.

— Séni ömründe hiç görmediğin bir bahçeye götüreceğim Ömer, diyordu. Gideceğiz. Gör, bak. Ne güzel bahçelerde yaşıyorlar.

Bu sözleri bir çok defalar tekrarlarken bir taraftan da düşünüyordu.

«Hayatın yarısı tesadüflerin elleriyle işleniyor. Avusturya veliahtına Sırplı gencin kurşunu tesadüfen isabet etmeseydi, harb olmazdı. Harbte tesadüfen Selim'in ayakları dibinde şarapnel patlamasaydı delikanlı ölmezdi. Tesadüfen harb olmasaydı, tesadüfen Ali beye Nuri bey ahbap olmasalardı, tesadüfen Seyfi bey onların işine ortak girmeseydi, usta Ömer'i alıp tesadüfen anasının hizmetçi olması yüzünden onun içinde doğup büyüyemediği bahçeye götürmeyecekti.»

Bu düşünce zincirlenişi ustanın üstünde öyle bir tesir yaptı, hele Seyfi beyin bahçesine, Ömer'le beraber gitmekte oldukları o kadar şaşılacak bir tesadüf kudreti gibi göründü ki, Göztepe'de trenden indikleri vakit usta, çözülmez bir düğümü çözüverdiğini sandı. İstasyonun merdivenlerinden yukarı çıkarlarken, ilk yaptığı tren yolculuğunun zevki içinde etrafına gülerek bakınan Ömer'e, büyük bir ciddiyetle, sanki koskocaman bir adamla konuşuyormuş gibi:

— Ömer, dedi. Talih denilen şey tesadüf. Tesadüf her şey. Ve biz tesadüflerin oyuncağıyız, hayatın tesadüfleri romanların tesadüflerinden daha mantıksız. Fakat bu mantıksızlıklar hayatın mantıkını yapıyor...

Ömer hiç bir şey anlayamadı. Babasının yüzüne şaşkın şaşkın baktı:

— Peki baba, dedi.

Seyfi beyin köşkünü bulmakta güçlük çekmediler. Ustayla Ömer'i bahçıvan tulumbanın yanına götürdü. Rüzgârla işleyen

su tulumbası bahçenin arka tarafında, enginarlıklarla bağın arasındaydı. O gün köşkte çamaşır yıkanmış olmalıydı ki, başlarını şöyle yalancıktan örtmüş kadınlar, ağaçların arasına gerilmiş iplere yatak çarşafları, donlar gömlekler, masa örtüleri seriyorlardı. Kendini zorlamasına rağmen usta, bu bahçe içinde, bu çamaşır asan kadınlar arasında Gülizar'ın gölgesini göremedi ve anladı ki Gülizar buralara bir daha geri dönmemek üzere Kasımpaşalı olmuştur.

Nuri usta, tulumbayla uğraşırken Ömer, çamaşır asan kadınların yanına gitti. Onlar Ömer'i güler yüzle karşıladılar. Ömer hepsine teyze ismini verdi. Fakat yarım saat sonra üç hizmetçiyi birbirinden ayırmak için birisine, en yaşlısına, şişman teyze, ötekisine orta yaşlısına hanım teyze ve en gencine güzel teyze adını taktı. Şişman teyze sertti, öteki teyzelere ikide bir çıkışıyordu. Hanım teyze alaycıydı ve güzel teyze çamaşır asarken mırıl mırıl bir türkü fısıldıyordu.

Ömer onlara yardım etti. Sepetlerinin kenarlarına yapışarak ipten ipe taşınmalarında kendini gösterdi. Güzel teyze Ömer'e bir salkım üzüm getirdi. Ve Ömer, ilk defa üzüm yedi.

Teyzelerle ahbaplıkları tam kıvamını bulmuştu ki; Ömer'den üç dört yaş büyük bir kız çocuğu geldi yanlarına. Teyzeler bu kız cocuğuna büyük bir hanımmış gibi saygı gösterdiler. Kız şişman teyzeye dadı diyordu. Ömer'in kim olduğunu sordu. Tulumbayı yapmağa gelen ustanın oğlu olduğunu öğrenince:

— Dur dedi, benim de bir bebeğim var, adı Miloviç... kolu kırıldı sana getireyim de, sen de onu yap.

Ömer, kolu kırılan bebeği gözden geçirdi. Hayret etti. Mahallede Ayşe'nin de bebeği vardı ama, bezdendi, böyle burnu ağzı, gözleri yoktu.

Ömer bebeği elinde evirip çevirirken kız sinirlendi:

— Haydi, dedi, yapsana... sana para veririm...

Ömer kaşlarını çattı:

— Bunu ben yapamam, dedi, ama istersen gözlüklü amcam var benim, ona götüreyim, o kolunu takar.

Kız bebeği, Ömer'in elinden çekip aldı:

— İstemem, dedi, Miloviç köşkten dışarı çıkmaz...

— Sen bilirsin...

Sustular. Ömer, kızı tepeden tırnağa kadar süzdü. Sordu:

— Senin adın ne?

— Leyla...

— Benim ki de Ömer... Haydi gel, çizgi oynayalım...

Ömer, kızın cevabını almadan yere kocaman, çarpık bir müstatil çizdi. Sonra bunu, oda oda böldü. Bir taş aldı, Leyla'ya da bir taş verdi:

— Haydi dedi... ve kendisi hemen sekerek oynamaya başladı.

Leyla, küçük bir kuş gibi seken Ömer'e hayretle bakıyordu. Sıra ona gelince, Ömer:

— Haydi, dedi...

Leyla somurtkan, cevap verdi.

— Ben bunu oynamasını bilmiyorum...

— Ben sana öğretirim...

Ömer kızdı:

— İstemem...

— Vay enayi vay, dedi, çizgi oynamasını bilmiyor... Öğreteyim diyorum, istemiyor... yuuuu be!..

Leyla kıpkırmızı oldu:

— Terbiyesiz, arsız, utanmaz, diye haykırdı...

Ömer, şöyle bir baktı, Leyla'ya sonra yerden taşı kaptığı gibi horozlandı:

— İnerim ha!..

Ömer'in taşı inmesine vakit kalmadı, çünkü; şişman teyze yetişti, Ömer'e bir tokat attı ve imdat kuvvetinin yetiştiğini gören Leyla, feryadı bastı. Tepine tepine ağlamaya başladı.

Küçük hanımın kerimesi olan Leyla'yı teskin etmek için

bütün teyzeler başına üşüştüler. Ona Ömer'in pis çocuk olduğunu söylediler ve ikide bir Ömer'in üstüne yürüdüler...

Ömer, oralı değildi. Yediği tokadın yeri hâlâ sarı yanağının üstündeydi. Dimdik duruyordu. Elinden taşı bırakmamış, sol eline de bir tas almıştı.

Güzel teyze, Ömer'e:

— Haydi gel Leyla hanımın elini öp, seni affetsin, dedi...

Ömer affedilmenin ne olduğunu bilmiyor ve Leyla'nın elini neden dolayı öpmek lâzım geldiğini anlamıyordu.

Güzel teyze Ömer'i bileğinden yakaladı ve onu Leyla'ya doğru sürüklemeğe başladı:

— Haydi, diyorum sana... Haydi...

Ömer silkindi, minimini kafasiyle güzel teyzenin yumuşak yuvarlak karnına bir kafa attı. Genç kadın neye uğradığını şaşırdı, Ömer'i bıraktı işte o zaman Ömer:

— Baba, baba... diye bağırarak ustanın olduğu yere doğru dolu dizgin koşmaya başladı.

Baba oğul Seyfi beyin bahçesinde birbirlerine kavuştukları zaman usta sordu:

— Ne oldu Ömer?

— Beni kovalıyorlar baba.

— Kim kovalıyor?..

— Güzel teyze...

Halbuki güzel teyze Ömer'in pesini bırakmıştı, yalnız uzaktan sesleniyordu:

— Haylaz, arsız seni... Bu tarafa geleyim deme bir daha... Kulaklarını koparırım vallahi...

Ömer babasının bacakları arasına sokulmuş, bütün teyzelere ve Leyla'ya dilini çıkarıyordu.

Usta sordu:

— Ne yaptın Ömer, niye kızdırdın teyzeleri?

Ömer aşağıdan yukarıya babasına bakarak:

— Ben teyzeleri kızdırmadım baba.

— Yalan söyleme...

— Yalan söylemiyorum baba... Ben teyzelere bir şey yapmadım... Bir kız var orada... Leyla... Sana çizgi oynamasını öğreteyim, dedim... İstemem, dedi. Ben de Yuu enayi, dedim...

Biraz sonra baba oğul teyzelerin yanından geçip giderlerken şişman teyze, sert bir sesle Nuri ustaya:

— Bir dahasına çocuğunu getirme dedi... Yaptığı işi küçük hanım, Seyfi bey duyarsa kıyametler koparırlar...

Usta cevap vermedi ve tesadüfün acayip kudretine bir kere daha iman etti. Ve bir kere daha sandı ki tesadüf her şeydir...

O gece Ömer anasına başından geçen işleri anlattı. Gülizar ustaya sordu:

— Nerede oldu bu işler...

Usta çok tabiî cevap verdi:

— Göztepe'de, Seyfi beyin köşkünde...

Oda karanlıktı. Usta Gülizar'ın yüzünü göremedi. Uzunluğunda, kısalığında değil, fakat çeşidinde başkalık olan bir sessizlik. Gülizar'ın sesi pürüzsüz, tertemiz duyuldu:

— Ben seni acar bir çocuk bilirdim. Ömer, ne diye taşı atmadın kafalarına?..

Ömer mahçup sızlandı:

— Atacaktım ama... Güzel teyze kollarımdan tuttu...

— Ona da yapıştıraydın taşı...

Ömer birdenbire cevap vermedi. Düşündü. Sonra meseleyi halletti:

— Bir daha oraya gidelim de bak nasıl hepsini taşlarım...

Babasına sokuldu:

— Baba, dedi, bir daha oraya giderken Lâz Salih'i de alalım... Şerif'i de alalım... Olmaz mı?... Kızın bebeğini de alır Ayşe'ye getirir... Olmaz mı?

Ömer'e meseleyi ninesine anlatmamasını tenbih ettiler. Ve o gece Gülizar zayıflayan vücudu birdenbire toplanmış, ısınmış,

hiç bir zaman genç olmadığı gibi genç ve ihtiraslı bir istekle ustaya sokuldu... Nuri'ye ilk defa:

— Oğlumun, Ömer'imin babası, kocam, dedi...

Ömer, ertesi gün atelyede Göztepe'de olan işleri, köşkü ve bahçeyi, yediği üzümü, gözlüklü amcaya anlattığı vakit, İhtiyar, gözlüklerini alnının üstüne kaldırıp çocuğun gözleri içine bakarak sordu:

— Öyle bir bahçede, öyle bir köşkte oturmak, öyle üzümleri yemek ister miydin?

Ömer başını salladı:

— İstemem...

— Halt etme, doğru söyle... Göztepe'deki köşk senin Kasımpasa'daki evinden; bahçe, bu mendebur atelyeden iyidir ya. Ne diye istemem diyorsun... Koca koca odalarda yatmak, sabahtan akşama kadar bahçede oynamak, salkım salkım üzüm yemek kötü sey mi be...

Ömer büyük bir ciddiyetle cevap verdi:

— İyi şey...

— E, öyleyse...

— İstemem işte...

— Niçin?

— Orada babam yok, anam yok, sen yoksun, ninem yok, Lâz Salih yok...

— E, biz de orada olsak...

— Siz de olsanız isterim... Ama onlar olmasın...

Gözlüklü amca kahkahayla güldü:

— Bak hele, dedi, hem heriflerin köşküne bizi götürmeye kalkıyor, hem de ev sahiplerini kapı dışarı edecek...

O gün izinli olan ve Nuri ustayı görmeye gelen Sait uzaktan söze karıştı:

— Ne şaştın? Delikanlının hakkı var... Hem Seyfi bey, hem teyzeler, hem Leyla hanım, hem Ömer, hem sen, hem Lâz Salih köşke nasıl sığınırsınız? Hem onları hem sizi almaz orası...

Gözlüklü amca gözlüğünü tekrar burnunun üstüne oturttu ve söylendi:

— Gene başladın değil mi? Sait? Haydi Seyfi beyi çekiştir bakalım...

Sait güldü, ağır ağır yaklaştı gözlüklü amcaya, omuzuna vurdu:

— Benim kanım sizinki gibi uyuşuk değil...

Gözlüklü amca tekrar gözlüğünü alnının üstüne koydu ve cevabını Sait'e değil, Ömer'in yüzüne bakarak, Ömer'e verdi:

— Bizim kanımız uyuşukmuş Ömer, ha... Onu da görürüz elbet...

Sait mırıldandı:

— Ne zannettin, görürsünüz...

Ömer, gözlüklü amcayla Sait amcanın konuşmalarına dikkat ediyordu. Bir şey anlamıyordu ama ters ters söylenmelerinden kavga edeceklerini sandı ve hemen gözlüklü amcanın yanında yer aldı. Fakat amcalar kavga etmediler...

Sait, bir asker sigarası uzattı gözlüklü amcaya:

— Al bakalım, dedi...

Gözlüklü amca sigarayı aldı. Kibriti yaktı. Ve gözlüklü amcanın sigarasını tutuşturdu. Sonra amcayı şöyle yana iterek:

— Sen biraz dinlen, dedi. Ver şu eğeyi bana...

Gözlüklü amca sigarasını içerken Sait tezgâhın başına geçti ve onun yarıda bıraktığı işi tamamladı.

Ömer şaşa kalmıştı. Gözlüklü amca çocuğun hayretini gördü, tezgâhta çalışan Sait'i gösterdi ona:

— Ömer oğlum, dedi. bak bunu unutma... Sen de büyüyünce böyle yap... Anladın mı? Ha... Sen de böyle yap...

Ömer yemin eder gibi:
— Peki, yaparım gözlüklü amca, dedi...

BİR MÜSAMERE

Hilâliahmer, parkta büyük bir müsamere tertip etmişti. Ali, Nuri ve Seyfi bey'inkiler de heyeti tertibiyedendiler. İşte bu yüzden, Nuri ustaya parkın düzeniyle meşgul olması emredilmişti. Usta elektrikten anlamazdı. Fakat emir emirdi. Bereket versin aynı emri alan ve işten anlayan işçiler de gelmişlerdi de Nuri ustaya etrafa bakmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı.

Bir tarafta ince saz, bir tarafta askerî bando ve yukarda müzikayi hümayûn çalıyordu.

Türk hanımları çarşaflıydılar. Çoğunun uzun tül peçeleri açıktı ve uçları kıvrılarak omuzlarına düşüyordu.

Alma nve Avusturyalı kadınlar, kocalarına «Bey» denilen büyük Rum ailelerine mensup madamlar, fesli, şapkalı erkekler ve zabitler.

Nuri usta bu kalabalığa dışardan bakıyordu. Sıkılıyordu. Yanından geçerlerken geri çekiliyor, onlara değerse üstü başı bulaşacak sanıyordu.

Bir aralık Ali beyle Gâvur Cemal'i görür gibi oldu. Bir şeyler konuşarak ağaçlıklı bir yokuşta kayboldular.

Nuri ustadan başka herkes eğleniyordu. Hatta elektrikçiler bile. Büfelerden birinde bulaşıkları yıkayan bir neferle içlerinden biri ahbap çıkmış, el altından boyuna limonata içip pasta viyorlardı. Nuri ustaya da ikram ettiler. İstemedi. Yalnız bir aralık Ömere' bir pasta götürmeyi kurdu, sonra vazgeçti.

Birbirine karışan müzik, saz, kadın kahkahaları, sarhoş erkek sesleri arasında gece oldu. Elektrikler yandı. Usta artık gidebileceğini düşündü ve yalnız ay ışığıyle aydınlanan patikalardan birinde büyük kapıya doğru yürürken aşağıdan doğru gelen Gâ-

vur Cemal'le karşılaştı. Kenara çekildi. Cemal'le konuşmak istemiyor. Fakat hoca onu tanıdı:

— Dur, diye haykırdı, kaçma...

Sallana sallana ustaya yaklaştı. Usta, Gâvur Cemal'in sarhoş olduğunu anladı.

— Kaçtığım filan yok, dedi. İşim bitti, gidiyorum, yarın sabah erken kalkmak lâzım.

Gâvur Cemal, elini şöyle bir havada dolaştırıp:

— Adam sen de, diye haykırdı yine, yarın sabahı düşünme... sana izin alırım... gitmezsin... haydi yürü gel...

Nuri ustanın koluna giren Cemal, onu yukarı doğru sürüklemek istiyordu. Fakat Cemal'in kolunu, sanki kırılacak ince camdan bir şeymiş gibi büyük bir itinayla kendi kolundan çıkaran usta:

— Ne yapıyorsunuz? dedi... Bir neferle kolkola kendinizi teşhir edersiniz?

Gâvur Cemal sallandı, geğirdi:

— Kinayeli lâf etmekten hâlâ vazgeçmemişsin be usta, dedi. Ama bana kinaye filan vızgelir, haydi yürü...

Usta olduğu yerde duruyor, tek gözünü yere dikmiş:

— Kinayeli lâf filân ettiğim yok Cemal bey, diyordu. Emin olun.

Cemal hızla ustanın kolunu çekti. Kendisi yere yıkılırken ustayı da toprağın üstüne çökertti:

— Ustam, dedi, bana Cemal bey diyorsun... beni ağlatacaksın be. Yapma bana bunu ustam... fitil gibi sarhoşum... acı bana... mahvolmuş herifin biriyim ben...

— İşinizden mi çıkardılar?

Usta buna öyle bir soru sormuştu ki; Cemal sarhoş olmasaydı, böğründen bıçaklanmış bir boğa gibi haykırırdı. Fakat şimdi sadece gurur'la bağırdı:

— Kimin haddine? Beni kim işten çıkarabilir? Topunun ipi elimde... kılıma dokunsular hele, hepsinin ipliğini pazara çıkarırım...

Usta birdenbire sordu:

— Savaş ne zaman bitecek?

Gâvur Cemal yine burnunun üstünden sinek kovar gibi bir hareket yaptı.

— Ne bileyim ben?. Biz bitiyoruz, biz bitince savaş da bitecek elbet... geç şimdi bunu... karnın aç mı? Gel sana bir yemek yedireyim...

Cemal ayağa kalkmak için davrandı. Usta, şimdi bu sarhoştan öyle iğreniyordu ki kendisi daha evvel ayağa kalktı ve onun ayağa kalkması için yardım etmedi. Elini uzatmadı. Yine karşılıklı ayaktaydılar. Cemal, ustanın üstüne doğru eğiliyor, usta, geri çekiliyordu.

— Haydi, gel yemek yiyelim... yukarda... içeriz de istersen... Ali bey hergelesinin işlerini yürütüyorum... yevmiyeni arttırıyor mu domuz? Hele arttırmasın da bak... Haydi.

Cemal birdenbire sustu. Nuri usta kaybolmuştu. Sanki yer yarılmış yere girmiş, ay ışığına karışarak aya çıkmıştı:

— Nuri! diye seslendi... Nuri!.. diye bağırdı.

Cevap yok... ustanın böyle birdenbire kayboluverişine öyle kızdı ki:

— İt! diye homurdandı... nankör kerata...

Yukarda müzikayı hümayûn Karmen operasının en beylik parçasını çalıyordu. Gâvur Cemal kendini dehşetli bedbaht buldu. Ay ışığı, ağaçlıklar, Karmen... Fakat derdini dökeceği meşhur sakalının çenesinde kıvır kıvır dal budak salmasına sebep olan kadını uzaktan göstereceği bir tek arkadaşı yok. Halbuki ustayı gördüğü vakit nasıl sevinmişti. Ona en büyük sırrını açıklamak, ona şimdi yukarda, kocasının yanıbaşında yemek yiyen Güzide'yi göstermek istemişti. Ama Nuri usta denilen öküz kafasında iki satırlık bilgi namına ne varsa hepsini kendinden öğrenen nankör onu en müşkül zamanında bir başına bırakıp sıvışmıştı işte...

Cemal yine çöktü yere. Başını elleri arasına aldı. Sızdı.

Nuri usta sesleri, ışıkları ve Cemal'i arkada bırakarak parkın kapısından çıkarken birdenbire irkildi. Tam büyük kapının dışında duvara dayanmış bir adam duruyordu. Dikkat edince bunun bir nefer olduğunu anladı. Daha dikkat edince karşısında Yorgancı Selim'in durduğunu sandı. Boyu, gözleri bıyıkları, tıpkı yorgancı Selim... duvara dayanmış, içerden, uzaklardan gelen sesleri dinliyor; birbirine karışan mızıka kadın erkek ve ince saz seslerini...

Usta, «acaba Selim'in kardeşi var mıydı?» diye düşündü. Selim'in kardeşi yoktu. Eğer Selim'in yarım vücudunu battaniyenin altında görmemiş, eğer Selim'in öldüğünü çok iyi bilmemis olsaydı, parkın kapısında duran adamın Selim olduğunda şüphesi kalmayacaktı.

Yüreği burkuldu. Nefere yaklaştı, iyice sokuldu ona. O, kendisine birisinin yaklaştığını görünce ilk önce irkildi. Kabahat yaparken yakalanmış gibi bocaladı. Fakat sonra yaklaşan adamın da kendiis gibi nefer olduğunu görünce toparlandı, eski halini aldı.

Nuri usta:

— Merhaba hemşeri, dedi, selâm verdi.

Ötekisi selâmı aldı, fakat cevap vermedi.

Usta:

— Ne yapıyorsun burda? diye sordu.

Ötekisi omuzlarını silkti, yine cevap vermedi.

Usta güldü:

— Ağzın, dilin yok mu hemşeri, dedi, konuşsana...

Yorgancı Selim'e benziyen adam, parkın dış kapısına dayanmış içerdeki sesleri dinleyen adam ağzını açtı ve Nuri usta tek bir diş pırıltısı olmayan karanlık bir delik gördü. Bu delikten boğazlanan bir hayvan yavrusunun hırıltısına benzeyen sesler çıktı. Delik kapandı. Yorgancı Selim'e benzeyen adam eliyle kapanan ağzını göstererek güldü.

Nuri usta, utancından kıpkırmızı oldu. Hâlâ karşısında sı-

kılgan gülümseyen dilsize ne söylemek lâzım geldiğini bilemedi. İki üç defa söze başladı, fakat her seferinde birdenbire sustu. En nihayet:

— Affedersin hemşeri, dedi ve başka bir söz daha söylemeden yürüdü.

Ertesi gün atelyede gözlüklü amca, Nuri ustaya şaka ederek sordu...

— Eh, dün gece iyi eğlendin mi? Yediklerin içtiklerin senin olsun, gördüklerini anlat bakalım.

Usta kuru, cevap verdi:

— Parkın içinde bir sarhoş serseriyle karşılaştım ve parkın kapısında dili kopmuş bir adam gördüm. Benim yorgancı Selim'e benzeyen bir nefer... Bütün gece uyumadım dersem, inan...

MUHAREBE BİTTİ

Muharebe bitti. Mütareke haberini, usta, ne sevinç, ne de kederle karşıladı. İtilâf devletlerinin zırhlıları İstanbul'a girdikleri gün Ali bey de atelyeye bitkin ve perişan girdi. Sapsarıydı, işçiler patrona baktılar. Patron boğuk bir sesle:

— Çocuklar, dedi bugünden itibaren, Ali, Nuri ve Seyfi beyler şirketi dağılmıştır. Atelyeyi de kapatıyoruz. Düşman İstanbul'a girdi. Rezil olduk. Bu kadar kan boşuna aktı. Bu kadar mahrumiyetlere, açlığa, sefalete boşu boşuna katlandık...

Birdenbire işçilerden biri yüksek sesle güldü. Ali bey gülenden tarafa döndü. Ters ters baktı:

— Ne gülüyorsun? dedi... sende zerrece hamiyet yok mu be?

Gülen, bu sefer, uzun bir kahkaha attı. Sonra Ali beye doğru ağır ağır yaklaştı:

— Ali bey, dedi, benim kardeşim Kafkasta kakırdadı. Ben de buraya gelmeden önce üç yıl cephede idim. İki yara aldım. Sen ne yaptın? Kimin kimsen öldü mü? Evde şeker, yağ, gaz

eksik oldu mu? Bir de karşımıza geçmişsin açlığa sefalete katlanarak, kan akıttık, filan diye tıraş ediyorsun? Haydi, çek arabanı!.. Bas!.. Papellerini doldur bavula, git Avrupa'lara keyfine bak!.. Haydi. Hâlâ duruyor!

Ali bey, üstüne doğru yürüyenin karşısında ağır ağır geriledi. İmdat ister gibi etrafına bakındı. Fakat atelyedekiler oldukları yerde duruyorlar, kımıldamıyorlardı. Yüzü büsbütün buruştu. Döndü, hızlı hızlı atelyenin kapısına doğru yürüdü. Tam kapıdan çıkarken durdu. Ve bir an içinde:

— Nankörler, hepinizin canını kurtardım. Besledim hepinizi... ekmek tuz hakkı bilmez hainler... diye haykırdı ve kaçtı.

Ali bey gittikten sonra atelyenin sessizliği gözlüklü amcanın sesiyle bozuldu. Gözlüklü amca Ali beyin üstüne yürüyen işçiye:

— Doğru etmedin, dedi, herif vedalaşmaya gelmişti...

Gözlüklü amcanın bu sözleri atelyede büyük bir münakaşanın çıkmasına sebep oldu. Bazıları gözlüklü amcaya hak verdiler, bazıları Ali beyin üstüne yürüyenden yana çıktılar. Kimisi,

— Heriflerden belki ikramiye koparırdık. Şimdi işleyen yevmiyeleri de vermezler, dedi.

Kimisi:

— İkramiyeleri de, yevmiyeleri de kendilerinin olsun diye bağırdı.

Nuri usta, bu bol bol küfürle karışık uzayıp giden münakaşaya karışmıyordu. Gürültünün çıkması üzerine kendine sokulan Ömer'in yüzünü okşayarak tezgâhın basında tek gözünü kapamış, sanki ayakta uyuyor gibi duruyordu.

Birdenbire bütün seslerin üstünde Ali beye çıkışan işçinin sesi yükseldi:

— İşi ama karıştırdınız ha!.. Ali beyi terslediğim iyi oldu. Fakat ne diye işleyen yevmiyelerimizi almayacak mısız öyle değil mi Nuri usta?

Nuri usta silkindi, tek gözünü açtı:

— Evet, dedi, yevmiye ile çalışanlar, işleyen yevmiyelerini almalı... Gâvura darılıp oruç yenmez... Ben gider meseleyi hallederim... Hepinizin namına konuşmak için bana yetki veriyor musunuz?

Atelyede kalın sesler uğuldadı:

— Veriyoruz.

Sonra bir tek ince çocuk sesi. Ömer'in sesi tekrar etti:

— Veriyoruz...

Atelyedekiler gülüşerek Ömer'in etrafını aldılar:

— Yaşşa delikanlı. Sen de bizdensin demek?

Ömer büyük bir ciddiyetle cevap verdi:

— Evet!..

Nuri usta, Ali beyin odasına girmeden önce kapının önünde durakladı. İçerden sesler geliyordu. Ali beyin, Nuri beyin, Seyfi beyin sesleri. Bir şeyler konuşuyorlardı, sık sık lira, para, kâr, harb, ittihatçılar Enver, Talât Almanlar İsviçre banka kelimeleri geçiyordu.

Nuri usta kapıyı tıkırdattı. İçerden Ali beyin sesi geldi:

— Gir...

Odada Seyfi bey bir koltuğa gömülmüştü. Ali bey masanın başındaydı. Nuri bey ayakta.

Üçü de Nuri ustayı tepeden tırnağa kadar süzdüler. Nuri bey sordu:

— Ne istiyorsun?

Nuri usta sakin cevap verdi:

— Yevmiyeci arkadaşların isi için konuşmağa geldim...

Seyfi bey, Ali beyin yüzüne baktı. Ali bey:

— Biz yevmiye alanlara merhameten bunu veriyorduk, dedi. Yoksa hepsi burda askerlik vazifelerini yapıyorlardı. Bugünkü muamelenizden sonra hâlâ gelip yevmiye filan diye konuşmağa sıkılmıyor musun? Hem senin alacak yevmiyen filan yok...

— Biliyorum. Kendim için gelmedim.

Nuri bey, başını iki yana sallayarak Seyfi beye:

— Düşman İstanbul'a girmiş, vatan kan ağlıyor, bunlar yevmiye peşinde... dedi ve daha başka şeyler de söyleyecekti ama Nuri usta, Nuri beyin yüzüne öyle bir baktı ki; hazret sustu. Usta, ona yaklaştı:

— Beyefendi dedi, bir yorgancı Selim vardı, hatırlıyor musun? Zati âlinizi bir gece eşek sudan gelinceye kadar pataklamak üzereydi de, ben mani olduydum... şimdi anlıyorum ki ben onun bu hayırlı işine mani olmakla...

Seyfi bey hiçbir şey anlamadı. Nuri beye baktı. Nuri bey, sapsarıydı. Ali bey haykırdı:

— Seni karşımıza aldık efendi efendi konuşuyoruz. Ama sen bu dilden anlamazsın... esnaf ağzına alışmışsın... haydi bas burdan... durma... kır boynunu...

Usta gülümsedi:

— Demin, seni atelyeden aynı sözlerle defettik diye, şimdi sen de beni buradan aynı sözlerle atlatmak mı istiyorsun? Nafile... hesabı görmeden adım atmam... kâtipten defterleri getirt... say paraları...

Babası patronların odasına gittikten sonra atelyede hâlâ devam eden münakaşayla Ömer bir müddet hic bir şey anlamadan alâkadar oldu. Sonra canı sıkıldı. Kimse farkına varmadan atelyeden çıktı.

Avluya geçti ve içinde iki kâtibin harıl harıl kocaman defterleri karıştırdıkları kalem odasının açık kapısından başını sokup onlara dilini çıkararak iltifat ettikten sonra karşıdaki kapının önünde durdu. Dinledi. Kâtiplerden biri Ömer'in patronların kapısı önünde durduğunu görünce seslendi:

— Ne o Ömer, babana yardıma mı geldin?

Ömer, babasına yardıma gelmemişti ama bu suale:

— Ha, diye cevap verdi... Sonra babasının kendisine «ha» diye cevap vermeyi yasak ettiğini birdenbire hatırladı. Evet, dedi... evet... yardıma...

Kapının arkasından babasının sesi geliyordu. Bir gün Ömer

anasına küfür etmişti de babası onu koca sesiyle azarlamıştı. İşte şimdi de içerde babası o koca sesiyle konuşuyordu. Ömer korktu ilk önce, kaçmak istedi. Fakat sonra birdenbire babasının sesinden daha kocaman seslerin bağrıştıklarını duydu. Durdu. Kâtibin «babana yardıma mı geldin?» dediğini hatırladı. Ve bir akşam aşağı mahallede çocukların Lâz Salih'i nasıl yalnız yakalayıp dövdükleri aklına geldi. Babası da içerde yalnızdı. Kâtibe seslendi:

— İçerde babama ne yapıyorlar? Dövüyorlar mı?

Kâtip alaycı cevap verdi:

— Ne sandın? Dövüyorlar ya!.. İnsan hiç...

Ömer gerisini dinlemedi. Bütün bir aşağı mahalle çocukları peşine takılmışmış gibi koşarak merdivenleri indi, iki defa tekerlendi. Kalktı, avluyu bağıra bağıra geçti ve atelyeye:

— Babama dayak atıyorlar, feryadiyle girdi.

Gözlüklü amca ve atelyedekiler şaşırdılar. Hepsi zaten öyle heyecanlıydılar ki gerçekten Nuri ustanın başına bir iş geldiğini sandılar. Gözlüklü amca kumandayı verdi:

— Haydi yürüyün!.

Atelyedekiler dışarı fırladılar.

Ömer, hem bağırıyor, hem de onları yetişmek için alabildiğine koşuyordu.

Kâtipler şaşırdılar. Defterlerini kapatıp odalarında bir köşeye büzüldüler. Merdivenlerden çıkıp koridorda yürüyen gürültüyü beyler ve Nuri usta da duymuştu. Yaptıkları münakaşayı, hakikaten neredeyse kavgaya dönecek olan çekişmeyi birdenbire kestiler. Seyfi bey:

— Ne oluyor? dedi... yoksa İngilizler atelyeyi işgal mi ediyorlar?

Ali bey, bir kanepenin arkasına geçti. Nuri bey öksürdü ve içeri girecek olan işgal kuvvetleri zabitini nasıl bir yumuşatıcı, hoş amedi nutkile karşılamak lâzım geldiğini tasarlamağa çalıştı.

Nuri usta, kapıya doğru yürürken kapı açıldı ve gözlüklü amca önde, bütün millet içeri doldu. Ömer kalabalığın bacakları arasından bir ormanda yürür gibi geçerek babasının yanına sokuldu.

İçerde döven dövülen yoktu... Şaşkınlık karşılıklı oldu. Hem odadakiler, hem içeri girenler duraladılar.

Seyfi bey şimdiye kadar atelyeye yalnız bir defa gelmişti. Müdüriyet odasından aşağı inmezdi ve kalabalıkla teması yoktu. Fakat bu sefer söze ilk o başladı. Karanfilleri sulamağı unutup kurutan bahçıvanını azarlar gibi gözlüklü amcaya çıkıştı:

— Ne var? Ne oluyor? Ne istiyorsunuz?

Gözlüklü amca cevap veremedi. Kekeledi:

— Hiç beyim, dedi. Sanki...

Seyfi bey bu kekeleme karşısında sesini bir tokat gibi kullandı:

— Ahıra mı giriyorsunuz? Bu ne hal!.

Gözlüklü amcayı arkadan dürttüler. İhtiyar başından aşağı bir kova soğuk su yemiş gibi silkindi. Gözlüğünü alnının üstüne çıkardı. Geriye döndü. Arkasında duranlara:

— Ahıra mı giriyoruz?. Ha!.. dedi... Bu ne hal! Ha!.. Vay anasını herif bizi hayvan yaptı... ha! Hayvan yaptı.

Tekrar Seyfi beye döndü. Gözlüğünü burnunun üstüne yerleştirdi. Artık kekelemiyordu. Bütün kanı burnunun tepesinde toplanmıştı.

— Hakkımızı almaya geldik, diye haykırdı.

Sesi titriyordu. Arkadaşları, gözlüklü amcayı hiç bu halde görmemiştiler. Demin atelyede Ali beyin üstüne yürüyen işçi:

— Yaşa amca!.. Dayan... diye bağırdı ve kalabalığın arasından sıyrılıp gözlüklü amcanın yanına geldi...

Seyfi bey karşısındakilerin karanfilleri kurutan bahçıvanına pek benzemediklerini anladı.

Nuri bey yardım ister gibi:

— Nuri usta! dedi.

Nuri usta:

— Ne istiyorsun? diye sordu. Benimle değil, onlarla konuşun...

Ali bey, masaya bir yumruk attı, haykırdı:

— Bana bakın! Ben kuru gürültüye pabuç bırakmam, ben ne paşazadeyim, ne evkâf kâtipliğinden gelmeyim... bana adiyle saniyle Çarşıkapılı Ali usta derler... anlaşıldı mı?

Gözlüklü amcanın yanında duran güldü:

— Ne yapalım... Kim olursan ol... demin atelyede ağzının payını aldın benden... Yine kaşınıyor musun? Sökül... Haydi söyle yevmiyeleri versinler...

Arkadan bir ses duyuldu:

— İkramiye de isteriz...

Gözlüklü amca dayanamadı. Güldü:

— Heydi beyim, işi uzatma, hakkımızı alalım da gidelim... Yoksa millet birer kat da elbise isteyecek...

Nuri bey, Seyfi beyin kulağına bir şeyler fısıldadı. Seyfi Bey iki üç adım ilerledi. Bayram sabahları halayıkların tebriklerini kabul ederken kullandığı sesle:

— Peki, peki dedi.

— Nuri bey, gülmeğe çalıştı:

— Kimsenin hakkını yiyecek değiliz...

Ali beyi arkadaşlarının takındıkları vaziyet şaşırttı: Hayretle onların yüzüne baktı Nuri bey, göz kırptı. Ve bu hareketini örtbas etmek için karşısındaki kalabalığa lüzumundan fazla yüksek bir sesle; ve kelimeleri birbiri ardınca yuvarlayarak:

— Telâşınız boşuna, diye izahat verdi, dedim ya, kimsenin hakkını yemek istemeyiz... Derhal emir vereceğim... Yevmiye defterleri tetkik edilecek. Akşama paralarınızı alırsınız... İkramiyeyi de düşüneceğiz... Değil mi Seyfi bey?

Bütün bu gürültüler arasında Ömer'in gözüne yazı masasının yanındaki rafta duran bir kutu ilişmişti. Raf alçaktı. Kutunun kapağı açıktı. Ve Ömer kutuda şeker olduğunu görmüştü. Yavaş

yavaş ilerlemiş, şeker kutusunu raftan alayım derken, onu yere düşürmüştü. Şekerler yazı masasının altına dağılmışlardı. İşte bundan dolayı Nuri usta ve arkadaşları aldıkları teminat üzerine çıktıkları vakit Ömer'in, masanın altında şeker yemekle meşgul olduğunu farkedemediler. Ömer de şekerlere karşı öyle bir zaaf duymuştu ki; odada patronlardan başka kimsenin kalmadığını farketmemişti. Patronlar da masanın altını göremeyecek kadar telâşlıydılar.

Gürültü avluyu geçip atelyede kaybolunca Nuri bey oda kapısını açıp kaleme seslendi:

— Biriniz şurda, benim kapının önünde durun. Gelip giden olursa hemen haber verin.

Kâtiplerden birisi kapının önünde nöbete geçti. Bu sırada Seyfi bey meseleyi Ali beye anlatmıştı. Herifleri savdıktan sonra Muhafızlığa telefon etmeyi düşünmüşlerdi.

Nuri bey odanın kapısını kapayıp ortaklarının yanına gelince:

— Haydi, dedi, derhal telefon edelim.

Ali bey:

— Muhafız, Seyfi beyin ahbabıdır. O telefon etsin, dedi.

Nuri bey söyleniyordu.

— Şimdi anlarlar keratalar... Hepsini tevkif ettireceğim. Hele o Nuri usta yok mu? Yılanın başı o...

Odadaki seslerin azalması ve arabasına bindirmek istemediği adamların konuştukları şeyler Ömer'i kendine getirdi. Masanın yan tarafından yavaşça dışarı çıktı. Beyler telefon başındaydılar. Arkaları Ömer'e dönüktü. Ömer hem korkuyor, hem de bu adamların fena bir şey yapmak istediklerini seziyordu. Hele «Nuri usta yok mu? Yılanın başı o...» sözünden babasına bir kötülük yapacağını iyice anlıyordu.

Seyfi bey telefonu açtı.

Ömer'in telefon başına eğilmiş olan bu üç insan sırtından duyduğu korku dayanılmaz bir hal aldı. Ömer, telefonun ne oldu-

ğunu bilmiyordu. Seyfi beyin yanındakilere değil de görünmeyen birisiyle konuşması Ömer'i çıldırtacak kadar korkuttu. Ve avazı çıktığı kadar:

— Baba! Baba! diye bağırarak ağlamağa başladı.

Telefondakiler çabucak geriye döndüler. Ali bey öyle hırslandı ki kapıya doğru kaçmakta olan Ömer'i yarı yolda yakaladı. Pataklaya pataklaya masaya doğru sürükledi. İkide bir:

— Piç... Orospunun yavrusu, diye küfür ediyordu.

Seyfi bey telefonu kapatmıştı. Şimdi Nuri beyin de iştirak ettiği tedip hareketine bigâne kalamadı. Bir tokat da o aşketti Ömer'e.

Üç insan bir insanı hep beraber dövmeğe kalkarsa, hele dövenlerin yaşını başını almış üç insan ve dövülen bir çocuk olursa ,dövülenin dövenlerin elinden sıyrılması kolay olur.

Ömer de bu kolaylıktan istifade etti ve üç kocaman erkeğin ellerinden sıyrıldı. Son tokatı atan Seyfi beydi. Ömer yalnız onun açık kurşuni pantolonunu ve ceketinin eteklerini görüyor. Ağlamıyor artık. Küçücük vücudunun bütün kuvveti dişlerinde... Bir şeyler yapmak istiyor. Bir an içinde kurşunî pantalonların üstüne atıldı ve mini mini sivri dişlerini ince kumaşa, kumaşın altındaki sert ete geçirdi. Isırdı. Isırdı.

Seyfi bey haykırdı. Ömer'in dişlerini Seyfi beyin bacağından zorla ayırdılar. Ve bu azgın köpek yavrusunu bu ana avrad söven mahalle çocuğunu yaka paça kapı dışarı ettiler.

Ömer'in başından bu macera geçtiği vakit delikanlı altı yaşına girmişti...

***

MÜTAREKE

Mütarekenin ilânından dört ay sonra, Ömer'den başlayarak bütün Nuri usta ailesine:

— Müterake ne demektir? diye sorulsa şu cevap alınırdı:

— Mütareke asker tayının da kesilmesi demektir.

Nuri usta terhis tezkeresini aldıktan sonra iş aramaya başladı. Cephelerden, esaretten dönen yığınlarla insan İstanbul'da iş arıyordu.

İş aramanın ne demek olduğunu bilmeyenlere, bu cehennem gezintisini ne kadar anlatmağa çalışsam, anlamazlar. İş aramanın ne demek olduğunu bilenlere ise bunu anlatmaya lüzum yok.

Hiç aç kalmamış bir insana:

— Açlık nedir? diye sorunuz...

Hemen size bunu anlatmaya çalışır. Tarifler yapar, tasavvurlar yapar.

Aç kalan insana:

— Açlık nedir? diye sorarsınız:

— Bilmem, der. Açlık şeydir... Açlık anlatılmaz ki... Açlık açlıktır işte...

Hatta belki bunu da söylemez. Sadece cevap vermeden yüzünüze bakar.

Nuri usta ailesi harp senelerinde açtılar. Daha doğrusu aç olduklarını sanıyorlardı. Nuri usta zaman zaman kafasında açlığın tarifini yapıyor. Ve Gülizar'a, üzüntülü bir sesle açlıktan bahsediyordu.

Nuri usta ailesi, mütarekenin ilk üç ayında sahiden aç kaldılar. Ve evde hiç kimse açlıktan söz açmadı.

İşsizin yirmi dört saati; Sabah, öğle, ikindi, akşam, gece gece yarısı diye birinden ötekine hissedilmeden geçilen altı parçaya bölünmez. İşsizin yirmi dört saati birbirinden bıçakta ayrılmış üç ayrı dünyadır. Sabah: Evden çıkarken, hava yağmurlu, kapalı, karlı da olsa işsiz için aydınlık bir dünya vardır... Akşam: Evin kapısından girerken dışarda güneş, renkler, ışıklar, şarkılar içinde rahat ve bahtiyar batsa da, işsizin bu ikinci dünyası karanlıktır, rüzgârlıdır, yağmurludur. Ve gece; işsizin bu üçüncü dünyası; içinde tek söz konuşulmayan bir dilsizler memleketidir.

Gâvur Cemal, eski yıllarda bir gün Nuri ustaya, demişti ki:

— Bir Amerikalı yazıcının romanını okudum. Herif güzel bir söz etmiş diyor ki: «İki türlü hapislik vardır. Birincisinde insan içerde, hapishanede olur, fakat dünyanın nimetleri dışarda, hür ve serbest... ikincisinde, insan dışarda, hür ve serbesttir, fakat dünyanın nimetleri içerdedir, hapistedir... Ve bu iki hapislikten ikincisi birincisinden kötüdür.»

Gâvur Cema bunu «güzel bir söz» diye söylemişti. Nuri usta, bunu mühim bir söz diye dinlemişti. Fakat şimdi fırınlarda, bakkal dükkânlarında mağazalarda, manavlarda hapsedilmiş bu dünya nimetleriyle kendi arasındaki camdan, kepenkten ve bazan sadece iki adımlık bir mesafeden yapılmış aşılmaz hapishane duvarlarını gördükçe bu sözün mühimlikten başka bir sıfatı da olduğunu anlıyor.

Atelyedeki arkadaşlar darma, dağın olmuşlardı. Sait ortalarda görünmüyordu. Sade bir gün köprü üstünde gözlüklü amcaya rastlamıştı. Amca gözlüğünü alnının üstüne çıkarmış ve daha Nuri usta ağzını açmadan:

— İş arıyorsun, değil mi? demişti... ben de öyle... sen yine gençsin dayanırsın, bizim küreklerden birisi çoktan işe yaramıyor... tek kürekle denizi aşıp aşmıyacağımızı Allah bilir... Haydi güle güle... Ömeri'me selâm söyle...

Gözlüğünü tekrar burnunun üstüne indirip uzaklaşan gözlüklü amcanın arkasından Nuri usta durup bakmıştı. Gözlüklü amca öyle zayıflamıştı ki... Gülizar da zayıflamıştı, anası da. Ömer de... Evde ayna olmadığı için usta bir gün kendisini iş aramak için gittiği bir hanın alt katındaki tozlu bir ayna içinde görmüştü. Sapsarı yüzünde tek göz ile gülünç olacak kadar durulup merakla bakılacak kadar acayipti...

Aşağı mahallede bir bahriye binbaşısı vardı. Gülizar oraya çamaşıra gidiyordu. On beş günde bir yetmiş beş kuruş alıyordu... Sonra Perapalasın arka taraflarında zengin bir Rum ailesi de haftada bir çamaşır yıkatıyordu. Gülizar burdan da ellişerden

ayda iki kâğıt alıyordu. Ve aylardır Nuri usta ailesi Gülizar'ın üç buçuk lirasıyla geçinmekteydi. Yalnız ekmek ve arasıra mevsimin en ucuz sebzesini yiyorlardı. Bazen, iki gün, arka arkaya hiç bir şey yemiyorlardı. Ev kirasını dört aydır vermemişlerdi. Ev sahibi ihtiyar bir karı koca karı her gün kapının önünde kıyametler koparıyordu.

Nuri usta Gülizar'ın çamaşırdan ilk getirdiği paradan köprüyü geçmek için kırk para aldığı gün ağlayacak gibi olmuştu. Sonra alıştı. Hatta bir gece, şaka bile etti:

— Ne yapalım Gülizar, para ile değil, sıra ile, besle bakalım bizi...

Evdeki en büyük değişikilk ustanın anasında oldu. Usta iş bulmaktan ümidini kestikçe o kuvvetleniyordu.

Ömer'e masallar anlatıyor. Gülizar'a artık «gelin» diyordu.

Bir akşam kapının eşiğinde karısı ve anası ustayı karşıladılar. Gülizar:

— Nuri, dedi —artık kaynanasının yanında da kocasına, Nuri, diyordu. Ömer kayıp... Bakmadığımız yer kalmadı. Aşağı mahalleyi, her tarafı dolaştık. Yok. Sabahleyin senden sonra sokağa çıktı... Başımıza...

«Başımıza bir de bu mu gelecekti?» demek isterken sustu. Ağlamağa başladı.

Ustanın anası oğlunun yüzüne baktı. Oğlunun yüzüne ilk defa çaresiz, yılgın imdat isteyerek bakıyordu.

Ustanın aklıan ilk gelen sey «Ömer'i çaldılar» oldu. Sonra Ömer'in denize düştüğünü sandı Sonra «belki açlığa dayanamadı, oğlan kaçtı» diye düşündü. Daha sonra... O günlerde İstanbul'da rivayetler dolaşıyordu. Senegalli zenci askerler kerhaneleri basıp kadınları öldürüyor ve etlerini yiyorlarmış. Usta şimdi, bir an buna inandı. Ve Ömer'i bir kasatura ile parçalanırken görür gibi oldu.

— Siz içeri girin, dedi. Ben bir gidip karakola filan haber vereyim. Mahallede çocuklara sordunuz mu?

Ustanın anası:

— Sormaz olur muyuz? dedi. Sabahleyin görmüşler, bir daha görmemişler... Lâz Salih de yokmuş. Onun anacığı da iki gözü iki çeşme...

Aşağıda karakolda ustayı dinleyen komiserin suratı asıktı. İki gece evvel kendi mıntıkasında iki İtalyan bahriyelisini vurmuşlardı. Kuvayı itilâfiye zabıtası ortalığı kasıp kavuruyordu. Yapılan tahkikatta, bahriyelileri öldürenlerin Lâz oldukları anlaşılmıştı. Çünkü ölülerden birisinin kaburgasına saplanan bir Lâz bıçağı geri çekilmemiş, öylece yaranın üstünde bırakılmıştı.

Karakol; semtin kahvelerinden, iskelelerinden toparlanan sandalcılar, terhis edildikleri halde Karadenize gidemeyen donanmayı hümayun efradı, fırıncılar ve sabıkalı'larla doluydu. Komiser efendi için Kasımpaşa'da sakin bütün Lâzlar şüpheliydi. İşte bundan dolayı Nuri usta:

— Yalnız bizim oğlan değil, Lâz Salih de... dediği vakit komiser birdenbire meseleyle alâkadar oldu.

— Lâz Salih mi?.. Kaç gündür kayıp?.. Ne iş görür?

Nuri ustanın İtalyan bahriyelileri meselesinden haberi yoktu. Komiser'in telâşlanarak sorduğu suallerden şaşırdı:

— Anlattım ya, dedi, bu sabah o da benim oğlanla beraber mahallede görülmüş. Sonra bir daha ikisini de kimse görmemiş.

— Ne iş yapıyor bu Lâz Salih?

— Hiç bir iş yapmaz... Çocuk.

— Çocuk mu?..

— Evet, dokuz on yaşında bir şey...

Komiser mükeme lbir küfür savurdu:

— Alay mı ediyorsun be? diye haykırdı... haydi kafamı kızdırma... şimdi çoluk çocukla uğraşacak vaktim yok...

Usta hiç ses çıkarmadı. Karakoldan çıktı. Ne yapacağını bilmiyor. Ortalık iyice kararmıştı. Sokaklar tenha, kayık iskelesine doğru yürüdü. Karaya çekilmiş sandallar alaca karanlığın içinde hayvan leşleri gibi duruyorlar. Deniz kokuyor. İskelenin yanın-

da teneke ve tahtadan yapılmış bir kahve var. İki penceresinin arkasında sarı ve dumanlı bir aydınlık. Kımıldanan insanlar.

Usta kapıdan içeri baktı. Karadeniz konuşuyordu içeride.

Usta iskelenin üstüne çıktı. Su karanlık ve yağlıydı. Karşı sahile baktı. «Ömer! Ömer!» diye bağırmak istedi. Döndü. Nereye gideceğini, ne yapacağını yine bilmiyordu. Birdenbire «belki Ömer eve gelmiştir» diye düşündü. Ömer'in eve gelmiş olmasını o kadar istiyordu ki Ömer'in eve geldiğine inandı. Ve koşarcasına Bahriye Nezareti meydanını geçti, mahallenin yokuşuna sardı.

Yokuş iyice karanlık. Tek bir fener yok. Dönemeci döndü. Otuz, kırk adım ileride iki çocuk gölgesi var ve Ömer'in sesi. Usta bağırdı:

— Ömer. Ömer...

Öndeki çocuklar durdular. Küçüğü geri döndü ve koşarak haykıra haykıra bir şeyler söyleyerek ustanın üstüne doğru geldi.

Usta, oğlunu Ömer'i kucakladı. Ömer babasının kollarında çırpınıyor. Ve sevinçle haykırıyor. Bu esnada Lâz Salih de yanlarına geldi: Usta oğlunu yere bıraktı, içinden kahkahalarla gülmek geliyor. Kendini zor tutarak, koca sesiyle:

— Neredeydin? dedi. Nerede kaldın bu vakte kadar? Hele bir daha...

Ömer babasının koca sesinden korkmuyor. Öne arkaya sallanarak ustanın karşısında duruyor. Usta ancak o zaman Ömerin sağ elinde bir şey tuttuğunu farketti:

— O elindeki ne Ömer?

Ömer müthiş bir ağırbaşlılıkla cevap verdi:

— Ekmek!..

Sonra Lâz Salih'e döndü:

— Ver zeytinden de be dedi.

Lâz Salih'in elindeki kâğıtta zeytin var. Karanlıkta yere, taşın üstüne oturdu. Ömer de çömeldi ve oturdu. Külahı kaldırımın üstüne bıraktılar. Salih:

— Bir sana, bir bana, bir sana, bir bana...

Diye teker teker sayarak külâhtaki zeytinleri ikiye böldü ve kâğıdı ortasından koparıp yine iki külah yaparak birisini Ömer'e verdi.

Usta bütün bu işlere nefesi tutulmuş, kanı donmuş bakıyordu.

Ömer'le Salih ayağa kalktılar.

Salih:

— Eyvallah, dedi...

Ömer:

— Sabah yine gidelim, dedi...

Salih:

— Olur, dedi... Yürüdü.

Ömer, babasına döndü. Bir şey söyleyecekti. Usta birdenbire, bağırdı:

— Nereden buldun bunları? Nereden çıktı bunlar?

Ömer bu sefer korktu:

— Vallahi çalmadım baba, billâhi çalmadım.

— Sana çaldın diyen var mı? Nereden buldun, diyorum.

— Bulmadım, aldım baba. Parayla. Salih'le paketleri taşıdık. Köprüde baba. Salih'in bir arkadaşı var, öteki mahalleden. O götürdü bizi... On beş kuruş kazandım baba...

Nuri usta yıkılmamak için güç tuttu kendini.

Ömer'in hâlâ kendine doğru uzattığı ekmeği aldı. Çocukken yere düşürdüğü ekmek dilimlerini çarpılmak korkusiyle nasıl öper alnına koyarsa, bu sefer çarpılmamak için değil hıçkıra hıçkıra ağlamamak için öptü alnına koydu.

— Teşekkür ederim oğlum, dedi. Altı yaşında bana ekmek yedirdiğini ömrüm oldukça unutmayacağım. Fakat yarın Salih'le gitme... O da gitmesin... Oynayın... Ben ikiniz için de ikinizin kazandığı para kadar para kazanabilirim...

Ve ertesi günü Nuri usta Balıkpazarında hamallık yapmağa gitti. Nasıl olup da bunu daha önce akıl edemediğine şaşmıyor-

du. Çünkü Ömer'le Salih'in verdikleri cesaret değil, gösterdikleri yol olmasaydı hamallık diye de bir iş olduğunu belki açlıktan ölse, akıl edemezdi.

Bütün güçlüğü taşınacak ilk yükü bulmakta çekti. Bir hayli zaman «hanımefendi, beyefendi götürelim» diyemedi. Sadece utanıyordu. Hele rakipleri arasında yalnız kendi kadar, kendinden yaşlı insanların değil, ak sakallı büyük babaların ve Salih'le Ömer boyunda çocukların da bulunması ilk önceleri onu şaşırttı. Küçüklerin ve ihtiyarların taşıyamıyacakları kadar ağır yükler aradı. Küfesi de yoktu. Bu da işi ayrıca zorlaştırdı.

Bir yağcı dükkânının kapısında dikilmiş dururken içeriden şişman bir efendi:

— Hişt Hamal, şu tenekeyi Boğaziçi iskelesine kaça götürürsün demeseydi, ikide bir oğuşturduğu tek gözünü yükleri yüklenip giden bahtiyar meslekdaşlarına hasretle akşamı edecekti.

Şişman efendiye:

— Ne verirseniz verin beyim, dedi. Ve tenekeyi telâşla başkaları üstüne atılıp kapacaklarmış gibi, Ömer'i kucaklar gibi kucakladı.

Şişman efendi on kuruş verdi. Usta hem Ömer, hem Salih için çalışıyordu artık. Akşam kırk kuruşla döndü. Ve kendi kapısını çalmadan önce Salih'in kapısını çalarak kırk kuruşun yirmisini çocuğun eline verdi...

Usta hamallığın yalnız Balıkpazarı'nda değil, daha bir çok yerlerde yapılabileceğini öğrenmiş, bir küfe sahibi olmuş ve artık bu meslekte karar kılacağına aklı yatmıştı ki bir gece çamaşırdan dönen Gülizar:

— Nuri, dedi, binbaşı beyin haremine senin işsiz olduğunu söyledimdi. O da binbaşı beye söylemiş. Binbaşı beyin Haliç şirketinde bir bildiği varmış. İstersen seni oraya yerleştirecek.

Usta cevap vermedi. Bir hafta sonra Haliç vapurlarından birine elli kuruş yevmiyeyle ateşçi oldu.

O gece evde bayram yaptılar. Usta çok eski yıllarda bir ak-

şam Gâvur Cemal'le Kadıköy vapurunda rastladıkları ateşçiyi ve sonra harbin ilk yılı tersane fabrikasına ilk girdiği gün bir öğle paydosunda karaya çıkarılmış eski gemi kazanının deliklerine oturup garip bir türkü söyleyen minimini, parmak boyunda ateşçileri çoktan unutmuştu. Ve şimdi ateşçi olması ona bunları hatırlatmadı bile.

***

SAİT'İN ARKADAŞI

Usta çoktandır okumuyor, düşünmüyor. Sadece ot gibi, hayvan gibi yaşıyor. Kömür atmak, kömür karıştırmak, terlemek, terini soğutmak, yemek, uyumak, nefes almak ve arasıra, gitgide uzayan fasılalarla, Gülizar'ın artık iyice sıskalaşan dişiliğini duymak.

Etrafındakilere karşı sevgisi, alâkası da her gün biraz daha düzleşiyor, girintisi, çıkıntısı, derinliği, karanlığı ve aydınlığı olmayan tek bir çizgi biçimine giriyordu.

En kuvvetle duyduğu iki şey vardı: Yorgunluk ve uyumak ihtiyacı.

Öyle yoruluyor ve öyle uyumak istiyordu ki halinden memnun olup olmadığını bile düşünmüyordu. Artık onun için haksızlık, doğru ve yanlış, iyi ve kötü dünya yoktu.

Izdırabın, yorgunluğun, yarı açlık yarı tokluğun bir çizgisi var ki bu nesneler o çizginin altına düşünce insanları birleştiren bir bağ olmaktan çıkıyorlar.

O çizginin altında insan, ne isyan etmeyi düşünebilir, ne kendine benzeyen yığınlarla insan olduğunu görebilir. Sadece, uçsuz, bucaksız, bir damla otu olmayan bir çöle düşmüş, bir orman hayvanı gibi sallanan bacaklarıyla tek başına, bir başına dolanır durur.

Nuri usta da çöle düşmüş bir orman hayvanı gibiydi. Ve

bu çöl onu hiç değişmeyen, hep birbirine benzeyen manzaraları, susuzluğa alıştıran susuzluğu, yalnızlığı ve yorgunluktan başka bir şey olan yorgunluğuyla yoketmek üzereydi ki Eyüp'ten son seferi yaparlarken Sait'e rastladı. Daha doğrusu Eyüp'ten vapura binen Sait ocak dairesine seslenip onu yukarı çağırdı.

Nuri usta, Sait'in:

— «Bugün senin eve geldim, anan Haliç vapurlarında çalıştığını söyledi. Amma adamsın Nuri, hangi vapurda, kaç numaralısında çalıştığını bile eve söylememişsin. Seni buluncaya kadar akla karayı seçtim.» diye arka arkaya sıraladığı cümleleri tek gözünde bir tek ışık yanmadan dinledi. Sonra, dümdüz, ne karanlık, ne aydınlık, ne meraklı, ne meraksız, sadece dümdüz bir sesle:

— Ne istiyorsun? dedi.

Sait afalladı. Nuri ustayı hiç bu halde görmemişti:

— Hasta mısın? dedi.

Ötekisi hep aynı sesle konuşuyordu:

— Hayır...

— Çok mu yoruldun — Nen var yahu?

— Hiç bir şeyim yok.

Ve Nuri usta elini selâm verir gibi ilk üç defa ağır ağır başına götürdü. Döndü ocak dairesine indi.

Sait olduğu yerde dona kalmıştı.

Düşündü. Kararını verdi. Kasımpaşa'dan çıktı ve ustanın mahallesine sapan yokuşun ağzında dikildi. Bekledi.

Dördüncü sigarayı yere atmıştı ki usta göründü karşıdan. Sağ elinde bir çıkın var. Vücudunun sağ tarafı bu çıkının ağırlığiyle eğilmis gibi. Sallana sallana yürüyor. Sait onu önledi:

Usta durdu:

— Ha!.. Sen misin? Ne var?

Sanki demin vapurda Sait'i görmemişti.

Sait güldü:

— Bu ne dalgınlık... Seninle konuşacaklarım var. Ver şu çıkını bana...

Usta çıkını Sait'e verdi. Yürüdüler.

Usta evinin kapısını çalarken Sait'e:

— Buyur, dedi.

Sait çıkını ustaya uzattı:

— Sen yemeğini ye, dedi... ben aşağıda iskelenin yanındaki kahvede beklerim seni... mutlaka gel...

— Olur...

Nuri tek gözünü, dalgın, fincanın içine dikmiş ağır ağır kahveyi içerken Sait sordu:

— Benimle alay mı ediyorsun?.

Nuri, bu suale şaşmadan cevap verdi:

— Hayır...

— Bak, hayır derken bile numara yapıyorsun gibi geliyor bana...

— Hayır... numara yapmıyorum...

Sait, Nuri ustanın yüzüne iyice baktı bu sefer. Tam lâmbanın altında oturuyordular. Işık ustanın yüzüne yukardan düşüyordu. Yalnız bir gözü değil, iki gözü de körmüş gibi görünüyor. Burnunun gölgesi çenesine düşmüş, uzun bir çizgi var çenesinin üstünde, elmacık kemiklerinin üstü aydınlık, altı karanlık, öyle ki ustanın avurtlarında korkunç iki çukur var. Konuşurken yüzünde tek bir çizgi kımıldanmıyor ve bir tek gölge yerini değiştirmiyor.

— Ne yevmiye alıyorsun burda Nuri?

— Ayda on kâğıt geçiyor elime... bazen on beş.

— Kaç saat çalışıyorsun?

— Bilmem... sabahtan akşama kadar...

— İşinden memnun musun?

Usta cevap vermedi.

Sait iskemlesini ustanın iskemlesine yaklaştırdı:

— Bana bak Nuri, dedi. Sana bir iş buldum. Bir lira yevmiye... sonra en fazla dokuz saat, bilemedin on saat... çalışır mısın?

Usta yine cevap vermedi.

— Söylesene...

— Çalışırım.

Sait güldü:

— Nerde? diye sormuyorsun... merak etmiyor musun?

— Etmiyorum... Çalışırım...

— Yalnız buraya biraz uzak, tramvay deposunda, tamirhanede... Senin elinden tesviyecilik de gelir, değil mi?

Usta demindenberi uyuyormuş da birdenbire şimdi uyanmış gibi silkindi. Yüzünde gölgeler ilk defa yerlerini değiştirdiler. Sesi canlandı, âdeta sevinçle:

— Gelir dedi... Hem iyi tesviyeci sayılırım... tornadan anlarım, tesviye, torna... İyi tesviyeciyim... torna hesaplarını mektepte benden iyi çıkaran yoktu... Ama tesyiveci de sayılırım...

Usta dokuz saat çalışıyordu, bir lira yevmiye alıyordu. Ateyenin üstü camdı. Oldukça aydınlıktı. Ve ustanın üstünde çalıştığı bir tezgâhı vardı.

Elleri daha ilk gününden acemilik çekmediler. Kafası bir çok şeyleri unutmuş, düşünemez olmuştu ama elleri hafızalarını kaybetmemişlerdi.

Ve elleri hafızalarını kaybetmedikleri için tezgâhta yalnız çelik, bakır, pirinç parçalarının çapaklarını, pürüzlerini, karanlıklarını değil ustanın kafasını da tesviye etmeğe, ışıldatmağa başladılar. Ustanın elleri, bir atelyede, başka tezgâhların yanındaki bir tezgâh başında ustayı yeniden yarattılar.

Yeni işinin ayında çoktandır unuttuğu bir ihtiyacı yeniden duydu. Sabahleyin işe giderken bir gazete alıp okudu. Ve Anadolu'da yer yer ayaklanmalar olduğunu ilk defa öğrendi. Daha önceleri de kulağına böyle haberler çalınmıştı. Fakat bu haberler rüyada işitilen sözler gibiydi. Şimdi ilk defa Anadolu hareketine karşı alâka duyuyordu. Bu mesele hakkında Sait'le konuşmağa karar verdi.

Sonra gene gazete okuduğu sabahın gecesi evde Ömer'e:

— Oğlum, dedi, artık koca herif oldun. Seni bir mektebe yazdıralım.

Ertesi günü Cuma idi. Sait ile buluştular. Anadolu'da olan işleri görüştüler usta ilk defa olarak Sait'in ağzından «Emperyalizm, Millî Kurtuluş hareketi» sözlerini işitti.

Sait, Anadolu hareketine taraftardı. Usta, Sait'in sözlerini pek kavrıyamadı, fakat:

«Dünya Emperyalizminin temellerini sarsan şimdi Milli Kurtuluş hareketi kavgaya, yardım eden» cümlesini ezberledi».

Bu cümlenin içindeki «emperyalizm» ne «amele sınıfının yaptığı kavga» gibi şeylerin ne olduğunu sordu. Bunları anlıyamıyordu. Ne eski günlerde Gâvur Cemal Hocayla, ne de Şeyh Abdurrahman ile böyle şeyler konuşamamışlardı.

Sait:

— Nuri, dedi, sen eskiden biraz Fransızca bilirdin. Hâlâ kitap okuyup anlayabilir misin?

— Bir deneyeyim.

— Öyleyse sana bu işleri anlatan Fransızca kitaplar bulurum. Anlamadığın şeyler olursa seni bir bildikle tanıştıracağım, ona sorarsın.

Ertesi cuma Sait vadettiği kitapları getirdi. Bunlar küçük otuzar, otuz ikişer sahifelik şeylerdi. Usta o gece lügâtını açtı ve sabaha kadar okudu. Okumakta çok güçlük çekiyor, Fransızcayı iyice unutmuş fakat içindeki anlama ihtiyacı öyle müthiş bir susuzluk halindeydi ki bir haftada kitaplardan birinin onbeş sahifesini kör bir baltayla bir çam ormanında ağaç keser gibi kan ter içinde kalarak devirdi.

Haftaya yine buluştukları vakit Sait sordu:

— Nasıl okudun mu?

— Okudum ama... Ne yalan söyleyeyim, kelimeleri değil, kelimelerin ne demek istediklerini pek anlayamadım. Hani beni birisiyle tanıştıracaktın? Bu işi yap da bana anlatsın.

Sait güldü:

— Olur, dedi, yalnız sabret işte biraz. Onbeş gün sonra tanıştırırım seni.

Sustu ve birdenbire sordu:

Korkak mısın?

Nuri ustayı bu apansız acaip sual şaşırttı.

— Ne diye sordun?

— Hiç, sen cevap ver... Çocuk değilsin ya... İnsan kendini bilir, korkak mısın?

Usta düşündü, sonra yavaşça, âdeta fısıldar gibi cevap verdi:

— Hayır...

— «Hayır» çok yumuşak çıktı ama...

Usta güldü:

— Korkak olmadığıma eminim de ondan, biraz şüphem olsaydı bağırarak «Hayır» derdim.

STOYAN

Ömer elifbeyi söktü. Gülizar sevinç içinde, ustanın anası, Ömer'e amme cüzü'nü başlatmak için tertibat alıyor.

Usta Tophane'ye taşındı. Sait buldu adamı. Ömer Lâz Salihten ayrılırken ağladı. Son günlerde Lâz Salih mektebe başlayan Ömer'le alay ediyordu. Fakat Ömer Lâz Salih'e kızgın değildi.

Tophaneye taşındıklarının haftasında Nuri ustaya Sait:

— Sana o söylediğim arkadaşı getireceğim bu gece, dedi. Şöyle bir odada oturur, konuşuruz.

Ve gece mahalle kahvesi yükünü aldıktan el ayak çekildikten sonra Sait yanında bir adamla ustanın kapısını çaldı.

Odaya girdiler. Sait yere, döşeme tahtasına, misafir tek iskemlenin üstüne oturmadan önce tanışma merasimi yapıldı. Sait misafiri Nuri ustaya göstererek:

— Stoyan, dedi.

Sonra Stoyan'a ustayı göstererek:

— Nuri, dedi.

Stoyan Bulgar'dı. Uzun boyluydu. Patatese benzeyen bir yüzü vardı. Kır saçlıydı. Parmakları kalın ve küt. Sol ayağı sağ ayağından kısa. Topallıyor... Rumeli şivesiyle temiz Türkçe konuşuyor.

Lâmbaların yarı aydınlığı ile gölgelenen yüzünde elmacık kemikleri fırlak, ne renk olduğu anlaşılmayan gözleri Nuri ustanın yüzünde gezdirerek soruyor.

— Bir Hilmi var... Amelelere Cemiyet yapmış... Nasıl buluyorsun onu?

Usta, bu Hilmi'nin adını son günlerde boyuna işitiyordu. Tramvay işçileri arasında onun Cemiyetine girenlerin bulunduğunu biliyordu. Kuvayı İtilâfiye zabıtasiyle alâkası olduğunu da işitmişti.

— Hilmi'nin iyi, bize hayrı dokunacak bir adam olduğunu sanmıyorum, dedi.

— Neden?

— Buradaki emperyalizmin ajanları ile münasebeti varmış.

Usta, artık emperyalizm, ajan gibi kelimeleri büyük bir kolaylıkla ve sık-sık kullanmaktadır.

Stoyan:

— Doğru, dedi... Fakat işçileri bu herifin elinden kurtarmak lâzım, değil mi?

— Öyle...

Sait lâfa karışmadan Nuri ile Stoya'nın konuşmalarını dinliyordu.

Kapı sessizce açıldı, bir kedi gibi Ömer içeri girdi. Elinde bir tepsi var... Tepside üç fincan kahve. Sait ayağa kalktı. Ömer'in elinden tepsiyi alırken:

— Sen işi büyütmüşsün. Nuri dedi. Çocuk. Kahveler, filân, dehşet...

Stoyan, Ömer'i çağırdı:

— Gel bakalım komitacı, dedi.

Ömer, Stoyan'a baktı... tepeden tırnağa kadar süzdü onu. Sonra ağır ağır yaklaştı.

Stoyan, Ömer'i dizlerinin üstüne oturttu. Sordu.

— Kaç yaşındasın?

Yedi.

— Mektebe gidiyor musun?

Ömer, canı sıkkın cevap verdi:

— Gidiyorum.

— Padişahın adı ne?

Ömer, babasının yüzüne baktı. Padişah diye bir şeyler duymuştu. Ninesinin masallarında peri padişahı, devlet padişahı vardı. Fakat bunların adlarını bilmiyordu. Babası imdadına yetişmeyince, Ömer işin içinden tek başına çıkmağa karar verdi:

— Hangi padişahın, dedi. Devlet padişahının adı mı? Onun adı yok. Devlet padişahı işte...

Stoyan, kalın bir kahkaha attı:

— Sen güzel konuşuyorsun komitacı... Padişahların hepsi devlet padişahıdır. Ben senden sizin padişahın adını sordum ama...

Ömer şaşırdı:

— Bilmiyorum, dedi...

Sonra yine babasına döndü:

— Baba, dedi bizim padişah var mı?

Cevabı Sait verdi:

— İstanbul'da bir padişah var Ömer. Bize bu herif sizin padişahınızdır diyorlar... fakat yok, anladın mı? Biz padişah madişah tanımıyoruz.

Ömer İstanbul'da da bir padişah olduğunu öğrenince ismini merak etti:

— Bizim padişahımız olmasın... ismi var değil mi?

— Var.

— Ne?

— Vahdettin...

Ömer katıla katıla güldü:

Stoyan sordu:

— Yine gülüyorsun bre komitacı?

Ömer hâlâ gülüyordu:

— Bizim bekçinin adı Vahdettin, dedi. İstanbul'daki padişah o mu?

Sait, elinden geldiği kadar sadeleştirerek, bekçi Vahdettin ile padişah Vahdettin arasındaki ayrılığı ve benzerliği Ömer'e anlattı.

Ömer, bir mahalle bekçisiyle bir padişah arasındaki ayrılığın ve benzerliğin üstünde kafa patlatırken, Stoyan Nuri ustaya yazılı tarihin, sınıfların kavgası temeli üzerinde inkişaf ettiğini anlatmağa çalıştı. Sık sık diyalektik kelimesini kullanıyordu. Usta için bu kelime de yabancıydı.

Sait, diyalektiği ustaya misallerle anlatmak istedi. Uzun uzadıya konuştular.

Ömer, Stoyan'ın dizlerinden yere inmiş, başını Bulgar'ın bacaklarına dayamış, uyumuştu.

Nuri usta:

— Ömer senden hoşlandı Stoyan dedi.

Stoyan mağrur cevap verdi:

— Ben çocukları çok severim, çocuklar da beni çok severler.

***

İstanbul'u işgal edenlerden her birinin bu şehri şehirde bankaları, kumpanyaları, imtiyazları, kiliseleri ve mektepleri vardı.

Zabitleri, Beyoğlu barlarında beyaz Rus kadınlarını hep beraber kucaklayıp, kol kola hep beraber sarhoşluk ederek İtilâf devletlerinin dayanışmasını isbata çalışırken sermayeleri alttan birbirlerinin kuyusunu kazmaktaydı.

Otellerin kapısında birbirlerinin kolundan çıkan itilâf ordula-

rı erkânı yukarıda, odalarında kendilerini bekleyen yerli, melez, müslüman, hıristiyan, Türk, Rum, Arnavut ajanlara bol para ve sıkı emirler vermekteydiler.

İşte Hilmi meşhur bir otelde bu çeşit emirler alanlardan biriydi. İngiliz sermayesi hesabına Fransız sermayesini hırpalamak işini üstüne almıştı.

Fransız şirketlerindeki işçileri İngiliz polisinin müsaadesiyle teşkilâtlandırıp - Fransız sermayesini rahatsız edecekti. Böylelikle İstanbul'lu işçi iki emperyalist sermayenin çarpışmasına âlet olacaktı.

Nuri usta, Stoyan ve Sait bunu biliyordular. Bunu bilen daha başkaları da vardı.

Nuri usta derhal harekete geçti. Tramvay depolarında Hilmi'ye karşı cephe aldı. Ustanın ileri sürdüğü şiar: İster Fransız, ister İngiliz, ister Alman, ister Japon, ister şu, ister bu bayrağı taşısın, emperyalizme ve kapitale karşı mücadeleydi.

Hilmi kendisine karşı cephe alındığını anlamakta gecikmedi. İngiliz polisi meseleden haberdar edildi. İngiliz polisi İstanbul hükümeti polisine emir verdi. Ve bütün bir mekanizme ustaya ve arkadaşlarına karşı harekete geçti. Ayrı bayraklar taşıyan şirketlerin arasında rekabet bir müddet bir tarafa bırakıldı. Tramvay depolarına, arabalardaki biletçilerin, vatmanların ve bilhassa kontrolların içine, muhtelif polis kuvvetlerine mensup adamlar sokuldu. Usta her sabah işe peşinde bir gölge taşıyarak gitti. Tamirhanede üstüne düşen başka bir gölge vardı. Ve her akşam işten bir gölgeyi sürükleyerek eve döndü.

İşte böyle günlerden bir gün ustayı yolda kolsuz Ahmet karşılamıştı. Bu çok eski günlerin arkadaşına rastlamaktan usta öyle bir sevinç duydu ki Kolsuz Ahmet'i o gece evine çağırdı.

— Bol bol konuşuruz, dedi.

Bol bol konuşmak için kolsuz Ahmet o gece eve geldiği vakit de odadaydılar.

Ahmet oldukça temiz giyinmişti.

Hayatını anlattı:

Ustanın dükkânından kaçtıktan sonra aylarca aç kalmış, dilenmiş, hatta iftiraya uğrayıp yankesicilik cürmiyle hapsedilmiş. Harpte hapisten çıkmış. Tevkifhane müdürünün yanına uşak girmiş. Beş on para biriktirmiş bir tütüncü dükkânı açmış... Fakat geçen hafta onu da satmış. Şimdi işsizmiş. Münasip bir iş arıyormuş.

Ahmet'in hikâyesini Nuri usta da heyecanla, Sait yere bakarak ve Stoyan kendisini iskemlesinden düşürmek isteyen Ömerle itişip kalkışarak dinlediler.

Hikâye biter bitmez Sait sordu:

— Dükkânı niçin sattın?.

Ahmet, «sanki bu da sorulur mu?» gibi Sait'in yüzüne baktı:

— Niçin olacak, dedi. Alış veriş etmenin imkânı var mı? Kalpaklı polis gelir beleşten tütün ister, şapkalı polis gelir «dükkân temiz değil, elden vermezsen ceza yazarım» der, para alır. Zaten sermayemiz ne ki... Onu da kediye yükletmeden dükkânı satalım da onlar bizden, biz de onlardan kurtulalım dedik.

Nuri usta kolsuz Ahmet'in memnuniyetsizliğinden hemen istifade etmek istedi.

— Haklısın Ahmet, dedi. Rezalet... Ama Ferit Paşa'nın Lord Gürzon'un polisine kızacağına Ferit Paşalarla Gürzon'ları başımıza belâ edenlere kız...

Rejim yani...

Ve Nuri usta rejimin ne demek olduğunu kolsuz Ahmet'e anlatmağa uğraştı.

Kolsuz Ahmet ikide bir Nuri ustanın sözünü keserek, tek kolunu havada sallayıp ona hak veriyordu. Öyle bir an geldi, kolsuz Ahmet öyle coştu, öyle bağırmağa başladı ki, Stoyan:

— Yavaş dedi... Yavaş konuş biraz.

Kolsuz Ahmet'le Stoyan ilk defa göz göze geldiler. Bakıştılar... Ve bir saat sonra üç gün içinde buluşmak üzere Nuri usta

kolsuz Ahmet'i evin kapısından selâmetlerken Ahmet:

—— Bu gâvurdan hoşlanmadım, dedi. Ne diye böyle herifleri içinize alırsınız?

Usta dona kaldı:

— Nasıl içimize?.. Anlamadım...

Ahmet:

— Hani, dedi, şey... Evine böyle herifleri ne diye sokarsın?. Ters anlama belki iyi adamdır. Hem iyi adam olduğu belli. Ama ne de olsa gâvur. Gâvurdan hayır gelir mi insana?

Gülizar heyecan içindeydi. Ömründe ilk defa bu gece Nuriden başka iki erkekle beraber yemek yiyecek.

Ustanın anası bu işe kolay kolay razı olmamıştı.

Oğlu ona:

— Bu gece Sait'le Stoyan yemeğe gelecekler... Sen de Gülizar da bizimle beraber yemek yiyeceksiniz; dediği vakit ustanın yüzüne ters ters bakmış:

— Bu da nesi? demişti. Hadi ben anaları sayılırım, başımı örter çıkarım yanlarına. Ama genç karını...

Usta hemen cevabı yapıştırmıştı:

— Gülizar da onların kardeşi sayılır ana...

— Herkes karısını kardeşi sayılır diye erkeklerin arasına kapıp koyuveriyor mu?

Nuri gülmüştü:

— Her vakit herkese uyulmaz ana...

Ana cevap vermemiş. Mutfağa giderken homurdanmıştı yalnız:

— Sen bilirsin... Karı senin... Söz gelirse sana gelir...

Sofrada Ömer, Stoyan'ın yanına oturdu. Gülizar ustayla Sait'in arasındaydı. Ustanın anası Ömer'in yanında.

Sait konuşmadan, iki yanına bakmaksızın yemek yiyor. Kadınla erkek arasında tam eşitlik prensibini aklıyle kabul ettiği halde bu bir yabancı kadınla, bir arkadaş karısiyle ilk yan yana oturuşu olduğu için sıkılıyor. Düşünüyor: «Sabri adında bir tü-

tün ustası vardır. Beş vakit namazında bir adam. Fakat bütün depolarında çalışan kadınların arasındadır. Eğer şimdi o burada olsa. her halde böyle sıkılmazdı.»

Ustanın anası odaya girdiği vakit Sait gibi Stoyan da kocakarının elini öpüp alnına koymuştu. Bulgar'ın bu hareketi ustanın anası üstünde öyle müthiş bir tesir yaptı ki şimdi sofrada yalnız ikisi konuşuyorlar. Stoyan ustanın babasını soruyor. Neden öldüğünü merak ediyor.

Yemekten sonra Sait yavaş yavaş açıldı. Cebinden bir kitap çıkardı. Gülizar'a uzattı:

— Bunu size getirdim yenge, dedi. «Ana» isminde bir roman. Geceleri okursunuz.

Nuri usta atıldı:

— Sahi dedi, Gülizar «Ana» yı anama oku da bakalım hoşlanacak mı?

Ustanın anası kitap filan dinleyecek halde olmadığını söyledi. Fakat işe Stoyan da karıştı:

— Niçin anacığım, dedi. Sen hepimizden gençsin. Sağlamsın...

Ustanın anası kendine «anacığım» diyen Bulgar gâvuruna şefkâtle baktı.

— Peki, dedi, gelinim okusun, dinlerim...

Ömer de dinlemeğe talip oldu.

— Ben de dinleyeyim Stoyan amca olmaz mı? Olmaz mı Stoyan amca...

Ömer «Stoyan amca» sözünü öyle kolaylıkla, öyle sevinçle söylüyordu ki ustanın anası koca gâvura büsbütün ısındı.

Hele koca gâvur kalın sesiyle Balkan türküleri, Rumeli havaları söylemeğe başlayınca ustanın anası Gülizar'ın odada, yabancı erkekler arasında olduğunu bile unuttu. Çünkü ustanın babası da Rumeli'liydi ve rahmetli gençliğinde, bazı geceler böyle türküler söylerdi.

Koca gâvur türkülerini bitirdiği vakit ustanın anası ağlıyordu.

Sait sordu:

— Ne ağlıyorsun teyze?

— Eski günler geldi aklıma oğlum...

Nuri küçük bir çocuk gibi sokuldu anasına:

— Eski günler geçti ana, dedi. Sen yeni günleri düşün... Güzel günler göreceğiz daha...

Ustanın anası içini çekti:

Memlekete gâvur girdi artık güzel günleri...

Sözünü bitiremedi. «Memlekete gâvur girdi» diye Stoyan'ın yanında söze başladığından utandı.

Sait Stoyan'ın yüzüne gülerek baktı sonra ustanın anasına:

— Aldırma söyle teyze, dedi. Stoyan gâvur değildir...

Ustanın anası hayretle sordu:

— Nasıl... Müslüman mı?

Stoyan:

— Ne gâvurum, ne müslüman anacığım, dedi. Memlekete giren gâvurlara ben de senin kadar kızıyorum... Hani elimde olsa hemen şimdi topunu boğarım. Ama gâvurun da gâvuru olduğu gibi müslümanın da gâvuru olur, değil mi anacığım?

Ustanın anası Stoyan'ın «ne gâvur, ne müslümanım» demesinden bir şey anlamadı ama son sözlere hak verdi.

Daha bir hayli zaman şundan bundan konuşarak geç vakte kadar oturdular. Misafirler gittikten sonra usta anasına sordu:

— Nasıl ana?

Anası başını iki yana sallayarak:

— Sait de, öteki de terbiyeli çocuklar, dedi.

İkisine de kanım ısındı... Ama mahallede bu yaptığımız iş duyulursa...

Ustayla yalnız kaldıkları vakit Gülizar ezilip büzülerek:

— Nuri, dedi, sana bir şey soracağım...

— Sor bakalım...

— Ben anlamıyor değilim. Siz bir şeyler yapıyorsunuz. Bazı geceler odada konuşurken kapıdan dinliyorum sizi... Bir şey anlamıyorum. Ama bir şeyler yapmak istiyorsunuz gibi geliyor bana...

Usta Gülizar'ın gözleri içine baktı:

— Evet, dedi...

— Ne yapıyorsunuz?..

Gülizar bunu öyle belli bir korkuyla sormuştu ki usta:

— Korkma Gülizar, dedi kötü bir iş yapmıyoruz. Hırsız kumpanyası filan kurmadık. Bilâkis hırsızlara karşı...

— Polis mi yazıldınız?

Usta kahkahalarla güldü, Gülizar gücendi:

— Ne gülüyorsun?

Usta gülmesini zor zaptetti:

— Hayır, Gülizar, dedi. Polis yazılmadık. Nasıl anlatayım sana... Ha. Sait sana bir kitap verdi ya. İşte onu oku... evet onu oku bir kere, sonra konuşuruz...

***

«Ana» romanı her gece okunuyordu. Kitabın Türkçesi çok lûgatlı. Ustanın anası ve Gülizar birçok kelimeleri anlamıyorlar, ustaya soruyorlar. Fakat bütün bu karışık arapça ve Acemce kelimelerin arasından ışıldayarak akan bir su var ki onu görüyor, sesini duyuyorlar. Romandaki insanlarla ahbap olunmuştur. Zaman zaman Gülizar'a öyle geliyor ki oda kapısı açılacak ve içeri onlardan biri girecektir. Ustanın anası en çok «Ana»yla meşgul. Bir gâvur kokanasını kendine yakın buluyor. Gülizar kahramanlardan bazan birisini, bazan ötekisini Nuri'ye benzetmektedir.

Evde «Ana» romanının yaptığı inkılâplardan birisi de şu oldu:

Eskiden ustanın anası da, Gülizar da Sivastopoldan, Kırım'-

dan, Odesa'dan kaçıp gelen Ruslara acıyordular. Ustanın anası sokakta, nişanlarının ışıltısına gömülerek dilenen çatal sakallı Moskof vezir vüzerası diyordu.

— Düşmez kalkmaz bir Allah, vah vah ne hale girmiş koca Moskof vezir vüzerası, diyordu.

Şimdi artık onlara acımıyor:

— Oh olsun, diyor, sürüm sürüm sürünsünler, Moskof milletine çektirdiklerinin ahı çıkıyor işte...

Bir sabah usta, evden çıkarken, Gülizar'a:

— Akşam saat yedide beni Kadıköy vapur iskelesinde bekle, dedi. Yalnız dikkat et, beni görünce yanıma gelme... beni uzaktan gör. Gördüğünü de belli etme, anladın mı?.. Sonra peşim sıra şöyle kırk elli adımdan yürü yolda yanıma gelme... Anladın mı?.. Peçeni sıkı sıkıya ört, hiç açma, anladın mı? Ben bir sigara yakınca sen döner, tramvaya binersin... eve gelirsin... anladın mı?

Gülizar, hem anladı, hem anlamadı. Sadece:

— Peki, diye cevap verdi, dediklerini elifi elifine yaparım.

Ve gerçekten de Nuri'nin dediklerini elifi elifine yaptı. Niçin böyle yaptığını düşünmemeğe çalışarak, kocasını ta Beyazıt'a kadar takip etti.

Nuri, Beyazıt'ta bir tütüncü dükkânının önünde durdu. Sigara aldı. Yüz adım kadar yürüdü. Sonra döndü. Bir sigara yaktı.

İki saat sonra usta eve geldiği vakit Gülizar'ı, çoktan dönmüş. mutfakta bulaşıkları yıkar buldu.

Gülizar sordu:

— Karnın ac mı?

— Hayır, yukarı odaya gel.

Odada buluştukları vakit, ilk söze başlayan usta oldu:

— Bir dükkândan sigara aldım. Dikkat ettin mi?

— Evet...

— Oraya bir daha gitsen bulabilir misin?

— Bulurum...

— Alâ...

Gülizar meraktan çatlıyordu. Fakat hiç bir şey sormamak lâzım geldiğini seziyor.

O gece yine «Ana» romanı okunurken Gülizar kendini de romandaki kadın kahramanlardan birisine benzetti.

Usta ertesi akşam Gülizar'a, şimdiye kadar onun duymadığı bir sesle:

— Yarın öğle üstü o tütüncüye gidersin, dedi. Peçeni açma... yalnız dikkat et, dükkânın önünde başka müşteri olmasın. Anladın mı?

— Anladım...

— Alâ, tütüncüye dersin ki, «Sizde Hasan beyin emanetleri varmış, onları almağa geldim»... Anladın mı?... O, sana bohça gibi bir şey verecek, onu alırsın, dönersin vapura binersin... Kadıköyü'nde inersin... Fenerbahçe'ye gidersin, dur bakalım... kaç vupuruyla, ha... üç buçukta köprüden kalkan vapurla. Fenerbahçe'ye arabayla git... tam fenerin orda bir salıncak vardır. Onun dibine otur. Ömer'i beraber al... anam da gelsin sizinle... evden zeytin yağlı dolma filân yapın... ben anama söyledim. Ama Ömer'le anam tütüncüye gelmesin... vapurda beklesinler sizi... anladın mı?

— Anladım...

— Hani Fenerbahçe'ye gezmeğe gitmiş olacaksınız... sonra bizim Stoyan oralara gelecek... sizin yanınızdan geçecek... gidip bir yere oturacak... o oturunca, Ömer'in eline tütüncüden aldığın bohçayı ver... şöyle nazarı dikkati celbettirmeden Stoyan'a gönder.. ha, sonra ben bu gece eve gelmeyeceğim... Anlaşıldı mı?

Gülizar biraz yavaşça:

— Anlaşıldı, dedi.

Usta, işin pek anlaşılmadığını sezdi:

— Tekrar et bakalım, dedi, ne yapacaksın?

Gülizar tekrar etti. Bir iki yeri usta, yeni baştan anlattı.

Gülizar'la, ustanın arasından geçen bu konuşmadan iki üç gün sonra kuvayi itilâfiye zabıtası Fenerbahçe civariyle Pendik arasında kamp kuran müstemleke askerlerinin çadırları yakınına atılan ve bunların «İstanbul'u işgale değil, kendi memleketlerini işgal eden emperyalist devletlere karşı harekete çağıran» beyannameler dolayısiyle harekete geçmişti.

Beyannameler müstemleke askerlerinin kendi yerli dillerinde ve İngilizce, Fransızca yazılmıştı.

***

YİNE KOLSUZ AHMET

Kapının çalınması, ustayı şaşırttı. Çünkü; vakit geçti ve kapıyı çalan ne Sait, en de Stoyan olabilirdi. Bir hafta, beyanname işinin arkası alınıncaya kadar birbirlerini görmemeğe karar vermişlerdi.

Odada anası, Gülizar ve usta oturmuşlardı, «Ana» romanının ikinci cildini okuyorlardı. Ömer, minderde uyuyor.

Kapı bir daha çalındı.

Usta, kadınlara:

— Siz, Ömer'i alıp içeri odaya gidin, ben kapıya bakarım. Dedi.

Gelen kolsuz Ahmet'ti. İlk geldiği gecedenberi bir daha görünmeyen üç gün sonra gelirim dediği halde gelmeyen kolsuz Ahmet.

Usta, kolsuz Ahmet'i odaya alıp karşılıklı oturdukları vakit, onun sarhoş olduğunu sezdi.

Kolsuz Ahmet sarhoştu, fakat sarhoşluğunu belli etmemeğe çalışıyor.

— Gelemedim, diyor affedersin usta... işim çıktı.

— İş buldun demek?

— Daha bulamadım ama arıyorum da... iş aramak, işte olmaktan çok vaktini alıyor insanın...

Usta cevap vermiyor. Susuyorlar.

Ahmet, bir aralık ayağa kalkıyor:

— Birden bire üşüdüm usta, diyor ve pencereleri kapatıyor.

Yine susuyorlar. Fakat usta, on dakika içinde Ahmet'in sıcaktan bunalmasına, sonra üşümesine şaşıyor. «Sarhoş» diye düşünüyor.

Susuyorlar. Söze ilk başlayan Ahmet oluyor:

— Arkadaşlar yok galiba bu gece?

— Hangi arkadaşlar?

— Şu adı neydi unuttum. Bulgarla... Adı neydi?

Duruyor. Usta cveap vermemiştir. Devam ediyor:

— Hani, canım şu, senin Bulgar arkadaş... tuh Allah belâsını versin, adı gelmiyor aklıma bir türlü... Ötekisi Sait'ti değil mi?

— Evet...

— Sait nerde çalışır be usta?

Usta yalan söylüyor. Yalan söylemek, her nedense Kolsuz Ahmet'ten Sait'in nerde çalıştığını gizlemek lüzumunu duymuştur:

— Hiç bir yerde çalışmıyor. Şimdi o da boşta...

— Eskiden nerde çalışırdı?

Odaya girerken usta lâmbayı yere koymuştu. Sonra orda unutmuştu. Ahmet'in gölgesi büyük bir örümcek gibi duvarda kımıldanmaktadır. Ustanın gözüne bu koca örümcek ilişiyor. Ve tek gözünü, kendi de farkına varmaksızın, kırparak, Ahmet'e:

— Niye sordun? diyor. Sait'in eskiden nerde çalıştığını ne diye öğrenmek istiyorsun?

Ahmet gülüyor:

— Hiç, diyor, merak bu ya... yoksa ne diye soracağım... merak bu ya...

Yine susuyorlar.

Nuri usta. Ahmet'i göz hapsine aldı. Dikkat ediyor, eski günlerin, çocuk, delikanlı, daha sonra hastanede, daha sonra dükkândaki Ahmet ile şimdi karşısında duran adam arasında öyle büyük bir fark var ki.

Çocuk Ahmet neşeliydi, taşı en uzağa atandı, gururluydu. Delikanlı Ahmet neşeliydi, mahallede komşu kızlarının gözlerini kafeslerin arkasında toplardı, gururluydu. Dükkândaki Ahmet neşesini kaybetmişti, sarhoştu fakat gururu vardı. Daha doğrusu bütün eski Ahmet'lerdeki şey gurur değildi pek, bir acayip izzeti nefis fazalsıydı. Şimdiki Ahmet'in neşesi yok, daha doğrusu zorla neşeli gözükmeğe çalışıyor. Fakat işin asıl tuhafı şimdiki Ahmet'te o gururla izzeti nefis fazlası arasındaki şeyden bir gölgenin bile kalmamış olması.

Şimdiki Ahmet sırıtıyor, yılışıyor. Gözlerinden sanki yapışkan sulu bir şey fışkırıyor... Usta bu gözlerle karşılaştıkça yüzünde, ellerinde yapışkan sulu bir şeylerin dolaştığını duyuyor gibi...

Kovalanan geyik nasıl her kımıldanan dalın arkasında bir kaplan gözünden işkillenirse, kovalanan adam da öyledir.

Ve Nuri usta, artık kovalanan adamlardan biridir.

Kovalanan adamda şüphe bir prensip haline gelir.

Nuri usta, birdenbire demindenberi Ahmet'ten şüphelenmekte olduğunu idrak etti.

Sebep?

Yok!

Daha doğrusu sebepler teker teker o kadar küçük, o kadar ehemmiyetsiz ki; her biri başlı başına, sebep değil. Hepsi bir araya gelince de gözle görülür, elle tutulur olmuyorlar. Fakat şüphenin havasını yaratıyorlar.

Ahmet sordu:

— Neye öyle daldın ustacığım?..

Usta silkindi:

— Hayır, dedi, daldığım filân yok... seni dinliyorum, anlat bakalım... ha... İş arıyorsun değil mi?

— Evet...

Usta kelimelerin üstüne basmamağa çalışarak, alelâde bir şey soruyormuş gibi:

— Nerelere başvurdun? dedi.

Ahmet birdenbire cevap veremedi.

Usta tekrar sordu:

— Malûm ya, her işi de yapamazsın... Nerelerde iş aradın?

— Şey... bir çok yerlerde...

— Meselâ...

— Meselâ... Şey... Şirketi Hayriyede...

— Şirketi Hayriyede mi? Ne iş aradın orada?

— Bekçilik, kapıcılık filan...

— Ha demek vapurlarda, atelyelerde filan değil de, dairede... öyle mi?

Ahmet'in yüzü güldü:

— Evet, dedi... sen de söyledin ya... tek kolla fabrikalarda, atelyelerde filan iş vermezler... dairelerde iş aradım... Seyri Sefâine de başvurdum... sonra...

Artık sayıyordu.. Bir çok daire isimleri birbiri peşine Nuri ustanın önünden geçtiler... Ahmet nihayet:

— Hâlâ iş bulamadık ama, dedi, sustu ve sonra yavaşça ilâve etti:

— Şu senin Sait'in, sonra neydi onun adı, şu Bulgar'ın bildikleri bir yerde bana is bulunmaz mı acaba? Belki sen bugünlerde görmezsin onları, hiç olmazsa şu Bulgar'ın adresini versen de bana, ona da gidip bir başvursam... olmaz mı?

— Olur.

Nuri usta, «olur» dedi ve Ahmet'in yüzüne baktı. Ve öyle sandı ki Ahmet sevincinden haykırmamak için kendini zor tutmuştur...

Nuri usta:

— Olur, diye tekrar etti, fakat sen gâvurdan insana hayır gelmez diyordun... hatta onu evime sokmamı bile doğru bulmuyordun... Ne çabuk fikrini değiştirdin?

Ahmet, bir şeyler söylemeğe itiraz etmeğe hazırlanırken, usta ayağa kalktı, geldi, onun karşısına dikildi:

— Ahmet, dedi... mektep arkadaşıyız, mahalle arkadaşıyız, ikimiz de vaktiyle esnaflık ettik... övünmek için söylemiyorum. Elimden geldiği kadar sana dostluk etmeğe de çalıştım vaktiyle... Fakat, sebebini sorma bana, artık seninle ahbaplık etmek istemiyorum... belki aldanıyorum... belki şimdi sana bunları söyleyerek enayilik ediyorum ama, şüpheleniyorum senden... hem de bu gece. Demin birdenbire şüphelendim senden...

Ahmet kıpkırmızı, yerinden fırladı:

— Benden şüpheleniyorsun ha! diye bağırdı... benden... benim gibi bir işçiden... bir arkadaştan.

— Bağırma Ahmet... Öyle bağırıyorsun ki; daha çok şüpheleniyorum... Anladın mı? Şimdi daha çok şüpheleniyorum senden... söyle bakalım... Demin pencereyi niçin açtın?

Ahmet kekeledi:

— Hava almak için...

— Sonra niçin kapadın?

— Üşüdüm...

— Yalan söylüyorsun Ahmet... Yalan söylüyorsun... Aşağıda, dışarda, sokakta birileri vardı: Onlara işaret verdin değil mi?

Ahmet yine avaz avaz bağırdı:

— Hayır... vallah, billah, kimseye işaret vermedim... Ne diye işaret vereyim...

Nuri usta, bir an düşündü, sonra kendi kendine konuşur gibi söylendi:

— Sait'le, o ismini unuttuğun Bulgar'ın burda olup olmadıklarını, burda bir şeyler yapıp yapmadığımızı anlamağa gelmiştin... Boş bir baskın yapıp bizi ürkütmektense seni kullanmak,

emin olduktan sonra içeri dalmak daha akıllıca olurdu... İçerde kimseyi göremeyince...

Usta, sustu.

Ahmet, sapsarı.

Usta:

— Defol, dedi... seni ne hale getirdiklerini bir düşünebilsen... Bir kolun kesildi, dilencilik ettirildin, yankesiciliğe düştün, uşak oldun ve bunların hepsi, açlık, seni bu hale getirmek için kullanıldı. Defol... Bir daha da ayak basma buraya...

Kolsuz Ahmet'in, acayip bir örümceğe benzeyen gölgesi duvardan kayboldu. Aşağıda sokak kapısı açılıp kapandı.

Usta, hâlâ odada, olduğu yerde dimdik duruyordu.

Kapı, yavaşça aralandı. İçeri Gülizar girdi.

— Ne oldu, Nuri?..

Nuri usta, silkindi...

— Allah belasını versin, dedi... Allah belasını versin şu Cemal hocanın... hâlâ onun tesiri altındayım... Hâlâ güzel, cakalı lâf işten önce geliyor bende... Herifin hafiye olduğunu hem anla... Hem sonra bunu herife söyle... üstüne üstlük bir sürü de ukalaca lâkırdı et... Benim adam olacağım yok...

Gülizar hiç bir şey anlamıyor. Fakat sormuyordu da...

— Bu bizim Ahmet yok mu Gülizar... buz gibi hafiye... Dilenciliği, hapse girdiği, belki uşaklığı da doğru, fakat sonra dükkân açıp sattığı yalan...

Gülizar korktu:

— Ahmet hafiye mi?

— Evet...

— Emin misin?...

— Evet...

— Peki, ne yapacaksın şimdi ona?

— Bilmem... Eşekliğimiz yüzünden kaçırdık elden...

Sabah erkenden, deniz kıyısında Ömer, Stoyan amcayı buldu. Babasından aldığı talimatı harfi harfine yerine getirip etra-

fına iyice baktıktan ve yeni doğan güneş aydınlığının tenhalığında hiç kimsenin olmadığını gördükten sonra Stoyan amcaya yanaştı. Bütün güçlük yanaşana kadardı. Ondan sonra sekiz yaşında başı açık bir çocukla şapkalı bir adam deniz kenarından caddeye doğru çıkabilirlerdi.

Stoyan'la Ömer yürüdüler.

Ömer konuşuyor:

— Babam gelemedi. Peşimi bırakmıyorlar, diyor. Senin de adresini öğrenmek istiyorlarmış Stoyan amca... hani bir Ahmet varmış, Kolsuz Ahmet. O da hafiyeymiş... Ben sinemaya gittim Stoyan amca... sen hiç sinemaya gittin mi?

— Gittim, ne olacak?

— Orada bir hafiye var... Hırsızları kovalıyor... babama da söyledim. Ahmet öyle hafiye değil, dedi. Ahmet çok fena hafiyeymiş... hırsızları değil. bizi kovalıyormuş... biz hafiyeden filan korkmayız değil mi Stoyan amca?

Bulgar güldü:

— Korkmayız, koca komitacı, dedi. Korkmayız. Ama dikkatli olmak lâzım... sen, geçenlerde Fenerbahçe'ye geldiğini bana bohçaları getirdiğini, bugün buraya geleceğini kimseye söylemiyorsun değil mi?

Ömer, durdu. Stoya'nın yüzüne sert sert baktı:

— Hayır... babam diyor ki, insanın kafasını kesseler bile ağızdan lâkırdı çıkmamalı... bugün nereye gittiğimi annem bile sorsa söylemem...

Caddeye çıktılar. Bir küçük sütcü dükkânına girdiler. Ateşten henüz indirilmiş tencerenin ağzından beyaz süt kokusu tül gibi dumanlara karışarak dükkânın içine yayılıyor. Camlı bir dolapta yuvarlak francalalar, ay biçiminde çörekler var. Mermer tezgâhta yoğurt kaseleri. Kalın bardaklar.

Ömer, önüne konan sıcak süt bardağına ay biçiminde bir çöreğin ucunu batırıp ömründe ilk defa sütün —çünkü anasının memesinden emdiği sütün tadını hatırlayamıyordu— tadını tadar-

ken, dükkâncıyla Stoyan amca bir şeyler konuştular. Sonra amca bir kâse yoğurt alarak geldi, Ömer'in yanına oturdu. Sordu:

— Sütün şekersiz mi, Ömer? Daha şeker ister misin?

— İsterim amca...

Ömer'in bardağına, iki şeker daha koydular.

Konuşmadan şapırtılar içinde Ömer sütünü, Stoyan amca yoğurdunu bitirdi. Kalktılar. Dükkân sahibi amcaya bir tomar kâğıt verdi. Amca kâğıtları Ömer'e uzattı:

— Bunları elinde sıkı sıkı tut Ömer, dedi. Sait amcaya götüreceksin... Sait amcayı vapur iskelesinde bulursun... Benim gelemediğimi söylersin... ona verirsin bu kâğıtları.

— Peki...

Stoyan amca düşündü. Sonra birdenbire sordu:

— Ya, yolda seni çevirirlerde elindekileri almak isterlerse.

— Vermem...

Stoyan amca güldü:

— Nasıl vermezsin bre komitacı!. Bir karış boyun var... zorla alırlar...

Ömer boynunu büktü.

Stoyan amca:

— Hayır, dedi... isterlerse verirsin... Ama bunları sana kim verdi derlerse...

— Kimse vermedi... yolda buldum, derim...

— Bravo bre... yolda buldum... uçurtma yapmak için aldım, dersin... ama ya alıp götürürlerse, döverlerse...

— Ben de onları döverim...

— Eh... hani döversin de Baban kim, anan kim? derlerse.

— Söylemem...

Söylemem olur mu?

Ömer, yine boynunu büktü.

Yine Stoyan amca yardım etti:

— At bir isim, Hasan, de... hem kim senden şüphelene-

cek... ne yapalım. Bunların Sait amcaya bugün verilmesi lâzım... haydi komitacı göreyim seni...

Ömer merakla sordu:

Bu kâğıtlar ne olacak?

Stoyan amca, boş bulundu. Büyük bir ciddiyetle izahat verdi:

— Duvarlara yapıştırılacak... yarın yapıştırılması lâzım... sabahleyin erkenden... kimse görmeden... onları zirto da zirto yapacağız yine...

Stoyan amca bu zirto da zirto'yu öyle sevinçli, öyle iştahlı söylemişti ki Ömer kâğıtları Sait amcaya vermeden önce üç tanesini sakladı. Kendisinin de bu zirto da zirto işinden payı olmasını istiyor.

Gece üç küçük kâğıdı yastığının altına koydu ve gözleri kapanıncaya kadar, bunları, nasıl nereye asmak lâzım geldiğini düşündü.

Nasıl asılacağını buldu. Nereye asılacağını bulamadı. Sabaha bıraktı.

Sabahleyin Gülizar. Ömer'in yine dünkü gibi çok erken mektebe gitmiş olmasına kızdı biraz. Mutfakta unun durduğu kesekâğıdının yere indirilmiş olduğunu gördü. Bir tabakta da un ezilmişti.

— Yine uçurtması için onları ziyan zebil etmiş, diye söylendi...

Ömer, bir cebine hamur tutkalını koymuştu, bir cebinde o üç kâğıt vardı.

Hamur cebinin içini bulaştırdığı için eli ne zaman oraya gitse yüzü buruşuyordu.

Ömer etrafına bakına bakına yürüyor. Vakit daha öyle erken ki mahalle boyunca yalnız bir kömür arabasına, bir polise ve bir simitçiye rastladı.

Caddeye çıktı. Bomboş tramvay raylarından başka kimseler yok.

Ömer, ıslık çalarak yürüyor. Sinemada gördüğü bir adamı taklit ediyor. Peşini hafiyeler kovalarken sinemadaki adam da ıslık çalarak, sanki kovalanan kendisi değilmiş gibi iki yana bakınarak yürüyordu.

Ömer, karakolun önüne geldi. Pencerelerden birisinde hâlâ lâmba yanyor. Söndürmeyi unutmuşlar. Nöbetçi dolaşıyor kapıda.

Ömer karşı kaldırıma geçip nöbetçiye baktı. Nöbetçi yorgun. Ömer'in kendisine baktığını görmüyor bile...

Ömer, kaldırımın üstüne oturdu.

Nöbetçiyi içerden çağırdılar. Gitti.

Ömer olduğu yerden kalktı. Yine ıslık çalarak karakola yaklaştı. Uçurtma yapıştırmakta büyük ustalıkları olan elleriyle kâğıtlardan birisine hamur tutkalını sürdü. Ve ayaklarının ucunda kalkarak, kâğıdı, karakolun kapısındaki sütunlardan birinin üstüne yapıştırdı.

Ağır ağır ve daima ıslık çalarak merdivenleri indi. Arkasına baktı. Sütunda kâğıdı gördü. İçine korku düştü birdenbire. Hızlı hızlı yürüdü. Sonra alabildiğine ve arkasına bir daha dönüp bakmaksızın koşmağa başladı. Köşeye sapıp yokuşa geldiği vakit durdu. Dükkânlar birbiri peşine açılıyor. Çıraklar dükkânlarının önünü sulayıp süpürüyorlardı.

Ömer, yine ıslık çalarak yokuşu tırmandı. Cebinde yapıştırılacak iki kâğıt daha var. Birisini bir dükkânın henüz açılmamış kepengine yapıştırdı. Ötekisini sakladı. Aklına birden bire bir fikir gelmişti. Islık çalmayı bırakarak, yukardan dolaşıp mahalleye indi.

Bekçi, kulübesinin kapısını kilitlemiş, içerde uyuyor. Horultusu dışardan duyulmaktadır. Ömer, İstanbul'un padişahı dediği mahalle bekçisi Vahdettin'in kapısına son kâğıdı yapıştırdı.

O gece Nuri usta, Ömer'i bilhassa yanına alarak mahalle kahvesine çıktı. Kahvede görünmek icap ediyor.

Ömer, lokumunu yerken, tavla gürültüsü, iskambil isimleri

arasında kesik kesik cümleler ilişiyor ustanın kulağında. Karşısında oturan bakkal Nazif efendi de, ustayı alâkadar eden ve gitgide şaşırtan bu dedikodular hakkında mufassal malûmat vermeğe başladı:

— Efendim, rivayete nazaran şehrin muhtelif semtlerine kâğıtlar dağıtılmış. Hatta karakol duvarına bile asmışlar... bizim bekçi bile kapısında bir tane bulmuş...

Nuri usta sordu:

— Bizim bekçi mi? Anlamadım...

— Evet, bizim bekçi kulübesi kapısına da yapıştırmışlar...

Usta afalladı.

Karakola beyanname asılmış olmasına şöyle böyle aklı eriyordu ama kendi mahallelerinde, bekçinin kulübe kapısına kim yapıştırmıştı bunu? Ne Sait, ne kendisi, Ne Stoyan böyle bir iş yapmamışlardı, yapmazlardı. Ötekilere de böyle bir direktif verilmemişti. Planda kendi mahalleleri yoktu.

Bakkal Nazif Efendinin sözlerine Ömer de kulak kabartmıştı. Lokumununun yarısı ağzında, yarısı dışarda, az daha boğulacaktı.

Usta sordu:

— Peki Nazif efendi bu işi kimin yaptığını, yani şeyi bekçi kulübesinin kapısına bunu kimin yapıştırdığı anlaşılmış mı?

— Hayır...

Ömer lokumunu yuttu. Sırıttı...

Baba oğul kahveden çıkıp eve gelirken usta hâlâ düşünceliydi. Bu münasebetsizliği yapanın kim olduğunu kestirmek istiyor.

Ömer göz ucuyla aşağıdan yukarıya doğru babasına bakıyor. «Söyleyeyim mi, söylemiyeyim mi? Kızar mı, kızmaz mı?» diye düşünüyor...

Nihayet dayanamadı. Tam evlerinin kapıları önüne geldikleri vakit babasının ceketinin eteğini çekti, usta durdu, Ömer'e baktı:

— Ne var? Ne istiyorsun?

Ömer sırıtıyor:

— Şey baba... Sana bir şey söyleyeyim mi?

— Söyle...

— Söylersem... Kızmaz mısın?

— Ne bileyim, söyle de...

— Yok, kızmam de... Ben de söyleyeyim.

— Peki, kızmam... Söyle...

— Şey... Bekçinin kulübesi yok mu?

— Var, ne olacak?

— Oraya bir kâğıt yapıştırmışlar ya...

— Eee...

— İşte onu ben yapıştırdım...

Usta hayatında hiç bu kadar şaşırdığını bilmiyor.

— Sen mi yapıştırdın?

— Evet, baba Karakola da ben yapıştırdım... Sonra bir de dükkâna yapıştırdım...

Usta kahkahalarla güldü. Ömer'i kucakladı, havaya kaldırdı:

— Oğlum, dedi... Sen benim oğlumsun!..

Ömer babasının boynuna sarılmış, babasını hayatında ilk defa öpüyor:

— Baba... Bizim evin kapısına da yapıştıracaktım ama...

Usta dehşetle Ömer'i kollarından bıraktı. Oğlan âdeta düştü yere.

— Ne, bizim evin kapısına da mı? İşte o zaman halt ederdin...

Ömer, münasebetsiz bir söz yüzünden tahtından atılmış bir kral gibi pişman.

Usta büyük bir ciddiyetle:

— Bana bak Ömer, dedi... Marifetli bir delikanlı olduğun anlaşıldı. Fakat bir daha sefere böyle işleri beraber yapalım... Olmaz mı?..

Ömer kaşlarını çattı. Deminki pişmanlığı yoktu artık. Mağrur cevap verdi...

— Olur Nuri usta...

YİNE GÖZLÜKLÜ AMCA

Hilmi'nin nüfuzu iyiden iyiye kırılmıştı. Ve usta yakında kendisine atelyeden yol verileceğini anlıyor.

Mürettipler grevi de işleri kolaylaştırdı. Ustanın bütün işçi birliklerinde arkadaşları, dostları var. Meclisi idare intihaplarında kavga etmek usulleri ustanın canını sıkıyor ama, «ne yapalım» diyor, «madem ki bu da lâzım».

Ana, romanı bitti. Kaç gündür Gülizar:

— Tütün depolarında çalışmak istiyorum. Orada o kadar çok kadın işçi var ki... diye tutturdu.

Ustanın anası «Ana» romanındaki «Ana» kadar her işte cesur değil. Daha doğrusu onun haçına, putuna da kızmasını, haçını, putunu da yıkmak istemesini hazmedemiyor...

Ömer içeri girer girmez anasının eteğine yapıştı:

— Çabuk çarşafını giy ana... Çabuk. Haydi... diye bar bar bağırmağa başladı.

Gülizar şaşırdı. «Ne oluyorsun Ömer? Ne var?» diye sormağa çalıştı. Bu esnada ustanın anası da aşağı inmişti. Ömer onun da üstüne atıldı:

— Haydi nine sen de gel... Giyin... Haydi... Sonra gözlüklü amcayı bulamayacağız. Gider belki. Haydi... Anne... Nine...

Nine de Ömer'in ne demek istediğini anlamadı. Ve çocuk öyle bir heyecan içindeydi ki dediğini yapmaktan başka çare yok...

Ustanın anası, Gülizar'a:

— Sen giyin de git bari... dedi.

Gülizar çarçabuk çarşaflandı ve eline yapışan Ömer'in peşine takılarak sokağa fırladı...

Çocuk hiç bir şey söylemiyor, koşuyor ve Gülizar'ı koşturmağa çalışıyordu. Lâmbalar yanmağa başlarken büyük caddeye çıktılar.

Ömer, birdenbire anasını köşede bıraktı ve artık alabildiğine koşarak, «tramvayın altında kalıp ezilecek» diye anasının yüreğini ağzına getirerek karşı tarafa geçti. Gözden kayboldu.

Gülizar olduğu yerde, havagaziyle aydınlanmış bir berber dükkânının köşesinde durup bekliyor. Gelip geçenler bakıyorlar ona Ömer'den hâlâ haber yok... Ömer'e bir şey oldu diye merak etmiyor. Çünkü nasıl olsa oğlan bütün gün sokakta...

Nihayet Ömer geldi.

Dudakları titriyor, burnunu çeke çeke konuşuyor:

— Yok anne... Gitmiş... O kadar da «bekle» dedim. Ama beklemiyeceğini anladıydım...

Ana oğul dönüyorlar. Ömer bitkin. Anlatıyor:

— Mektep paydos olunca, çocuklar, «balık» tutalım, dediler. Naci'nin oltası varmış. Külüstür bir olta ama... İşe yaramaz. Naci attı denize oltayı, biz başında bekleştik... Bir tek izmarit bile tutamadı... Hem öyle yeme balık vurur mu? «Ben gidiyorum» dedim... Bıraktım enayileri orda, caddeye çıktım... Manavın köşesinde bir de kimi göreyim anne? Gözlüklü amcayı. Manavın yanına dikilmiş duruyor. Yanına koştum. «Amca dedim, gözlüklü amca, merhaba!» Beni tanımadı anne... Gözlüklü amca kör olmuş. Dilenci gibi anne. Potinleri yırtık. Bir elinde teneke bir kutu var anne... «Benim gözlüklü amca, dedim, ben Ömer»... Öteki elindeki değneğini uzattı. Değneğini tuttum:

— Bize gidelim gözülklü amca, dedim...

— Gelmem, dedi... Değneğini çekti elimden.

Yalvardım, yakardım.

Gözlüklü amca ağlamağa başladı. Ben de ağladım... Sonra «belki dedim, sen gelirsen, onu çağırırsan razı olur». Ama işte kaçmış... Yok... Gözlüklü amca...

Ömer gene ağlıyor...

Ömer evde bütün gece içini çeke çeke, ağladı.

Nuri usta:

— Ben onu bulurum, sana getiririm... Merak etme, dedikçe:

— Gelmez... Kimse onu bulamaz.., Gözlüklü amca dilenci olmuş. Kör olmuş baba... diyerek hıçkırıklar içinde uyudu.

Ve Ömer'in dediği çıktı. Usta sahiden de aradı gözlüklü amcayı. Bulamadı. Ve bir hafta süren bu boş araştırmanın sonunda gözlüklü amcayı bulacak yerde Gâvur Cemal hocayı buldu.

Birbirlerine ikinci mevki bir tramvay arabasında rastladılar. Gâvur Cemal'in sakalı gene darmadağınık, fesi gene kalıpsız. ceketin yakası yağlı, pantolonu ütüsüz ve kunduraları bile boyasızdı.

Usta bütün bunları bir an içinde gördü ve bir anda anladı ki Gâvur Cemal içinde dönüp dolaştığı çemberin gene alt tarafına düşmüştür.

Eğer Cemal de ustayı görüp büyük bir sevinçle 'tramvayın kalabalığını ikiye yarıp onun üstüne gelmeseydi, usta ilk durakta, hiç ses çıkarmadan inecekti.

Nuri ustanın ellerine sarılan Cemal lâkırdıları arkası arkasına diziyor:

— Seni gördüğüme amma sevindim... Nerelerdesin... Ne âlemdesin?

— Tramvayda çalışıyorum.

— Biletçi misin?

— Hayır depoda, atelyedeyim...

Cemal'in zoru ile ilk durakta indiler. Gene Cemal'in zoru ile bir meyhaneye girdiler. Usta bir kadeh içti. Cemal içtikçe açıldı:

— Bu rakı gibi şey yok be usta... Sun'î bir dünyada yaşıyoruz. Sun'î heyecana, sun'î neşeye, sun'î kedere ihtiyaç var.

Rakı mühim şey... Beşeriyetin en büyük keşfi iki tanedir:

Birisi yatak, birisi rakı inbiği... Birisi uyku makinesi, yâni unutmak denen şeyi istihsal ediyor. Ötekisi bu işin yardımcısı.

Usta Gâvur Cemal'e tam bir bitaraflıkla bakıyor. Sadece, arasıra «nerden çattım bu gevezeye» diye düşünüyor...

Cemal bahsi değiştirdi:

— Biz gene eski mesleğe döndük... Bir mektepte Fransızca hocasıyım. Anadoluya geçeyim, diyorum... Çok enteresan orası...

Cemal bir kadeh daha içti. Daldı. Sonra âdeta silkinerek:

— Sen içmiyorsun ama, dedi. İç Allah aşkına. Hâlâ dargın mıyız. Yoksa... Geniş ol usta... Geçen gün senin Nuri'yi gördüm, gene Ali ile beraberlermiş. Sigara kâğıdı işi yapıyorlarmış... Enteresan herifler... Kâğıtların kapağına bir ay yıldız koymuşlar... Sürüyorlar Anadoluya... «Kuvayi Milliye» kâğıdı diye alan alanıymış... Halbuki ortaklarından birisi de şu meşhur Hıristo...

Usta meşhur Hıristoyu tanımıyordu. Nuri ile Ali'yi ise Cemal'i unuttuğu kadar unutmuştu. Ve sun'î kedere, sun'î sevince ihtiyacı olmadığı için Cemal'in elinden kurtulmak için fırsat aramaktaydı. Bu fırsat kendiliğinden geldi.

Meyhanenin gramofonunda çalınan bir marş yüzünden kavga çıktı. Marseyezi bağıran gramafona İngiliz bahriye çavuşları kendi marşlarını söyletmek istediler. Gramofonun başında duran Fransızlar buna razı olmayınca kuvayi itilâfiye birbirine girdi.

Nuri usta Gâvur Cemal'e:

— Haydi, gidelim, dedi.

Dışarı çıktılar. Ve usta, Cemal hocanın:

— «Görüşelim yahu» larını:

— «Olur, olur» larla savuşturarak ondan ayrıldı. Yolda, eve gelene kadar memleketlerinden denizlerce uzak bir şehrin meyha-

nesinde bir mavi yüzünden birbirlerine giren üniforma giymiş Fransız balıkçılarıyle İngiliz balıkçılarını düşündü.

YİNE KAPI ÇALINDI

Sabaha karşı çalınan kapıyı Gülizar açmağa gitti. Usta çok yorgun ve geç gelmişti eve... Gülizar, ustayı uyandırmak istemedi. Bazı sabahlar böyle erkenden kapı çalınır ve birisi ustaya haber bırakıp giderdi.

Fakat bu sefer Gülizar kapıyı açtığı vakit karşısında birisini değil bir kalabalığı gördü. Bekçi, muhtar, iki polis ve üç sivil..

Sivillerle polisler içeri daldılar. Bekçi kapıda kaldı. Muhtar:

— Başını ört hanım, dedi.

Usta bu sabahçı misafirleri merdiven başında karşıladı. Evin içi birdenbire öyle gürültülü olmuştu ki ustanın anası, koynunda yatan Ömer'i de uyandırarak odalarından çıktılar.

Sivillerden birisi, kısa boylu, kesik kara bıyıklı ve yüzü toprak testilerinin renginde bir adam, ustaya:

— Arama yapacağız, dedi.

Usta güldü:

— Buyurun...

Yarım saat içinde evin içi altüst olmuştu. Mukavemeti ustanın anası gösterdi. Sandığını karıştırmak isteyen kısa boylu, kırpık bıyıkıl adamın karşısına dikildi:

— Elâlemin sandıklarını karıştırmağa utanmıyor musun? dedi. Hele elini sür de göreyim...

Muhtar, ustanın anasına «emre karşı gelinmiyeceğini» anlatmak istedi. Fakat o dinlemiyordu:

— Koskoca İstanbul inim inim inliyor. Siz kadınların sandıklarını karıştırıyorsunuz. Yalnız sokaklarda gâvur askerleriyle devriye gezmesini bilirsiniz... Allah sizi de, size emir verenleri de kahretsin, diye bar bar bağırıyordu.

Ancak ustanın müdahalesiyle sandık açıldı ve arama yapıldı.

Evin içinde olup bitenlere Ömer uykulu gözlerini ovuşturarak bakıyor.

Hep aklında o bir defa gittiği sinema var. Orda da hafiyeler böyle bir evi basmışlardı. Yalnız ötekiler tabanca sıkmışlardı hafiyelerin üstüne. İki taraftan da ölenler olmuştu.

Ömer şimdi de tabancalar patlayacak sanıyor. Ama kim atacak tabancayı. Babası hiç oralı değil. Sanki evin içinde hiç bir şey olmuyormuş gibi odanın bir köşesinde dikilmiş, gülerek yapılan işlere bakıyor.

Bir aralık Ömer'in gözleri anasına ilişti. Gülizar sapsarı, elleri titriyor. En çok telâş eden o, evin içinde.

Ömer, yine sinemayı hatırlıyor. Orda baskına uğrayanlardan birisi pencereden atlayıp arkadaşlarını imdada çağırmağa gitmişti.

Ömer yavaş yavaş pencereye sokuluyor. Pencere kapalı. Kafesi de var. Hem aşağı atlamak olmaz. Bacakları kırılır... halbuki gidip Stoyan amcayı, Sait amcayı imdada çağırmak lâzım, ama onları nerde bulmalı...

Birdenbire Ömer'in aklına sütçü geldi. Kararını verdi...

Kimsenin nazarı dikkatini çekmeden merdivenleri indi. Sokak kapısı açık. Fakat kapının önünde İstanbul padişahı bekçi Vahdettin duruyor. Ne yapmalı?

Ömer. mutfağa koştu. Bir tabak aldı. Ayaklarının ucuna basa basa tekrar sokak kapısının arkasına geldi ve kolunun bütün kuvvetiyle tabağı mümkün olduğu kadar uzağa attı.

Tabak karşıda, sokakta taşların üstüne çarpıp kırılınca İstanbul padişahı bekçi Vahdettin irkildi, «ne oluyor?» diye o tarafa doğru baktı. Hatta bir iki adım da attı. Ömer, bu fırsatı kaçırmadı. Yavaşça sıyrıldı dışarıya...

Sütçü dükkânına giren Ömer'in sütçüden ilk sorduğu şey:

— Stoyan amca nerede? oldu. Sonra:

— Çabuk, Stoyan amcayı bul, getir, diye emir verdi...

Ömer, kalın bir bardak içinde yine bir az francalasını sıcak süte batırırken dükkân sahibi Stoyan amcayı bulmağa gitti. Ve bardakta süt bitmişti ki Stoyan amca Ömer'in karşısına dikildi:

— Ne var komitacı? dedi. Böyle sabah, sabah hayrola.

Ömer, meseleyi anlattı amcaya. Fakat ne tuhaf şey. Stoyan amca hemen tabancasına sarılıp dört nala oraya gideceğine Ömer'in yanına oturuyor:

— Nasıl olsa, diyor bu işi bekliyorduk. Baban telâş etti mi?

Ömer bu hale güceniyor, adeta küskün:

— Hayır, diyor, babam gülüyordu. Hatta annem bile aldırış etmedi.

Ömer bile, bile yalan söylüyordu. Çünkü anasının nasıl telâşlandığını görmüştü.

Stoyan amca:

— Şimdi senin hemen oraya gitmen olmaz. Ama gitmesen de evden merak ederler. Ne yapalım?

İmdat kuvvetinden ümidi kesen Ömer:

— Ben yine giderim, diyor, ne olacak. Sokağa çıktım, derim... Hem belki hafiyeler gitmişlerdir... Ben buraya imdat için geldiydim...

Stoyan amca, Ömer'e böyle şeylerde yapılacak en kuvvetli imdadın etrafı telâşa vermemekte olduğunu anlatmağa çalıştı. Ve akşam yine burda buluşmak üzere sözleşip ayrıldılar.

Ömer, eve geldiği vakit, hafiyelerin babasını da alıp gitmiş olduklarını öğrendi. Anası ağlıyordu. Ninesi bir köşeye oturmuş. Başını çatkı çatmış altüst edilen sandığına ara sıra kızgın kızgın bakarak somurtuyordu.

Ömer de bir iskemleye ilişti...

Bir aralık anasının ağlaması öyle çoğaldı ki, ninesi:

— Kızım, dedi, ne oluyorsun? Asmağa götürmediler ya... gelir elbette... senin kocansa, benim de oğlum. Böyle işler karış-

tıracaktı da başına belâ gelmeyecek miydi sanıyordun? Haydi çarşaflan müdüriyete gidelim.

Müdüriyetin kapısındaki nöbetçiye ustanın anası sordu:

— Bu sabah buraya Nuri usta diye birisini getirdiler... onu görmek istiyoruz.

Nöbetçi, eliyle içeriyi gösterdi.

Gülizar, Ömer, ustanın anası içeri girdiler. Yerler tahtaydı. Koridorlardan koridorlara geçiliyor. Ve koridorların hepsi karanlık, hepsi sigara dumaniyle dolu. Telâşlı telâşlı insanlar gidip geliyorlar. Fakat sanki hepsinin ayaklarında lâstik kundura varmış ve hepsi müthiş bir boğaz hastalığına tutulmuş gibi... adımları gürültü çıkarmıyor, boğuk fısıltılarla konuşuyorlar. Ustanın anası koltuğunda bir dosyayla duvarların dibinden bir gölge gibi geçen bir adamı çevirdi. Sordu. Adam eliyle meçhul ve anlaşılmaz bir işaret çizdi havada. Yürüdü.

Koridorları ve bu gölge adamları geçip aydınlık bir merdiven başına geldiler. Bir resmî polis duruyordu merdiven başında. Ustanın anası ona da sordu. Ve üst katta bir kapıyı sağlık alınca Ömer'i ve Gülizar'ı aşağıda bırakarak merdivenleri çıktı.

Sağlık verilen kapının önünde bir adam duruyor. Ustanın anasını dinledi. Sonra:

— Sen bekle burda, dedi. Odaya girdi. Çok geçmeden çıktı:

— Nuri'yi bugün göremezsin, dedi.

Ustanın anası elinden geldiği kadar sesini yumuşatmağa çalışarak sordu:

— Peki ne günü gelelim?

— Bilmem...

— Peki, ne kadar kalacak burda?

— Bilmem...

— Bari yatak yorgan getirelim... olmaz mı?

— Olur, kapıdan bırakın.

Ustanın anası karşısındaki adamı süzdü. Ve tuhaf bir sesle:

— Affedersin oğlum, dedi. Sen evli misin?

Nöbetçi şaşırdı birdenbire. Fakat cevap verdi:

— Evet...

— Çocuğun var mı?

— Var...

— Kaç yaşında?

— Sekiz... niye sordun hanım teyze?

— Benim Nuri'min de bir çocuğu var. O da dokuzuna girdi, girecek...

Sustu. Sonra yine aynı sesle sordu:

— Nuri'yi niçin getirdiler buraya? Adam mı öldürdü? Hırsızlık mı etti? Niye aşağıda onun oğlunu gözleri dolu dolu bekletiyorlar?

Karşısındaki adam hemen cevap vermedi. Yutkundu. Sonra yüzünü buruşturdu:

— Boyundan büyük işler karıştırmış, dedi. Çoluk çocuğuyla oturup ekmek parasını düşüneceğine... Devlete karşı gelenin encamı budur hanım...

Ustanın anası güldü.

— Niye güldün?

— Seni birisine benzettim de...

— Kime?

— Tanımazsın... Çok benziyorsun ama, tanımazsın... sana benziyen adam bir kitaptaydı...

Nöbetçi, ustanın anasına ters ters baktı:

— Haydi, dedi, çok konuştuk...

Ustanın anası merdivenlerden indi. Gülizar, gözleri yerlerinden fırlayacakmışlar gibi ihtiyar kadının üstüne atıldı âdeta:

— Ne olmuş anne?

— Hemen gidip yatak yorgan getirelim oğlana.

— Göstermiyorlar mı?

— Hayır...

Ömer kapıdan çıkıncaya kadar dönüp dönüp arkasına baktı.

Ve akşam Stoyan amcayla buluştukları vakit olanı biteni, bütün gördüklerini anlattı ona...

Stoyan amcanın yanında Sait de vardı. Ömer'le üzülmemeleri için eve haber gönderdiler... «yakında bırakırlar» dediler ve Sait amca Ömer'e beş lira verdi:

— Daha lâzım olursa eve gel, benden, hayut Stoyan amcadan al, dedi.

Nuri usta üç gün sonra geldi eve... nasıl gülerek çıkmışsa, öyle gülerek döndü. Yalnız biraz topallıyordu ve sağ kaşının üstünde taze bir yara vardı.

Bu beklenilmeyen dönüşü ustanın anası üstüste, durup dinlenmeksizin okuduğu surelere verdi. Usta bu hususta anasiyle aynı fikirde değildi:

— Darılma ama anacığım, dedi, evde bir şeyler bulmadıkları ve tabanlarımın altı sopaya, gözlerim uykusuzluğa dayanıklı olduğu için yakayı sıyırdım.

Ömer, babasını bir köşeye çekip Stoyan ve Sait amcaları nasıl bulduğunu, onların nasıl para verdiklerini büyük bir sır söyler gibi anlattı:

— Parayı Sait amcadan aldığımı ne nineme, ne anama söylemedim, dedi. Onlar sordular. Ben, yolda buldum, dedim...

— İnandılar mı?

— Bilmem... herkes kendi işini bilecek değil mi baba?... Başka şeye karışmayacak.

O gece Gülizar kocasına yeni baştan âşık olmuş gibiydi...

BİR KONUŞMA

Ne dersen de, tesadüf büyük kuvvet...

Yağmur ince ince yağıyor. Nuri usta, Stoyan, Sait Büyükdereye giden yolda yürüyorlar. Çamur. Sait ıslık çalıyor. Yağmurlu havaları güneşli havalardan çok sevmektedir. Çünkü ona göre güneş, ay, yağmur, dağ; deniz; ateş bütün tabiat ve bütün

tabiat unsurları «işi» kolaylaştırdıkları vakit güzel ve faydalıdırlar, «işi» zorlaştırdıkları vakit zararlı ve çirkin... güneşli havalarda yollar kalabalıktır, «onlar» dolaşırlar ortada ve insanın peşini bırakmazlar. Halbuki yağmurda takip edilmez insan, herkes canını pazarda bulmamış. Ve otuz lira maaştan yağmurda ıslanacak kadar fedakârlık beklemek doğru değildir.

Yağmurlu havalarda daha kolay buluşulur, daha rahat yürünür, daha emin konuşulur.

Usta tekrar etti:

— Ne dersen de Stoyan, tesadüf büyük kuvvet, meselâ benim hayatımda tesadüflerin öyle rolü oldu ki:

Stoyan, cevap vermeğe hazırlanırken Sait ıslığını kesti ve söze karıştı:

— Tesadüf sözünden ne anlıyorsun?

— Tesadüf sözünden sen ne anlıyorsan, ben de onu anlıyorum...

— Yâni...

— Yâni, şey, umulmadık, beklenilmedik bir hâdisenin birdenbire meydana çıkışı ve keyfine göre ortalığı altüst edişi... meselâ...

— Meselâ şimdi şu ağaçların dallarından birisi tesadüfen kopsa, tesadüfen kafama düşse, tesadüfen gözümü çıkarsa, ben de tesadüfen senin gibi tek gözlü olurum, değil mi?..

— Evet...

— Hayır...

— Nasıl hayır?..

— Tesadüf nedir biliyor musun?.. Tesadüf, sebeplerini önceden bilmediğimiz şeyin meydana gelişidir. Sebeplerini önceden bildiğimiz şey meydana gelirse ona tesadüf demiyoruz... meselâ ben şu kafama düşecek dalın mukavemet kuvvetini önceden bilsem, esen rüzgâra karşı ne kadar dayanacağı malûmum olsa, ve bilsem ki rüzgârın tesiriyle o dal şu dakikada düşecektir, başım çarpacaktır ve başıma çarpınca şöyle bir aksü-

lâmelle sıçrayıp bir ucu gözüme girecektir, o zaman gözümün çıkması benim için bir tesadüf olmazdı. Değil mi?

Münakaşa uzadı. Sait kainatta ve kainatın bir parçası olan cemiyette sebep ve netice zincirlenişi temeline dayanan bir kanuniyetin varlığını, her sebebin aynı zamanda bir netice, her neticenin bir sebep olduğunu izah etmeğe çalıştı. Ve Büyükdere karşıdan göründüğü vakit yağmur dinmiş ve şöyle bir karara ulaşılmıştı:

«Nuri usta okumayı son günlerde ihmal etmiştir, daha büyük bir vakit ve ehemmiyetle okuması lâzımdır.»

Tramvay grevinin sonunda kumpanyanın Nuri ustayı sekiz arkadaşiyle beraber işten çıkarması Gülizar'ın tütün depolarında çalışmasına vesile oldu.

Usta, bir mensucat fabrikasında iş bulduktan sonra da Gülizar yerinde kaldı.

Gülizar, başdöndürücü bir süratle değişiyor. Sert, açık ve kestirme bir konuşması var simdi. Bütün hareketlerinde bir istiklâl havası esiyor. Hatta bir gece ustayla uzun uzadıya bir münakaşaya giriştı. Okuyor. Nihayet bir gün:

— Nuri, dedi, ben de sizinle beraber çalışmak istiyorum. Ama öyle sizin ne yaptığınızı bilmeden yardımcı gibi değil. Sizin gibi, beni de içinize alınız...

Gülizar'ın bu istediğini usta, arkadaşlarına söyledi ve Gülizar'ın istediği oldu.

Ömer, dokuzunu bitirip on yaşına girdiği sıralarda ninesi hastalandı. Yatağa düştü. Bir hafta Gülizar işe gitmedi. Ömer, mektepten çıkar çıkmaz doğru eve geldi, ninesinin yanında oturdu. Nuri usta, doktor getirdi. Ve doktor, hastanın odasından çıkıp merdiven başında vizita parasını alırken ustaya:

— Ne de olsa ümit kesilmez ama, dedi. Her şeye hazır olmalısınız...

Anne ağırlaştığı vakit Nuri usta, Gülizar ve Ömer onun yanındaydılar... Usta elleriyle yüzünü örtmüş, Ömer ninesinin ayak

ucunda büzülmüş oturuyor ve Gülizar ayakta sapsarı.

Sabaha karşı ustanın anası doğrulmak istedi. Gülizar hastanın arkasına yastıkları koydu ve usta anasının yanına geldi.

Hasta su istedi. Verdiler.

Dışarda şafak söküyordu. Ustanın anası bir çocuk gibi gülümsüyor. Bekçi sopasıyla, polis düdükleri doğan güneşle beraber son akislerini sokakta dolaştırıp kayboluyor.

Ustanın anası:

— Nuri dedi. Emaneti sahibine vereceğim. Senden de Gülizardan da, Ömer'ciğimden de hoşnudum. Allah da sizden hoşnut olsun.

Yumuşak ve pürüzsüz bir sesle konuşuyor:

— Bazı şeylere oğlum, aklım ermiyor. Sizin gibi gençken açmadılar gözümü. Hani o romandaki benim gibi bir kadın var. Onun kadar faydalı, açık fikirli olamadım. Sait'e, Stoyan'a selâm söyle... benim her inandığıma siz inanmıyorsunuz ama, ben sizin bir çok şeylerinize inanıyorum.

Sustu. Hastalığından beri kınasını koyamadığı saçlarının üstünde mor oyalı kırmızı bir yemeni var. Damarları çıkmış kuru elleriyle yemenisini düzeltti. Sonra:

— Ömer'i avukat yapın dedi...

Kollarını uzattı iki yanına. Gözlerini kapadı. Mor oyalı kırmızı yemenisi alnında yüzü sapsarıydı. Alnı terliyor...

Cenaze oldukça kalabalıktı. Stoyan yine fes giymişti o gün Sait'le beraber tabutu taşıdı. Usta hüngür hüngür ağlıyordu.

Ninenin bir daha gelmeyeceğine en güç alışan Ömer oldu.

Ölümden bir ay sonra bir gece usta:

— Ömer, dedi, seni avukat yapacağız.

— Ben senin gibi tornacı olacağım, avukat olmam baba...

— Ama ninen öyle istedi... Ömer'i avukat yapın, dedi.

Ömer boynunu büktü:

— Peki baba, dedi. Madem ninem istemiş... avukat olurum.

Ömer'in ninesine karşı yapacağı bundan büyük fedakârlık

beklenemezdi.

Stoyan, Ömerin avukat yapılacağını öğrendiği vakit:

— O da lâzım, dedi. Ama ananın aklına nerden gelmiş bu?

Usta:

— Galiba, diye izahat verdi, bir gün Gülizar'a «bizimkinin mesleğini sormuş. Gülizar da «avukat mektebinden çıkmışmış diye duydum demiş... anamın onu ne kadar sevdiğini bilirdin... hep, «Ömerim büyüyünce onun gibi akıllı, onun gibi iyi adam olacak derdi. Anlaşılan sebep bu...

İKİNCİ KISIM

B A B A

Seneler geçti. Sait iki defa içeri girdi, çıktı. Usta üç ay yattı ve Bulgaristan'a giden Stoyanı orda bel kemiğini kırarak öldürdüler.

Gülizar'ın ciğerlerine yapışan tütün tozları geceleri sabaha kadar uyutmuyor onu, ustanın şakaklarına kır düştü ve Ömer 16 yaşında lise talebesidir.

Sene 1928.

Nuri usta mühim bir karara geldi. Ona böyle bir karara getiren hâdise çok basit.

Ömer'in okuduğu lisenin Fransızca hocalığına Gâvur Cemal tayin edilmişti.

Gâvur Cemal gene sola dönmüştü. Daha doğrusu sola döndüğüne kanaat getirmişti. Ve bu dönüşün sonucu mektepte sınıfa girer girmez bütün talebeleri teker teker kaldırıp analarının, babalarının kim ve neci olduklarını öğrenmek suretiyle ortaya çıkıyordu. Fakir aile çocuklarının isimlerini defterine yazıyor ve onlarla alâkadar olarak, imtihanlarda onlara bol numara vererek dehşetli bir inkilâpçılık yaptığına kendi kendini inandırıyordu.

İşte yeni tayin olunduğu lisede bu defa da prensibini büyük bir taassupla tatbik ederken Ömer:

— Ben Nuri ustanın oğluyum demişti.

Ömer bunu öyle azametle, yanında oturan muteber tüccarlardan Hüsnü Beyzadelerin iki çocuğunu öyle tepeden süzerek söylemişti ki Cemal kürsüden inip Ömer'i alnından öpmemek için kendini zor zaptetmişti.

Cemal, teneffüste Ömer'i çağırttı ve evlerinin adresini aldı:

— Sen beni hatırlamazsın delikanlı, dedi. Ama ben senin babanın çok eski dostuyum. Seni şu kadarcıkken bilirim. Elimde doğdun...

Ömer o gece babasına Fransızca hocaları Cemal beyden bahsetti. Usta müsamahalı gülümsedi:

— Antika bir küçük burjuva münevveridir sizin hoca, dedi. Ama doğru, eski dostumdur. Çok faydasını, bir hayli de zararını gördüydüm.

Ertesi akşam antika küçük burjuva münevveri ustanın kapısını çaldı.

Nuri usta, Gâvur Cemal hocayı güler yüzle karşıladı. Uzun uzun dünya işlerinden konuştular. Gâvur Cemal bazı meselelerde kendini Nuri ustadan daha «sol» buldu. Ve bunu söylediği vakit usta:

— Senin sol'luğun bir ucundan sağ'la birleşiyor. Zaten sizin gibi küçük burjuva münevverlerinin felâketi budur, dedi. Sözde en sol oldukları vakit pratikte en sağa yanaşmıştırlar... Ama tabiî kendileri de böyle bir hokkabazlığa kurban gittiklerini farketmiyerek...

Gâvur Cemal'in:

— Münevverleri böyle beğenmiyorsun da... diye başladığı sözü usta yarıda kesti:

— Her münevveri değil, dedi. Ben topyekûn münevver düşmanı değilim. Böyle bir düşmanlık da bir küçük burjuva sol'luğu

olur. Bak benim, oğlan da avukat olacak, münevver olacak, ama bize faydalı münevver...

Böylelikle bahis Ömer'e intikal etti ve Gâvur Cemal sordu:

— Ömer'e meseleyi açtın mı?

— Hangi meseleyi?

— Yani asıl babasının Seyfi bey olduğunu...

Usta yüreğine apansız bıçak yemiş gibi sarsıldı. Bunu hiç düşünmemişti. Ömer'e bunu söylemeği aklından bile geçirmemişti.

Gâvur Cemal güldü:

— Yoksa korktun mu? dedi. Hani babasının Seyfi bey olduğunu öğrenirse sizden vaz geçer, size artık faydası dokunmaz mı sanıyorsun?

— Hayır... Sadece... Fakat Ömer'den bunu gizlemek ne faydalı, ne faydasız. Söylesem de olur, söylemesem de...

— Öyleyse söyle... Her halde daha dürüst hareket etmiş olursun... Malûm ya şimdi bey dünyanın zengini... İki dokuma fabrikası var... Bankada meclis idare âzası... Belki oğlanı da evlât diye kabul eder... Çocuğu burda sıkıntı içinde yaşatmağa hakkın var mı? On altı yaşında koskoca herif... Kendi hayatını kendi tayin edebilir.

Gâvur Cemal bütün bu sözleri birdenbire içinde kabaran gizli bir kinle söylüyordu. Ustanın kendisini «küçük burjuva münevveri» diye aşağılık görmesinin acısını çıkarıyor...

İşte basit bir vesile ile ortaya çıkan, ustaya mühim bir karara getiren hâdise budur.

Gâvur Cemal gittikten sonra o akşam işten geç vakit dönen Gülizar'a bir şey söylemedi.

Akşam yemeğinde, mahalle spor kulübünün kaptanı olan Ömer babasına yakında yapacakları bir maçın tafsilâtını anlatırken usta onu sanki ilk defa görüyormuş gibi gözden geçiriyor.

Ömer, ise... Uzun boylu olacağı belli. Kumral, mavi gözlü. Anasından çok ötekine benzeyecek. Usta yıllardır ilk defa öteki

nin yüzünü hatırlamağa çalıştı... Evte, Ömer'in yüzü şimdiden ötekine benziyordu.

Ömer, maçta mutlaka kazanacaklarını söylüyor ve:

— Bizim kulüpte hep aslan gibi delikanlılar var. Formalarımız fiyakalı değil, sonra ne de olsa baklava börekle büyümediğimiz için ilk bakışta biraz sıskaca duruyoruz ama... Öteki kulübünküler hep muhallebi çocukları. Şişko şişko şeyler... Hepsinin bir çeşit futbol ayakkabıları var. Ama yürek yok heriflerde... Göreceksin onları nasıl yeneceğiz baba... Hem...

Usta birdenbire Ömer'in sözünü kesti:

— Ömer, dedi. Sana bir şey söyleyeceğim, mühim bir şey... Bilirsin ya, mukaddemeden hoşlanmam, daha doğrusu beceremem bu marifeti... Halbuki bu sefer mukaddeme lâzım gelecek...

Gülizar hayretle ustanın yüzüne bakıyor.

Usta, Gülizar'ın hayret ettiğinin farkındadır. Fakat bilhassa ondan tarafa bakmayarak sözüne devam etmekte:

— Sen Ömer... Şey yâni... Ben anamın ikinci kocasıyım...

Gülizar kıpkırmızı oldu. Ömer güldü:

— Biliyorum baba, dedi.

Bu sefer ter dökmekten kurtulup şaşırmak sırası ustaya gelmişti. Döndü, Gülizar'ın yüzüne baktı. Gülizar'ın başı öne eğik... Ömer hâlâ gülüyor:

— Biliyorum, baba... Sen benim anamın ikinci kocasısın... Daha doğrusu, anama senden evvel oynadıkları oyunu biliyorum... Ama isabet olmuş... «Bazen felâketin de olurmuş hayırlısı...» Tevfik Fikret'i seviyorum baba.

Usta o kadar şaşaladı ki kekelemeğe başladı:

— Şey, öyleyse... Benim...

— Senin benim babam olduğunu biliyorum. Diyeceksin ki asıl baban ötekisidir... Ben üvey babanım...

Ömer sustu. Sonra hep aynı gülüşle:

Anamın bir kocası var. Sen. Ötekisiyle ne alâkam var? Ne alâkamız var? Doğru değil mi baba?

Usta artık kendini toparlamıştı. Gülizar'da çok büyük bir iş yapmış bir insan hali var...

Usta sordu:

— Bütün bunları nerden, nasıl kimden öğrendin?

— Bütün bunları çok eskiden biliyorum baba... On yaşımdanberi... Bir gün Stoyan amcaya eski günleri anlatıyordun... Beni uyumuş sanıyordunuz... Sonra anneme sordum. Ama bir kere... Altı sene evvel. Anlattı. Senden başka bir babam olacağına inanmadım. Hâlâ da inanmıyorum. İnanmam da...

— Peki ama, şimdi onun ne iş yaptığını, nerede olduğunu biliyor musun?

— Hayır... Bana ne... Seni bu mesele, onun nerede, ne iş yaptığı alâkadar ediyor mu?

— Hayır...

— Öyleyse beni ne diye etsin?

Halbuki Ömer yalan söylüyordu. İki sene evvel bir gazetede Seyfi beyin resmini görmüştü. Bu Seyfi beyin «o» olabileceğini birdenbire düşünmüş, resmi anasına göstermişti. O gündenberi arasıra gazetelerdeki ilânlarda onun fabrikalarının ismine rastlıyor ve ayıp bir şey okuyormuş gibi kızarıyordu. Alâkası bu kadarcıktı. Yoksa bir an olsun «ötekinin» yanında olmayı istememiş, bunu düşünmemişti bile. Hatta ona öyle geliyordu ki birisi gelip: «Sen artık Nuri ustanın oğlu değilsin, haydi bakalım ötekinin evine git!» dese kendisini denize atar, gitmezdi. Ötekini sevmiyordu. Anasını ve kendini bıraktığı için değil. Nuri usta, Stoyan, Sait olmadığı için...

Ömer'in kafasında dünyanın en mükemmel adamı Nuri ustaydı. Ustayı anasından bile çok seviyor, hatta demin ustanın sözünü birdenbire gülerek kesip her şeyi bildiğini söylediği vakit gülüşü bir korkuyu gizliyordu. Ustanın onu tecrübe etmeğe lüzum görmesinin korkusunu...

Yemekten kalkarken usta:

— Mesele yok öyleyse, dedi... Ve gülerek ilâve etti:

— Sen, bu işte beni fersah fersah geçmişsin... Her şeyde de böyle geç...

Yemekten sonra Tevfik Fikret hakkında konuştular. Ömer, Fikret'i niçin sevdiğini anlattı:

— Tevfik Fikret'ten sonraki şairler daha temiz Türkçeyle yazmışlar ama baba, hep kadından, kızdan bahsediyorlar. Bizim arkadaşlar arasında böyle şiirleri seven çok. Hani ben de Fikret'in bazı kelimelerini ancak lûgatı açıp anlıyorum... Fakat ne güzel şeyler yazmış. Balıkçılar fena mı baba? Hele bir şiiri geçti elime «Tarihi Kadim». Sen okudun mu onu? Bize yakın bir adam bu...

Usta, Fikret hakkında fikirlerini söyledi ve o gece ilk defa Ömer'in mektep kitaplarından başka daha neler okuduğunu merak etti. Ve Türkçede Ömer'in okumasını istediği ne kadar az kitap olduğunu bir kere daha anladı.

— Cemal'e söyleyeyim de, dedi, sana evde de gelip Fransızca ders versin.

Ve iki gün sonra Gâvur Cemal Hocayla buluştukları vakit bu meseleye dair konuştular. Usta:

— Yalnız Fransızca dersi vereceksin ama, diyordu. Öteki fikirlerin senin olsun. Kontrol edeceğim...

ÖMER'İN ROMANI

Yalnız kadın, kız şiirleri yazan şairler hakkındaki fikirlerini Ömer on sekiz yaşında değiştirdi. Daha doğrusu bu, tam bir fikir değişmesi değil. Ömer kendi kendisine bile yüksek sesle itiraf etmeksizin o şairleri eskisi gibi mânasız bulmuyor. Hatta birinin kitabını bir arkadaştan aldı. İki gecedir okuyoruz. Fena bir iş yaptığını sanarak, görecekler diye utanarak okuyor. Fakat okuyor.

Mahallenin en üst başındaki evde oturan adliye mütekaitlerinden Şerafeddin beyin kızı sebep oldu buna...

Şerafeddin beyler mahalleye yeni taşındılar. Ömer de Süheylâ'yı bir aydır görüyor. Süheylâ her sabah erkenden Kız Kolejine gitmek için Ömer'in durduğu tramvay durağının karşısındaki durakta tramvay bekliyor.

Bazı sabahlar biri önde biri arkada mahalleden caddeye çıkıyorlar ve hemen arkasından sokağa fırlıyor. Ve bazen karşılıklı tramvay duraklarında, ikisi yapapyalnız, dakikalarca, aksi taraflara gidecek olan tramvaylarını bekliyorlar.

Ömer'in tramvayı daha önce gelirse Ömer binmiyor. Fakat bir defa olsun Süheylâ bu nezaketi göstermedi. Kendi tramvayi gelir gelmez hemen sıçrayıp atlıyor basamağına ve karşıda Ömer'i tek başına bırakıyor, camdan olsun bakmayarak gidiyor.

Süheylâ da Ömer'in yaşında. Kesik saçları kumral. Gözleri çok iri, kestane renginde. Spor ayakkabıları giyiyor ve koca man bir çantası var.

Ömer. bu küçük burjuva kzına kızmaktadır. Kendini beğenmiş biri.

Burnu havada. Kim bilir kafası nasıl karmakarışık, karanlık şeylerle doludur. Balodan, sinemadan başka bir şey düşünmez her halde. Eğer babası tekaüt edilmeseydi ve mahallenin en güzel evi kendilerinin olmasaydı buraya taşınmazlardı.

Ömer, bu kızı eline geçirse bir kaşık suda boğacak. Ve böyle bir hanımefendinin peşine takıldığı için kendini dehşetli alçak buluyor. Kendisi gibi bütün hayatnı büyük işlere vermek isteyen bir delikanlının böyle bir çift spor iskarpinini kovalaması kepazeliktir.

Bir sabah mahalleden yine biri önde ötekisi arkada caddeye çıktılar. Ömer hızlı hızlı yürüyerek ve Süheylâ'yı geçerek kendi durağının altına gitti ve karşıdaki durağa baktı. Demin yanından geçtiği Süheylâ orda yok. Telâşlandı. Sağa sola bakındı ve birdenbire Süheylâ'yı yanında gördü. Dimdik duruyor. Aralarında direk var. «Bugün mektebe gitmiyor. İstanbul'a

inecek anlaşılan» diye düşündü. Sonra bir direğin bir yanında kendisinin öte yanında onun bulunuşu Ömer'in bütün kanını başına çıkarttı. Şimdi tramvay gelecek, ikisi aynı vagona binecek, belki de yanyana oturacaklardı.

— Tramvay geldi. Fakat ne aynı vagona bindiler, ne yanyana oturdular.

Çünkü gelen tramvay iki vagonluydu: Biri önde, biri arkada, biri kırmızı, biri yeşil, biri birinci mevki, biri ikıncı mevkı.

Ömer yeşile, arkadakine ,ikinciye bindi.

Süheylâ kırmızıya, öndekine, birinciye bindi.

Ömer eskidenberi birinci mevkiin kırmızı, ikinci mevkiin yeşil boyalı olmasına kızardı. Bu sefer yalnız boyalardaki münasebetsizliğe ve tersliğe değil, birinci mevkie binen bir kıza tutulmuş olduğu için kendi kendine de bir kere daha kızdı.

Süheylâ Karaköy'de indi.

Ömer mektebe gitmeği astı. O da atladı tramvaydan.

Süheylâ iki adım attı atmadı döndü arkasına baktı. Ömeri gördü her halde. Başını hızla çevirdi. Koşarcasına yürümeğe başladı.

Ömer durdu, uzun uzun baktı arkasından. Sonra okkalı bir küfür savurdu. Küçük hanımın cilvesine içerlemişti.

Süheylâ köşe başında kaybolunca Ömer:

— Akılsız başın cezasını ayak çeker, dedi kendi kendine. Şimdi yürü baaklım Ömer sersemi. tramvay parasını verip yarı yolda inmenin cezasını çek...

Ve köprüyü geçip te mektebe kadar yayan yürüdü.

***

Ömer'in mektepte iki arkadaşı vardı. İsmet ve Hayri. İsmet bir mürettibin oğluydu. Hayri Anadolu'luydu. Mektepte ücretsiz leyliydi. İsmet ve Hayri'den başka talebelerle Ömer ya kavga etmiş darıltmıştı, yahut hiç ahbaplık etmemişti.

Mektebin dışında klüp arkadaşlarından başka kendinden iki yaş büyük ve şoför muavini olan Kerim'le ve dört beş genç tütüncüyle dosttu.

Süheylâ'nın yaptığı ve Ömer'in çok biçimsiz bulduğu son münasebetsizlik delikanlıya o kadar dokundu ki ertesi gün her vakitkinden erken çıktı evden ve mektepte meseleyi biraz utana sıkıla İsmet'le Hayri'ye açtı.

Hayri, macerayı merakla ve zaman zaman gülerek dinledi. İsmet'te talebesinin dersini dinleyen bir hoca hali var. Ve Ömere:

— Utanıyorum kendi kendimden, ben bu hale düşecek delikanlı mıyım? diye sözünü bitirdiği vakit Hayri, Ömer'e acıdı.

İsmet:

— Toyluk ediyorsun Ömer, dedi. Seni bu kadar enayi sanmazdım.

Kız, küçük Burjuva imiş de, sen işçi oğluymuşsun da... Ne yapalım, ben de paşazade değilim ya, ben de mürettip çocuğuyum, fakat mümeyyizin kızına buz gibi tutuldum... Babamız işçi diye âşık olurken sevgilimizin nüfus tezkeresini mi soracağız... Kızın soyundan sopundan sana ne...

Hayri de İsmet'e hak verdi:

— İsmet doğru söylüyor... Kızın da sende gönlü varsa, babasını kim dinler... Kaçırırız.

— Durun çocuklar, diye bağırdı... Kızla görüşen, kızı almak isteyen kim? Nerdeyse «yarın belediyeye gidelim» diyeceksiniz...

Hayri oralı değil:

— Babasından işte... Nişanlanırsınız... Kız bekler seni...

İsmet de itiraz etti bu sefer:

— Amma yapıyorsun ha... Evlenmeği, nişanlanmağı bırak bir tarafa... Ömer kızı görmüş sevmiş...

— İyi ya...

— İnsan ilk sevdiği kızla hemen evlenir mi?.. Ben şimdiye kadar dört kız sevdim... dördüyle de evlenseydim...

Anadolu'lu Hayri'yle İstanbul'lu İsmet bu meselede anlaşamadılar. Ve onlar münakaşa ederlerken Ömer işi oluruna bırakmaktan başka yapılacak bir iş olmadığına karar verdi:

— Çocuklar, dedi. Bırakalım meseleyi inkişafına... Ben kalbimi susturmasını da bilirim...

Fakat Ömer kalbini susturamadı.

Bir cuma akşamı Beyoğlu sinemalarından birinin galerisinden inip sokağa çıkarken olduğu yerde birdenbire başından alçı dökmüşler gibi kakıldı kaldı. Yanında İsmet vardı. İsmetin kolunu çekti. O da durdu ve cin gibi etrafına bakınmağa başladı. Çok geçmeden meseleyi anladı. Sınıf arkadaşlarından Hüsnü bey zadelerin büyük oğlu yanında iki genç kızla sinemanın kapısındaki resimlere bakıyorlardı. Kızlardan birisi bir çürük elmanın yarısı gibi Hüsnü bey zadeye benziyor, herhalde kızkardeşi... Ötekisi Ömer'in anlattığı Süheylâ olacak.

Ömer, Hüsnü bey zadeyle konuşmazdı. Fakat İsmet'in arası herkesle iyi olduğu gibi onunla da iyiydi.

İsmet derhal kararını verdi. Ömer'i kolundan tuttuğu gibi, âdeta sürükleyerek ötekilerin yanına götürdü ve Hüsnü bey zadenin omuzuna vurarak:

— Merhaba yahu, dedi, galiba sinemaya gireceksiniz... Biz de şimdi çıkıyoruz içeriden, güzel film, ama senin hoşuna gider mi bilmem... Dekoru mekoru zengin değil, şarkısı markısı da yok, fakir fukara arasında geçiyor...

Sonra çürük bir elmanın yarısı gibi Hüsnü bey zadeye benzeyen genç kıza dönerek:

— Bizim Reşat'ın hemşiresisiniz galiba, dedi...

Çürük elmanın yarısı sırıttı:

— Evet, dedi.

Çürük elmanın öbür yarısı bir parça afallamıştı. İsmet hemşire hanımın elini sıkarken o artık milleti birbirine tanıştırmak lâzım geldiğini hükmetti.

— Hemşirem Macide, mektep arkadaşlarımdan Ömer, İsmet...

Ömer kıpkırmızı, Macide'nin elini sıktı.

— Hemşirenin mektep arkadaşlarından Süheylâ Hanım... Ömer... İsmet...

Ömer, Süheylâ'nın elini sıktığı vakit deminki alçı kalıp birdenbire eridi.

Süheylâ:

— Ömer Beyle aynı mahallede oturuyoruz galiba, dedi.

Ömer başını eğdi. Konuşamıyor... Süheylâ'nın kalın kırmızı dudaklarında alaycı bir gülüş var.

Çürük elmanın Macide isimli yarısı İsmet'le alâkadar:

— Demek filim zengin değil...

— Hayır... Küçük hanım, hani biz gördük, beğendik ama, sizi enterese etmez.

İsmet arasıra yarı alay yarı ciddî Fransızca kelimeler kullanırdı. Gâvur Cemal hocanın gözdelerinden olduğu için Fransızcaya hem tuhaf bir istihzası, hem garip bir saygısı vardı.

Süheylâ:

— Vakit geç oldu, dedi. Zaten sinemaya girecek değildik...

Bu suretle Ömer zengin dekorlu filimlerin Süheylâ'yı alâkadar edip etmediklerini anlayamadı.

İsmet atıldı hemen:

— Eh öyleyse sizi tünele kadar götürelim...

Haydi yürüyelim, dedi ve Reşat'la Macide'nin aralarına girip yürüttü onları. Süheylâ Ömer arkada kaldılar, ve yanyana konuşmaksızın öndekileri takip ettiler.

Tünele geldikleri vakit İsmet koşmuş markaları almıştı.

— Ömer, dedi, Süheylâ hanım sana teslim.

Sonra Süheylâ ötekilerle vedalaşırken İsmet:

— Gözünü aç Ömer oğlum, dedi, al şu markaları, şaşırma, ikisi de birincidir, tramvayda da birinciye bin... Ben çürük elmaları ekerim. Havadis beklerim yarına...

Ömer'le Süheylâ tünelin karanlığını yine konuşmadan geçtiler... Tramvay durağında çok beklemediler. Yine kırmızı yeşilli iki araba geldi.

— Hayır, dedi, ötekine binelim...

Ömer bilet paralarını vermek istedi. Süheylâ:

— Hayır, dedi, ben kendi biletimi kendim alırım...

Tramvay kalabalıktı. Arka sahanlıkta ayakta duruyorlardı. Dönemeçlerde, duraklarda durup kalkarken birbirlerinin üstüne düşüyorlar... Ömer her seferinde özür dilemek için bir şeyler mırıldanıyor ve Süheylâ gülümsüyor.

Fındıklıya geldikleri vakit Süheylâ:

— Siz galiba konuşmayı sevmiyorsunuz dedi. Arkadaşınız İsmet beyin aksine...

Ömer artık bir şeyler söylemek lâzım geldiğini anlıyor, kızın bu sözleri üzerine de Agob'un kazı gibi, dilini yutmuş gibi durursa...

— Konuşmayı severim Süheylâ hanım, dedi, fakat herkesle değil...

— Ya? Demek onun için benimle konuşmuyorsun...

Ömer ters bir lâf ettiğinin farkına vardı. Bu küçük Burjuva hanım efendisinden çekeceği var... Ömer ne demek istedi. O ne anladı.

— Sizin için demedim Süheylâ Hanım, umumiyetle herkesle konuşmaktan hoşlanmam demek istiyorum.

Süheylâ ısrar ediyor:

— Ben de bu umumiyetin içindeyim herhalde, değil mi?

Ömer kararını verdi. Dobra dobra konuşacak. İsterse kızsın, darılsın.

— Sizin hakkınızda hiçbir fikrim yok daha, bu umumiyetin içinde misiniz, dışında mısınız? Bilmiyorum, fakat içtimaî vaziyetinize nazaran:

Süheylâ:

— Yani, dedi, beni içtimaî vaziyetime nazaran nasıl buluyorsunuz?

Ömer artık açılmış, büyük bir ciddiyetle konuşuyor:

— Halis küçük Burjuva...

Süheylâ şaşırdı:

— Anlamadım...

— Bir bürokrat ailesinin kızı...

Süheylâ, bir bürokrat ailesinin kızı olmanın Ömer için neyi ifade ettiğini merak ediyor.

— Ne tuhaf konuşuyorsunuz... Bir bürokrat ailesinin kızı olmak iyi mi, fena mı sizin için?.. Böyle bir kızla konuşur musunuz? Konuşmaz mısınız?

Ömer, dişlerinin arasından:

— Görüyorsunuz ya ,konuşuyorum, dedi.

Süheylâ bu cevabın başındaki «maalesef»i sezdi:

— Ama konuştuğunuza memnun değilsiniz. Sizi daha fazla rahatsız etmiyeyim, dedi ve daha kendi duraklarına gelmeden Dolmabahçe'de tramvaydan indi.

Ertesi gün mektepte Ömer meseleyi İsmet'le Hayriy'e anlattığı vakit Hayri ses çıkarmadı. İsmet:

— Senin adam olacağın yok, dedi. Böyle kitap sahifesi gibi kafanla hayatta hiçbir iş beceremezsin... Bunun bu kadarına düpedüz züppelik derler. Softalık derler.

Ömer kendini müdafaa etti. «Kafamın anlaşamıyacağı bir kıza yüreğim tutulmuş diye kafamı kurban mı edeyim,» dedi.

Bu söze İsmet'in verdiği cevap şuydu.

— Kafanın anlaşamıyacağını nereden tahmin ettin? Ne «borne» adamsın be... Sen kafana güvenemiyorsun... Eğer güvenseydin Süheylâ ile anlaşırım diye düşünürdün... başka bir düşünce ile hareket eden başka bir istikamet almış az insan mı var?.. Süheylâ niçin bunlardan birisi olamaz...

Münakaşa hiçbir netice vermeden üç gün sıra ile uzayıp gitti. Üç gün Ömer Süheylâ'yı görmedi. Fakat dördüncü gün karşılıklı tramvay duraklarında gene karşılaştılar. Süheylâ selâm verdi. Ömer kızardı. Selâmı iade etti.

Ömer, Şekspir'i okuyor.

Bu işe Sait sebep oldu. Sait Nuri ustaya dedi ki.

— Elime bizim sakallının hayatına dair küçük bir kitap geçti. Meğerse Şekspir ismindeki İngiliz muharririnin tiyatrolarını çok sevmiş. Hatta kızlarına küçük yaşta Şekspir'den parçalar ezberletmiş. Ömer'in edebiyata merakı var diyorsun, Fransızcası da kuvvetlendi herhalde Şekspir'i okutsana...

Ömer Şekspir'i okuyor.

Abdullah Cevdet'in tercümeleriyle Fransızca tercümeleri karşılaştırıyor. Bazen Abdullah Cevdet'inkileri anlıyor, bazen Fransızcaları.

Hamlet'den en çok hoşuna giden ve prensin ölü kafasını eline alıp nutuk söylemesi değil, tiyatrocularla konuşması oldu.

Hamlet'den ve Otello'dan sonra Romeo Jüliyeti okumağa başladı. Birinci perdedeydi ki Süheylâ'yla barıştılar. Daha doğrusu darılan Süheylâ olduğu gibi barışan da Süheylâ oldu. Barışan Süheylâ oldu ama vesileyi hazırlayan Ömer'di. Şöyle ki:

Öğleden sonra mektep yoktu. Ömer tramvaydan Beşiktaşta inecek yerde Bebek'te indi.

Saat bir buçuk. Sıcak. Deniz durgun. Bebek gazinolarından birinde erkenden çalmağa başlayan bir orkestra var. Sıcak havanın içinde keman, piyano, flüt sesleri, kızgın bir tavaya atılmış yağ gibi dağılıp eriyorlar. Tramvay durağında taksiler bekliyor. Sokak ve meydan tenha. Ömer ceketini çıkardı. Gazino duvarının dışına oturdu. Burası serin biraz. Kocaman, koyu yeşil bir ağacın gölgesi düşüyor Ömer'in üstüne...

Ömer, Romeo Jülyetini açtı. Bir sahife okudu. Sonra kitabı kapadı. Beklemeğe başladı. Cebinde elli kuruş var. Ara sıra gelip geçen kayıkçılara ve beyaz fanila pantalonlu delikanlılara bakarak mühim meseleler düşünmek istiyor. Fakat imkânı yok Kafasında yalnız «beklemek» denen şey.

Birdenbire karşı köşeden Süheylâ'nın geldiğini gördü. Yanında iki kız ve bir erkek arkadaşı var. Süheylâ'nın yanındaki erkek Otellodan bir iki cümleyi hatırlattı Ömer'e...

Süheylâ ve arkadaşları Kolejden geliyorlardı. Tramvay durağına doğru yürüdüler. Ömer ayağa kalktı. «Ne diye buraya geldim. Amma iradesiz herifim,» diye kızdı kendi kendine:

Süheylâ Ömer'i gördü.

Süheylâ arkadaşlarını tramvaya bindirdi.

Onlar gittiler...

Süheylâ gülerek Ömer'e doğru yaklaştı:

— Siz buralarda, dedi. Bir işiniz mi var? Birisini mi bekliyorsunuz yoksa?

Ömer Süheylâ'nın elini sıkarken onun iri kestane renkli gözlerinin içine bakarak sert cevap verdi:

— Evet birini bekliyordum. Sizi bekliyordum...

Süheylâ sözde şaşırdı:

— Beni mi?

— Sizi... niçin şaştınız?

Süheylâ birçok şeyler söylemek istedi. Fakat vaz geçti. Sadece:

— Eh, şimdi ne yapacağız? dedi...

Ömer Bebek'e gelip beklemeğe karar vermeden önce bu küçük hanıma karşı nasıl bir vaziyet almak, onunla nasıl konuşmak icap ettiğini tasarlamıştı. Her şeyden önce şaşırmamak, sıkılmamak lâzım.

— Elli kuruşum var Süheylâ hanım... Hava güzel... Sandala binelim...

Süheylâ düşündü:

— Peki, dedi... Güneş banyosu yapmış oluruz. Benim de bir liram var. Şuradan üzüm filân da alalım...

Sandala bindiler... Ömer küreklere oturdu. Açıldılar... Denizin üstü daha sıcak. Güneş suya vuruyor, sonra mavi ve sarı bir parıltı halinde Ömer'in gözlerine doluyor. Süheylâ'nın

saçları ışıl ışıl... Üstünde ince bir gömlek var. Ömer'in güneşten kamaşan gözleri bu gömleğe takıldıkça delikanlı başını çeviriyor.

Süheylâ:

— Romeo Jülyet'i okuyorsunuz galiba, dedi.

— Evet... Siz de okudunuz mu?

— Okudum, aslını, İngilizcesini...

— Ben daha bitirmedim. Birinci perdedeyim...

Boğazdan inen bir gaz vapuru yarısı suyun üstüne çıkan kocaman pervanesiyle denizin ve havanın durgunluğunu muntazam fasılalarla çalan bir davul gibi inletmeğe başladı.

Vapur Ömer'le Süheylâ'nın o kadar yakınlarından geçti ki çocukların sandalları bir dağın dibinde kalmış gibi oldu.

Vapurun arka tarafında güvertede bir emici küpeşteye dayanmış, aşağıya denize bakıyordu.

— Şu vapurun içinde olmak ister misiniz?

Ömer düşünmeden cevap verdi:

— Hayır.

— Yolculuk etmesini sevmez misiniz?.. Uzak denizlerde, dillerini, âdetlerini bilmediğiniz insanlar arasına gitmek... Sergüzeşt macera... Heyecan...

Ömer kürekleri bıraktı. Gaz vapuru, küpeştesindeki gemiciyle beraber uzaklaşmıştı. Yalnız derinden derine, sanki denizin dibinden geliyormuş gibi pervanesinin gümbürtüsü işitiliyor

— Yolculuk etmesini isterdim Süheylâ hanım... Gitmek görmek istediğim bir iki memleket var. Fakat bir gaz gemisinin güvertesinde sergüzeşt ve macera aramayı anlamam. Heyecan duymak hiçbir zaman gaye olmadı benim için... Heyecan duymadım demiyorum. Çok defa heyecandan daha sertini, keskinini de duydum. Korktuğumu bile biliyorum. Fakat bütün bunları ben aramadım, yolumun üstündeydiler ve onları geçtim sadece...

Süheylâ, Ömer'e hayretle bakıyor. Yüzünün çizgileri, acayip utangaçlığı, sessiz inadı o kadar hoşuna giden bu çocuğun

şimdi böyle serbest, kendinden emin konuşması bir parça şaşırtıyor Süheylâ'yı:

— Dehşetli hesabî bir ahlâkınız var Ömer bey, diyor.

— Hesabî sözünden ne kasdettiğinizi bilmiyorum. Bu eğer insanın her attığı adımda kendi şahsî menfaatlerini hesap etmesi ise. Hayır. Ben hesabî değilim. Ama, insan bir büyük kavga içinde, o kavga hesabına hesabî olmalıdır. Realist olmalıdır mânası varsa sözünüzde... Evet. Hesabîyim...

Artık dönüyorlardı. Süheylâ birdenbire iğneli ve hınçlı bir sesle sordu:

— Beni bugün beklemenizde de o bilmediğim büyük kavganın bir hesabı mı vardı?..

Ömer bir an bozuldu. Şaşaladı. Fakat kendini hemen toparladı:

— Hem evet, hem hayır... Sizinle görmek istediğim biri vardı ki beni alâkadar ettiği için, dolayısiyle...

Süheylâ güldü.

Ömer:

— Gülmeyin, dedi. Sizinle konuşmam, bir neticeye ulaşmam lâzımdı. Konuşalım mı?

— Buyurun. Zaten konuşmuyor muyuz?

— Konuşuyoruz ama, konuşmak istediğim şeyleri konuşmuyoruz.

Ömer bir aralık bırakıp tekrar çekmeğe başladığı küreklere kuvvetle asıldıktan sonra tekrar onları bıraktı. Kendi de farkına varmaksızın Nuri ustanın sesini taklit ederek:

— Ben mukaddeme yapmaktan hoşlanmam, dedi. Zaten yapmak istersem de beceremem...

Süheylâ gene güldü:

— Ama... yapıyorsunuz ya işte...

Ömer bu itirazı duymamış gibi devam etti:

— Sizi seviyorum...

Bu «sizi seviyorum» cümlesini «sandal muvazenesini kaybediyor, azıcık sola oturunuz» der gibi söylemişti.

Süheylâ şaşırdı. İnce uzun boylu Ömer'in yanında ondan bir iki yaş küçük göründüğü halde ondan bir yaş büyüktü. 19 yaşında idi. Ve şimdiye kadar üç dört defa ona «sizi, seni seviyorum» demişlerdi. Bazıları bunu yarı şakaya dökerek, bazıları sesini titreterek, bazıları büyük bir ciddiyetle söylemişti. Fakat hiçbirisi bunu bu kadar havadan sudan söylememişti.

Süheylâ cevap vermedi. Şaşkınlığını belli edecek hiçbir hareket yapmadı.

Ömer devam etti:

— Mesele sizin için belki basit, fakat benim için o kadar basit değil.

Ve Ömer meselenin kendisi için neden o kadar basit olmadığını, Süheylâ'nın pek anlayamadığı ıstılahlar kullanarak, fikirler söyleyerek izah etmeğe çalıştı. İsmet'in itirazlarına sebep olan düşüncelerini tekrarladı. Ve en nihayet sözünü şöyle bitirdi:

— Bana uyup uymayacağınızı ancak sizinle konuşup, arkadaşlık etmekle anlayacağım. Benim size gelmeme imkân yok, siz bana gelirseniz mesele kalmaz. Cevap vermenizi istemiyorum. Cevap ancak zamanla belli olacak...

***

Akşam üstü eve geldiği vakit Ömer'de çok rüzgâr ve çok güneşle başı dönmüş gibi bir hal vardı. Bir yığın manzara, bir yığın söz, bir gömlek, bembeyaz bir sıra diş, kestane renginde gözler, sıkılan bir elin yumuşak sıcaklığı, bütün bunlar Ömer'in kafasında renklerin, hacimlerinden, temaslarından bir zerre kaybetmeksizin karmakarışıktılar.

Sandaldan çıktıktan sonra Arnavutköy'üne kadar yayan yürümüşler, sırtlara tırmanmışlar ve kocaman bir ağacın altında

birdenbire esmeğe başlayan rüzgâra göğüslerini vermişlerdi. Aşağı inerken Ömer yardım etmek için Süheylâ'nın elini tutmuştu.

Tramvayda yanyana oturmuşlar. Mahallerine girerken Süheylâ esrarlı bir sesle:

— Ben önden gideyim. Siz bekleyin, biraz, bizi beraber görmesinler demişti.

18 yıllık hayatında bir yığın gizli ve tehlikeli iş yapan Ömeri, sır taşımanın ağır tadını bilen delikanlıyı Süheylâ'nın bu teklifi şimdiye kadar eşine rastlamadığı bir heyecana düşürmüştü.

O gece yemekte Sait amca vardı.

Ömer sofrada konuşulanları bir bulut arkasından duyuyor gibiydi.

Sofradan kalkılırken Sait amca:

— Ne tuhaf şey Nuri, dedi. Bu akşam sana gelirken kime rastladım dersin? Beş sene önce beni mahkûm eden mahkeme reisine. O beni tanımadı tabiî. Zaten önümde gidiyordu. Ben onu sırtından tanıdım. Belki yüzünden de görseydim tanımazdım. Fakat sırtı öyle aklımda kalmış ki, hükmü tebliğ ettikten sonra mahkeme salonundan çıkan adamın sırtını unutamamışım anlaşılan. Yürüdüm hızla yanından geçtim, beş senede amada ihtiyarlamış, sonra dikkat ettim sırtından başka her şeyi değişmiş, yüzü basbayağı senin benim yüzüm gibi yemek yiyen, uyku uyuyan bir insan yüzü. Halbuki mahkemede öyle hayattan uzak olmağa çalışan mücerret bir yüz takmıştı ki. Sizin mahallenin üstbaşındaki koca evde oturuyor... Tekaüde çıkarıldığını duymuştum zaten...

Ömer'in kulağına sesleri yumuşak ve bulanık veren bulut birdenbire dağıldı.

Sait amca, Süheylâ'nın babasından bahsediyordu. Demek Süheylâ'nın babası İstanbul'un işgali yıllarında Sait amca'yı mahkûm eden hâkimdi. Belki Stoyan amcanın hudut harici edilmesi

ne de o karar vermişti. Stoyan amcanın kırılan belkemiğine inen sopada onun parmaklarının izi vardı.

Manzaralar, rüzgâr, güneş, beyaz dişler; ince gömlek; elin teması hepsi birdenbire dağılıverdiler.

Ömer, üç odalı evlerinde kendisine verilen odaya girdiği vakit büyük bir kabahat işlemiş olduğuna emindi. Kabahatin büyük bir kısmını İsmet'in üstüne yüklemek istedi. Fakat haksızlık edeceğini anladı. «Ne de olsa mektep muhitinde bozulan İsmet'le konuşacak yerde bu işi tütüncü ahbaplarından birine açsaydım beni bu belâya sokmazlardı» diye düşündü.

Lâmbayı yaktı. Yatağının üstünde bütün bir günün denizi güneşi ve Süheylâ'nın elleriyle olgunlaşmış bir yemiş gibi duran Romeo Jülyet kitabı vardı.

Ömer kitaba baktı. Kendini Romeo'ya ve Süheylâ'yı Jülyet'e benzetti. Hatta Ömer'e göre kendisiyle Süheylâ arasındaki duvar Romeo ile Jülyet'i ayıran duvardan daha aşılmazdı.

***

Bir hafta birbirlerini görmediler. Daha doğrusu Ömer Süheylâ'yı görmemek için bütün tedbirleri aldı. Bahsi açmak isteyen İsmet'le kavga etti. En beylik tabirle «kalbini susturmak» için elinden geleni yaptı. Fakat kalbinin ağzını bağlayıp onu zorla sustururken canı öyle sıkılıyordu ki anası günden güne suratı asılan oğlunu bir akşam sorguya çekti:

— Ömer, dedi, sende bir şey var. Babandan, benden; hepimizden bir şeyler gizliyorsun, bu doğru değil...

Bunu doğru bulmayan Ömer anasına meseleyi anlattı. Kendini yerden yere çalarak, zaafına küfrederek, Nuri ustanın oğlu olmağa lâyık olmadığını söyleyerek büyük derdini döktü ve:

— Merak etme ana, dedi, geçti artık, böyle işler vız gelir bize.

Gülizar Romeo Jülyet'i okumamıştı. Hatta böyle bir kitabın varlığını bile bilmiyordu:

— İkide bir, bir kitabın ismini söylüyorsun, nedir bunun mevzuu? diye sordu.

Ve Ömer kitabın mevzuunu anlattığı vakit Gülizar çıkıştı oğluna:

— Biraz zamansız, başka işin yokmuş gibi, daha çocuk sayılırken sevdalanmışsın. Bu kötü, sana yakıştıramadım, fakat madem ki olan olmuş bir kere, işi büsbütün karmakarışık etme. O kızdan sana, bize hayır gelir mi? Gelmez mi? bilmem ama böyle eski zaman masallarını çıkarma ortaya, kızla anlaşabilirsen ne âlâ, babasından sana ne?.. Hem kızın senin kimin oğlu olduğunu biliyor mu?

— Hayır... Ben söylemedim, o da sormadı...

— Kimin oğlu olduğunu da söyle, sonra açılmağa falan da kalkma, okusun ilk önce, kim bilir belki faydalı bile olur...

O gece Güilzar işi Nuri ustaya açtı. Nuri usta:

— Bizim oğlanın taassubu hoşuma gidiyor, dedi. Çocukça tarafları var elbet ama, doğru tarafları da yok değil... Onun yaşı heyecan ve coşkunluk yaşı olduğu kadar taassup yaşıdır da. İşi akışına bırakmalı, bırakmalı bocalasın, çırpınsın, bu tarafları da pişmeğe başlasın... Bizim dikkat edeceğimiz şey onun yuvarlanmamasıdır, yuvarlanacağını hissedersek yakasından tutarız.

***

Süheylâ Ömer'i yakaladı.

Ömer İsmet'ten ayrılmış Sirkeci'de tramvay bekliyordu. Süheylâ birdenbire çıktı karşısına:

— Sizi beklemek sırası bu sefer bana geldi, dedi. Siz beni Bebek'te beklediniz, ben sizi Sirkeci'de...

Ömer'in ilk duyduğu şey büyük bir telâş ve sıcak bir sevinç oldu.

Süheylâ Ömer'i Eminönü'ne doğru yürütürken boyuna konuşuyor:

— Hani bana kitap getirmeği vadetmiştiniz. Hani benimle birçok mühim şeyler konuşacaktınız. Hani arkadaş olacaktık... Bütün bunlar güneşli ve rüzgârlı bir günün boş vakitleri miydi? Bana darıldınız mı?

Köprüyü geçtiler. Karaköyde bir pastacının üst katına çıktılar. «Yukarıda salonumuz vardır» ismini taşıyan bu dört beş masalı yerde onlardan başka bir çift daha vardı. Birbirlerinin burnuna sokulmuş, kâinattan gizlemek istedikleri bir şeyleri konuşan bir çift.

Çiftlerden birisinin erkeği kasketliydi, traşı biraz uzamış. Karşısındaki kadının başında siyah bir örtü var ve parmakları tendürdiyota batmış gibi boyalı.

Ömer «bu genç kadın bir dokuma fabrikasının işçisi olacak» diye düşündü. Ve gene bir lâhzada «bana böylesi lâzımdı» fikri aklından geçti.

Öteki çiftin erkeği çok şişman bir adam. Çok da şık giyinmiş. Kadına gelince ince, tüy gibi bir şey... Dudaklarında boya ve uzun ellerinde manikür.

Süheylâ Ömer'i dürttü:

— Patronla daktilosu, dedi. Patronu daktilosuna Tokatlıyan'da randevu verecek değil ya burada buluşmuşlar işte...

Buraya Ömer'i sokan Süheylâ idi.

Ömer Süheylâ'ya sordu:

— Buraya ilk gelişiniz mi?

— Niye sordunuz?..

— Merak ettim...

— Sizden başka birisiyle de böyle yerlere geldim mi diye merak ediyorsunuz değil mi?

— Evet...

— Daha doğrusu hayatımda flörtlerim olup olmadığını anlamak istiyorsunuz...

— Evet...

— Öyleyse oldu... Üç tane... Fakat hiç biriyle böyle yerlere gelmedim...

Ömer «öyleyse niçin benimle geldiniz?» diye sormak istedi, sormadı. Fakat bu sorulmayan suale Süheylâ cevap verdi:

— Bana «ilânı aşk» edenlerden birisi bizim erkek kolejindendi. Bizim mektepte bir âdet vardı. Mesela erkek kolejinin 5 inci sınıfı ile kız kolejinin 5 inci sınıf talebeleri «sınıf kardeşi» olurlar. Arasıra birbirlerini çaya filân çağırırlar. Onunla bu çaylarda buluşurduk. İkincisi, arkadaşlarımdan birisinin kardeşiydi. Bir İzmir'li fabrikatörün oğlu... Üçüncüsü...

Ömer Süheylâ'nın sözünü bir parça sert kesti:

— Anlaşıldı, dedi, kimisi sınıf kardeşiniz, kimisi arkadaş kardeşiniz, yani hepsi sizin muhitinizdendi. Muhitinizin delikanlılarıydı. Onlarla böyle pastahanelerde buluşmağa lüzum yoktu. Ama ben sizin muhitinizin çocuğu değilim. Görüyorsunuz ya, aramızda nasıl aşılmaz karlı dağlar var. Hatta kim bilir, belki sizin bana gösterdiğiniz alâka da Amerikanvari bir küçük hanım alâkası. Başka muhitten bir erkeği tanımak merakı. Bir filim görmüştüm. Zaten hayatımda iki filmin tesiri olacakmış... Birisini gördüğüm vakit çocuktum. Bir hırsız polis filmi... Ama bana hayatımın en güzel işini yaptırmıştı. İkincisini göreli bir sene kadar oluyor. Bir milyonerin kızı büyük bir hanım tıpkı baklava börek yemekten muvakkaten bıkan bir transatlantiğin ateşçisine tutuluyor. Daha doğrusu milyoner obur gibi zeytinin de tadını merak ediyor.

Süheylâ, gözleri dolu dolu Ömer'in yüzüne baktı:

— Ömer, dedi. Çok kötü insansın...

— İçinizden geçenleri yüzünüze vuruyorum diye mi?

Süheylâ ayağa kalktı.

Ömer birdenbire yakaladı onu bileğinden:

— Otur, dedi...

Süheylâ oturdu. Öteki iki masadakiler başlarını çevirip baktılar. Şişman efendi, ince tüy gibi kıza bir şeyler söyledi, gülüştüler.

Siyah başörtülü kadın kasketliye:

— O da senin gibi hoyrat, diye fısıldadı.

Ömer dişlerinin arasından, tane tane konuşuyor.

— Belki bana böyle bir merakla gelmiyorsun. Belki mübalâğa ediyorum. Şu, bu, ne olursa olsun. Otur, gidemezsin... Ben düşündüklerimi söyleyeceğim ve sen dinleyeceksin...

Süheylâ sevincini zor gizleyebilen bir sesle sordu:

— Zorla mı?

— İcap ederse zorla...

— Peki sonra ne olacak?

— Anlaşacağız, yahut anlaşamayacağız... Sana evvelce de söyledim ya... Anlaşırsak da mesele yok. Anlaşamazsak da... Ya yanyana kalırız, ya ayrılırız.

— Bütün bunları biliyorum...

— Bilmediğin bir şey daha var... Ben Nuri ustanın oğluyum... Senin baban...

— Nuri ustanın oğlu olduğunu da biliyorum...

— Ya?

— Evet... Ayrı muhitlerden olduğumuzu da biliyorum...

Ömer gözlerini kısarak:

— Ama bilmediğin bir şey daha var, dedi... Üstüne üstlük senin baban benim bir arkadaşımı, yani Sait amcayı mahkûm eden adamdır.

Süheylâ omuzlarını silkti:

— Olur ya, dedi. Mahkeme reisiyken vazifesini yapmış...

Ömer güldü. Ve «vazife» mefhumu etrafında düşündüklerini bir şimendifer tekerleği hızıyle anlattı.

Süheylâ için her sefer gibi bu sefer de Ömer'in fikirleri pek anlaşılmaz, şimdiye kadar alışmadığı ve okuduğu kitaplar arasında rastlamadığı şeylerdi. Ve zaten Süheylâ, Ömer'in bütün ısrarına ve inadına rağmen, münasebetlerinde bütün düşüncelere ehemmiyet vermiyordu. Belki Ömer haklıydı, belki Ömer'e karşı duyduğu alâka onun ötekilere benzememesiydi. Fakat Süheylâ bu benzememezliğin Ömer'in kafasından geldiğini anlamıyordu.

Şişman efendiyle ince kız kalktılar. Gittiler.

Ömer geniş bir nefes aldı:

— Şimdi daha rahatız, dedi. Bu şişman herif canımı sıkıyordu.

Süheylâ sordu:

— Ya ötekiler?..

— Onlar bizden...

— Tanıdık mı?

— Hem evet, hem hayır...

— Anlamadım...

— Yani kadının da, erkeğin de ismini bilmem... Bugün ilk defa görüyorum onları. Fakat erkeği de kadını da tanırım... Onları her gün görüyorum...

Süheylâ güldü:

— Avukat olacağınız belli. En mantıksız lâfları büyük bir imanla söylüyorsunuz.

Ömer :

— Maalesef avukat olacağım ama, dedi, şimdi mantıksız lâflar ettiğimi sanmıyorum.

Ve Ömer niçin mantıksız lâf etmediğini anlattı.

Böylelikle bir saat konuştular. Daha doğrusu Ömer, Süheylâ'nın dinlemek istediği şeylerden başka her şeyden konuştu.

Ömer'in hem tanıdığı hem tanımadığı kasketliyle siyah başörtülü de gittiler.

Bu sefer, Süheylâ bilhassa belli ederek geniş bir nefes aldı.

— Şimdi daha rahatız, dedi. Sizi sorguya çekmek sırası bana geldi artık. Söyleyin bakalım küçük bey...

— Bana küçük bey demeyin...

— Sade bey mi diyeyim?

— Hayır sade Ömer deyin... Hem sizli bizli konuşmayı da bir tarafa bırakalım. Komik oluyor.

— Peki... Söyle bakalım Ömer... Kaç komsu kızına âşık ol-

dun şimdiye kadar?

Ömer kızardı.

— Şimdiye kadar hiç bir komşu kızına âşık olmadım.

— Sahi mi?

— Niye yalan söyleyeyim?

— Hiç yalan söylemez misin?

— Şahsî münasebetlerimde hayır... Yalan söylemem. Fakat bazı işlerde yalan söylemek icap ederse söylerim.

Dışarıda tramvay çanları, otomobil kornaları, insan gürültüleri arasında yavaş yavaş hava kararıyor.

Süheylâ'nın yüzü alaca karanlık.

Ömer, dışardan gelen gürültülere, içerdeki boş masaların ve iskemlelerin kalabalığına rağmen kendini Süheylâ'yla ıssız bir adadaymış gibi yalnız hissediyor. Tuhaf bir yalnızlık bu. Ne sandaldaki, ne Arnavutköy sırtlarındaki yalnızlığa benziyor. Alaca karanlık bir odanın fısıltılı, alttan alta, ete, sinire, kana işleyen gıcıklayıcı bir yalnızlığı.

Süheylâ'nın sağ eli masanın mermeri üstünde, ışıldayan su bardağının yanında duruyor.

Ömer'in sol eli çenesinde... Ve gözleri Süheylâ'nın masadaki eline takılı. Süheylâ'nın masadaki eli kımıldadı.

Ömer'in eli çenesinden ağır ağır ayrıldı ve Süheylâ'nın elinin yanına indi.

Ömer bu hareketi gizli bir iş yapar gibi kendi kendinden de saklıyarak yaptı.

Şimdi masanın üstünde iki el yan yana duruyor.

Ömer başını kaldırdı. Süheylâ'yla göz göze geldiler.

Ömer'in eli Süheylâ'nın eline dokundu. Ve Ömer birdenbire tuttu Süheylâ'nın elini. Bütün kuvvetiyle sıktı.

— Canımı acıtıyorsun Ömer...

Ömer silkindi:

— Haydi kalkalım...

Ve Süheylâ'nın elini hâlâ sımsıkı tutarak genç kızı ayağa

kaldırdı. Merdivenleri öylece indiler. Süheylâ'nın elini bırakmadan Ömer pasta paralarını verdi. Sokağa çıktılar.

***

— Dans etmiyorsunuz demek?

— Hayır...

Ömer müthiş sıkılıyor. Bütün bu delikanlılar, genç kızlar sokaktayken resim gibi. Fakat konuşmağa, gülmeğe başladıkları vakit dehşetli iç sıkıyorlar.

Ömer'i buraya Süheylâ getirdi. Zorla, ısrarla.

— Madem ki benim arkadaşlarımı, muhitimi öğrenmek istiyorsun. Daha doğrusu madem ki beni adam etmek için muhitimi bilmen lâzım... Haydi işte gidelim... Gör.

Süheylâ'nın muhiti esasen nazarî olarak Ömer'in kızdığı muhitti. Fakat şimdi pratikte bu muhit Ömer'in âsabını bozuyor.

Hüsnü Beyzadelerin oğlu ile burda mekteptekinden başka türlü.

Odada on, on iki kişi kadar var. Sinema dekoruna benziyen masalar, iskemleler.

Ömer konuşulanlara dikkat ediyor.

Şişman bir kız spordan bahsetmekte. Bütün rekor kırıcı Avrupa ve Amerikan kadın sporcularının isimlerini biliyor ve bunları öyle bir söyleyişi var ki...

Gramofonda bir dans havası çalıyorlar. Ömer'den başka hepsi dansa kalktı.

Süheylâ'yla danseden delikanlı yirmi dört yaşlarında var. Kıza öyle sokuluyor ki Ömer'in kanı tepesine çıkıyor. Süheylâ da bunun farkında. Arasıra delikanlının omuzu üstünden Ömer'e bakıp gülümsüyor.

Dans bitince Süheylâ Ömer'in yanına geldi. Ömer boğuk bir sesle:

— Gidelim buradan, dedi. Öğrendim yeter... Bir daha da böyle yerlere zor ayak atarsın...

Süheylâ hep aynı gülümseyişle:

— Ayıp olur Ömer, diyor... Biraz daha oturalım... Şimdi çay içeceğiz.

Ömer çay içmek denilen şeyin bu kadar belâlı olabileceğini düşünmemişti. Pastaları, bisküvileri nereye koyacağını şaşırdı. Herkes kendisiyle alay ediyormuş gibi geliyor ona...

Demin Süheylâ'yla dans eden ve genç kıza lüzumundan fazla sokulup, Ömer'in kanını tepesine sıçratan delikanlı şimdi dünyadan uzak, kırılmış bir sesle konuşuyor:

— Hayat bir aynanın içine düşen rüya gibi. Dün (...) beydeydim. Üstad altmış yaşında. Ve altmış senenin hesabını, neticesini ne derin bir cümleyle anlattı. Dedi ki: «Uğraştık, didindik, yazdık, söyledik, neler için mücadele etmedik. Fakat şimdi anlıyorum ki hepsi boşmuş. Hayat arzularımızın dışında akıp gidiyor. Biz boşuna yoruluyoruz!»

Etraftakiler, bilhassa sporcu isimleri mütehassısı şişman kız bu sözleri alâkalı olmağa çalışarak dinliyor. Fakat bahis biraz daha uzarsa içlerinin sıkılacağı belli.

Süheylâ Ömer'in yanında oturuyordu. Bilhassa yüksek sesle sordu:

— Sen ne dersin bu fikre Ömer?

Ömer:

— (...) beyin fikirlerini çok beylik buluyorum, dedi.

(...) beyin fikirlerini nakleden genç muharrir, bir gözünü sinirli sinirli kırparak Ömer'e baktı.

Ömer:

— Evet, dedi. Bizim sınıfta Şadi isminde bir delikanlı vardı. Boyuna döner durur. Sınıfta iki sene kalmadan imtihan verdiği olmamıştır. On dokuz yirmi yaşlarında bir şey... Ama o da (...) beyin fikrinde. Yani demek istiyorum ki bu sözleri söylemek için altmış yıllık bir hayata ihtiyaç yok.

Gözleri ışıl ışıl Süheylâ Ömer'e bakıyor.

Sinirli genç muharrir sigarasının külünü üfliyerek, cahilin cehlini yüzüne vurmağa mecbur olmuş bir alim edasiyle:

— İyi ama, küçük bey, dedi, bu sözleriniz mektep arkadaşınızın çok şayanı dikkat bir zekâya sahip olduğundan başka bir şeyi isbat etmez...

Ömer hafifçe öne doğru eğildi:

— Hayır, dedi, bu bir zekâ meselesi değil. Bu çeşit tefelsüflerin kaynağı vardır. Ve ekseriya buna muayyen muhitlerin genç delikanlılariyle, ihtiyarlarında rastlanır. «Hayat bir aynadaki hayallerdir. Ne yapsak boş. Falan filân gibi» şeyler mağlupların lâfıdır. İmtihanı geçemeyen ukalâ liseliyle, yenilmiş poiltikacının lâfıdır. Ama ne tuhaftır ki bu lâfları böyle ederler de, sonra gene yaşarlar, para kazanmak, şöhret sahibi olmak için binbir dolap çevirirler.

Süheylâ Ömerle öğünmeğe başladığının ilk defa farkına vardı. Ömer konuştukça Süheylâ'nın heyecandan yüzü kızarıyordu.

Bahis uzadı. Genç muharrir en nihayet Ömer'e:

— Kafanız suyun üstünde delikanlı dedi. Derinliğe inmek için daha çok ağırlaşması lâzım...

Ömer güldü:

— Öyle olsun, dedi. Boyalı, yaldızlı söylense de tahkir daima tahkirdir. Ama sizin beni tahkire kalkışmanız da gayet tabiî. Bahsi kapatmış oldunuz. Ya suratınıza bir tokat aşketmem lâzım, yahut gülmem. Şimdilik gülmeyi tercih ediyorum.

Gramofona yeni plâk konmuştu.

Ömer ayağa kalktı:

— Ben gidiyorum Süheylâ, dedi. Ev sahiplerine Allaha ısmarladığı söylersin...

Süheylâ Ömer'i bırakmadı. Beraber çıktılar.

O gece Ömer hâdiseyi anasına anlattı. Anası Nuri ustaya söyledi. Nuri usta:

— Bir defa da benim başıma böyle bir iş gelmişti, dedi. Çok eskiden. Gâvur Cemal Hocayla Kızıltoprakta bir köşke gitmiştik. Seyfi beyi de orda görmüştüm ilk önce... Bu herifler böyledir zaten, en okumuşları, sıkıştılar mı, tahkire kalkarlar. Ama kabahat bizde ne diye heriflerin inine gideriz? Memnun oldum, Ömer de ağzının payını aldı.

Üç aydır senli benliydiler. Süheylâ, Ömer'in verdiği bütün kitapları okuyor. Münakaşa bile etmeden Ömer'in bütün fikirlerini kabul ediyordu. Ömer onu tütüncü delikanlılarla ahbap etmişti. Hatta bir tütüncü kızla çok iyi arkadaş olmuştular. Haftada iki defa Zehray'la —tütüncü kızın ismi Zehra'ydı— buluşuyor. Ömer'in verdiği kitapları beraber okuyordular. Süheylâ'nın bilgisi Zehra'dan çoktu. Süheylâ kitapları daha çabuk anlıyordu. Fakat Zehra her okuduğu satıra derhal hayattan bir misal buluyor. Kitaplar Süheylâ için henüz sadece «enteresan kitaplar», fakat Zehra için hayat...

Zehra'nın Cevat isminde bir sevgilisi var. Cevat bir dokuma fabrikasında çalışıyor. Yirmi dört, yirmi beş yaşlarında.

Bir gün Cevat teklif etti:

— Çocuklar, dedi, şöyle hep beraber bir cuma bir gezinti yapalım. Sarıyer'e sulara gidelim.

Teklif kabul edildi ve ertesi cuma erkenden Ömer, Süheylâ, Zehra, Cevat, Sarıyer iskelesinden Çırçır suyuna doğru yürümeğe başladılar.

Hava serindi. Gökte iri iri bulutlar var. Gece yağmur yağdığı için nemli toprak mis gibi kokuyor.

Zehrayla Cevat önde gidiyorlar.

Cevat kolunu Zehra'nın beline dolamış. Süheylâ'nın o zamana kadar duymadığı, güzel ve ışıklı günlerden bahseden bir şarkı söylüyorlar. Zehra'nın sesi kalın. Eğer kendi kendinden utanmasa ve Ömer'e söyleyip onu kızdıracağını bilmese Sühey-

lâ, Zehra'nın sesini bilmem hangi meşhur yıldızın sesine benzetecek.

Ömer sordu:

— Nasıl bu türküyü beğendin mi Süheylâ?

— Çok. Lâkırdılarını yaz da ver bana. Olmaz mı?

— Olur.

Önde Cevat Zehra'ya daha çok sokulmuştu. Kolu genç kızın belini daha kuvvetle sıkıyor. Havanın serinliğine rağmen ceketini çıkarmış ve gömleğinin yenlerini sıvamış olduğu için dirseğinden aşağı kalın bileğine kadar tüylü kolunda damarlar çıkmış.

Süheylâ önde gidenlere baktı:

— Nasıl birbirlerini seviyorlar Ömer dedi. Bak Cevat nasıl yakalamış Zehra'yı.

— Ne sade, ne düpedüz, değil mi?

Süheylâ başını salladı. Şimdi daha ağır yürüyorlar, önde gidenlerle araları gitgide açılıyor. Ömer elini Süheylâ'nın omuzuna koydu. Biraz da böyle yürüdüler. Konuşmuyorlar. Ömer'in eli Süheylâ'nın omuzundan beline indi ve genç kızı bütün kuvvetiyle yakalayıp çekti kendine. Süheylâ durdu. Ömer'in kolu içinde döndü. Yüzyüze geldiler. Süheylâ Ömer'den biraz daha kısa boylu. Bakışıyorlar.

Ömer birdenbire güldü:

— Hay Allah belâsını versin, dedi. Sinemalardaki gibi oluyor. Seni öpeyim dedim. Düpedüz, basbayağı öpeyim dedim. Hay aksi...

Süheylâ eliyle Ömer'in ağzını kapattı. Sonra tıpkı sinemalarda birinci plana alınan pozlarda olduğu gibi ayaklarının ucuna kalktı. Elini Ömer'in ağzından çekti. Dudakları Ömer'in dudaklariyle karşı karşıya kaldılar.

Ömer gözlerini kapadı ve çok yüksek bir kayadan denize atılıyormuş gibi Süheylâ'nın dudaklarına atıldı.

Başları birbirinden ayrıldığı vakit Ömer artık sinemalardaki birinci planları düşünmüyordu. Süheylâ'nın gözlerine baktı. Sonra bir daha öptü genç kızı. Bir daha bir daha... sonra büyük kavgadan muzaffer çıkmış gibi kafası dimdik durdu. Süheylâ'nın belini bıraktı. Onun sağ elini sol eline aldı ve parmaklarını geçirdi.

Öndekiler durmuş onlara bakıyorlar. Cevat seslendi:

— Hele şükür aradaki buzlar çözüldü demek...

Ömer cevap verdi:

— Biraz uzun sürdü ama çözüldü... Eh ne de olsa bu işin içine bile numara sokuyoruz. Kahrolası, yarı münevverlik var serde.

Öndekiler arkadakileri bekledi. Dördü de kol kola girdiler. Bir erkek, bir kız, bir erkek, bir kız... Süheylâ:

— Şu demin söylediğiniz türküyü bana da öğretin, dedi.

Zehra türküyü satır satır Süheylâ'ya öğretti.

Ömer:

— Ben yardım edemiyorum, dedi, karga gibi bir sesim var.

Cevat güldü:

— İyi ama karga gibi sesinle demin yolda Süheylâ'nın kulağına bülbül gibi şakıdın...

Süheylâ şarkıyı yarıda keserek itiraz etti:

— Hayır, çocuğun günahına girmeyin... Şimdiye kadar, yalnız bir defa o da bundan üç ay önce, konuştuğumuzun ikinci seferi mi ne, bana «Sizi seviyorum» dedi. O kadar.

Zehra:

— O sana yine bir defa olsun «seni seviyorum» demiş, dedi. Cevat bana bunu da söylemedi ya... Tanıştığımızın haftası bir gece yarısı işden dönerken...

Cevat, Zehra'nın sözünü kesti:

— Ben nazariyeci değilim malûm ya nazariyeyle...

Ömer derhal bahse girişti:

— Şakayı bırak Cevat, fakat senin bu nazariye düşmanlı-

ğın, bu şeylerde değil, işde de nazariyeye ehemmiyet vermemekliğin çok kötü. Boyuna bunu söyleyip durursun. «Biz nazariyeden anlamayız». Hata ediyorsun Cevat, nazariye hayattan, pratikten, kavgadan ayrı olduğu zaman palavradır. Fakat nazariyesi olmayan kavga da mağlup olur. Nazariye hayata, pratiğe girdiği vakit kuvvettir. Hasta, hastalığını bilir ama onu tedavi eden doktordur. Sen hasta olarak yalnız ıstırap çekersin. Bu ıstıraba kızarsın. Fakat bu ıstırabı geçirmek için aynı zamanda doktor da olmağa mecbursun... Kitapsız kavga, kavgasız kitap olmaz...

Zehra Ömer'e hak verdi. Süheylâ bahse karışmadı. Zaten o böyle konuşmalara karışmak hakkını daha göremiyordu kendinde. Süheylâ'ya öyle geliyordu ki bir şey söyleyecek olsa ona: «Dur bakalım, sen daha kim oluyorsun?» diyecekler.

Ömer de kaç zamandır Süheylâ'daki bu haleti ruhiyenin farkında. Bu sefer bu yarayı deşmek için fırsatın geldiğine hükmetti:

— Sen ne dersin, Süheylâ? dedi. Haklı değil miyim? Hani sana bir hafta evvel verdiğim kitapta ne yazıyordu?

Süheylâ isteksiz cevap verdi:

— Evet öyle... şey...

— Seyi ne? Senin bu meselede fikrin yok mu?

— Var!

— Ne?

Süheylâ Cevat'ın yüzüne baktı. Cevat çıkıştı âdeta:

— Söylesene. Yüzüme ne bakıyorsun? Sana bir hafta evvel verdiği kitapta ne yazıyormuş?

— Aşağı yukarı şimdi Ömer'in söyledikleri

Cevat bu sefer yumusak bir sesle:

— Öyleyse demindenberi ne kekeleyip duruyorsun be kızım... İnsan düşündüğünü dangadak söyler...

Çırçıra gelmiştiler. Kahvede kimseler yok.

Cevat'la Ömer iki masa taşıyıp getirdiler. Sonra iskemle

buldular. Onları da yerleştirdiler. Zehray'la Süheylâ paketleri açtılar. Gazete kâğıtları masaların üstüne yayıldı. Peynir, ekmek, kutu balığı, karpuz masalara yerleştirildi. Süheylâ bir parça kızararak:

— Ben evde kendi elimle kek yaptım, dedi.

Ömer:

— Malûm, ev kadınısın, diye takıldı. Sizin mektepte kızlara yalnız okumak, yazmak, tenis oynamak değil böyle pasta filân yapmak gibi, dehşetli mühim, hayatî ehemmiyeti haiz ev işleri de öğretirler.

Vakit daha çok erkendi. Fakat Cevat:

— Haydi, dedi. Şu işi bir an önce temizleyelim.

Zehra ihtiyatlı kızdır. Peynirden, ekmekten ve kekten bir miktarı münasip akşama sakladı.

Cevat Ömer'e takıldı:

— Süheylâ'yla alay ettin ama hepimizden çok kek midir, nedir ondan yiyen sen oldun. Hani nazariye ile pratiğin birliği?

Orada bir çeşme vardı. Avuçlarını dayayıp kana kana içtiler.

Süheylâ'ya dağlara çıkmağı teklif etti.

Tepelere tırmandılar. Orda en yüksek tepede kayalar vardı. Yorulmuşlardı. Oturdular.

Cevat Zehra'nın dizine yattı.

Süheylâ Ömer'e baktı:

— Sen de yoruldun mu Ömer?

Ömer gülerek cevap verdi:

— Evet!.. Şöyle biraz çekil bakalım.

Süheylâ kımıldandı. Ömer'e yer açtılar. Ömer de Süheylâ'nın dizine yattı.

Aşağıda fidanlıklar, yollar, dere ve ta uzaklardan Boğaziçi denizinden bir parça.

Sabahki karanlık, ağır bulutlar aydınlanmıştılar.

Cevat, «Çarşambayı sel aldı» türküsünü söyledi. Türkü bittiği zaman:

Ömer :

— Halk havalarına bayılıyorum, dedi. Tabiattan, sevdadan bahsederken bile yaşadığı, ezildiği dünyadan nasıl şikâyeti var köylünün.

Zehra da alaturka şarkıları çok sevdiğini söyledi.

Ömer:

— Alaturka ile halk havalarını birbirine karıştırma, dedi. Hele piyasa şarkıları dinlenir şey değil. Alaturka denilen şey kozmopolit... Halk havası yerli. Kozmopolitik başka, beynelmilelci yerliyi, milliyî inkâr etmez. Yerli ve millîlerin yekûnu beynelmilel olur. Ama kozmopolit yamalı bohça gibidir.

Aşağı indikleri vakit kahvede yine kimseler yoktu. Karınları acıkmıştı. Zehra'nın «ihtiyatını» yediler.

Cevat:

— Haydi çocuklar, dedi. Dönelim.

Tam merdivenden inip yola çıkarlarken arkalarından bir adam bağırdı:

— Hey nereye gidiyorsunuz?

Ömer döndü cevap verdi:

— Müsaade ederseniz evimize...

— Peki ya paralar?

Cevat söze karıştı:

— Ne parası...

Kahveden seslenen adam aşağıya indi:

— Ne parası olacak, diye böbürlendi. Yediniz, içtiniz, babanızın evi mi burası?

Cevat kasketini kaşlarının üstüne çekerek adamın burnuna sokuldu:

— Babamızın evi değil, dedi. Ama sana ne oluyor?

— Ben buranın sahibiyim... İskemle, masa, su parası.

Ömer:

— Peki ama babalık, diye itiraz etti, iskemleleri. masaları biz kıyıda köşede bulduk, yüklendik getirdik. Su gürül gürül

kendi kendine akıyordu içtik. Sen ne ortalarda gözüktün, ne de yardım ettin bize...

Kahvenin sahibi barbar bağırıyor:

— Fazla lâf istemez... Dört iskemle, iki masa parası yirmişer kuruştan 160... Su parası da kırk kuruş. İki lirayı sökülün bakalım

Zehra kavga çıkacağını anlamış gülerek bakıyordu.

Süheylâ sıkılıyor. Ömer'in kulağına fısıldadı:

— Ben de iki lira var, verelim de kapatsın ağzını.

Ömer Süheylâ'yı dinlemedi bile, kahve sahibine yirmi beş kuruş uzattı:

— Al bunu, dedi, fazla söylenme bas... Dört iskemleyle iki masanın ve akan suyun inhisar hakkı Amerikada bile bundan fazla etmez...

Kahve sahibi parayı almak istemiyor. Küfrediyor:

— Kolunuza karı takıp gezmesini bilirsiniz. İnsanın cebinde para olmazsa boyundan büyük işe yeltenmez...

Ömer Cevat'a fırsat bırakmadan atıldı ve herifin ağzının ortası budur diye, elinin tersiyle bir tokat indirdi.

Kahve sahibi hem çok zengindi, hem çok bıçkın. Servetini biraz da bıçağının ucuyla kazanmıştı. Şimdi böyle tıraşı henüz gelmiş bir delikanlıdan tokat yemek kanını tepesine sıçrattı. Eli siyah yeleğinin altından görünen kuşağına gitti. Cevat Ömer'e seslendi:

— Yüklen Ömer...

— Yüklen Ömer...

Ve bu sefer Ömer'den evvel kendisi yüklendi herifin üstüne... İki delikanlı yere yuvarlanan adamın hakkından kolayça geldiler.

Süheylâ Zehra'nın koluna sarılmış, korkuyla değil, acayip bir utangaçlıkla dövüşü seyretti.

Ömer üstünü başını silkerek yerden kalktı. Ve biraz uzağa yuvarlanan yirmi beş kuruşu alarak, yerde upuzun yatana:

— Şimdi bunu da vermiyeceğim sana, dedi.

Kızları alarak yürüdüler. Vapur iskelesine geldikleri vakit Cevat:

— İyi ettin, dedi. Hakettiydi kerata...

Ömer cevap vermedi. Düşünceliydi. Vapurda dönerlerken hiç konuşmadı. Süheylâ'dan mahallelerinin ağzında ayrılırken:

— İcap etti de yaptık. Yoksa bu hareketin büyük bir marifet olduğunu sanma, dedi.

Sarıyer gezintisinden bir hafta sonra Süheylâ, Zehra'yla buluştuğu vakit genç kızın halinde bir tuhaflık sezdi. Bir iki sahife okudular. Zehra dalgın. Süheylâ kitabı kapadı. Zehra farkında bile değil. Nihayet Süheylâ dayanamadı, sordu:

— Nen var Zehra, canın sıkkın gibi?

Zehra:

— Hiç, dedi. Şöyle daldım biraz...

Sonra bir parça sinirli:

— Duymadın mı, dedi Cevat'ı içeri aldılar...

Süheylâ şaşırdı. Ve birdenbire dilinin ucuna gelen suali soruverdi:

— Neden? Geçen günkü kavga için mi?

Zehra yarı sitemli, yarı alaycı ve acı:

— Hayır, dedi. Daha büyükçe bir dövüş yüzünden...

Süheylâ kıpkırmızı oldu. Bir müddet sustular. Bu sefer Zehra sordu:

— Ömer sana bir şey söylemedi mi?

— Hayır... Zaten onu üç gündür görmüyorum. Bu akşam buluşacaktık... Acaba...

Her nedense «acaba onu da almışlar mı» diyemedi. Bir hakikatin yanında bir ihtimalle telâşlanmak ayıp bir şey olur gibi geldi ona...

Zehra da «acaba» nın sonunu getirtmedi Süheylâ'ya.

Akşam, Süheylâ, Ömer'i bekledi. Her sefer en fazla beş dakika geciken ve ekseriya daha evvel gelen Ömer'i bir saat bekledi. Yok. Ortalık kararadı, yok.

Mahalleye döndü. Ömer'in evlerinin önünden geçerken pencerelere baktı. Yalnız üst katta ışık var.

Gece sofrada babası, misafirleri Süleyman beye vaktiyle geçen karışık bir cinayet dâvasının tafsilâtını anlatıyordu:

— Bütün meselenin inceliği madde tayinindeydi, diyordu. Sağ âza 116 dan, sol âza 117 den dediler. Benim kanaatime göre cürüm ne 116 ya, ne 117 ye uyuyordu, düpedüz 120 likti. Maddeimumî ise 118'den işlemişti.

Süleyman bey bir taraftan tabağına tepeleme doldurduğu pilâvı kaşıklıyor, bir taraftan da maddelerin sayısını aklında tutmağa çalışıyordu. Nihayet işler öyle karıştı ki pilâvını rahat yiyebilmek için sordu:

— Peki hangi maddeyi tutturdunuz?

Mütekait mahkeme reisi kısaca cevap verdi:

— Astık.

Mütekait mahkeme reisi bu sözü öyle bir edayla söylemişti ki Süheylâ'nın gözü önüne birdenbire bir ipte sallanan Ömer geldi:

— Baba, diye haykırdı.

Babası gözlüklerinin altından Süheylâ'ya baktı:

— Ne var kızım?

Süheylâ «Ömer'in cürmü kaçıncı maddeye uyar» diye soracaktı. Fakat her nedense, bunu babasına sormak Ömer'in ve Cevat'ın dostluklarını suistimal etmek gibi geldi ona ve:

— Hiç, dedi. Hangi maddeden astınız diye soracaktım...

Babası büyük bir ciddiyetle cevap verdi:

— Taammüden katil...

Ömer ertesi akşam da gözükmedi. Süheylâ Zehra'ya gitti. Fakat o da bir şey bilmiyordu.

Daha ertesi sabah ve akşam da Ömer gözükmeyince Süheylâ kararını verdi. Ömer'in kapısını çaldı. Kapıyı Gülizar açtı. Süheylâ'yı uzaktan tanıyordu. Bir sabah pencerenin altından geçerken Ömer onu göstermişti anasına.

— Buyur kızım... Gir içeri...

Süheylâ sapsarı. Taşlığa girdi. Gülizar'ın elini öptü. Kekeleyerek:

— Teyze, dedi. Siz Ömer'in anasısınız değil mi?

— Evet kızım...

Gülizar'ın halinde göze batar bir telâş yoktu. Süheylâ bunun farkına vardı ve hemen sevindi.

— Buyur yukarı çıkalım kızım...

— Zahmet etmeyin, teyze, bir şey soracaktım...

Gülizar gülmeğe çalışarak:

— İyi ya kızım, dedi, soracağını yukarıda sorarsın...

Yukarı çıktılar. Süheylâ etrafına bakınıyor. Kendi eviyle Ömer'in evini mukayese ediyor. Eyüp'te bir ihtiyar dadısı vardı. Ömer'in evi onun evi gibi, tahtalar temiz, ama halı yok. Camlar silinmiş ama perde yok. Yalnız kâğıt sitörler var.

Söze başlayan Gülizar oldu.

— Ömer'i sormağa geldin değil mi kızım? dedi.

Süheylâ önüne bakarak cevap verdi:

— Evet teyze, merak ettim de...

— Merak etme... İki üç gün sonra gelir.

Süheylâ'nın gözleri dolu dolu oldu. Gülizar sevgiyle Süheylâ'ya baktı. Üç gündür o da dehşetli üzülüyordu. Nuri ustanın çok üzüldüğünü biliyordu. Fakat ikisi de karşı karşıya geldikleri vakit üzüntülerini birbirlerine belli etmiyorlar, bunu belli etmek istemiyorlardı. Halbuki Süheylâ şimdi dokunsan ağlıyacak gibi Gülizar'ın böyle «Dokunsan ağlıyacağını» belli eden bir insana öyle ihtiyacı var ki...

Yarın Ömer'i görmeğe gideceğim... Senin geldiğini söylerim...

— Ben de gelebilir miyim teyze...

— Hayır kızım... Hem doğru olmaz...

Süheylâ Gülizar'a bakıyor. Onun evi Eyüp'teki dadısının evine benziyor ama kendisi hiç benzemiyor ona... Gülizar Sühey-

lâ'nın anasına da benzemiyor. Konuşuşunda, duruşunda belki Zehra'ya benzeyen bir tarafı var.

— Ömer benden bahsetti mi size?

— Etti kızım...

Süheylâ, Ömer'in anasına kendisinden nasıl bahsettiğini anlamak merakına düştü. Kurnazlığa başvurdu:

— Beni pek beğenmez ama o...

— Niye beğenmesin?..

— Bilmem, hâlâ küçük burjuvalıktan kurtulamadın, nafile senin adam olacağın yok, deyip duruyor

— Sen bakma ona kızım. Neye adam olmıyacakmışsın... İnsan istedikten, yerine düştükten sonra... hem benim oğlan yeni yeni okuyor... Mektep de bozdu biraz onu... Bir parça ukala... değil mi?

Süheylâ güldü.

Gülizar Süheylâ'ya yavaş yavaş, hissettirmeksizin sorguya çekti. Neler okuduğunu, neler düşündüğünü anlamak istiyor. Kızı beğeniyor. Güzel buluyor. Akıllı buluyor Fakat «daha çok ham» diye düşünüyor.

Ömer bir hafta sonra geldi. Babasiyle uzun uzun konuştular. Sait amca da oradaydı. İkisi de Ömer'e bir hayli çıkıştılar. Sait:

— Malûm ya oğlum, dedi, hareket eden adam hata eder. Hata etmeyen de yalnız budalalardır. İş hatayı anlamak ve bir daha tekrarlamamaktadır.

Gülizar o gece Ömer'in şerefine telkadayifi pişirdi. Ertesi sabah Ömer'le Süheylâ buluştular. Süheylâ sokak ortasında Ömer'in boynuna atılmamak için kendini güç tuttu. Arkası arkasına sorduğu şeylere Ömer kısaca:

— Canım geç şimdi bunları, dedi. Gün gelir anlatırım... Sende ne var ne yok bakalım?

— Cevat nasıl?.

— İyi. Dün akşam burda ayrıldık... Zehra ne âlemde?

AYRILIK

Bermutat günler geçti!

Bermutat bir akşam Ömer Süheylâ'yı gördüğü vakit, genç kızın yüzü sapsarıydı.

— Ömer, dedi. Biz İzmir'e gidiyoruz.

— İzmir'e mi gidiyorsunuz? Ne münasebet?

— Babam orada bir ecnebi şirketinin hukuk müşavirliğini alıyor. Buradaki evi satıyorlar. Ben de oradaki koleji bitireceğim artık.

Beşiktaş'tan Kabataş'a doğru yürümeye başladılar. Ömer uzun uzun düşündü. Sonra birdenbire sordu:

— Sen gitmezsen olmaz mı?

— Nasıl olur?

— Burada akraban filân yok mu? Onların yanında kalamaz mısın? Babana «buradaki koleji bitirmem daha doğru» desen..

— Beni burada bırakmazlar Ömer...

Ömer omuzlarını silkti:

— Eh, öyleyse ne yapalım, dedi, güle güle...

Süheylâ elini çekti Ömer'in kolundan:

— Bana ne kızıyorsun?

— Yoo, sana kızdığım filân yok... Gideceksin... ne yapalım...

Ömer'in sesi acı. Aksiliği üstünde...

Süheylâ cevap vermedi. Kabataş'a geldiler. İskeleye çıktılar. Dört beş çocuk oltayla balık tutuyor. Ömer onlara baktı. Kendi çocukluğunu hatırladı.

Süheylâ sokuldu Ömer'e:

— İzmir ne kadar yer ki, dedi, sana muntazaman mektup yazarım. Sen de cevap verirsin... Hem orda, bildiklerin filân varsa... Sonra ben iki üç ayda bir İstanbul'a gelebilirim... Eyüp'de dadımda kalırım. Bilsen nasıl üzülüyorum. Ama güveniyorum kendime. Bir sene sonra mektep bitiyor...

— Eh, mektep bitince...

— İstanbul'a gelip bir iş arayacağım kendime...

Ömer sevincini belli etmemeğe çalışarak:

— Sen ne iş görebilirsin ki...

— Çok... Meselâ mekteplerde İngilizce hocalığı bulurum... Hiç bir şey yapamasam daktiloluk da edebilirim ya...

Ömer «Şimdi gitmesen de daktiloluk etsen» demek istedi. Fakat demedi.

Ortalık iyiden iyiye kararmıştı. Döndüler. Tenha bir köşeyi geçerken Süheylâ Ömer'in boynuna sarılıp öptü...

Bermutat günler geçti.

Bermutat Süheylâ İzmir'den mektup gönderdi. Ömer cevap verdi.

Bermutat aylar geçti.

Bermutat İzmir'den gelen mektupların arası seyrekleşti.

Bermutat Ömer, Süheylâ'ya atıp tuttu. Gülizar, kızı müdafaa etmeye çalıştı.

Ve bir gün Ömer Darülfünun Hukuk Fakültesine kaydedilip eve döndüğü vakit anası ona bir mektup verdi. Mektup İzmir'dendi. Fakat Süheylâ'dan değil. Mektubu üç ay evvel İzmir'e iş için giden Cevat göndermişti. İçinde bir İzmir gazetesinden kesilmiş bir küçük nişanlanma haberi vardı.

«Adliye mütekaitlerinden ve (...) şirketinin hukuk müşaviri (...) beyin kerimesi Süheylâ hanımla İzmirli mühendislerden Ziya beyin nişan merasimi dün (...) otelde icra edilmiştir.»

ÜÇÜNCÜ KISIM

1 9 3 1

Sen Şarloya benziyorsun Hüseyin. Yalnız bıyıkların eksik. Sen Selim tıpkı bizim Hukuku-Düvel hocası... bir sakal tak. Sesini de kalınlaştır biraz... Gir içeri, ders ver.

— Ya ben kime benziyorum?

— Sen mi? Prens dö Gale.

— Ömer de milyoner Seyfi beye benziyor. Dikkat edin çocuklar ne kadar benziyor ama... dün... «...» mecmuası herifle bir mülakat yapmış... «Nasıl Zengin Olunur?» diye sormuş... kapağa da bir resmini koymuş.

Ömer başını okuduğu gazeteden kaldırmadı... sinirlendi.

Beyazıt kahvelerinden birindeydiler. Selim, Hüseyin, İsmet, Niyazi, Ömer. Fakülte arkadaşları.

İsmet cebinden «.....» mecmuasını çıkardı. Mecmuanın kapağını Ömer'in yüzüne yaklaştırdı:

— Bakın hele, dedi, Seyfi beyin küçüğü değil mi?.. Hani Ömer'in babası olsa bu kadar benzemez.

Ömer gazeteyi masanın üstüne koydu ve yüzüne yaklaştırılan mecmuayı hışımla itti:

— İşiniz mi yok be? diye çıkıştı.

Fakat iki saat sonra eve dönerken köşedeki tütüncüden «.....» mecmuasının son sayısını aldı. Kapağındaki resme baktı. Hakikaten Seyfi beye öyle benziyordu ki...

Mecmuayı yırttı. Eve her nedense canı biraz sıkkın girdi. Senelerdir unuttuğu bir adamı tekrar hatırlamak, ve ona bu kadar benzemek... bu adamla hiç bir alâkası yok. Kendi dünyasına düşman bir dünyanın adamına yüzünün bu kadar benzemesi canını sıkıyorsa da...

Ömer, 21 yaşında. Fakültenin son sınıfını bitiriyor. İki ay kaldı. Sonra staj, sonra avukat olacak.

Gece Nuri eve gülerek geldi. Sofrada.

— Sait amcadan mektup var, Ömer, dedi. Oldukça rahatmış. Öyle yerlerde ne kadar rahat edilebilirse... İngilizce öğreniyorum diyor. Gördün mü adamı? kırkından sonra saz çalmağa kalkışmış ama... Öğrenir bilirim... İki yıl sonra karşımızda bülbül gibi İngilizce okur, görürsün...

Gülizar sordu:

— Gönderdiğimiz yün kazağı almış mı?

— Almış...

— Hırıltı zırıltı yokmuş ya?

— Pek açık yazmıyor ama... var gibi... ne yaparsın, bir sürü canlı, kanlı adam köklerinden koparalım, hayatla bağları kesilip dört duvar arasına tıkılınca ara sıra birbirlerini didiklerler... Taşmayan fazla enerji, işsizlik, dedikodunun temelidir...

Sofradan sonra da hep Sait amcadan konuştular. Bir aralık çok eski günlere gidildi. Stoyan amca anıldı. Ömer:

— Yüzü hâlâ dipdiri, bütün çizgileri, girinti, çıkıntılariyle gözümün önünde baba, dedi. Ne güzel bir yüzü vardı değil mi?

Gülizar güldü:

— Eh, biraz mübalâğa ediyorsun... Stoyan aslan gibi erkekti ama pek de âhım şâhım, yakışıklı delikanlı değildi.

— Ömer itiraz etti:

— Tam bir erkek suratı vardı. Ona benzemeyi öyle isterdim ki:

Nuri usta, alay etti:

— Ne o, galiba, Darülfununlu küçük hanımlar seni beğenmiyorlar...

— Alay etme baba...

Gülizar karıştı söze:

— O çeşit hanımlardan ağzı yandı bizim oğlanın. Ama haksızsın Ömer... Süheylâ iyi kızdı. Olabileceğini oldu. Bize bir kötülüğü dokunmadı.

— Süheylâ'yı düşünen kim şimdi ana... çocukluk...

Nuri usta, bahsi değiştirdi:

— Biliyor musunuz kimi gördüm bugün? Bizim Gâvur Cemal'i... adamakıllı göçmüş artık... «.....» belediye çavuşluğu yapıyormuş.

Gülizar:

— Çağırsaydın bari Nuri, dedi.

Ömre:

— Sahi baba, diye sordu, çağırmadın mı?

— Çağırmaz olur muyum? Yarın akşam gelecek.

Ve ertesi akşam Gâvur Cemal hoca geldi. Gülizar'ı değişmemiş ve Ömer'i çok büyümüş buldu. Ve bütün bunları söyledikten sonra sordu:

Nuri usta, cevap verdi:

— Eskisi gibi, ama çok eskisi gibi... sakalını boyuyor musun ne? Bir tek beyaz tel yok. Seni ilk tanıdığım yıllarda nasılsan öylesin... ama bana öyle geliyor ki yalnız kalıbın kıyafetin değil, kafanın içi de dönüp dolaşıp gene başladığın yere gelmiş.

—Bunu da nerden anladın?

— Bunu anlamak için falcılığa lüzum yok be hocam. Köhne bir yalının bir yatağında kitaplarınla yapayalnızdın. Ateşçi oldun... gene yapayalnız... İaşede mühim adam oldun. Gene yalnız... mektep hocası oldun gene öyle... şimdi de öyle değil mi sanki?..

Cemal göğüs geçirdi:

— Evet, dedi. Yalnız okumuyorum artık... ama hiç okumuyorum. Kitapla alâkamı kestim...

— Zaten ne vakit, sahiden alâkadardın ki.

— Doğru. Ben etrafıma perişan sakalımdan, girintisi, çıkıntısı bol, cilâlı, parlak sözlerden bir duvar çevirmişim. Bu duvardan bir taşı oynatıp sahici dünyanın ışığını bir kere olsun göremedim. Bu duvar mezarım benim... onun içinde yaşadım... onun içinde gideceğim. Ah, anasını sattığımın, ben adam olabilirdim halbuki...

Gâvur Cemal hoca birdenbire durdu. Sonra Ömer'e döndü:

— Ama delikanlı, dedi, ben duvarımı senin Darülfünunlu gibilerin palavrasına değişmem gene... üç çeşit münevver var. Birisi senin olacağın gibi, birisi benim gibi, birisi de senin hoca-

lar gibi. Senin olacağın gibisi tam ve kusursuzu. Benim gibiler zavallı, fakat namussuzu değil, ötekiler...

Gülizar yemeğe çağırdı. Bahis bitti.

TESADÜF

Hava dehşetli sıcaktı. Ömer son imtihanı vermiş. Eve dönüyor. İmtihanı iyi verdiğine emin. Neşeli. Gâvur Cemal hocanın bildiği bir avukat varmış. Kâmuran bey... onun yanında staj görecek.

Köprüyü geçerken ceketini çıkardı. Kadıköy iskelesine indi. Orada gazete, kitap ve mecmua satan kulübeden bir «Fransız» mecmuası aldı. Ve hemen oracıkta sayfalarını karıştırırken:

— Bu babamın parasiyle aldığım son mecmua diye düşündü. Gelecek hafta Kâmuran beyden haftalığı aldık mı?...

Ömer, Kâmuran beyden ne kadar haftalık alacağını bilmiyordu. Fakat senelerdir karar verdiği bir şey vardı. Kazandığı ilk parayla anasına kundura ve babasına bir kasket alacak.

Ömer mecmuaya göz atarken bir kadın sesi:

— Müsaade eder misiniz efendim? dedi.

Ömer ürpererek çekildi ve kulübeden bir şeyler satın almak için «müsaade» isteyen kadına baktı.

Bu Süheylâ'ydı.

Daha doğrusu bu ses Süheylâ'nın sesiydi. Bu çok şişman kadında eski Süheylâ'nın yalnız gözleri kalmış. Eğer sesi ve Ömer'in gözleriyle karşılaşır karşılaşmaz birdenbire şaşıran gözleri olmasaydı, delikanlı Süheylâ'yı tanımayacaktı. Yanakları şiş yüzünde bol boya var. Havanın sıcaklığına rağmen elbisenin üstüne bol bir şeyler giymiş. Bu bol kumaşın altında karnı çıkmış. Süheylâ gebe.

Ömer, ne yapmak lâzım geldiğini kestiremedi. Selâm vermeli mi, vermemeli mi, konuşmalı mı konuşmamalı mı?..

Kulübedeki gazeteci, Süheylâ'ya bir mecmua uzattı:

— Buyurun hanımefendi. Sizin için saklamıştım.

Ömer, Süheylâ'ya uzatılan mecmuaya bir göz attı. Bir İngiliz moda mecmuası.

Süheylâ mecmuayı, âdeta ayıp bir şey yapıyormuş gibi elinin içinde evirip çevirdi, saklamak, kaybetmek istedi. O kadar telâşlı ki; mecmua yere düştü.

Ömer, bu gebe kadının yere eğilmesinden önce mecmuayı aldı yerden ve Süheylâ'ya uzattı.

— Teşekkür ederim Ömer bey...

— Bir şey değil Süheylâ hanım...

— Darülfünunu bitirdiniz mi?

— Bugün son imtihanı verdim.

Sustular.

Ömer, Süheylâ'ya, acıyarak bakıyor.

Aklına —galiba Maksim Gorki'nin— bir hikâyesi geliyor. Yıldızlar ve şarkılar arasında dal gibi ince, neşeli bir kıza tutulan bir delikanlı var ki bu kız için çıldırmaktadır. Onunla evlenmeyi hayatının en büyük saadeti olarak görüyor. Fakat yıldızlar ve şarkılar söndükten sonra birbirlerini uzun yıllar göremiyorlar. Bir gün delikanlı galiba Volga nehrinde işleyen vapurlardan birisinin güvertesinde o eski sesler ve ışıklarla dolu gecenin sevgilisine rastlıyor. Eski sevgili şişko, dümdüz, hayatından memnun bir kadıncağız olmuştur.

Ömer, bir şelâle hızı ve gürültüsüyle aklından geçen hikâyenin burasına geldiği vakit «acaba Süheylâ da hayatından memnun mu?» diye merak etti. Sordu:

— İstanbulda mı oturuyorsunuz?

— Evet... Şişlide... Burda Seyfi Beyin kumaş fabrikasında müdür de...

Süheylâ «kocam» dememişti. Kocam burda Seyfi beyin kumaş fabrikasında «müdür» diyememişti. Hatta bundan bahsettiğine bile pişman oldu. Fakat Ömer bunun farkında bile değil. O,

«kocam» kelimesinin eksikliğine değil, «Seyfi beyin kumaş fabrikasında «müdür» sözlerine takıldı.

— Ya?.. dedi.

Sonra alâkasız olmağa çalışarak sordu:

— Seyfi beyin ailesiyle görüşüyor musunuz?

— Evet, kızıyla ahbabım. On yedi, on sekiz yaşlarında yetişmiş bir kızı var...

Gene sustular.

Ömer:

— Müsaadenizle. dedi ve Süheylâ'nın elini sıkmadan uzaklaşırken, o, mırıldandı:

— Annenizin ellerinden öperim...

Fakat Ömer'in annesi Süheylâ'nın bu selâmını haber almadı. Ömer annesine bu tesadüften bahsetmedi. Süheylâ'dan bahsederse Seyfi beyden de bahsedecekti. Son aylarda ikide bir önüne çıkan bu ismin lâfını etmek istemiyor.

***

Kâmuran bey haftada beş kâğıt veriyor, Ömer'e. Ayda yirmi lira.

Ömer, ilk haftalığı alıp anasına kunduraları ve babasına kasketi getirdiği vakit, Nuri usta:

— Eh, dedi, sen dört yaşındayken de eve ekmek getirmiştin. Hatırladın mı?

— Hatırladım baba...

— Ben, o geceyi, o yokuşu, hiç unutmadım. Sen de unutma...

— Unutmam, baba.

Ömer, Nuri ustaya, her vesileyle «baba» diyor. Bu adama «baba» demek hakkını hayatının en güzel haklarından biri gibi görüyor.

O gece yemekten sonra Ömer'in itirazlarına rağmen eve

yardım etmemesi, kazandığı parayı biriktirmesi ve bununla bir iki sene sonra bir yazıhane açması kararlaştırıldı.

Ömer'in patronu Kâmuran bey, piyasanın zengin büyük ticaret ve cinayet dâvalarında kendini göstermiş avukatlarından değildi. Fakat meşhurdu. Masondu. Şiire merakı vardı. Ve eğer meselâ Fransada mahkemeye çıksa jürinin gözlerinden yaş gelecek kadar güzel ve dokunaklı konuşmasını bilirdi. Derbederdi. Her vakit Ömer'e:

— Ben artistim derdi. Avukatlık bir nevi artistliktir.

Fakat adliye bu artist avukatı çok defa lüzumundan fazla geveze, hudut harici söz eder, nobran buluyordu. Karı koca, boşanma, nafaka dâvalarında yedi tulâ sahibi olan Kâmuran bey bütün heyecan ve samimiyetle boylu boyunca gözükebilmek için fırsat arıyordu. Bu fırsatı ona, Ömer buldu.

Ömer'in bir muharrir arkadaşı vadı. Memleket edebiyatında oldukça tanınmış bir genç. Bir kitap için mahkemeye verilmişti.

Ömer, Kâmuran beyden bu dâvayı almasını rica etti:

— Yalnız, üstadım, dedi, bizimkinin parası yok.

Kâmuran bey, genç muharririn eserlerini okumuştu. Onu beğeniyordu. Kendi geniş ve çok eski tarihlerin masonluğuna benziyen bir şeyler buluyordu onda.

— Para filân istemem, dedi. Sade bana vekâleti umumiyesini versin. Bundan sonra ne kadar dâvası olursa hepsini ben üstüme alacağım...

Muharrirle Kâmuran beyi birbirlerine tanıştıran Ömer bu tanışmadan iki tarafın da memnun kaldıklarını gördü.

Dâva günü kalabalıktı. Ömer dinleyicilerin arasında. Kâmuran Bey bermutat, celse açıldıktan sonra, cübbesi uçarak, kanter içinde salona girebildi. Müvekkilinin elini sıktı. Darmadağın çantasından evrakını çıkardı. Sonra başını kaldırarak heyeti hâkimeye baktı.

İddianameden sonra söz alan Kâmuran beye dört beş defa

«sadet haricine» çıktığı ihtar edildi ama o bugün bu ihtarları pek dinleyecek halde değil.

Ömer, avukatı arkadan görüyor. Cübbesinin geniş, uzun yenli sağ kolu havaya kalkıp indikçe sesi de yükselip alçalıyor.

Ömer bir gün kendisinin de böyle ortaya çıkıp konuşacağını düşünüyor ve:

— Hiçbir zaman bizim Kâmuran hoca kadar tımtıraklı konuşmasını beceremeyeceğim» diyor.

Fakat Kâmuran hocanın tımtıraklı nutku fayda vermedi. Karara çekilen heyeti hâkime, genç zabit kâtibinin maznuna karşı gösterdiği güler yüze rağmen tekrar mevkiini işgal ettiği vakit hüküm genç muharririn aleyhine çıktı.

Salondan dışarı çıkarlarken Kâmuran genç muharrire:

— Sen böyle şeylere aldırmazsın, diyordu. Gene de aldırma. Temyiz edeceğim. Mesele senin mahkûm olup olmamanda değil, mesele kitabın beraat etmesinde. Ben senin değil, kitabın vekiliyim. Onu kurtaracağım.

Ömer günden güne Kâmuran beye daha ziyade ısınıyordu.

Bu da Gâvur Cemal hoca gibi çok konuşuyordu ama sözlerini tabanca kurşunu gibi kullanıyordu. Yılgın değildi. Hayatı seviyordu. İçkiyi, sigarayı, kadınları seviyordu. Yaşamayı güzel buluyordu. Fakat daha güzel yaşamanın kabil olduğunu söylüyordu. Dâvalariyle hayatın içindeydi. Kendisini yalnız hissetmiyordu. Bilâkis biri tarafından kalabalığa sımsıkı bağlıydı.

Ömer birinci ayın sonunda Kâmuran bey hakkında hükmünü verdi:

— Cana yakın, çok defa dost, dürüst ve palavrasız mânasiyle radikal bir küçük burjuva münevveri.

Hatta radikal değil, Jakoben. Sanki bir saat önce Fransa inkılâbı kebirinin içinden çıkıp gelmişti. Sanki bir saat önce Rones Piyer'den Danto'nun başını istemişti.

Ömer bu kararını, belki de biraz acele ve coşkunlukla ver-

dikten sonra Kâmuran beye de lâkap taktı ve üstadın ismi arkadaşların arasında:

1789 Kâmuran bey oldu. Sonra yavaş yavaş sekiz yüz ile bey de kalktı. Ondan bahsederken sadece 89 Kâmuran der oldular.

89 Kâmuran'ın içerlediği şey metres hayatı yaşadıktan sonra evlenip ayrılan karı kocalı nafaka dâvalarıydı.

Ömer hiç unutmuyordu. Bir gün akşama, doğru yazıhanenin tıklım tıklım dolu olduğu bir saatte, içeri çok şık bir hanım girmişti. Otuz yaşlarında kadar. Kürklü bir manto giymiş ve yüzü çok boyalı.

Ömer tecrübelerine güvenerek biliyordu ki kürklü manto giyen hanımlar nafaka dâvaları için avukat tutmağa geldikleri vakit çok sabırsızdırlar, sıra beklemek istemezler. Hele yazıhane böyle dolu olduğu zamanlarda hele yazıhanedeki kalabalığın içinde eski çarşaflı ihtiyar kadınlar ve bıyıklarını kemiren gözleri dalgın, üstleri eski püskü erkekler ekseriyeti teşkil edince...

Ömer hanıma yer gösterdi:

— Buyurun dedi, haber vereyim... Sizi bekliyor muydu?

Hanım gösterilen yere oturmadı, çıkıştı:

— Hayır, dedi, beni beklemiyordu tabiî. Benim geleceğimi nereden bilsin?

Ömer içeri odaya girerek seksen dokuza meseleyi anlattı.

Ömer'in arkadaşı genç muharrirle bir edebiyat münakaşasına girişmiş olan 89

— Söyle gelsin, dedi. Ötekiler biraz daha beklesinler, biraz daha kızsınlar. Belki adam olurlar...

Kürk mantolu hanım Kâmuran beyin uzattığı bir sigarayı içerken meseleyi anlattı:

— Ben (...) mağazasında satış memuresiyim. Hani ihtiyaçtan değil, hayata alışayım diye. Zevcimle orada tanıştık. Kendisi doktordur. Ayıp değil ya, o da genç, ben de genç, sevistik.

89, sadede çabuk gelmek için.

— Anlaşılıyor, dedi, sonra evlendiniz.

Kadın biraz sıkılarak:

— Hayır, diye devam etti. Doktor tuhaf bir adamdır. Hâlâ öğrenemedim ya, mason mudur, nedir! «Nikâh filân yapıp ne olacak, diyordu. Bir roman varmış, saç tuvaleti gibi bir ismi var. «Alagarson» okudunuz mu?..

Kâmuran güldü:

— Okudum, dedi. Ala garson değil, La Garson.

— Evet. Doktor onu okur okur bana anlatırdı. Deli kızın biri. Ben de onun gibi olmalıymışım. Evlenmek saçmaymış. Kendi hayatımı kendim kazanmalıymışım. İkimiz iki erkek arkadaş gibi de yaşamasını bilmeliymişiz... Daha neler de neler.

Kâmuran gene dayanamadı:

— Sadede gelelim, dedi, sadede.

Kadın anlamadı:

— Ne dediniz? Ha... Ne diyordum. Biz bu minval üzere arasıra onun evinde buluşarak yaşayıp gidiyorduk ki annem, babam haber aldı işi. Bizim komşulardan bir Tıbbiyeli vardır. Doktorun da talebesiymiş. Doktor imtihanda döndürmüş onu. Bir gün beni doktorun yanında Beyoğlu'nda görmüş, gelmiş hemen yetiştirmiş. Annem ağlar, babam üstüme yürür. Konukomşu «Neriman metres olmuş» diye dedikodu ederler. Hani o hale geldim ki, sokakta adım atamaz oldum. Nihayet bir akşam doktora dayandım. Ben «Alagarson» olamam, dedim. Ya beni nikâh et, al ya bir daha görüşmeyelim. Eh doktor ihtiyarca. Ben çocuk sayılacak kadar genç. İhtiyar kurt eline düşen kuzuyu kaçırmak ister mi?

Kâmuran büyük bir ciddiyetle bu sualin cevabını verdi:

— İstemez.

Mantolu hanım şöyle bir süzüldü, gülümsedi. Kâmuran bir sigara daha uzattı.

Kurdun eline düşen kuzu devam etti:

— Lâfı uzatmayalım, nikâha kandırdım. Geldi babamdan istedi beni. Annemin elini öptü. Bomontide bir apartman tuttuk. Annem belediye nikâhından başka imâm nikâhı da istiyordu. Aksi kadın. Ne yaparsınız. Doktoru buna da razı ettim. Evlendik.

— Allah âfiyet versin...

— Allah âfiyet vermedi ama.
— Ya?.. Neden?

— Neden olacak? Apartmana geçer geçmez artık mağazayı bıraktım. Evli barklı, nikâhlı bir kadının hayata alışmak için de olsa mağazalarda çalışması doğru mu? Ne diye evlenir kadın kısmı?. Erkek evin ekmeğini getirecek, kadın evde oturup hizmetçiye, ahçıya kumanda edecek değil mi?

Kâmuran bu sefer sualin cevabını vermedi. Sadece:

— Devam buyurunuz hanımefendi, dedi.

— Neyse lâfı uzatmayalım, doktor da ses çıkarmadı. Eh o da nikâhlı karısının tezgâhtarlık etmesini istemez tabiî. Yeni ahbaplarımız oldu. Benim kabul günüm pazartesiydi. Neden mi pazartesi diyeceksiniz? Pazar günü doktorla gezeriz olmaz. Cumartesi yahudilerin günü. Cuma gününü ben istemedim. O kadar da eski kafalı değilim. Salı uğursuzdur. Ayın ilk çarşambasiyle son çarşambası hamama bile gidilmez. Perşembeyi her nedense sevmem... Ne kaldı. Pazartesi. Değil mi?

— Evet...

— Evet ama. basıma gelenler işte bu yüzden geldi. Pazartesileri doktor hastahanede nöbetçi kalır. Halbuki benim kabul günlerime sade kadınlar gelmiyor elbette. Erkek kardeşlerini; kuzenleri filân da getiriyorlar. Doktor o bana Ala garson diyen adam, nikâhtan sonra birdenbire kıpkızıl kıskanç çıkmasın mı. Böyle ben evde yokken burda erkek fiân istemem diye tutturdu.

Ben «Bu kadar geri, softa gibi bir adamla evleneceğime Allah canımı alaydı» dedim... Sizin anlayacağınız.

— Kavga ettiniz.

— Evet. Ama nasıl. Büfede ne kadar tabak çatal varsa kafama attı.

— Peki siz ne yaptınız hanımefendi?

— Elbette armut devşirmedim, ben de divandaki yastıkları fırlattım suratına.

— Kaza filân olmadı ya.

— Hayır...

— Sonrası. Başımı örttüğüm gibi. Şey. Şapkamı giydiğim gibi anamın evine kaçtım. Şimdi boşanmak istiyorum. Nafaka istiyorum. Sizi tavsiye ettiler.

Hanım sustu. Ömer derin bir nefes aldı. Genç muharrir, Kâmuran'ın yüzüne bakıyor.

Hazret alt dudağiyle oynayarak karşısında oturan kadını süzüyor. Kadın omuzlarını oynatıp:

— Fiat meselesi kolay, dedi.

— Anlaşırız hanımefendi. Yarın teşrif edin... Dâvayı açalım...

Kadın çıktıktan sonra Ömer:

— Ne tuhaf hikâye, değil mi üstadım, dedi.

Kâmuran güldü:

— Kadın güzelce, dedi. Ama olur iş değil. Alagarson işine bayıldım. Hem doktora, hem hanıma. Herif Alagarson ama nikâhı yıkılınca iş değişmiş. Sonra kadın da, erkek te ayrı ayrı çalışır, birbirlerini beslemezlerken, nikâh yok diye metres hayatı yaşar oluyorlar. Kadın işini bırakıp erkeğin eline bakınca ara yerde nikâh var diye namus kurtuluyor...

Ömer bu vesileden istifade etti. Sordu:

— Ailenin Şahsi Mülkiyetin ve Devletin Menşeleri diye kitap var üstadım. Okudunuz mu?..

— Hayır...

— Tavsiye ederim, oku.

Kâmuran güldü.

— Ne o? Bize de mi propagandaya başladın?...

***

AYSEL HANIM, AY HANIM

VE

ÖMER'İN İLK SARHOŞLUĞU

Ömer'e ilk rakıyı 89 Kâmuran içirdi.

Bir akşam, geç vakit yazıhaneden çıkarlarken merdivenlerde iki genç kadına rastladılar. Kâmuran bey kollarını iki yana geniş geniş açarak kadınları karşıladı. Merdiven başında uzun bir hasret nutkundan sonra hanımları Ömer'e takdim etti:

— Benim meslektaşlardan Aygül hanım. Ankara hukukundan mezundur. Baronun en yaman, sözü sireti gibi şirin perisi... bu sarı saçlı melike ise kardeşidir. Kendisine Aysel derlerse de, ben selini kaldırdım. Ay hanım derim. Hem böylelikle onun huzurunda duyduğumu «Ay» demekle izah ederim. Hem de mahitaba bakmam yar gelir hatırıma! mısraını tersine çevirerek yare baktıkça mahitap gelir hatırıma, demiş olurum, vezin uymaz ama zararı yok.

Ankara'dan gelir gelmez Kâmuran beyin ziyaretine gelen Aysel ve Aygül hanımların şerefine üstad o gece bir ziyafet çekti. Ömer'i de zorla çağırdı:

— Bu iki güzellik dünyası arasında beni şaşkına dönmek-

ten kurtarırsın. Ay hanımla meşgul olursun. Ben de bizim meslekdaşla mesleğe dair müdavelei efkâr ederiz, dedi.

Yarısı bahçe, yarısı kapalı çalgılı bir birahaneye gittiler.

Ay hanımlara bira ısmarladı.

Kâmuran:

— Biz seninle rakı içeriz Ömer, dedi.

Ömer, ömründe hiç rakı içmemişti. Fakat bunu söylemeği her nedense gururuna yedirmedi.

İçkiler geldi.

Kâmuran sordu:

— Sulu mu içersin Ömer, susuz mu?

— Susuz...

— Aferin, ben de öyle, haydı bakalım, Ayların şerefine...

Ömer, kadehi aldı. Burnuna çarpan anason kokusu içini bulandırdı. Gözlerini kapadı. Rakı kadehini, ilâç içer gibi bir yudumda çekti. Sonra büyük bir telâşla mezelere baktı. Bir sardalya balığını olduğu gibi attı ağzına...

Kâmuran, Nedim'den mısralar okurken Ömer, iki kadeh daha içti. Birdenbire, gözleri bulanarak başı dönmeğe başladı. Kâmuran kolunu meslekdaşının iskemlesi arkasına atmıştı. Nedim divanı kapamış, bir dâvanın münakaşasını yapıyorlar. Ömer'in gözleri birdenbire kendisine bakmakta olan Ay hanımın gözleriyle karşılaştı.

Ömer:

— Sefahat yapıyoruz, diye düşündü. Kendi kendine güldü.

Ay hanım, bu gülümsemeyi üstüne alındı. O da gülümsedi. Kâmuran kolunu artık iskemlenin arkalığından kaldırıp omuzuna attığı meslekdaşiyle giriştiği münakaşa arasında bu karşılıklı gülümsemeyi gördü.

— Oh, ah, dedi, ayla güneş anlaşmağa başlıyorlar. Ben bizim Ömer'i keşiş sanırdım... Çok hacıların çıktı haçiziri begalde.

Başka sefer olsaydı, Ömer, belki hâlâ kızarırdı. Fakat şimdi

başı dönüyor, kendini suyun içinde hareket eden bir balık gibi serbest ve hür hissediyor.

— Neyse keşiş olacakmışım üstadım, dedi. Haçımı filân da saklamadım, sadece haçı ortaya çıkarmak için fırsat lâzım. Zemin, zaman lâzım.

Ömer'le Ay hanım, ahbap oldular. Bu genç kız Darülfünundayken birçoklarına rastladığı soydan. Yalnız ötekilerin ekserisi felsefeden, iktisattan, edebiyattan bahsederler. Hele imtihan sıraları ağızlarından ilim düşmez. Fakat kabukları biraz kazılınca altından, süse, tuvalete, otomobile, lükse apartmanlara karşı duydukları hasret dalgası bir su yığını gibi ortaya çıkıverir. Ay hanım, edebiyattan, felsefeden bahsetmiyor. Yani daha samimî...

Ömer, birdenbire Süheylâ'yı düşündü. O, Ay hanımla Darülfünundakilerin arasındaydı. Ve hayatının sonu da öyle oldu.

Birahaneden çıktılar. Kâmuran meslekdaşına sordu:

— Bu gece nerede kalıyorsunuz?

— Teyzeme gidecektik ama geç kaldık artık.

— Benim haneye buyurun, size ikram edecek bir eski karyola bulunur...

Ömer, eve öğleye doğru geldi. O gün Cuma'ydı. Anası babası evdeydiler. Kapıyı Nuri usta açtı.

— Nerdeydin? dedi. Hani dehşetli merak ettik, koskoca herifsin, nereye gidip geldiğini doracak değiliz ama, ne de olsa.

Nerdivenlerden usta önde, Ömer arkada çıkıp odaya girdikleri vakit delikanlı cevap verdi:

— Kâmuran bey bırakmadı, gece onda kaldım.

Gülizar, Ömer'e baktı. Sonra:

— Yüzün ne kadar sarı oğlum, dedi. Gözlerinin altı morarmış, hasta mısın?

— Hayır anne, hasta değilim, bir şeyciğim yok.

Usta güldü:

— Kâmuran bey bizimkini baştan çıkarmış dün gece... İş anlaşılıyor. Rakı mı içtiniz, bira mı?

— Rakı...

Gülizar:

— Gözü kör olsun o avukat olacak herifin, diye çıkıştı... Biz onun yanına seni işe alışasın diye koyduk, rakıya alışasın diye değil...

Nuri usta, Gülizar'ın hiddetini yersiz buldu:

— Boşuna sinirleniyorsun, Gülizar, dedi. Bizim oğlanın adı Ömer diye kendisi de Hazreti Öme rolacak değil ya... Rakı içmese daha iyi olur... Ama içtiği için de kıyamet kopmaz.

Ömer birdenbire:

Hayatında ilk kadının, ilk kadehin rakısiyle karışık olmasını düşündükçe âsabını bozuyor. «Bu son kadeh rakı olsun» diyor ve «o kadını da bir daha görmiyeceğim.»

Ömer, sözünde durdu. Ertesi hafta 89 un ısrarlarına rağmen ne içki içmeğe gitti, ne de o kadını bir daha gördü.

Yazıhanede işleri biter bitmez derhal mahalleye dönüyordu.

Bir gün eski bir tütüncü ahbabiyle konuşurken:

— Aman çocuklar, dedi, beni sıkı tutun... ters anlamayın kendime güvenemediğim için, koyarım, filân diye söylemiyorum. Ama körolası, öyle bir meslek seçtik ki...

Ve Ömer körolası mesleğinde günden güne ilerledi. Bütün gayreti, kendi tâbiri vechile «büyük ormanla bağını koparmamakta.»

Yaz geçti. Kış geldi. Kıştan sonra gene yaz, ve Ömer bir gece anasiyle oturup birikmiş parayı saydılar. Staj bitiyordu. Bu parayla bir büro açmak kabildi. Yalnız bir yüz liraya daha lüzum var. Bu yüz lirayı da bir hafta içinde arkadaşları topladılar.

Nuri usta, bir gün gündeliği feda etti. Oğlunu alıp han han dolaşmağa başladılar.

Büroyu münasip bir yerde açmak istiyorlar. Bir taraftan da

Ömer mahkeme stajına başlamıştı. Nihayet büro bulundu. Bir hanın en üst katında küçücük bir oda. Merdivenler biraz dik. Asansör de yok.

— Aldırma, dedi, sana gelecek müşteriler, nasıl olsa yorgunluğa alışmış insanlardır.

Hanın bir kapıcısı vardı. Pazarlıkta müşkilât çıkardı. Bu genç çocukla bu üstü başı oldukça eski ihtiyar adamı gözü tutmamıştı.

— Aylığı peşin isterim, diyordu. Bizim bey titiz adamdır. Sonra kefil de bulmalısınız. Ama tüccardan olmalı. Şimdiden söyliyeyim de ona göre bizim beyi görmeğe gidin.

Kapıcıya teminat verdiler. Nuri usta hanın sahibini, yani kapıcının «bizim bey» dediği zatı görmeğe giderlerken Ömer'e diyordu ki:

— Bütün kapıcılar birbirlerine benzerler. Bizim fabrikada da bir kapıcı vardır. Sanki bunun ikiz kardeşi, akşamları işten çıkarken üstümüzü başımızı bir arar, tarar, hani elinden gelse o da kendi beyinin malından dışarı bir toz zerresi bile çıkarmamak için hepimizi çırılçıplak soyup sokağa salıverecek.

Beyle anlaştılar, kapıcının dediği gibi ille tüccardan kefil istedi ama, nihayet Kâmuran beyin kefaletine razı oldu.

Büronun tahtalarını kendi eliyle Gülizar sildi. Kapıcı, Gülizar'ın, bu tahta silmeğe gelen kadının Ömer'in anası olduğunu anlayınca yeni müşteriye karşı itimatsızlığı büsbütün arttı. Kontrata, mucibince kapıcı parası Ömer'e aitti. Kapıcı:

— İstersen benim aylığı haftadan haftaya bulup ver de, sana yıkım olmasın, dedi.

Şimdi iş büroya bir masa, beş altı iskemle, bir dolap ve bir yazı makinesi bulmaktaydı.

Nuri usta:

— Sendeki parayla bunları alabiliriz ama, olmaz diyordu. Çünkü ilk aylar nasıl olsa işin olmayacak. Daha doğrusu ilk ay sana para getirecek yağlı müşteri bulamıyacaksın, parayı aylıklar için saklamalı...

— Peki, eşyayı nasıl buluruz baba...

Nuri usta, onu da buldu. Yalnız tahta aldılar ve bir bildik marangoz bu tahtalardan masaları, iskemleleri, dolabı çıkarıverdi. Yazı makinesini elden düşme, bedestenden buldular.

Ömer'in adliyedeki stajı da artık sonuna eriyordu.

Kâmuran bey büroda Ömer'in işlerini kolaylaştırmak için elinden geleni yaptı.

Bu esnalarda Sait amca bir sabah çıkageldi. Daha hepsi evdeydiler. Ömer, Gülizar, Nuri usta...

Ustayla Sait amca birbirlerinin kollarına atıldılar. Ömer'e öyle geldi ki, anası Gülizar, gözlerinin yaşını belli etmemek için masanın üstünde örtüyü düzeltiyor.

Sait amca biraz zayıflamıştı. Ama çok değil. Yalnız saçları adamakıllı ağarmıştı.

Nuri usta sordu:

— Nasıl İngilizce söktü mü?

— Okuyup anlıyorum... hem de epeyce... yalnız konuşamıyorum... Eh, ne yapalım, bizim orda İngilizce konuşan yoktu.

— Bir daha seferine de Almanca'yı öğrenirsin.

Gülizar çayı zaten hazırlamıştı.

Sait amca Ömer'e alâkadar olarak çayı içti.

— Çoktandır hasrettim şu çaya, dedi. Sabahları bir bardak sıcak çay içmenin ne deme kolduğunu bilmezsin Ömer... Dünyada öyle ufak tefek şeyler var ki insan tadını ancak orda anlıyor. Meselâ ay ışığı... Yani parmaklıklarla bölünmemiş ay ışığı. Güneş gündüzleri, avluya çıktığımız vakit, duvarların arasından, gökte hür ve serbest görebiliyorduk ama, ay ışığını yalnız geceleri, koğuşun parmaklıklı penceresi arkasından seyrettik.

Ömer:

— Bugün işe gitmesek, hep beraber Sait amcayla doya doya konuşsak, diye teklif etti.

Fakat bu teklife ilk itiraz eden Sait amca oldu:

— Olmaz, dedi, haydi herkes işine. Zaten benim uğrayacak yerlerim var. Gece gelirim...

Kapıdan hep beraber çıkarlarken Sait, Gülizar'a:

— Biliyor musun yenge, dedi, bekârlık hem iyi, hem kötü.

Gülizar güldü:

— Eh öyleyse seni evlendirelim.

— Bir çocuğum olsun istiyorum hani... Belki biraz geç kaldık. Çocuk güzel şey yenge. Bak Nuri'yle Ömer nasıl yan yana gidiyorlar. Nuri böyle Ömer'in yanındayken nasıl bir «küçük dağları ben yarattım» hali var. Ama doğru Ömer'i biraz da o yarattı.

Adliye stajı, baro muamelesi bitti. Ömer:

— Eh, baba dedi, önümüzdeki cumartesine bizim bakkal dükkânının resmi küşadını yaparız.

Sait amca sordu:

— Hazır dâvan var mı?

— Yok amca, ama olur. Malûm ya biz ceza işlerini alacağız.

Nuri usta alay etti:

— Öyle karı koca dâvalarına tenezzül etmeyiz...

Gülizar:

— Yazıhaneyi açtığın günün akşamı ben de size bir ziyafet çekerim... Söyle bakalım Sait amca ne istersin?

— Vallahi yenge patlıcan dolmasını pek göresim gelmişti.

— Olur. Sen ne istersin Nuri?

— Bol salata...

— Ya sen Ömer?..

— Et isterim anne... Köfte filân bir şey...

— O da olur... Hem bol et ye ki zihnin açılsın...

Nuri usta:

— Bizim Gâvur Cemal hoca gene İstanbul'a gelmiş. Bu sabah yolda rastladım. Yarın buluşacağız. Onu da çağıralım ziyafete olmaz mı?

Hepsi birden olur, dediler...

Cumartesi geldi. Gülizar o gün işe gitmedi. Erkenden mutfağa girdi. Ömer öğleden sonra yazıhaneye gitti. Nuri ustayla

kararlaştırmışlardı. Akşamüstü hana gelecek, beraber eve döne-cekler... Sait amcayla Gâvur Cemal doğrudan doğruya eve geleceklerdi.

Ömer, hâlâ bir türlü ısınamadığı «bakkal dükkânında» eşyaların yerlerini değiştirdi. Duvara bir iki resim astı. Bunlar gazetelerden kesilmiş resimlerdi. Üçü de sakallıydılar. Birisinin sakalı aslan yelesi gibi, saçlariyle karışmış kolalı bir gömlek üstünde dalgalanıyor. İkincisinin aşağı doğru kıvrılan kalın bıyıkları altında düz, geniş, müstatil kesilmiş muntazam bir sakalı vardı. Üçüncüsünün sakalı küçük ve sivriceydi ve çenesinin ucundan kurnazlıkla sallanıyordu.

Ömer resimleri astıktan sonra karşılarına geçip baktı:

— Silsileli meratibe riayet olundu dedi.

Aslan yelelisi en yukarıda, en baştaydı. Müstatil sakallısı onun yanında biraz daha aşağıda, kurnaz sakallısı ise bir parmak daha aşağıda...

— Neyse bizim dükkân şimdi bir seye benzedi, diye düşündü. Sonra Nuri ustanın işbaşı elbisesiyle çıkarılmış bir fotoğrafını masanın üstüne koydu. İskemleye oturdu. Ustanın fotoğrafına uzun uzun baktı:

— Baba, diye söylendi, kendi kendine, seni hiç bir vakit utandırmayacağım. Nuri ustanın oğlu olduğumu hiç bir zaman unutmayacağım. Biliyorum ki Nuri ustanın oğlu olmak mühim bir şeydir.

Kapıcı bir iki defa odaya girip çıktı. Ayak bastı parası istiyor. Ömer elli kuruş verdi. Ve aylıkların peşin tediyesi, kapıcı aylığının taksitle ödenmesi hakkında gene uzun bir konferans dinledi.

Kapıcı gittikten sonra Ömer, Kâmuran beyin gönderdiği bir meslek mecmuasını karıştırırken:

— 89 u da ziyafete çağıracaktık, diye düşündü.

Meslek mecmuasının içinde, sahifelere sıra sıra yerleşmiş her nedense aşağı yukarı hepsi birbirine benzeyen avukat re-

simleri vardı. Bir gün mecmuanın gelecek seneki yıllık nüshasında kendi resminin de bu kalabalığın arasına karışacağını düşünerek Ömer'in yüzü kızardı.

Ortalık kararmağa başladı. Ömer daha elektriği açtırmamıştı. Masasının başında kafasını avuçlarının içine alıp gitgide loşlaşan oda duvarlarına bakıyor, duvardaki üç resim ona şüpheyle bakıyorlar.

Ömer kendi kendine:

— Görelim, delikanlı, dedi. İnsanın Nuri ustanın oğlu olması kâfi değildir. İnsan hayatının hesabını ancak gözlerini kapiyorken verir. Sen de gözlerini kapayıncaya kadar sapıtmadan yürüyebilecek misin?

Güç iş delikanlı. Yalnız heyecan, yalnız coşkunluk, yalnız bilgi yetmez.

Oda iyiden iyiye karanlık oldu. Dışarıda koridorda ayak sesleri var. Ömer «babam» geliyor diye kalktı. Fakat ayak sesleri, daha oda kapısına gitmeden uzaklaştılar.

Ömer kapıyı açık bıraktı. Koridordan gelen ışık odanın döşemelerine düşüyor.

Saate baktı: 7...

Babasının Nuri ustanın çoktan gelmiş olması lâzımdı.

7.30 a kadar beklerim, diye düşündü, belki bir işi çıkmıştır.

Birdenbire içine bir şüphe girdi. Acaba? Peki ama bu günlerde sebep yok...

Yedi buçuğa kadar bekleyemedi. Odanın kapısını kilitleyip anahtarı aşağıya kapıcıya bırakarak sokağa fırladı.

Tramvay beklemenin bu kadar münasebetsiz bir şey olduğunu bütün azametiyle ilk defa bu akşam anlıyor.

Nihayet önünde «dolmuştur» diye yazan bir tramvayı zorla fethederek mahallenin durağına gelebildi.

Evlerine doğru hızlı hızlı giderken inceden inceye yağmur çişelemeye başlamıştı.

Köşeyi saptı. Tam bu sırada bir otomobil süratle yanından geçti.

Evlerinin kapısı göründüğü vakit Ömer'in yüreği duracak gibi oldu.

Kapı açıktı. Kapının önü kalabalıktı.

Kapının önünde bir polis var.

Koşmaya başladı.

Kapının önündeki polisin yanında evin içinden çıkan Gâvur Cemal hoca belirdi.

Gâvur Cemal hoca. Ömer'i, gördü. Üstüne doğru yürüdü:

— Oğlum, dedi telâş etme...

Hoca'nın sesi titriyor.

Ömer, boğulur gibi sordu:

— Ne var amca, ne oldu?

— Hiç bir şey oğlum... hafif bir kaza.

Bu esnada polis de yanlarına yaklaşmıştı. Cemal hoca, polise izahat verdi:

Nuri ustanın oğlu Avukat Ömer bey...

Ömer'e ilk defa avukat diyorlardı. Fakat avukat bunun farkında bile değil. Koluna giren Gâvur Cemal hocayı sürükleyerek eve doğru telâsla yürüyor...

Avukat sözü polisin üstünde tesir yaptı. Alaca karanlıkta, avukatın çok genç olduğunu farkedemiyor.

— Beyefendi, diye konuşuyor, otomobil numarası alınmıştır. Merak buyurmayınız... her gün olağan işlerden.

Ömer, kapının eşiğinden geçerken meseleyi anladı. Bir kaza olmuştu. Bir otomobil... ve kaza...

— Anam mı, Babam mı? Sait amca kim?.. Kim ezildi...

— Ezilmek filân değil be Ömer... Baban...

— Babam mı?

— Evet... Nuri usta, seni almaya gelmeden önce bir eve uğrayım demiş, tam caddeden mahalleye saparken karşıdan gelen bir otomobil çarpmış.

— Peki şimdi nerde?

— Hastaneye kaldırdılar.

— Anam nerde? Sait amca nerde?

— Demin onlar da otomobille hastaneye gittiler...

Gâvur Cemal'in kolundan çıkan Ömer, yıldırım gibi koşmağa başladı. Mahalleyle cadde arasındaki yol ona hiç bu kadar uzun gelmemişti. Cemal hocayal polis arkasından bağırıyorlardı ama, duymuyordu.

Caddeye çıktı. Taksi durağından bir otomobilin kapısını açtı. Şoföre soluk soluğa seslendi:

— Çek kardeşim, çabuk.

Şoför büyük bir soğukkanlılıkla sordu:

— Nereye gideceğiz beyefendi?

— Hastaneye...

— Hangi hastaneye?..

Ömer, ancak o zaman babasının hangi hastaneye kaldırdıklarını bilemediğini anladı.

— Şu karşı sokağa sap, dedi... çabuk yalnız...

Bu mahalle sokağının yarısında polisle Gâvur Cemal'e rastladılar. Otomobil fenerlerinin aydınlığında Cemal hoca ellerini kollarını kaldırarak bağırıyordu...

— Ömer, kapıyı açtı. Bağırdı:

— Haydi gel hocam. Çabuk bin!

Otomobil tekrar tersyüzüne dönüp hareket ettiği vakit Ömer, Gâvur Cemal hocaya:

— Hangi hastaneye gideceğimizi söyle, dedi.

Gâvur Cemal, şoföre adres verdi...

Yolda Ömer bir taraftan şoföre:

— Daha hızlı sür kardeşim, daha hızlı, kuzum kardeşim daha hızlı, diyor... bir taraftan da arka arkaya sorduğu suallerle Gâvur Cemal hocayı sıkıştırıyordu:

— Bayılmış mı?.. Bir yeri kırılmış mı? Tehlike var mı?

Hastanenin kapısı önünde durdular.

İçeri girmek kolay olmadı.

Hastane kapıcısı bu saatten sonra ziyaretçi kabul edilemiyeceğini söylüyordu.

Ömer, kapıcının üstüne atılarak adamı pataklamak isterken Gâvur Cemâl araya girdi:

— Kusura bakma, kapıcı efendi, dedi... delikanlının babası bir kaza geçirmişti de... buraya getirdiler... ondan malûmat almağa geldik...

Ömer'in küfürleri ve hücumu karşısında canı sıkılan kapıcı:

— Demin bir iki kişi getirdiler, dedi... ne bileyim ben hangisi?

O zaman Gâvur Cemal, Ömer'i güç belâ zaptederek nöbetçi doktorun ismini sordu. Ve Ömer'in kolundan çekerek bitişik bakkala gitti. Ordan hastaneye telefon etti.

Nöbetçi doktor, Gâvur Cemal'in ahbabıydı.

Ömer'le Gâvur Cemal tekrar hastane kapısına geldikleri vakit kapıcı onların içeri girmelerine ses çıkarmadı. Sadece arkalarından homurdandı. Nizam ve intizam bozulmasına canı fena halde sıkılmıştı.

Hastane bahçesi büyüktü. Karmakarışıktı. Ağaçlar ve pencereleri aydınlık ayrı ayrı pavyonlar.

Hastane aydınlık ayrı ayrı pavyonlar.

Ömer deli gibi.

Gâvur Cemal hoca bir hemşireye nöbetçi doktorun bulunduğu yeri sordu.

Nöbetçi doktorun odasına girdikleri vakit bir köşeye büzülmüş oturan Gülizar'a, ellerini dizlerinin üstüne koymuş öylece dalmış giden Sait amcayla karşılaştılar.

Gülizar yerinden fırladı. Ağlayarak Ömer'in boynuna atıldı.

Ömer kekeliyerek soruyor:

— Nasıl anne, bir şey değil mi?

Nöbetçi doktor, Ömer'in omuzuna dokundu. İhtiyar ve şefkatli bir kadın sesiyle:

— Bir şey yok, bir şey yok, dedi... ufak bir kaza...

Ömer soruyor:

— Şimdi onu göremez miyiz doktor bey?

Doktorun cevap vermesini beklemedi. Tam bu esnada Gâvur Cemal'le Sait amcanın fısıltılarla bir şeyler konuştuklarını görmüştü. Bağırdı onlara:

— Ne konuşuyorsunuz? Benden bir şey gizliyorsunuz... Babam nerede? Ne oldu?..

Sait amca ağır ağır Ömer'in yanına geldi. Ters ters gözlerinin içine baktı. Sesini mahsus, zorla sertleştirmeğe çalışarak:

— Kendine gel Ömer, dedi. Ne oluyorsun be... ananı düşün biraz...

Bu ananı düşün biraz, sözü, Ömer'in kafasına bir balyoz gibi indi.

«Ananı düşün biraz...»

Kafası korkunç bir süratle işliyor...

«Ananı düşün biraz...»

Bu söz ne vakit söylenir?

Demek anasını düşünmesi lâzım...

«Ananı düşün biraz...»

Ömer birdenbire:

— Babam öldü mü? dedi.

Ömer'e öyle geldi ki bu «babam öldü mü?» sözünü avazı çıktığı kadar bağıra bağıra söylemişti. Halbuki Sait amca bu «babam öldü mü?» sözünü büyük bir güçlükle işitebildi.

— Deli misin? Baban ne diye ölecek?

Gülizar sapsarı oldu.

Doktor:

— Ömer bey, dedi. Pederinizin büyükçe bir tehlike geçirdiği muhakkak. Fakat emin olun ki tehlike geçmiştir, yalnız...

— Yalnız...

— Yalnız sağ bacağını diz kapağından itibaren...

Ömer bu sefer avaz avaz bağırdı:

— Kestiniz mi?

Doktor başını eğdi.

Sustular...

Sait amca Ömer'e sokuldu:

Ne yapalım, Ömer, dedi... baban tek bacakla da senden benden iyi yürümesini bilir...

Gülizar ağlıyor...

İlk konuşan Ömer oldu gene:

— Ne vakit görüşebileceğiz, doktor bey?

— Yarın akşama doğru gelin...

— Kaç gün kalacak burda?

— Eh, belki bir ay kadar filân...

Gene sustular.

Gâvur Cemal hoca:

— Gidelim artık... dedi...

Sonra, doktora döndü:

— Kardeşim, dedi, Nuri usta benim samimi kardeşimdir... ona iyi bakarsın değil mi?

— Merak etme, Cemal...

Sait amca, seslendi:

— Haydi...

Ve hep beraber çıktılar.

Ömer Gülizar'ın koluna girmişti.

Sait amca, doktor, Gâvur Cemal hoca arkadan geliyorlar.

Ömer, geceyi uykusuz, anasiyle karşılıklı konuşmadan geçirdi.

Sabah olur olmaz, kazanın tahkikatı için müdüriyete giderken tramvayda aldığı bir gazeteden meseleyi öğrendi.

Üçüncü sayfada, dördüncü sütunda, «Bir otomobil kazası» başlığı altında şöyle yazılıydı:

«Dün Beşiktaşta (.....) numaralı ve Seyfi beye ait hususî otomobil Nuri usta isminde bir işçiye çarpmıştır. Nuri usta hastaneye kaldırılmış ve sağ bacağının kesilmesi icap etmiştir.»

O günlerde gazetelerin ilk sayfaları bir politika meselesiyle dolu olduğu için eyyamı âdiyle birinci sahifeyi fotoğraflarla işgal edecek olan bu kaza haberi ancak üçüncü sayfada yer bulmuştur?

Kazaya sebep olan otomobilin sahibi Seyfi beydi. Bu «Seyfi» ve «Bey» kelimelerinin bir araya gelmesi Ömer'in kanını başına çıkardı. Sonra birdenbire «İstanbulda hususî otomobili olabilecek bir tane Seyfi bey yoktur ya» diye düşündü.

Haberi bir daha, bir daha okudu. İlk durakta tramvayın camlarına tırmanan mütevezziden bütün sabah gazetelerini aldı. Onlarda da fazla bir tafsilât yok. Sadece «Seyfi Bey» diyorlar.

«Seyfi Bey!»

Çok geçmeden Seyfi beyin hangi Seyfi bey olduğu anlaşıldı.

Seyrüseferde Seyfi beyin mufassal adresini verdiler.

Ömer'in babasını çiğneyen «Seyfi bey» yüzü, gözleri, burnu Ömer'e o kadar benzeyen Seyfi beydi...

ÖMER'İN İLK DÂVASI

Ömer, hastaneye gitmek için Gülizar'la buluştuğu vakit:

— Ana, dedi, babamın bacağını kimin kestiğini biliyor musun?

— Biliyorum oğlum... Dün bilmiyordum... polis söyler söylemez anladım...

Hastaneye doğru yürüdüler. Ne Ömer, ne Gülizar tramvaya binmek istemiyorlar.

Nuri ustanın yatağı başında, Gâvur Cemal'le Sait amcayı buldular.

Nuri usta, sapsarı. Gülizar'la Ömer'i görür görmez, kımıldanmak istedi. Fakat sonra yüzünü buruşturarak olduğu yerde kaldı.

Gülizar, yavaş yavaş, yatağa sokuldu. Kucakladı, Nuri ustanın boynunu, yüzünü, gözünü öptü.

Sait amca:

— Sarsma adamcağızı yahu, diye bağırdı.

Ömer:

— Geçmiş olsun, baba, dedi...

Usta gülümsedi.

Ömer, yatağın yanına oturdu.

Usta eli battaniyenin üstünde sapsarı yatıyor.

Ömer, eğildi. Bu eli öptü. Birdenbire aklına çok uzaklarda, hatıralar arasına karışmış bir hastane koğuşu geldi. Orda da bir hasta vardı. Onun iki bacağını birden kesmişlerdi. Ve Ömer çocuktu. O bacakları kesilen hastanın da böyle sapsarı bir eli vardı. Ömer, o eli de öpmüştü.

Nuri ustanın konuşması yasaktı.

Doktor hastanın yanında çok oturulmasını da menetmişti.

Ömer, ağlamamak için kendini zor tutuyor.

Bir hastabakıcı girdi içeriye.

Ziyaretçiler, çıkmak zamanı geldiğini anladılar.

Hastanenin bahçesinden geçerlerken Ömer, Gülizar'a:

— Dâva edeceğim, ana, dedi.

Avukat Ömer'in ilk dâvasını açtığının haftasında, mesele daha istintak hâkimliğinde iken «.....» hanının en üst kattaki küçük odasına Ali bey girdi.

Ömer bu tanımadığı ziyaretçiyi ayağa kalkarak kabul etti:

— Buyurun beyefendi dedi... arzunuz?

Ali bey bir iskemle çekip Ömer'in karşısına oturdu:

— Siz Ömer beysiniz değil mi, dedi.

— Evet...

— Beni tanımadınız mı?

— Hayır...

— İyi bakın yüzüme, bakın maşallah siz de çok büyüdünüz ama ben sizi görür görmez tanıdım.

— Ben sizi tanıyamadım beyefendi...

— Eh tabiî, küçükler büyükleri tanımazlar ama, büyükler küçükleri tanır... Ben Ali... hatırladınız mı?

— Hayır...

— Harbiumumîyi hatırlıyorsunuz ya...

Ömer, birdenbire Ali beyi tanıdı. Yüzünden değil... Harbiumumî sözünden... Üsküdar'daki fabrika... gözlüklü amca, tahta oyuncak araba, fabrika müdürünün odası, atelye, hepsi, hepsi gözünün önünden geçti.

— Hatırladım efendim, dedi... siz Üsküdar'daki fabrikanın sahiplerinden... Eskiden babamın mahalle komşusu imişsiniz.

— Evet... Her iki babanın da en iyi dostu...

Ömer kıpkırmızı oldu:

— Ne demek istiyorsunuz?

— Yani, şey, hem Nuri ustanın, hem de sonra Seyfi beyin.

Ömer birdenbire cevap vermedi. Sonra gayet soğuk:

— Ne istiyorsunuz? dedi.

Ali bey öksürdü:

— Oğlum, dedi koskoca avukat olmuşsun... hayatın garip cilvelerini ben sana anlatacak değilim...

Ömer tıpkı 89 Kâmuran'ın sözünü kesen bir mahkeme reisi gibi:

— Sadede gelelim, dedik.

Ali bey biraz şaşırdı.

— Geliyorum oğlum, dedi... malûm ya, elçiye zeval olmaz Şu kaza meselesi hakkında konuşmaya geldim.

Ömer anlamamazlıktan gelerek sordu:

— Hangi kaza?

— Canım bilmez gibi söyleme, Nuri ustanın başına gelen kaza... Dâva açmışsın, nasıl olsa hukuku umumiye dâvası açılırdı... Bir de senin dâva açman...

— Benim dâva açıp açmamam, sizi neye alâkadar ediyor.

Ali bey kekeledi:

— Ben değil... Fakat sana çok yakından bağlı olan birisini, belki bilmiyorsun... Seyfi bey...

— Yâni kazaya sebebiyet veren adam... ne olacak.

— Seyfi bey senin babandır...

— Benim babamın adı Nuri ustadır, Ali bey, anlaşıldı mı?

Ve ben Nuri ustanın dâvasını deruhte ettim.

— Anlaşıldı mı? Seyfi beyle benim hiç bir alâkam yok. Kendilerini tanımam...

Ali bey:

— Bunu senden beklemezdim, dedi. Belki Seyfi beyin sana ve validene karşı kabahati, kusuru vardır. Fakat affetmek kadar büyüklük olmaz... sen bilirsin ama...

Ömer:

— Yeter, diye bağırdı, eğer konuşacak başka işleriniz yoksa, beni daha fazla meşgul etmeyin Ali bey...

Ali bey, kıpkırmızı ayağa kalktı.

Ali bey kapıdan çıkarken:

— Nuri'nin yetiştirmesi, ne olacak, diye söyleniyordu.

O gece Ömer, Ali beyin nasıl geldiğini, neler konuştuklarını Gülizar'a birer birer anlattı.

Gülizar hiç ses çıkarmadı. Yalnız yatmağa gitmek için ayrılırken:

— Ömer, dedi, bir geçit geçiyorsun.

Ömer durdu:

— Benden şüphe mi ediyorsun ana? Geçit filân geçtiğim yok. Babamın, Nuri ustanın bacağını kesen hususî otomobili kullanan adam mahkûm olacaktır.

Mesele istintak hâkimliğinde tabiî seyrini takip ederken, Ömer de, bir taraftan tahkikat yapıyordu.

Ve tahkikat neticesinde öğrendi ki:

O akşam otomobili bizzat kullanan Seyfi bey Büyükderedeki otelde verilen bir öğle ziyafetinden dönüyormuş. Ziyafette bol içki içilmiş... Seyfi beyin sarhoş olduğu ihtimali çok kuvvetli.

Ziyafette bulunanlar arasında Süheylâ ve kocası da var.

Bu esnalarda gazetelerin birinci sayfaları geniş boş kalmıştı. Politika meselesi birdenbire halledilmiş, gazeteler birinci sayfalık haber ararlarken iki hafta önceki kazayı yakaladılar.

Kazaya sebebiyet veren şehrin en tanınmış, en zengin adamı. Kazaya uğrıyanın bir bacağı kesilmiş. Bundan başka kazaya uğrayanın oğlu avukat... dâvayı o açıyor...

Ve bir gün Ömer gazetelerin birinci sayfalarında, kendinin, Nuri ustanın, Seyfi beyin, hastanenin, Beşiktaş'ta mahallenin fotoğraflarını görünce şaşırdı. Hele bir gazete muhabirinin kendisiyle mülakatâ gelmesi Ömer'in adamakıllı canını sıktı. Gazeteciye baştan savma cevaplar verdi. Fakat, bu cevaplar ertesi gün iki sütunu dolduran bir edebiyat mülâkatı gibi süslü püslü bir halde ortaya çıktı.

Nuri usta Ömer'in dâva açtığını bilmiyordu. Hatta kazaya kimin sebebiyet verdiğini bile sormamıştı. Doktor, sabah yoklamasında gazeteleri kendine gösterdiği vakit gözlerine inanamadı. Ve o gün öğleden sonra Ömer, her günkü gibi ziyaretine gelince:

— Ömer, dedi, bu dâvadan vazgeçsen olmaz mı? Nasıl olsa hukuku umumiye dâvası açılacak.

İstemiyerek Ömer'in ağzından:

— Ali bey gibi konuşuyorsun baba, sözleri çıktı.

Nuri usta hayretle sordu:

— Hangi Ali bey?

Ömer meseleyi ustaya anlattı.

Usta sustu. Düşündü. Sonra:

— Anan ne diyor? diye sordu:

— Anam, dâvayı mutlaka kazanmamız lâzım, diyor...

Usta yine sustu, yine düşündü. Sonra yine:

— Ömer oğlum, dedi. Bu dâvayı açıp da ne olacak sanki... Doğru değil...

Gülmeğe çalıştı:

— Hem sen benim vekâletimi nasıl aldın!

Ömer de güldü:

— Seni rahatsız etmemek için imzanı taklit ettim.

— Vay sahtekâr ha...

— Ne yapalım...

— Ömer...

— Ne var baba?

Ömer bu «baba» sözünü öyle söylemişti ki usta:

— Hiç, dedi...

Ömer konuşmak ihtiyacında:

— Baba, eğer Seyfi beyi herhangi bir taksi şoförü çiğneseydi, Seyfi bey ne yapardı... Biz daha onu tevkif ettirmedik... kefaletle tahliye edecekler... tevkif ettireceğim ama...

Ömer bu işe herkesin karışacağını sanırdı fakat Süheylâ ile karşılacağını ümit etmezdi. Halbuki ümit etmediği şey oldu. Bir akşam üstü yazıhanesinin kapısı önünde, koridordaki sıraya oturmuş kendini bekleyen Süheylâ ile karşılaştılar.

Ömer'in aklına Süheylâ'nın kendini görmeğe gelmiş olması gelmedi. Koridorda sıra ile başka yazıhaneler vardı. Belki onlardan birine gelmiştir diye düşündü. Ve dalgın selâm verip onun önünden geçerken Süheylâ ayağa kalktı:

— Ömer bey, diye seslendi, sizinle konuşmak istiyorum azıcık...

Ömer, Süheylâ'yı yazıhaneye aldı. Artık itiyat haline gelmiş bir sesle sordu:

— Çay, kahve?

— Teşekkür ederim...

— Sigara?..

— İçmem!..

— Emriniz?..

Süheylâ yutkundu...

— Ömer bey, dedi, belki üstüme vazife olmayan bir işe karışıyorum. Rica ederim beni affedin.

Birdenbire Ömer'in aklına Süheylâ'nın kocasının Seyfi Beyin fabrikasında müdür olduğu geldi. Canı sıkıldı. Süheylâ'nın niye geldiğini tahmin etti. Fakat yine buna ihtimal veremedi.

— Buyurun Süheylâ Hanımefendi, dedi. Size ne gibi bir hizmette bulunabilirim.

Süheylâ kekeledi:

— Mesele bana ait değil, dedi. Dedim ya, belki hiç de vazifem olmayan bir işe karışıyorum. Ne bileyim ben, eski dostluğumuza güvenerek.

Süheylâ bu eski dostluk sözü üstünde fazlaca durdu. Gülümsemeğe çalıştı. Ömer'in yüzüne baktı. O kaşları çatık bekliyor. Yüzü biraz sarı. Dudakları titriyor biraz...

Süheylâ yarıda bıraktığı sözü tamamlamak lâzım geldiğini anlıyor:

— Bilirsiniz ki Ömer bey, validenize ve pederinize karşı...

Ömer dişlerinin arasından mırıldandı:

— Validemi ve pederimi bir tarafa bırakın şimdilik Süheylâ hanım, açık konuşun.

Ömer'in sesi birdenbire yumuşadı:

— Siz de bilirsiniz ki uzun uzadıya mukaddemelerle başım hoş değildir.

Süheylâ Ömer'in bu yumuşayan sesi karşısında rahat bir nefes aldı. Bu sefer iyice gülümsedi:

— Bilirim, dedi... Mukaddeme yapmasını beceremezsiniz.

— Aklınızda kalmış demek...

— Evet...

— Öyle ise söyleyin bakalım Süheylâ hanım...

— Söyleyim... İzmir'den geldikten sonra...

Ömer'in yine kaşları çatıldı:

— Biliyorum... İzmir'den geldikten sonra zevciniz burada Seyfi beyin fabrikasına müdür oldu.

— Evet...

— Seyfi bey ailesiyle gayet iyi dost oldunuz. Hatta kaza günü onlarla beraber bir ziyafette idiniz.

Süheylâ hayretle sordu:

— Bunları nereden öğrendiniz?

Ömer soğuk cevap verdi:

— Biliyorum... Öğrendim... Sonra...

Süheylâ iyice şaşalamıştı:

— Şey, dedi... Seyfi beyin tevkifi için uğraşıyormuşsunuz.

— Evet... Sonra...

Ömer bu «sonrayı» öyle bir söylemişti ki Süheylâ cevap veremedi. Ömer bir türlü verilmeyen cevabı uzun uzadıya bekledi. Ve en nihayet masanın üstüne doğru hafifçe eğilerek sordu.

— Kocanızın buraya geldiğinden haberi var mı? Yoksa o mu, Seyfi beyin fabrika müdürü mü sizi, karısını buraya gönderdi?

Süheylâ:

— Hayır, diye bağırdı... Yemin ederim ki buraya geldiğimden kocamın haberi yok... beni buraya...

— Sizi buraya...

— Beni buraya Seyfi beyin kızı gönderdi. Sizi tanıdığımı vaktiyle ona söylemiştim. Çok iyi arkadaş olduk. O yalvardı...

Ömer güldü...

— Git kuzum, dedi, babamı kurtar. Babamı hapse atmasınlar, dedi. Senin anlattığına göre Ömer bey çok iyi kalpli bir genç miş bana acır, dedi, değil mi?

Süheylâ gözlerini kırpıştırarak bir solukta cevap verdi:

— Evet...

— Sonra, kendisi de beni görmeğe gelecekti ama gelemedi, değil mi?

— Ömer masanın üstüne bir yumruk attı sonra boğuk bir sesle:

Yalan söylüyorsunuz...

Süheylâ itiraz etmek, bir şeyler söylemek için hareketler yaparken Ömer onu bir el işaretiyle susturdu:

— Belki kocanızın buraya geldiğinizden haberi yok... amma belki de var, sizi buraya Seyfi beyin kızı göndermedi. Sizi buraya...

Durdu. Teker teker ilâve etti:

— Sizi buraya Seyfi bey gönderdi. Beni tanıdığınızı vaktiyle değil, iş gazetelere aksettikten sonra siz ona söylediniz. Çünkü siz onun...

Süheylâ Ömer'in ağzını kapatmak ister gibi elini uzattı.

Ömer:

— Süheylâ hanım, dedi, dedim ya belki kocanızın da haberi var, onun başka şeylerden haberi olduğunu da söylüyorlar.

Süheylâ ayağa kalkmıştı. Ölü gibiydi.

— Ne yazık Süheylâ hanım, dedi. Sizinle son defa böyle karşılaşmak istemezdim.

Süheylâ ağlıyor...

Süheylâ'nın ayakları dolaşıyor birbirine.

Ömer Süheylâ'nın yanına geldi. Koluna girdi. Koridora kadar çıkardı. Merdivenlere kadar götürdü.

Süheylâ merdiven başında durdu:

— Teşekkür ederim Ömer bey, dedi. Ben artık kendim giderim...

Süheylâ merdivenlerden ağır ağır inerken Ömer onun arkasından baktı. Alt katın kıvrımında kayboluncaya kadar öylece durdu. Sonra odasına döndü.

Başı sızlıyor.

Kaza günü hakkında otelden tahkikat yaparken bir garsondan Süheylâ'nın Seyfi beyle çok sıkı münasebette olduğunu işitmişti. Hatta garson düpedüz:

— Seyfi bey vardı. Metresiyle beraber gelmişti... Şu fabrika müdürünün genç karısıyla, demişti.

Ömer o zaman bunu sadece bir dedikodu sanmıştı. Ama şimdi artık emindi.

Masasının karşısındaki iskemleye oturdu. Eski günler geçiyor gözünün önünden. Ve anlıyor ki hâlâ Süheylâ onun için büsbütün unutulmuş, yok olmuş değildi. Kendi kendine itiraf ederken yüzü kızarıyor. Canı sıkılıyor ve sanki karşısında birisi varmış gibi:

— Cesur olmak lâzım, diyor. Her şeyi olduğu gibi görmek lâzım. İşte Süheylâ'yı hâla için burkulmadan hatırlıyamıyorsun... Süheylâ'nın Seyfi beyin metresi olması canını sıkıyor. Halbuki o daha evvel başkasiyle evlenmişti. Evlenmesine, seni bu kadar çabuk atlatmasına o kadar canın sıkılmadı da başkasının metresi oluşuna içerliyorsun... Kâmuran'ın yazıhanesine gelen kadının kocasına benzeyen bir tarafın var.

Kapı açıldı. Ömer silkindi. Doğruldu. İçeri Sait amca girmişti.

— Ne o Ömer, lâmbayı bile yakmamışsın, karanlıkta ne düşünüyorsun öyle...

Sait amca lâmbayı yaktı. Ömer'in yüzüne baktı:

— Canın sıkılmışa benzer. Ne var? Ne oldu...

— Hiç bir şeyim yok amca... Bugün babamı gördün mü?

— Demin onun yanındaydım. Ananla beraberdi. Anan eve gitti... Ben, seninle davetliyiz bu gece, seni almağa geldim.

— Nereye gideceğiz amca...

— Bizim arkadaşların birisine, tanımazsın, bir işi varmış, sana anlatacak...

— Gidelim amca...

Sait amcayla Ömer Haliç fenerine gittiler.

İskelede onları orta boylu, avcı ceketi giymiş, Sait amca yaşında bir adam karşıladı.

İskeleden iç sokaklara doğru yürürlerken Sait amca onları birbirine tanıştırdı:

— Bizim Nuri ustanın oğlu Ömer.

— Selâmi...

Selâmi, bir rum kadının evinde pansiyon oturuyordu.

Hastane karyolası gibi bir karyola, kırmızı ve uzun tüyleri seyrekleşmiş kıpkırmızı, ateş renginde bir valense, ortada bir masa. Masanın üstünde kitaplar, duvardaki elbise askısı, kirli bir işbaşı tulumu, bir kasket. Duvarda bildik resimler...

Rum madamı masanın üstünü topladı. Yamalı bir sofra ör-

tüsü örttü. Üç tabak koydu. Domates salatası getirdi. Ciğer getirdi. Zeytin getirdi. Bir şişe de rakı getirdi.

Sait amca:

— Bu gece ziyafetteyiz desene Selâmi diye şakalaştı. Sonra Ömer'e döndü:

— Rakı içer misin?

— Hayır.

— Hiç içmedin mi?

— Bir defa içtim.

Selâmi atıldı:

— Sarmadı mı?

— Hayır...

Sait amca sordu:

— Kiminle içtin?

— Bizim avukat Kâmuran'la...

Selâmi:

— Bizimle içtiğin sarar, dedi. Haydi, buyrun, doldur bakalım kadehi, biz de böyle kırk yılda bir, dostlar arasında içeriz, gençken içmedim değil, hem de binlikle. Sonra Sait sağ olsun, o, vazgeçirdi beni, hatırlar mısın Sait? Hani bir akşam gene kör kütük gelmiştim de, sen:

— Bir kadeh rakıdan vazgeçemiyorsun, senin gibi rakı şişesini bile beğenemiyenlerin büyük kavgalara girişmeğe hakkı yoktur, bir daha böyle sarhoş gelirsen bizi yok bil, demiştin, hatırladın mı?

— Hatırlamaz olur muyum? Stoyan da vardı, koca herif, aslan gibi, ölmüş...

Stoyan amcayı Ömer, kalbine saplanan bir bıçak ağrısiyle hatırladı.

— Stoyan amca ne mükemmel adamdı, dedi.

Selâmi sordu:

— Stoyan'ı tanır mıydın? Sen o zamanlar bir karış bir şeydin her halde...

Sait:

— Bir karıştı ama, bir karışken daha acardı. Stoyan'ın sağ eli gibiydi Ömer... Hatırlar mısın Ömer... hani bir sütçü dükkânı vardı?

Aşağıdaki madama misafir gelmiş olmalı. Gramofon çalıyorlar. Eski bir plâktan kalın sesli bir komitacı, bir balkan türküsü çağırıyor...

Yukardakiler birdenbire sustular, aşağıyı dinlediler. Ömer:

— Ben bu türküyü bir yerden duydum gibi geliyor bana, dedi.

Sait:

— Stoyan amca söylerdi, diye cevap verdi. Onun çok sevdiği bir türküydü bu, belki hatırlamazsın. Sizin eve ilk geldiğimiz geceydi. O zaman daha kaç göç vardı. Ama nineyle, anan yanımıza çıktılar. Stoyan amca bu türküyü söylediydi. Nineyle araları çok iyiydi.

Aşağıda plâğı değiştirdiler. Ses biter bitmez sanki hatıralar da dağılıverdiler.

Selâmi:

— İhtiyarladık be Sait, dedi. Baksana dünün yumurcakları büyüdüler, koskocaman oldular. Şimdi onlardan akıl öğrenmeğe kalkıyoruz...

Sait:

— Hayır, dedi, ihtiyarlamadık, ben kendi payıma gene onların kırkını bir tek cebimden çıkarırım, ama bazı işlerde onların bizden akıllı olması lâzım, bizden bilgili olmaları lâzım, yalnız bizim kadar yürekli olup olmadıkları belli değil daha...

Ömer:

— Sizin kadar yürekli olmağa çalışacağız Sait amca, dedi. Sizi saygıyla sizden öğrenerek sizi geçemezsek vay hepimizin haline...

Selâmi:

— Eh, diye Ömer'in sözünü kesti, meseleye gelelim... bak

kardeşim, bir dâvamız var bizim, onu üstüne alacaksın. Kaçıncı dâvan olacak bu senin?..

— İkincisi...

— Ha, birincisi babanın dâvası değil mi? Sahi işler nasıl tevkif ettirebildin mi Seyfi bey keratasını?..

— Kefaletle kurtulmak istiyor ama, yakasını bırakmıyacağım...

Selâmi güldü:

— Toy avukat olduğun belli, dedi. Seyfi beyin yakasını bırakmaman için her şeyden önce o yakayı ele geçirmekliğin lâzım. Seyfi beyin yakası kolay kolay ele geçmez gibi geliyor bana, her ne hal ise uğraş bakalım, biz gelelim bizim işe. sana meseleyi baştan anlatayım. Bizim bir arkadaş var, Hilmi. Kunduracıdır. Dükkânı filân yok. Kalfa senin, anlayacağın (.....) yanında çalışır, geçen gün evlendi. Dul bir kadın aldı. Kadının kocası ölmüş değil, ayrılmışlar, herif serserinin biriymiş, hani fukaralıktan serseri değil, bilâkis babasının hali vakti epeyce yerinde, mütekait, sonra bir de evi varmış. Kiraya veriyor. Kadının ilk kocasından bir oğlu var. Sekiz, dokuz yasında bir şey, ama o babadan o evlâd nasıl çıkmış, şaşarsın, akıllı kerata, açıkgöz, cin gibi bir sey. Karı koca ayrıldıkları vakit mahkeme oğlanın anasının yanında kalmasına karar vermiş. Oğlanın dedesi mırın kırın etmis ama dinletememis. simdi. kadın bizim Hilmi'yle evlenince moruk dayatmış, mahkemeye başvurmuş. Çocuğun anası evlendi. Torunumu isterim, diyormuş.

Halbuki oğlanın anası evlâdını vermek istemiyor. Hilmi de çok seviyor çocuğu, şimdi evvelâ söyle bakalım, kadın kocaya vardı diye çocuğu dedesi alabilir mi, alamaz mı?

Ömer, düşündü. Sordu:

— Peki çocuğun asıl babası nerde?..

— Bilmem, başını almış, gitmiş bir yerlere, dedesi burda yalnız, dedim ya, çocuğu isteyen dedesi...

Ömer, gene düşündü:

— Çocuğu dedesi pek alamaz, dedi.

Selâmi çıkıştı:

— Pek alamaz ne demek? «Pek» de ne oluyor?

— Demin bana söylediğin «yaka» meselesi, bu iş yalnız mahkemenin elindeki kanuna değil, avukatın cerbezesine de bağlı bir parça, kanun çocuğu hem verir, hem vermez, zaten böyle olmasa avukata lüzum kalmazdı ki...

Selâmi, şöyle bir daldı. Sonra:

— Eh, dedi. Sen de bizim tarafın avukatı olursun... Çenene güveniyor musun?

— Tecrübe ederiz... çocuk ne diyor? Yani çocuk dedesine mi gitmek istiyor? Anasıyla mı kalmak istiyor?

— Çocuk «anamdan ayrılmam» diyormuş, ama bu yaşta çocuğun lâfı dinlenir mi.

Ömer birdenbire kendini düşündü. Ferahladı. Gülümsedi.

Selâmi sordu:

— Niye güldün...

— Hiç, bu çocuğa benzer başka bir çocuk aklıma geldi de. Onun, bu çocuğa göre ne kadar bahtiyar olduğunu düşündüm.

— Anladım...

Sait amca söze karıştı:

— Anlayıp ne olacak Selâmi.

Selâmi hafif çakır keyif olmuştu:

— Yoo!.. Anlamalıyım Sait... Madem ki bizim Hilmi'nin işine benzer bir şey... anlat şunu Ömer:

Ömer:

— Anlatayım, dedi, zaten anlatmak istiyorum.

Ve ninesinden duyduğu masalı tekrar eden bir küçük çocuk gibi anlattı:

— Benim bahsettiğim çocuğun anası da ikinci bir kocaya varmıştı, yalnız arada küçük bir farkı var... seninkinin anası ikinci kocasına vardığı zaman çocuk sekiz dokuz yaşında, benim söylediğim çocuksa anasının karnındaydı. Senin çocuk sekiz,

dokuz yaşındayken kunduracı ustası Hilmi'nin evine geldi. Benimkisi, kunduracı Hilmi'ye benzeyen bir adamın evinde doğdu. Seninkisi sekiz, dokuz yaşındayken kunduracı Hilmi'den başka bir babası olduğunu biliyor. Benimkisi bunu çok sonra öğrendi. Seninkisini dedesi almak istiyor, belki de alabilir, benimkisini kimse doğduğu evden ayıramaz. İşte bunun için benimkinin ne kadar bahtiyar olduğunu düşündüm. Çünkü eğer benimkini de doğduğu ve büyüdüğü yerden ayırmak isteyenler olsaydı, kederinden çıldırırdı...

Ömer sustu.

Sait amca Ömer'in sözlerini büyük bir saygıyla dinlemişti.

Selâmi gene hiç bir şey anlamadı:

— Anlattın ama, dedi, ne yalan söyliyeyim, ne demek istediğini anlamadım... kim bu senin bahsettiğin çocuk...

Ömer, sadece:

— Ben, dedi.

Selâmi büsbütün afalladı:

— Nasıl sen.

— Basbayağı ben işte...

— Sen, Nuri ustanın oğlu değil misin.

— Ben, Nuri ustanın oğluyum...

— Eh öyleyse...

— Benim de, Nuri ustadan başka, bir...

Ömer, durdu... Sonra yavaş yavaş ilâve etti:

— Babam var, bu baba sözü karışık bir şey, yani, ben Nuri ustanın sulbünden gelmemişim, eğer tâbir doğruysa, Nuri usta benim fizyolojik babam değil...

— Peki senin, neydi o, fizyolojik baban kim?..

— Seyfi bey...

— Ne? Hangi Seyfi bey?

— Babamı, sahici babamı, kafamı, yüreğimi, insanlığımı yapan babamı, Nuri ustayı çiğneyen, ayağını kesen adam...

Selâmi'nin hayreti birdenbire derin bir saygıya çevrildi, sustu. Ömer'e karşı bir kusur işlemiş gibi:

— Affedersin Ömer, dedi.

Ömer, gayet tabiî sordu:

— Bu sefer de, ben anlamadım, neyi affedeceğim?

— Yani...

— Yanisi ne?

— Şey, istemiyerek, belki de söylemek istemediğin, gizlemek istediğin, senden başka kimseye ait olmayan şeyleri, âdeta zorla söylettim sana...

— Niçin gizlemek isteyeyim... Ben yarış beygiri değilim ki hangi hayvanın sulbünden dünyaya geldiğim beni alâkadar etsin... Seyfi beyle bir tek alâkam var. Daha doğrusu iki türlü alâkam var. Birincisi benim dünyamdan başka, biri olması; ikincisi, babamın ayağını kesen kazanın müsebbibi bulunması. Her ne hal ise, gelelim Hilmi'nin meselesine... Çocuğun dedesi kimi avukat tutmuş?..

Selâmi biraz düşündü:

— Dur bakayım, dedi, avukatın adı neydi? Vay anasını, dilimin ucunda bir türlü söyleyemiyorum, demin sen ona benzer bir isim söyledin, neydi? Ha, buldum, Kâmuran...

Ömer, âdeta bağırdı?

— Kâmuran mı?

Sonra kendini toparladı:

— Bir çok avukat Kâmuran var... her halde bizimkisi değildir...

Sait söze karıştı:

— Ne malûm? Belki de. 89 dur. Bir sor bakalım...

— Olur, hemen yarın sorarım...

Selâmi, merak etti:

— Peki, eğer avukat sizin Kâmuran'sa ne olacak.

Ömer:

— Bilmem, dedi, belki faydası olur. Belki dâvayı üstüne almaz...

— O almazsa, başkası alır...

— Doğru... mamafih öğrenmek lâzım...

Ve ertesi günü Ömer, erkenden Kâmuran'ın yazıhanesine gitti.

89 yalnızdı, bir çay bardağının karşısında kaşar peyniri simit yemekle meşguldü.

Ömer'i, büyük bir gürültü ile karşıladı:

Ömer, yayları bozulmuş kanepeye otururken sordu:

— Hocam bugünlerde yeni bir dâva aldın mı?

89, hayretle Ömer'in yüzüne baktı:

— Bugünlerde iki üç yeni dâva aldım, dedi. Neye sordun?

— Neye sorduğumu sonra anlarsın hocam, ne gibi şeyler bu yeni dâvaların...

Kâmuran düşündü, not defterini çıkardı. Bu, yapraklarının çoğu kopmuş ve şirketlerden birinin reklâm olsun diye müesseselere gönderdikleri not defterlerinden biriydi.

— Son hafta içinde üç dâva almışım, birisi, bermutad bir boşanma dâvası. İkincisi icra ile alâkadar bir şey, üçüncüsü gene boşanma dâvası gibi bir şey, daha doğrusu...

Ömer merakla atıldı:

— Daha doğrusu?..

— Bu ne telâş yahu!.. Avukatlıkla telâs, heyecanı belli edis felâkettir. Avukat dediğin doktor gibi olmalı, icabeden yerde, rol icabı telâşlanmalı, heyecanlanmalı.

Ömer, yalvardı âdeta:

— Şu üçüncü dâvanın ne olduğunu anlat kuzum... derslerinden sonra istifade ederim, bir cocuk meselesi var mı bu üçüncü dâvada, bu dâva için sana müracaat eden Şakir bey mi?. Bir mütekaid... Eski gelini evlendiği için torununu geri almak istiyor.

89 hayretle sordu:

— Nerden biliyorsun?..

— Demek sana müracaat etti...

— Ne olacak? Ne var yahu?.. Şimdi ben de meraka düştüm bak...

Ömer düşündü. Sonra kanepenin üstünden kalkarak 89'un masasına yaklaştı:

— Hocam, dedi... bu dâvayı sen alma...

89 gayet tabiî:

— Peki, dedi, madem ki istiyorsun almıyayım, ama niçin? Bunu olsun öğrenemez miyim?.

Ömer:

— Tabiî, dedi, anlatayım...

Ve meseleyi anlattı.

89 Kâmuran sordu:

— Peki, benim dâvayı bırakmamda ne fayda var? Bir başka avukat alır işi...

Ömer:

— Evet, dedi. Doğru, fakat ne bileyim ben...

Kâmuran düşünüyor. Düşündükçe kaşları çatılıyor, ağzının kenarlarındaki çizgileri derinleşiyor. Çok mühim bir karara geldiği belli...

Ömer, Kâmuran'ın yüzünde duran içinin bütün aydınlık ve karanlıklarını büyük bir merakla takip etmektedir.

Kâmuran, derin ve kâbuslu bir uykudan uyanıyormuş gibi silkindi:

— Ömer, oğlum, dedi. Avukat da bir insan mıdır? Değil midir?

Ömer, bu hiç beklemediği suale birdenbire cevap veremedi.

Kâmuran tekrar etti:

— Söylesene, avukat denen mahlûk da bütün öteki insanlar gibi yiyen, içen, düşünen, seven, gülen, ağlayan bir insan mıdır, değil midir?

— Elbette öyledir hocam.

— Öyleyse, avukat da bir makine değil bir insansa avuka-

tın da bazı meselelerde kanaatleri var demektir. Ve avukat da her insan gibi kanaatleri için, icabında şahsî menfaatlerini çiğneyerek harekete geçer, mücadele eder, değil mi?

— Evet, tabiî.

— Mücadele ne demektir Ömer? Bunu sen iyi bilirsin her halde, mücadelenin bütün mesele düşmanı can evinden vurmaktır. Düşmanla merdâne dövüşmek, yüzdeyüz kavga etmek lâzımdır, kavgada hileye başvurulmamalı gibi palavralara inanmazsın değil mi?

— İnanmam...

— Öyleyse, mesele kalmadı. Bak ne yapacağız? Benim vicdanî kanaatim, senden meseleyi dinledikten sonra, bu çocuğun dedesinin evine gitmesi değil kunduracı Hilmi'nin yanında kalmasını bana emrediyor. Madem ki bu böyledir, o halde bu kanaatimin tahakkuku için kavga etmeliyim, yani ne yapıp yapıp çocuğu anasının, Hilmi'nin yanında bıraktırmalıyım. Doğru değil mi?

— Doğru, fakat nasıl yapacaksın bu kavgayı?.. Sen dedesinin avukatısın? Dâvayı almaktan vaz mı geçeceksin? Vazgeçsen bile...

89 birdenbire Ömer'in sözünü kesti:

— Hayır, dedi. Dâvayı bırakacak değilim, bilâkis.

Ömer şaşırdı:

— Anlamadım...

Kâmuran alaylı bir sesle:

— Meslek namusumu, ayaklar altında çiğneyeceğim, dedi. Anlıyor musun? Kavga, kavgadır. Yemek nasıl pişirilir diye sorulmaz, sofraya geldiği vakit lezzetli mi lezzetsiz mi, ona bakılır, en iyi pilâv toprak tencerede pişer. Matlûb çocuğun anasında kalması, kunduracı Hilmi'nin yanında adam olması, değil mi?.. Bu gayeye ulaşmak için her yol mübahtır. Yalnız davayı kaybettikten sonra dedenin peşin verdiği ücretin bir kısmını iade ederim. Eh, bu kadar da temizlik ister...

Ömer, Kâmuran'ın yanından bir parça şaşalamış, Kâmuran'a karşı sevgisi bir hayli artmış olarak çıktı.

Meseleyi o akşam Sait amcaya anlattığı vakit:

Sait amca:

— Yazık ki, dedi, şu Kâmuran'ı geç tanıdık...

Seyfi bey, kefalete raptedilerek istintak hâkimliğinden serbest bırakıldı. Mahkeme günü kararlaştırıldı.

Nuri usta, dâvadan vazgeçmesi için Ömer'e son defa rica etti âdeta... Ömer dinlemedi. Sait amca da Ömerle birlikte ve Nuri ustanın itirazlarını kabul etmiyordu:

— İhtiyarladığında tekrar küçük burjuvalığına dönüyorsun Nuri diyordu, dikkat et...

Mahkemeden iki gün önce Seyfi beyin avukatlığını Süheylâ'nın babasının üstüne almış olduğunu Ömer duydu. Ve mahkemeden bir gün önce Ömer'in yazıhanesinden içeri Seyfi bey girdi.

Seyfi bey otururken:

Vakit öğleye doğruydu. Han boşalmıştı. Herkes yemeğe gitmişti. Ömer tavukçudan getirttiği çorbayı içiyordu.

Oda kapısı ağır ağır, hanın sessizliği içinde gıcırdayarak açıldı.

Ömer, Seyfi beyi daha kapının eşiğinden girerken tanıdı.

Ayağa kalktı. Bu hareketi istemiyerek yapmıştı. Soğuk kanlı olmak istiyordu, fakat birdenbire o kadar heyecanlanmıştı ki telâşını belli ediyordu.

Seyfi bey ağır ağır odanın ortasına doğru yürüdü:

— Avukat Ömer beyle müşerref oluyorum, değil mi efendim, dedi.

— Evet, efendim, buyrun...

— Ben Seyfi, dedi.

— Müşerref olduk, efendim.

Seyfi bey, gözlerini odada dolaştırdı. Duvardaki üç resme

gözü takıldı. Uzun uzun baktı. Gülümsedi. Sonra oturduğu tahta sırayı elleriyle yokladı. Gene gülümsedi.

Seyfi beyin bu gülüşleri Ömer'in gözünden kaçmadı. Ve bir an önceki telâşı müthiş bir aksi tesirle, korkunç sususla son buldu. Çok sade bir sesle:

— Sizi dinliyorum, dedi.

Seyfi bey gülen, hattâ alay eden bir sesle söze başladı:

— Müessif bir kazaya sebebiyet verdiğim için çok müteessirim... Siz gayet haklı olarak pederinizin hakkını arıyorsunuz... Buna da sözüm yok...

Ömer sabırsızlıkla sordu:

— Öyleyse?..

— Öyleyse niçin mi diyeceksiniz. Evvelâ belki de sebep olduğum kazayı tamir edebilirim diye...

— Babamın ayağını yeniden yerine mi koyacaksınız...

— Emin olun ki elimden gelse bunu da yapardım. Fakat bu ancak Cenabıhakkın işi... Ben daha ziyade hatamı kulca tamir etmek istiyorum. Yani...

— Mahkemeye başvurarak elde etmek istediğiniz neticeyi ben size daha kestirmeden temin edebilirim...

Ömer sinirlendi:

— Mahkemeye başvurup hangi neticeyi elde etmek istediğimi sanıyorsunuz?

Seyfi Bey öksürdü:

— Yani tazminat...

Ömer güldü:

— Demek sizin kaatinizce bütün bu işten elde etmek istediğim bir netice var. Sizden para koparmak...

Seyfi bey cevap vermedi.

Ömer ısrar etti:

— Söylesenize, Seyfi Bey, Nuri ustanın bütün bu mahkeme işinden elde etmek istediği netice bir kaç yüz lira, öyle mi?

Seyfi hep o gülümseyen sesiyle:

— Bir kaç yüz lira değil, bir kaç bin... Emin olun hatta bir kaç bin lirayla bile...

Ömer nefretle yüzünü buruşturdu. Ve Seyfi beyi hayretlere düşüren bir söz söyledi:

— On para istemiyoruz...

Seyfi bey şaşkınlığı çabuk giderdi:

— Para istemiyorsanız, benden ne istiyorsunuz öyleyse...

— Kazaya sebebiyet veren herhangi bir taksi şoförü hapsediliyorsa sizin de...

— Ben taksi şoförü değilim ama...

— Biliyorum...

Ömer bu «biliyorum»u öyle bir söylemişti ki, Seyfi bey:

— Anlıyorum dedi... Şahsî bir intikam.

Bu sefer Ömer o kadar şaşaladı ki cevap verirken sesinin ayarını yapamadı:

— Şahsî intikam mı?.. Niçin... Neden?.

Seyfi bey kaşlarını çatmıştı:

— Neden olduğu malûm, dedi. İkimizin de pek geç öğrendiğimiz bir şeyi tekrara hacet yok...

— Yanılıyorsunuz. Seyfi bey... Ben... Sizin sulbunüzden dünyaya gelmiş olduğumu çok geç öğrenmedim... Yıllardır biliyorum bunu...

— Öyleyse niçin gelip o zaman beni aramadınız. Kabahat sizde...

Ömer güldü:

— Ne kabahatı... Sizi aramamakla kabahat yapmış değilim. Bilâkis. Hem sizi niçin arayacaktım?

Seyfi bey düşündü. Sonra sesine bir baba tatlılığı vermeğe çalışarak:

— Şimdi de ben anlıyorum oğlum, dedi. Beni o zaman aramasan, benim seni tanıyacağımdan, seni bir santajcı sanacağımdan

korktun, çekindin. Halbuki Ali bey şahit göstererek... zaten şu son günlerde meseleyi ondan öğrendim.

Ömer karşısındaki adama hayretle bakıyordu.

Seyfi bey devam ediyor:

— Emin ol ki, Ömer, anneni ve seni aramadım değil, yani sonraları çok aradım, belki inanmazsın. Bir gençlik cinnetiyle anana karşı işlediğim günahı tamir etmek istedim. Fakat sizi bulmak kabil olmadı, sonra seneler geçti... Eh dünya bu.

Durdu. Sesini büsbütün, bir lohusa şerbeti gibi tatlılaştırarak:

— Ömer, zararın neresinden dönülse kârdır... Seni evlât olarak tanımaya hazırım... Sana ve anana karşı bu kadar iyilik göstermiş olan Nuri ustanın da ihtiyarlığını temin ederim...

Seyfi bey yerinden kalkmış Ömer'in masası başına gelmiş, onun omuzunu okşamak için elini uzatmıştı.

Ömer geri çekildi:

— Seyfi bey, dedi. Çok yanılıyorsunuz. Anamla bana yaptığınız en büyük iyilik, yegâne iyilik bizi arayıp sormamış olmanızdır. Bundan dolayı ben de, anam da, şimdi daha iyi anlıyorum ki, size karşı müteşekkir olmalıyız...

Seyfi bey eli ateşe değmiş gibi geri çekildi:

— Anlıyorum, dedi, beni bir türlü affetmiyorsunuz. Kimbilir, ana oğul, sıkıntılı günlerinizde, kaç defa başbaşa verip bana lânet etmişsinizdir...

Ömer bu sefer Seyfi beyin sözünü kesti:

— Seyfi bey, yine aldanıyorsunuz. Boyuna aldanacaksınız. Ana oğul sizden ya bir defa bahsetmişizdir ya iki defa... O kadar... Hem de lânetle filân anarak değil... Siz bizim için sizin gibi olanlardan birisiniz. İşte o kadar. Size düşman değilim, değiliz, demiyorum.

Seyfi bey kendisinden çok haklı olarak tiksinen oğlunu kazanabilmek ümidiyle son kozunu oynar, ona:

— Oğlum, der, olanlar olmuş, geçenler geçmiştir. Fakat ne

olursa olsun sen benim kanımdansın. Şayet ben yarın cezaya uğrarsam, senin kanın:

— «Eyvah ben babamı zindanlara düşürdüm!» diye nedamet ve esefler feryad etmez mi?

Sual, zaten kendisini zor tutmakta bulunan Ömer'in sabrını büsbütün sona erdirir. Öfke ile yerinden fırlayarak haykırır:

— Etmez... Zira beşerî alçaklıklar karşısında feryatları kanlar değil, şuurlar koparır... Siz artık lütfen burayı terk ediniz. Ve ömrünüzün ötesinde mümkün ise şu gerçeği öğreniniz:

«Kan konuşmaz».

SON

KAN KONUŞMAZ» Nâzım'ın «Orhan Selim» takma adıyla yazdığı ilk romanıdır.

Savaşlar, büyük halk yığınlarını açlığın, yoksulluğun, perişanlığın uçurumuna sürüklerken, bir bölük haramzadeyi de zengin eder.

«KAN KONUŞMAZ» romanıyla **Nâzım, yoksul halkın canına, kanına, ırzına musallat olan, bu savaş zengini sülükleri okurlarına bir bir gösterir. Bu romanında.**

20 lira